

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Ζ'—1933
ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ, 1 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1933

ΤΕΥΧΟΣ 161

ΠΟΘΟΣ

Βαθὺ χινόπωρο γοερό, πόσον καιρὸ σὲ καρτερῶ,
γιομάτες τρόμο κλιτιῆς σιύλες·
τῶν φύλλων ἀραχλοὶ χιμοί, τῶν δειλινῶν ἀργοὶ καίμοι,
ποῦ μὲ μεθοῦσατε τίς προάλλες. . .

Ἐὰ καλοκαίρι μ' ἔφησαν, καὶ τὰ λιπόρριμ τὰ βαριά,
κ' οἱ ξιάστεροι οὐρανοὶ οἱ γιλάζοι·
ἀπόψε μοῦ ποθεῖ ἡ καρδιά, πότε νὰ ρθεῖ μέσ' στὰ κλαριά,
ὁ θεῖος βοριάς καὶ τὸ χαλάζι !

Τότες γεροτὸς καὶ γώ, ξινιά, μέσ' στὰ χαιμένα δειλινά,
ὄ' ἀναπολαῖ γλυκιά — ποιὸς ξαίρει,
καὶ θὰ μὲ σιράζει πιδὸ πολύ, σὰν ἓνα μακρονό βιολί,
τὸ περυσμένο καλοκαίρι. . .

ΕΝΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΜΑΚΡΥΝΟ

Ἐνν ὥρα ποῦ μισάνοιγαν τὰ πρῶτα ρόδα τῆς ἀγῆς,
ἓνα τραγοῦδι μακρονό, στὰ κέρατα τοῦ δρόμου,
ἤρθε καὶ κέρασε δειλιά, νὰ νὰ μὴν ἀγγίξε στὴ γῆς,
ἀπ' τὸ παράθυρό μου.

Κ' ἔτσι ποῦ ξύπνησα μὲ μιᾶς, μέσ' ἀπ' τὸν ὕπνο τὸ βαθύ,
σὰ μαγεμένος γύρῃσα στὸν ἦχο τὸ κεφάλι
— κ' εἶπα πὼς ἦταν ἡ ψυχὴ κάποιου παιδιοῦ ποῦ ἔχει χαθεῖ,
καὶ μὲ θυμόταν πάλι. . .

Ἐνν ἀγροικοῦσα στὸ στριτί, σιγὰ-σιγὰ νὰ περπατεῖ,
καὶ σὰν ἐχάθη, βίβρουναν ἀργὰ τὰ βλέμματά μου,
καὶ δάκρυσαν τὰ μάτια μου, χωρὶς νὰ ξαίρω τὸ γιατί,
— μπορεῖ κ' ἀπ' τὴ χαρά μου. . .

ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ

Ἡ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ ΤΟΥ ΡΑΛΕΪ

ΤΖΟΝ ΜΙΛΛΑΙ (1829—1896)

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

ΘΛΙΒΕΡΕΣ ΔΟΞΕΣ

Είναι καιρός τώρα που βλέπω, στο πεζοδρόμιο κάποιου απόκεντρου παλαιοπωλείου, ακουμπιόμένο στον τοίχο — είναι για πούλημα βέβαια — ένα αντρίκιο πορτραίτο. Μέσα στην πλατειά της κορνίζα, που ήταν κάποτε χρυσή, ή παλιά έλαιογραφία περιμένει αγόραστές. Η ζωγραφιά είναι μια άθλια κρούτ, αλλά το πρόσωπο, που έχει απαθανάτισει ο άγνωστος και άσημος ζωγράφος, φαίνεται λαμπρό κι' επίσημο. Είναι ένας μεσόκοπος κύριος με φκβορίτες, γυμμένος με επίσημα ρούχα και φορτωμένος με παράσημα. Και όλη αυτή ή λαμπρή του εμφάνιση δείχνει πως κάτι ήταν στη ζωή του. Ύπουργός ίσως, διπλωμάτης, καθηγητής, ποιός ξέρει. Καθώς σταματώ και τον κοιτάζω, προσπαθώντας μάταια ν' αναγνωρίσω σ' αυτόν κάποια περασμένη έλληνική δόξα, ένας σκύλος περνάει από το πεζοδρόμιο, σηκώνει το πσινό του πόδι και τον ραντίζει. Πριν απ' αυτόν, το ίδιο κίνημα — ένα κίνημα σκυλίσιας ευλάβειας — φαίνεται να τόχουν κάνει κι' άλλοι περαστικοί σκύλοι, γιατί το στήθος της εικόνας, προς το μέρος των παρασήμεων, φαίνεται παράξενα κτριλισμένο.

Μια στιγμή που ο καταστηματοάρχης πλησιάζει στην πόρτα του μαγαζιού του, ξεβγάζοντας κάποιον πελάτη, πλησιάζω και τον ρωτώ:

— Μπορείτε να μου πείτε, σός παρακαλώ, ποιός είναι ο κύριος αυτός με τα παράσημα;

— Δεν ξέρω, κύριε, μου αποκρίνεται ξερά ο καταστηματοάρχης. Για πούλημα μάς τον έχουν φέρι. Και μάς πιάνει άδικα τον τόπο.

— Τόν έχετε καιρό εδώ;

— Απάνω από ένα χρόνο...

Απάνω από ένα χρόνο να γυρεύη αγοραστή, ένας τόσο επίσημος άνθρωπος και να μή βρίσκεται κανένας να τον σηκώσει από το πεζοδρόμιο, είναι πράμα που σε κάνει να μελαγχολής για την τύχη προσώπων και πραγμάτων στον κόσμο τουτο. Μου περνάει μια στιγμή ή ιδέα να τον αγοράσω. Να τον κάμω τί; Ό,τι κάνει κανείς και έναν άταφο νεκρό. Να του χαρίσω τη γαλήνη του Τάφου, την απολύτρωση της λήθης.

— Και πόσο κάνει, σός παρακαλώ; ρωτώ τον έμπορο.

Ντρέπομαι που παζαρεύω. Και κάνω την έρώτηση σιγά και έμπιστευτικά, για να μην ακούση το θλιβερό παζάρεμα ο άνθρωπος της εικόνας, που με κοιτάζει επίμονα στα μάτια, σαν κάτι να υποπεύεται. Το βλέμμα του έχει κάτι τι, σά να με παρακαλή να τον σηκώσω από κεί, να τον γλυτώσω από την ταπείνωση του πεζοδρομίου και από την άπρεπη συμπεριφορά των περαστικών σκύλων. Αλλά και πάλι δε θέλει ν' ακούση το ανάξιο παζάρεμα.

— Δώστε ένα εκατοστάρικο, κύριε, και πάρτε τον, να βγαίνη από τη μέση... μου λέει ο έμπορος.

Είναι ή ώρα που πάω στο γραφείο μου. Πώς να κουβαλήσω μαζί μου το μακαρίτη σ' ένα γραφείο; Λέω στον έμπορο πως θα ξαναπεράσω άλλη ώρα, και είμαι, πράγματι, αποφασισμένος να ξαναπεράσω, για μια πράξη ευλάβειας που την έχω τάξει στον άγνωστό μου άνθρωπο. Στο μεταξύ, καθώς πηγκίνω στο γραφείο μου, συλλογίζομαι θλιβερά πράγματα. Συλλογίζομαι με τί χαρά και τί υπερηφάνεια ο άνθρωπος αυτός θα φόρεσε τη ρεντιγκότα του και τα παράσημά του — προ πάντων το παράσημα του λαιμού — για να ποζάρη μπροστά στο ζωγρά-

φο και να παραδώση στην αιωνιότητα τη δόξα της ζωής του. Ίσως και να τον έβιασαν να το κάνει οι δικοί του, ή γυναίκα του, τα παιδιά του.

— Ναί. Να κάνης το πορτραίτο σου, πάτερα. Να σ' έχουμε πάντα μαζί μας. Και να σε βρούν και τ' άγγόνια σου και τα δισεγγονά σου.

Πώς ν' αντισταθής κανείς στον πειρασμό της άθνασίας; Κι' έτσι θα πήρε τη μεγάλη απόφαση. Και κάποιο πρωί, θα φόρεσε το επίσημό του ρούχο, θα κρέμασε τα παράσημά του, θα έκανε ν' ανθίση στα χείλη του το πιό γλυκό του χαμόγελο — ένα χαμόγελο τρυφερότητας για τους μακρυνούς του απογόνους, και θ' άρχισε να ποζάρη. Τι φροντίδες για την όμοιότητα! Τι βάσανα για το ζωγράφο! Η γωνιά της μύτης, το πηγούνι, το φροδι, ή μικρή έλιά άπάνω στο δεξι μάγουλο. Πόσες λεπτομέρειες που έπρεπε να τις προσέξη ο ζωγράφος, για να μοιάση στην έντέλεια το πορτραίτο. Να το βλέπουν και να λένε: «Αυτός είναι. Όλοζώντανος.» Και, κάποια μέρα, το έργο θα τελείωνε. Θα είχαν μαζευτεί στο σπίτι όλοι οι συγγενείς και όλοι οι γνωστοί να το καμαρώσουν: «Καλέ, ίδιος κι' άπαράλλαχτος. Μόνο ή μιλιά που του λείπει.» Κι' έπειτα το πορτραίτο θα πήγε στον κορνιζά, θα τοποθετήθηκε στην πιό βαρύτιμη χρυσή κορνίζα. Το κρέμασμα, άλλη ιεροτελεστία! Στην καλύτερη θέση της σάλας, στον τοίχο που αντίκριζε την πόρτα — για να το πρωτοβλέπουν όσοι μπαίνουν μέσα, τις επίσημες μέρες — ακριβώς άπάνω από τον καναπέ της μέσης. Έκει, στην ίδια θέση, θα χαιρετούσαν, ύστερ' από χρόνια, τον πρόγονό τους τα παιδιά των παιδιών του και τα παιδιά των παιδιών των παιδιών του. Γενεές γενεών!

Και τώρα; Τώρα πως βρέθηκε στο πεζοδρόμιο του παλαιοπωλείου; Τι έγιναν τα παιδιά του, τα παιδιά των παιδιών του, οι θεματοφύλακες της δόξας του; Ποιός τον κα-

τέβασε από τον ψηλό τοίχο, που είχε το θρόνο του; Και που βρισκότανε ως τώρα; Παραπεταμένος, ίσως, με τα παράσημά του, σε κανένα σκοτεινό κι' άραχνισμένο υπόγειο, συντροφιά των παντικών. Και πως ξαναβγήκε πάλι από κεί; Και ποιός τον έσυρε στους δρόμους και τον πούλησε στο παλαιοπωλείο, για ένα κομμάτι ψωμί; Και πως δε βρέθηκε κανένας, τόσο καιρό, να τον αναγνωρίση — ήταν ίδιος και άπαράλλαχτος — και να τον γλυτώση από μια τέτοια ταπείνωση; Όλοι τον είχαν ξεχάσει, λοιπόν; Έτσι ξεχνιέται, μέσα σε λίγα χρόνια, ένας άνθρωπος με παράσημα, και με το παράσημο του λαιμού μάλιστα; Πόσα περίεργα και ανεξήγητα πράματα! Αχ, κύρισι! Όταν θέλετε να κάνετε τ' πορτραίτο σας, μη φορήτε τα παράσημά σας. Φορέστε τα χειρότερα σας ρούχα, αλλά διαλέχτε ένα σπουδαίο ζωγράφο. Μέσα στα μουσεια υπάρχουν ζητιάνοι, βαλμένοι στις καλύτερες θέσεις. Και οι αθώνες περνούν μπροστά τους και τους προσκυνούν. Αυτοί δε θα καταστήσουν ποτέ στο πεζοδρόμιο, να περνούν μπροστά τους οι σκύλοι και να σηκώνουν το πσινό τους πόδι και να τους ραντίζουν, όπως έσένα, δυστυχισμένη μου, άγνωστε φίλε...

Είχα υποσχεθής στο θλιβερό άνθρωπο του πεζοδρομίου, με τα παράσημα, να περάσω να τον αγοράσω για ένα εκατοστάρικο. Δεν πέρασα. Όχι γιατί λυπήθηκα το εκατοστάρικο. Σκέφθηκα ότι, αυτή τη στιγμή, υπάρχουν τόσοι άνθρωποι που έχουν όλα τα καλά και τους λείπει μόνο ένας επίσημος πρόγονος. Κάποιος απ' αυτούς μπορεί να τον αγοράση. Και να τον κρεμάση πάλι, σε μια τιμητική θέση της σάλας, άπάνω από τον καναπέ. Θα είναι κι' αυτό μια ίκανοποίηση για το θλιβερόν άγνωστο. Και, επί τέλους, δε θαχη φορέσει, έντελώς «επί ματαίη», τα επίσημα ρούχα του και το παράσημο του λαιμού.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΑΓΑΠΗ

ΔΙΗΓΗΜΑ

— Δεν περνᾷς ἔξω, μιά σαγμὴ, στὸ διάδρομο, νὰ περιμένῃς; . . . τῆς εἶπε, ὅταν μπήκαν στὸ δωμάτιο οἱ δύο του φίλοι.

Θὰ συζητούσανε πολιτικά; ἴσως καὶ νὰ εἶχανε καὶ ἰδιαιτέρι... Ἡ Ἐλενα μί-
ζεψε βιαστικά τὸ τσαντίκι της, τὸ κακέ-
λο της, — ὦ, ναι, νὰ μὴν ξεχάσῃ καὶ τὰ
χαρτιά της. Κουβαλοῦσε παντοῦ, ὅπου καὶ
νὰ πήγαινε, κάποια μετάφραση. Τίποτι
σπουδαῖο. Ἦταν γιὰ κάποιο λαϊκὸ περιο-
δικό, μίπως βγάλει κανένα κατοστάρικο. . .
Εἶπε λοιπὸν γλήγορα: «χαίρετε», καὶ γελα-
στὴ τράβηξε κατὰ τὴν πόρτα.

Ὅμως, κάτι τέτοια γιομίζανε τὴν ψυχὴ
της ἀπελπισία. Ποῦ νὰ πήγαινε; Μποροῦσε
ἐκκετὸ φορὸς τὴν ἡμέρα νὰ πηγαίνε ὡς ἐδῶ;
Ἦτανε ξενοδοχεῖο αὐτοῦ ποὺ κα-
θότανε ὁ φίλος της, καὶ οἱ λακέδες τὴν κοι-
τάζανε ποὺ μπαινόβγαίνε... Καλὰ ποὺ εἶχε
μαζὶ τὰ χαρτιά της. Θὰ καθότανε στὸ διά-
δρομο, σὲ μιὰ γωνιά, περιμένοντας νὰ φύγουν
οἱ φίλοι του. Εἶχε ἕνα τραπέζι ψάθινο, ἐκεῖ
στὴν ἄκρη, καὶ ἡ Ἐλενα ἀπλωσε τὰ χαρ-
τιά της. Ἔτσι καθισμένη, θὰ ἔβλεπε κατὰ
τὴν πόρτα, καὶ θ' ἄκουγε τὴ φωνὴ του.
Ἡ πόρτα αὐτὴ ἦταν τὸ κέντρο τῆς ζωῆς
της. Ἀπὸ τὸ πῶς θὰ τὸν ἔβλεπε νὰ φεύ-
γῃ ἢ νὰ μπαίνη στὸ δωμάτιό του, ἔξαρ-
τιότανε ἡ ζωὴ της. Τώρα ἄκουγε τὰ βή-
ματά του ἀπὸ τὴ θύρα αὐτὴ... Ὅταν
μιλοῦσε, εἶχε τὴ συνήθεια νὰ πηγαίνε ὡς
μέσα... Μιὰ παράξενη τότε συγκί-
νηση τὴν κατέλαβε. Νὰ τὸν νιώθει ἐκεῖ
κοντά, τῆς ἀρκοῦσε γιὰ νὰ εἶναι εὐτυχι-
σμένη τις ὑπόλοιπες ὥρες τῆς μέρας...
Κι' ὁ Θεὸς ξέρεي πόσο ἡ λέξη εὐτυχισμέ-
νη δὲν ἦταν ἀληθινὴ εἰρωνεία, γιὰ νὰ λέ-
γεται... Πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ λέγεται
κανεὶς εὐτυχισμένος, ὅταν πίσω του ἔχει

ἕνα ρημιγμένο σπιτικό ἀπὸ τις ἀρρώστειες,
γιὰ γονεῖς, δυὸ γερόντους διαρκῶς ἐτοι-
μοθάνατους, καὶ οἰκονομικὰ χάλια; Καὶ
ὅμως ἡ Ἐλενα χαγογελοῦσε. Ἴσως νὰ ἦ-
ταν ἀπὸ συνήθεια, ἢ ἀκόμη ἕνας τρόπος
γιὰ νὰ κρύβῃ κανεὶς τὴ θλίψη του... Χα-
μογελοῦσε ὅταν τῆς λέγανε: «Βγὲς ἔξω,
Ἐλενα, γιατί σήμερα περιμένω κάποιον»,
— ἢ ἀκόμα: «Ἀχ, Ἐλενα, αὐτὴ ἡ αἰώνια
σου ἀγάπη κατάντησε σωσιὸ βάσανο...
Δὲν πᾶς, κοπέλα μου, καὶ πέρα κάτω, νὰ
βρῆς κανέναν ἄλλον; . . .» Τῆς μιλοῦσε σω-
στά. Τί μεγαλύτερο βάσανο γιὰ ἕναν
ἄντρα ἀπὸ μιὰ πιστὴ, ἀφοσιωμένη γυ-
ναῖκα! Καὶ ἡ Ἐλενα εἶχε τὸ ἐλάττωμα
νὰ εἶναι πιστὴ. «Σίγουρα θὰ συγγενεύω
μὲ τὴ ρίτσι τῶν σκύλων, ἔλεγε γελών-
τας μὲ τὸν ἑαυτὸ της... Ἀχ, Θεέ μου, τί
δύσκολο πράγμα εἶναι νὰ καταλάβῃς ἕναν
ἄνθρωπο, ἔστω καὶ ἂν ζῆς δέκα ὀλόκληρα
χρόνια κοντὰ του...» Σάματι πάνω καὶ
ἀπὸ δέκα χρόνια ἡ Ἐλενα δὲν τὸν ἔβλεπε
μὲ τὸ ἴδιο πάντα καρδιοχτύπι, καὶ μὲ τὴν
ἴδιαν λαχτάρα! Ἀλλὰ «καταλαβαίνει» ποτὲ
κανεὶς ἐκεῖνον ποὺ ἐρωτεύεται;

Αὐτὰ συλλογιζόταν ἡ Ἐλενα κοιτώντας
ἔξω, ἀπὸ τὸ μεγάλο παράθυρο τοῦ διαδρό-
μου. Στὴν αὐλὴ, ἕνα δέντρο ξεραμένο ἀπλω-
νε τὰ γυμνά κλαδιά του. Ἡ Ἐλενα ξέρει κα-
λά, πέτρα πρὸς πέτρα, τὴν αὐλὴ αὐτὴ. Πό-
σες φορὸς δὲν ἔχει σταθῆ κοντὰ σ' αὐτὸ τὸ
παράθυρο, πάντα περιμένοντας... Καὶ
μποροῦσε νὰ χαζεύῃ ὥρες βλέποντας ἕνα
κομάτι οὐρανοῦ, ποὺ φαινόταν ἀνά-
μεσ' ἀπὸ δυὸ στέγες... Μὰ ὄχι, σήμερα
πρόκει νὰ γράψῃ. Ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἕνα
ἢ δυὸ κατοστάρικα γιὰ ν' ἀγοράσῃ παπού-
τσι! Ὑστερα, τῆς ἀρέσει κόλας ν' ἀντι-
γράψῃ. Ὅπως σ' ἄλλες γυναῖκες τοὺς ἀρέ-

σει νὰ πλέκουν. Περνᾷ ἡ ὥρα... Γράφεις,
καὶ τρέχει ὁ νοῦς σου ἄλλοῦ... Καὶ τί δὲ
μπορεῖς νὰ συλλογιέσαι ὅταν γράφῃς. Ἐέ-
ρει ὅμως ἡ Ἐλενα καλὰ πῶς στὸ βάθος
τῆς εἶναι πολὺ ἀδιάφορα καὶ τὰ κατοστάρ-
ικα καὶ τὰ παπούτσια. Καὶ γράφει, ἐδῶ
ποὺ κάθεται, γιὰ νὰ μὴ τὴ βλέπουν οἱ ὑπη-
ρέτες τοῦ ξενοδοχείου μὲ τὰ χέρια σταυ-
ρωμένα, νὰ περιμένῃ ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα...
Ἐνα πράμα μόνο τὴν ἐνδιαφέρει ἕνα
πράμα τὴν κρατᾷ στὴ ζωὴ, καὶ αὐτὸ εἶναι
τὸ «ἄτομό του». Ναι, ξέρει καλὰ πῶς
τὴν ἡμέρα ποὺ θὰ τῆς πῆ νὰ μὴν ξαναπα-
τήσῃ σ' αὐτὸ τὸ δωμάτιο, ἀργὰ ἢ γλήγο-
ρα, αὐτὴ τότε θὰ πεθάνῃ... Ξεχνᾷ τὸ
πρωῖ, βιαστικά, σὰν ν' ἀπαισε τὸ σπῆτι φω-
τιά, γιὰ νὰ τὸν δῆ. Νὰ τὸν προφτάσῃ μο-
νάχο, πρὶν καταφθάσουν οἱ διάφοροι ἐ-
νοχλητικοὶ ἄνθρωποι ποὺ τὸν τριγυρίζουν.
Γιὰ νὰ ἔχῃ τὴν ἀταπάτη πῶς ζῆ ἀκόμα,
σὰν πρῶτα, μαζὶ του. Ὅπως μιὰ φορὰ,
μονάχοι, ἐκεῖ στὸ ἔξωτερικό... Τὸν καιρὸ
ἐκεῖνο δὲν τὸν ἔνιαζε «τί θὰ ἔλεγε ὁ
κόσμος» γιὰ τὴ φιλία τους. Τὸν καιρὸ
ἐκεῖνο ποὺ ἦταν ἀλλοιώτικος καὶ αὐτός,
ποὺ τὴν ἀγαποῦσε, καὶ τὴν περίμενε μὲ
ἀγωνία κοιτώντας τὸ χιονισμένο δρόμο.

Τώρα, ἐδῶ, ὅλα ἀλλάξανε. Ἡ Ἐλενα τὰ
γνωρίζει ὅλα ταῦτα, καὶ ὅμως δὲν τὴ
νοιάζει. Ἄς τὴν κοιτᾷνε περίεργα οἱ λα-
κέδες καὶ οἱ ἀνθρώποι ποὺ μπαινόβγαί-
νουν... Τῆς εἶναι ὅλα τελείως ἀδιάφορα,
φτάνει νὰ τὸν δῆ. Ἡ ἔννοια της ἦταν νὰ
μάθῃ ἂν «αὐτὸς» κοιμήθηκε καλὰ. Μίπως
κρύωσε; ὁ καιρὸς ἦταν τόσο ὑγρὸς! Ἀκα-
ράλλαχτα ὅπως κάνει μιὰ μητέρα γιὰ τὸ
παιδί της. Ὑστερα, ἄμα περνοῦσε ἡ πρῶ-
τη ἀγωνία, ἀρχίζε ἡ ἄλλη: νὰ δῆ τί τῆς
ἔκρυβε τὸ βλέμμα του. Τὰ χέρια του ἦταν
καλὰ; Γιατί δὲν τῆς μιλοῦσε; Μὰ σὲ λίγο
κτυποῦσε ἡ πόρτα. Ἐρχόταν ὁ ἕνας ἢ ὁ
ἄλλος. Τότε ἡ Ἐλενα ἐνιωθε πῶς ἔπια-
νε ἀδικα τὸν τόπο. Γινόταν τόσο δὰ
κουβαράκι πάνω στὴν καρτέλα της. Καὶ
συλλογιζόταν μὲ τί τρόπο θὰ ξεπλή-
ρωνε τὴ βεσούλα αὐτὴ ποὺ ἔπιανε. Νὰ
ἦτανε πλούσια, θὰ τοῦ ἔστειλε δῶρα.
Ναι, σίγουρα, αὐτὸς δὲ θὰ τὰ δεχότανε
ποτέ, μὰ τελοσπάντων ἄς τὰ πετοῦσε ἀπὸ
τὸ παράθυρο. Δὲν ξέρει τί νὰ πῆ καὶ τί
νὰ κἀνῃ... Καὶ ὅμως δὲ μπορεῖ νὰ ξε-

κολλήσῃ ἀπ' αὐτὴ τὴν καρτέλα... Ἄρ-
χίζει καὶ λέει ἀστεῖα... Μὰ κανεὶς δὲν
τὴν προσέχει... Χτυπᾷ ξανά ἡ πόρτα.
Φέρονται ἕνα ροζ γραμματάκι μὲ γυναικεῖο
γράψιμο. Ἡ καρδιά τῆς Ἐλενας χοροπη-
δᾷ. Χαμογελᾷ, καὶ τὰ χέρια της παγώνουν.
Ἐρεει καλὰ ἀπὸ ποιὰν εἶναι. Μιὰ σαραν-
τάρα μὲ κόκκινο μαλλί. Ἔχει καὶ ἕνα δό-
λιο παιδί ποὺ τὸχει παραδώσει σὲ μιὰ μπό-
να. Φορᾷ λοῦσα καὶ ξεγελᾷ τὸν ἄντρα της.
Ἐνας φίλος, ἕνα ἐπεισόδιο στὴν ἀσκοπη
ζωὴ της. Ἡ Ἐλενα χαμογελᾷ, μὰ σωπαί-
νει. Ἰνωρίζει πῶς ὅ,τι καὶ νὰ πῆ, θὰ τῆς
ἀπαντήσῃ αὐτὰ τὰ λόγια, — ἔτσι ὅλοι οἱ ἄν-
τρες ἀπαντᾷνε: «Μήπως σὲ φώναξα; Ἐσὺ
ἦρθες καὶ μ' ἀγάπησες...» Καὶ τὴν ἀπο-
στομώνει. Τί ν' ἀπαντήσῃ κανεὶς σὲ κάτι
τέτοιο; Καὶ στὴ γυναῖκα τὴν περασμένη
θὰ εἶπε: «Μὰ ἐγὼ δὲν ἔχω τίποτα μὲ τὴν
Ἐλενα, μὰ ἀπολύτως τίποτα». Ἡ θέση λοι-
πὸν ἦταν κενή. Ἡ Ἐλενα εἶναι εἰκοσιοχτώ
χρονῶ, μὰ δὲν εἶναι οὔτε κομψὴ οὔτε φο-
ρᾷ πολυτελεῖ ροῦχα. Ἡ Ἐλενα εἶναι ἕνα
κορίτσι ποὺ δουλεύει. Αὐτὴ εἶναι καὶ ὁ ἄν-
τρας καὶ ἡ γυναῖκα τοῦ σπιτιοῦ τους. Αὐ-
τὴ καὶ ἡ νοσοκόμα. Ἀχ, ἡ Ἐλενα δὲν ἀ-
ρέσει πιά... Ὁ ἄντρας θέλει τὴ γυναῖκα
πάντα χαρούμενη καὶ φρέσκα καὶ ἡ Ἐλε-
να ἔχει πολὺ συχνὰ τὰ μάτια κλαμένα...
Ἡ κυρία ποὺ ἔστειλε τὸ ροζ φανελλάκι
ἦταν εὐτυχισμένη, εἶχε ἄντρα, σπῆτι καὶ
παιδί. Ὅλα τὴν ἀναμύνουν. Ἡ Ἐλενα
κάτι δὲν ἔχει ποῦ νὰ σταθῆ, καὶ δὲν ξέρει
πῶς νὰ ξεφύγῃ τὴ δυστυχία τοῦ σπιτιοῦ
της. Ὅπου βρῆ, ξεπεξεύει. Σ' ὅποιο τραπε-
ζάκι, ἀκουμπᾷ καὶ γράφει. Τὸ χέρι της
πάντα τρέχει στὸ χαρτί. Γράφει... Ἡ
καμαριέρα τοῦ πατώματος, ἡ Κατίνα, ἔρχε-
ται κοντὰ της. Εἶναι μιὰ καλὴ γυναῖκα, πο-
νόφηχη, ὡς σαράντα χρονῶν. Δουλεύει γιὰ
τὰ παιδιά της. Ποτὲ δὲν κοιτάξε τὴν Ἐ-
λενα μὲ πονηριά. Τὴν κοιτᾷ μάλιστα μὲ
συμπόνια. «Ἄμὲ, σὰ δὲν ἔχει κανεὶς
σπῆτι νὰ γέλῃ τὸ κεφάλι...» τῆς λέει
κοιτάζοντάς τὴν καὶ ἀναστενάζει. Τὸ βρά-
δυ πάλι, σὰ βλέπει τὴν Ἐλενα ποὺ φεύγει,
τῆς φωνάζει ἀπὸ τὸ «ὄφρις»: «Κουμπώ-
σου, κορίτσι μου, καλὰ κάνει κρῦο ἔξω καὶ
ἐδῶ μέσα, μὲ τὸ καλοριφέρ...» Ἡ καυ-
μένη ἢ Κατίνα! Ἡ καρδιά τῆς Ἐλενας
πλημμυρίζει τρυφερότητα καὶ θλίψη. Τῆς

έρχεται να γείρη το κεφάλι στα γόνατα της λαϊκής αυτής γυναίκας που έχει καρδιά, και να κλάψη. "Ας είναι καλά. "Ας υπαίχουνε στον κόσμο τέτοιοι άνθρωποι μ' ένα τους λόγο κάνουνε καλό. "Αμα πάλι ή υπηρέτρια βλέπει την "Ελενα λαχινιασμένη ν' ανεβαίνει τις σκάλες, δέν της λείει τίποτα ποτέ, αν ο φίλος της έχει βγῆ κιόλας έξω. "Ετσι, για να μὴν της κόψη τὴ χαρά...

Μιά μέρα, ή "Ελενα εἶδε στὸ τραπέζι του ἀπάνω δυὸ ἄδεια φλυτζάνια, ἓνα μπουκέτο λουλούδια, καὶ χίμω στὸ πάτωμα μιὰ φρουγκερίτσα... Γιάκι χοροπήδησε ή καρδιά της... Καὶ εἶδε ἀκόμα τὸ παλιὸ λεύκωμα μὲ τις φωτογραφίες — τὴν περυσμένη τους ζωὴ — ἀφισμένο σὲ μιὰ καρτέλα... Ἐκεῖ μέσα ἦταν ή "Ελενα ἀπὸ δεκαεπτὰ χρονῶν. Σάν τὴν πρωτογνώρισε ἐκεῖ στὴν ξενιτιά... Τὸ παίρνει σὰ χέρια της καὶ τὸ ξεφυλλίζει. Μόλις εἶχε σηκωμένα τότε τὰ μαλλιά. Πὼς γελοῦσε σ' ἄλλες τις φωτογραφίες!... Ἦ εὐτυχισμένη πὸν ἦταν! Ξαφνικά ὅμως, τώρα, εἶδε σκυμμένη πάνω ἀπὸ τὸ λεύκωμα τὴν ξένη γυναῖκα μὲ τὸ κακὸ τὸ βλέμμα, καὶ πάγωσε. Τῆς φάνηκε πὼς ἔσκυβε πάνω σὲ τὸν τάφο μιᾶς ξεχασμένης νεκρῆς... Καὶ σ' αὐτιά της βούϊζε ή φωνή του: «Καταλαβαίνεις πὼς σὲ

βαρέθηκα;» Ναι ἔπρεπε ν'ἀφενγε. Νὰ πῆγαινε κάπου μακριὰ καὶ νὰ πέθαινε... Θὰ πέθαινε μονάχη σὲ καμμιὰ ἔρημη φτωχὴ καμαρούλα, μὲ τὰ χέρια ἄδειανὰ... Ἡ "Ελενα γράφει τὸ χέρι της τρέχει πάνω στὸ λευκὸ χαρτί καὶ ὄλο συλλογιέται...

Ἡ Κατίνα ἄρχισε νὰ σκουπίζει τὸ διάδρομο. Ἐνας μικρὸς ὑπηρέτης, πὸ πέρα, καθαρίζει ἓνα ζευγάρι παπούτσια σφυρίζοντας. Ἐξω, πέρα ἀπὸ τὴν αὐλή, στὸ ἀντικρινὸ σπίτι, ὁ ἥλιος χτυπᾷ σ' ἓνα παράθυρο. Ἄχ, Θεέ μου, νὰ εἶχε ἓνα δωμάτιο μὲ φῶς, καὶ ἡσυχασμένη νὰ δούλευε... Μὰ πὼς μπορεῖ νὰ ἡσυχάση... Ἡ καρδιά της χοροπηδᾷ. Ἀκούει τὰ βήματά του, τὴ φωνή του. Μὴν τύχει καὶ φύγει καὶ δέν προφτάσει νὰ τὸν δῆ... Γιατί τότε ὄλα ἀλλάζουνε ὄψη. Ὅλα γίνονται ἄδεια καὶ χάνουν τὸ νόημά τους... Ἡ καρδιά της χοροπηδᾷ. Καὶ ή πόρτα ἀνοίγει. Μὰ καθὼς ἀνοίγει, ὁ ἄέρας εἰσορμᾷ δυνατὸς στὸ διάδρομο καὶ τῆς σκουπίζει χίμω τὰ χαρτιά. Γλήγορα ή "Ελενα σκύβει νὰ τὰ μαζέψη. Σὰ σήκωσε ὅμως τὸ κεφάλι, αὐτὸς εἶχε κιόλας φύγει. Κατέβαινε τις σκάλες. Δέν εἶχε προφτάσει ή "Ελενα οὔτε καν νὰ τὸν κοιτάξη. Καὶ μὲ μιᾶς ρημάχτηκε ἄλη της ή μέρα...

ΛΙΑΙΚΑ ΝΑΚΟΥ

RONSAARD

ΣΟΝΝΕΤΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΕΝΗ

"Όταν θὰ γίνεις πιά γριά, τὸ βράδυ, στὸ λυχνάρι, κα' ὅταν θὰ ξάινεις τὸ μαλλί πλάγι στὴν πυρωσιά, στίχους μου ψάλλοντας θὰ λές, θαυμάζοντας βαθεῖα: Μένα μὲ δόξαζε ὁ Ρονσαρ σάν ἦμιον ὄλη χάρη.

Τότε ὅποια δούλα κα' ἂν κρατᾷς κα' ἀκούσει τέτοια φήμη κα' ἂν κίτω ἀπὸ τὸν κάματο μισογλαρώνει πιά, στοῦ ὀνόματός μου τὴ βοή θ' ἀνοίξει τὴ ματιά, πὸν τὸνομά σου εὐλογεῖ μ' ἀθάνατη μιὰ μνήμη.

Κάτω ἀπ' τὸ χῶμα θάμαι ἐγὼ, φάσμα χωρὶς ὄσπ, κα' ἀνάπαυση μέσ' αὐτῶν σκιῶν τὰ μύρτα θὰ ζητῶ. Κάποια γριούλα θάσαι σὺ στὴ χόβολη σκυμμένη,

για τὴ σκληρὴ σου στὸ φιλί μου ἄρνηση λυπημένη. Ὄ! ζῆσε τώρα, πίστεψε, νὰ μὴ μετανοεῖς σήμερα κορφολόγησε τὰ ρόδα τῆς ζωῆς.

M. ΚΑΝΕΛΛΗΣ

Η ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ*

1. Πρώτη ἀποτυχημένη γραμματικὴ προσπάθεια τῆς Ἀκαδημίας — 2. Ὁ ὀρθογραφικὸς κανονισμὸς τῆς Ἀκαδημίας καὶ ἡ σημασία του — 3. Γιὰ ποιὰ γλῶσσα πρόκειται; — 4. Τὰ σημερινὰ ὀρθογραφικὰ σποτήματα — 5. Ἡ ὀρθογραφικὴ θέση τῆς Ἀκαδημίας. Ὁ Ιστορισμὸς της — 6. Ἀναγνωρίζονται τὰ βασικά αἰτήματα τοῦ δημοτικισμοῦ — 7. Τύλιμον φρονεῖν! — 8. Παραμῦθι ἢ παραμῦθι; Ἡ διδαχτικὴ εὐκολία — 9. Προχειρολόγιμα — 10. Ὁ καθὼς γιὰ τὸ πάλωμα — 11. Ἡ Ἀκαδημία καὶ ἡ Γραμματικὴ της — 12. Οἱ γραμματικοὶ τῆς Ἀκαδημίας καὶ ἡ πίστη τους — 13. Ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Γραμματικῆς τῆς Ἀκαδημίας — 14. Δημοτικισμὸς καὶ ἀντίδραση.

1. Πρώτη ἀποτυχημένη γραμματικὴ προσπάθεια τῆς Ἀκαδημίας

Πρώτη φορά καταπιάστηκε ἡ Ἀκαδημία τὸ ζήτημα τῆς γλώσσας στὰ 1926, ὅταν ἦταν νὰ υλοθετηθῇ μιὰ σχολικὴ γραμματικὴ τοῦ Χατζιδάκι, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ πετύχαινε ἔτσι νὰ φύγη ἡ δημοτικὴ ἀπὸ τὸ σχολεῖο. Ἡ προσπάθεια ὡστόσο ἐκείνη δέν πρόφτασε νὰ πάρη μορφή. Πνίχτηκε στὰ πρῶτα της βήματα ἀπὸ τὴν ἀντίδραση πὸν γεννήθηκε ἔξω, στοὺς κύκλους τοῦ δημοτικισμοῦ, καὶ προπάντων μέσα στὴν Ἀκαδημία, πὸν μὲ τοὺς ἄλλους της φιλόλογους δέν ἔδειχνε καμμιὰ ὄρεξη νὰ προστατέψη τὴν ὀψιμη συμπάθεια τοῦ γλωσσολόγου συναδέλφου στὸ νερούλιασμα τῆς πατροπαράδοτης καθαρῆς πὸν ζητοῦσε νὰ κωδικοποιήσῃ⁽¹⁾. Ἀπὸ τότε, ἐδῶ καὶ δυὸ χρόνια (25 Μαΐου 1931), δόθηκε στὴν Ἀκαδημία ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο τῆς Παιδείας ἡ εὐκαιρία νὰ πῆ τὴ γνώμη της, ἂν κρίνη δυνατὸ ν' ἀπλοποιηθῇ ἡ ὀρθογραφία τῆς δημοτικῆς πὸν διδάσκεται στὰ δημοτικὰ σχολεῖα καὶ ἰδίως ἂν μπορῇ ν' ἀπλοποιηθῇ τὸ πατροπαράδοτο σύστημα τῶν τόνων καὶ πνεύματων. Ἐδῶ

τῆμα ὅμως ἐκεῖνο τοῦ Ἰνστιτουτοῦ ἔμεινε ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία ἀναπάντητο⁽²⁾. Ὅμοια δέν κίνησε τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ἀκαδημίας μιὰ πρόταση τοῦ Χατζιδάκι γιὰ ν' ἀπλοποιηθῇ τὸ τονικὸ σύστημα καὶ νὰ φυλαχτοῦν ἀπὸ τὰ πνεύματα μόνο ἡ δασεία.

2. Ὁ ὀρθογραφικὸς κανονισμὸς τῆς Ἀκαδημίας καὶ ἡ σημασία του

Ἡ ἀδιαφορία ὡστόσο τῆς Ἀκαδημίας δειχτηκε φαινομενικῶς. Στὰ λίγα χρόνια πὸν πέρασαν ἄλλαξαν μερικὰ πράματα καὶ ἡ Ἀκαδημία ἔκρινε πὼς ἔφτασε ἡ ὥρα νὰ μᾶς παρουσιάσῃ τὴ Γραμματικὴ της — καὶ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ μὲ τὴ Γραμματικὴ της — σὲ βάση πὸν δέν ἔρομε ἀκόμη ὀλοκληρωτικά. Σὰ μέρος της φρόντισε στὸ μεταξὺ νὰ συνταχτῇ καὶ νὰ σταλῇ βιαστικά στὸ Ἰνστιτούτο τῆς Παιδείας «πρὸς ἐφαρμογὴν» ἓνας

(²) Ἀναπάντητο ἔμεινε τὸ ὑπουργικὸ ἔγγραφο καὶ ἀπὸ τὰ δυὸ ἀνώτατα ἐκπαιδευτικὰ ἰθρύματα τῆς χώρας πὸν τοὺς διαβιβάστηκε, τὴς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τῶν δυὸ πανεπιστημίων. Ἦ μόνη διαφορά εἶναι πὼς στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης ἔγινε ἡ εἰσῆγηση, καὶ ἡ ἀπάντηση σταμάτησε στὴ σχετικὴ συζήτηση πὸν ἀκολούθησε, ἐνῶ τ' ἄλλα δυὸ ἰθρύματα ἐξαρχῆς ἀδιαφόρησαν ἐπιδειχτικά γιὰ τὴν ὀρθογραφικὴ ἀπλοποίηση τῆς δημοτικῆς. Καὶ τὰ τρία τους ἔδειξαν ὡστόσο ἐκπληχτικὴ ἀσέβεια πρὸς τὴν προϊστάμενη ἀρχή. Γιὰ τὸ ἔγγραφο τοῦ ὑπουργεῖου καὶ τὰ ἐπακόλουθά του βλ. Ἰνστιτουτοφιλολογία, τὸ πρόβλημα τῆς ὀρθογραφίας μας 1932, σ. 4 καὶ 69.

(*) Μὲ βάση τὴ μελέτη αὐτὴ καὶ τις κεντρικὲς της ιδέες δημοσιεύθηκαν στὴν ἔφημερίδα «Πρωτὰ» τῶν 15 καὶ 17 Ἀυγούστου 1933 δύο ἄρθρα μὲ τὸν ἴδιο τίτλο.

(¹) βλ. Ἰνστιτουτοφιλολογία, Δημοτικισμὸς 1926, σ. 80.

«Κανονισμὸς τῆς Νεοελληνικῆς ὀρθογραφίας» ἢ ὀρθογραφικὸ «Διάγραμμα», ποὺ δημοσιεύτηκε κίβλας στὸν καθημερινὸ καὶ στὸν περιοδικὸ τύπο (3).

Τὸ Διάγραμμα αὐτὸ παρουσιάζεται με ἀ-
 χαραχτήριστη διπλοπροσωπία, ἔχει μόνον σὺν
 κανονισμὸς ὀρθογραφικὸς τῆς ἀναγγελομέ-
 νης Γραμματικῆς τῆς Ἀκαδημίας παρὰ καὶ
 σὺν ἀπάντησιν ἑψίμη στὸ παλιὸ καὶ παλιω-
 μένο πιά ὑπουργικὸ ἐρώτημα. Πολὺ ἔτοπα.

Παίρνοντας ἐκεῖνο γιὰ βάση γλωσσικὴ τῆ
 σημερινῆ σχολικῆ δημοτικῆ, ρωτοῦσε ἀν
 κρίνεται δυνατό «να ἐπέλθῃ ποιὰ τις ἐπὶ τὸ
 πρακτικώτερον καὶ ἀπλούστερον μεταρρυθμι-
 σις τοῦ ὀρθογραφικοῦ ἡμῶν συστήματος π.χ.
 πρὸς τὰ πνεύματα καὶ τοὺς τόνους καὶ τὴν
 ἐν γένει ὀρθογραφίαν», τοῦ καθιερωμένου
 γνωστοῦ τύπου τῆς δημοτικῆς. Γιὰ ν' ἀπαν-
 τήσῃ λοιπὸν κανεὶς στὸ ὑπουργικὸ ἐρώτημα
 ἦταν ἀνάγκη, ἔχοντας ὑπόψιν τὸ γλωσσικὸ
 καὶ ὀρθογραφικὸ καθεστῶς τῆς σχολικῆς δη-
 μοτικῆς, ποὺ ἐξυπακούονταν με τὸ ὑπουργικὸ
 ἔγγραφο, καθὼς εἶναι ρυθμισμένο καὶ ἀμε-
 τάβλητο περίπου δεκαπέντε χρόνια τώρα,
 νὰ προτείνῃ, ἀν τις ἐπιδοκιμάζῃ, μεταρρυθ-
 μίσεις ποὺ θὰ τις ἔκρινε χρήσιμες.

Αὐτὸ ἔγινε στὴ Φιλοσοφικῆ Σχολῇ τοῦ
 Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης με τὴν ἀπάν-
 τησιν στὸ Ὑπουργεῖο, ποὺ εἶχε ἐτοιμάσει ἕ
 ὀρισμένους εἰσηγητῆς (4).

Ἡ ἀπάντησιν ποὺ στέλνει ἡ Ἀκαδημία
 στὸ Ὑπουργεῖο «συμμορφουμένη» τάχα κτλ.
 (βλ. Νέα Ἑστία β. π. σ. 687) χωρὶς, κα-
 θὼς γίνεται φανερό, νὰ ἔχη μελετηθῇ τὸ
 ὀρθογραφικὸ καθεστῶς τῆς σημερινῆς σχολι-
 κῆς γλώσσας καὶ νὰ κριθοῦν τὰ ἐνδεχόμενα
 ἀτοπία τῆς, χωρὶς κλν νὰ δίνῃ ἀπάντησιν σὲ
 ὅ,τι ξεχωριστὰ ρωτοῦσε τὸ Ὑπουργεῖο γιὰ
 μιὰ ἀπλοποίηση σχετικὰ με τὰ πνεύματα
 καὶ τοὺς τόνους, ἀγνοεὶ καὶ τὸ γλωσσικὸ κα-
 θεστῶς ποὺ ἔχει νομοθετηθῇ καὶ καθιερωθῇ
 ἀπὸ τὰ 1917 με τὴν ἀναγνώρισιν τῆς λογο-
 τεχνικῆς μας γλώσσας σὰ γλώσσας σχολικῆς
 καὶ στέλνει «πρὸς ἐφαρμογὴν» στὸ Ὑπουρ-
 γεῖο τ' ὀρθογραφικὸ «Διάγραμμα».

Ἄν ἡ Ἀκαδημία ζητοῦσε με τὸ Διάγραμ-
 μά της αὐτὸ νὰ ρυθμίξῃ τὰ δημοσιεύματα

μόνο τῶν μελῶν της ἴσως αὐτὸ νὰ εἶχε ἰ-
 στορικὴ μόνον σημασία. Θὰ τοῦ ἔλειπε τὸ γε-
 νικώτερο ἐνδιαφέρον. καθὼς οὔτε καὶ ὡς
 τώρα ἐνδιαφέρθηκε ἕ πολὺς κόσμος, με τὴν
 ἀπόστασιν ποὺ χωρίζει στὴν Ἑλλάδα ἐπι-
 στήμη καὶ ζωὴ, γιὰ τὸ πῶς ἔγραφαν οἱ ἑλ-
 ληνες φιλόλογοι τῆ δημοτικῆ ἢ πῶς ἐριζαν
 νὰ γράφεται, οὔτε καὶ εἶχαν οἱ ὀρθογραφί-
 τους, ἔξω ἀπὸ λίγες ἐξαιρέσεις, ἀμεση ἐπί-
 δραση στὴν ὀρθογραφικὴ πράξιν τῆς μη-
 τρικῆς γλώσσας. Ἡ ἀξία ἐνὸς τέτοιου γραμ-
 ματικοῦ κανονισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας θὰ εἶχε
 νὰ κριθῇ ἀπὸ τὴ γλωσσικὴ του θέσιν, ἀπὸ
 τὴν ἐργασία ποὺ θὰ ἔκρυβε καὶ ἀπὸ τὸ κῶ-
 ρος ποὺ σιγὰ σιγὰ θὰ μπορέσῃ ἡ Ἀκαδημία,
 ἴσως μελλοντικὰ, ν' ἀποχτήσῃ στὴν κοινὴ
 γνώμη με τὸ ἔργο της.

Σήμερα ἔμωσ, ποὺ λείπουν γιὰ τὴν ὥρα
 αὐτά, καὶ ποὺ ἡ Ἀκαδημία πλάγια, ἱερο-
 κρύφια καὶ ἀνεύθυντα ἐτοιμάζεται νὰ ἐπιβά-
 λῃ στὸ σχολεῖο τὸ ἀνύπαρχτο καὶ ἀνεφάρ-
 μοστο γραμματικὸ τῆς ἰδανικῆ, εἶναι ἀνάγκη
 νὰ κριθῇ προσεχτικώτερα ὅ,τι μαγειρεύ-
 εται καὶ νὰ μὴν ἀφήσωμε ν' ἀλλάξῃ, χω-
 ρὶς λόγο καὶ χωρὶς ἔτσι νὰ πηγαίνωμε στὸ
 καλύτερο, τὸ καθιερωμένον πιά ὀρθογραφικὸ
 καθεστῶς τοῦ δημοτικοῦ σχολεῖου. Ἡ πολι-
 τικὴ τοῦ ράθε ξήλωνε καὶ τῶν μαστροχαλα-
 στήδων, ποὺ τόσο ζήμωσε ὡς τώρα τὴν ἑλ-
 ληνικὴ ζωὴ, εἶναι ἀνάγκη ν' ἀφήσῃ ἀπειρα-
 χτη τὴ γλώσσα τοῦ λαϊκοῦ μας σχολεῖου.

3. Γιὰ ποιὰ γλώσσα πρόκειται ;

Βασικὴ χαρακτηριστικὴ ἔλλειψιν τοῦ ὀρ-
 θογραφικοῦ κανονισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας εἶναι
 πῶς τοῦ λείπει τὸ γενικώτερον πλαίσιομα
 καὶ ἔτσι στέκεται μετέωρο, χωρὶς ξεκαθαρι-
 σμένη γλωσσικὴ θέσιν. Ποιὰς γλώσσας
 τὴν ὀρθογραφία καταπιάστηκε νὰ κανονίσῃ ;

Ἐπειτα ἀπ' ὅσα γράφηκαν γιὰ τὸ ζήτη-
 μα τῆς ὀρθογραφίας μας, ὕστερα ἰδίως ἀπὸ
 ὅσα ξεκαθαρίστηκαν με τὴν πρακτικὴ καλ-
 λιέργεια τῆς μητρικῆς γλώσσας ἀπὸ τὴ λο-
 γοτεχνία, ἀλλὰ καὶ με τὶς θεωρητικὲς συζη-
 τήσεις (ἀναφέρω γιὰ χαρακτηριστικὲς ἐκεῖ-
 νες ποὺ ἔκαμαν δυὸ ἀντίγνωμοι, ἀρχαῖστες
 καὶ οἱ δύο, ὁ Χατζιδάκις με τὸ Σκιαδ(5), εἶναι

δυνατὸ τόσο ἐπιδειχτικὰ — καὶ μάλιστα ἀπὸ
 μιὰ Ἀκαδημία — ν' ἀγνοηθῇ ἢ ἀνάγκη γιὰ
 μιὰ θέσιν στὸ ζήτημα τοῦ γλωσσικοῦ τύπου
 ποὺ ρυθμίζεται ὀρθογραφικὰ ;

Μὲ κάποιο ἀπίστευτο συγκρητισμὸ φαίνεται
 ἀπὸ τὰ παραδείγματα ποὺ ἀραδιάζονται πῶς
 ἢ Ἀκαδημία στὴ «Γραμματικὴ» της λογαριάζει
 ν' ἀνακατίσῃ κουτσὰ στραβὰ ἀρχαῖα καὶ
 νέα στοιχεῖα, καθαρεύουσα, ψευτοκαθαρεύου-
 σα, μεικτὴ καὶ δημοτικὴ, καὶ ὅτι στὴ βάση τοῦ
 ἀρχαίου τυπικοῦ θ' ἀκολουθήσουν — σὲ παρέν-
 θεσιν ἢ ὄχι, με μικρὰ ἢ με συνηθισμένα ψη-
 φία ἢ καὶ μόνο με τὴν προσθήκην ἐνὸς «κοι-
 νῶς» — τὰ πιά ἀναντίλεχτα πιά σήμερα μορ-
 φολογικὰ στοιχεῖα τῆς φιλολογικῆς μας
 γλώσσας. Καὶ ἀλήθεια βλέπομε στὰ μνημο-
 νεύσιμα παραδείγματα νὰ μαλλιοτραβιοῦν-
 ται ἢ γραῖα με τοὺς Μοραῖτες, τὸ ἄκτειρα
 καὶ τὸ μετρήκητα με τὸ ἀγαπιέμαι ἀγαπιέ-
 σαι, ἀλλὰ καὶ οἱ Μοραῖται, τὸ ἀγαπῶμαι
 καὶ τὸ χορῆζω με τοὺς Κορφιῶτες καὶ τὸ
 ὁμοιαζα.

Σὲ ποιὰ γλώσσα ἀνήκουν ὅλα αὐτὰ καὶ
 ποιὰ γραμματικὴ ἔξω ἀπὸ τὴν ἀγγελλόμενῃ
 καὶ ἐξαγγελμένη Γραμματικὴ τῆς Ἀκα-
 δημίας θὰ τὰ περιλάβῃ ; Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ
 ἐπιστήμονας ποὺ θὰ ἔχη τὸ θάρρος νὰ βάλῃ
 τ' ὄνομα του καὶ τὴν ὑπογραφή του, τόσο
 γιὰ τὸ ἀνακτάτωμα ὅλων τῶν ἄλλων τύπων
 ὅσο καὶ γιὰ τὸ ἐξαίσιον ἐκεῖνο ψευτοαρχαῖκὸ
 καὶ μαζί καὶ ἰδιωματικὸ ὁμοιαζα — ἐπο-
 μένως καὶ ὁμοιαζες, ὁμοιασα, προσταχτ.
 ὁμοιασε κτλ., κοντὰ βέβαια στὸ ὁμοιασον,
 ἐκεῖ ποὺ ὅλοι μας λέμε μοιάσε ;

Εἶναι ἄλλωστε χρόνια ποὺ ἔχει τονισθῇ,
 πῶς γιὰ νὰ λυθῇ τ' ὀρθογραφικὸ ζήτημα
 πρέπει νὰ ἔχωμε πρῶτα καθορίσῃ τὴ θέσιν
 μας στὸ ζήτημα τὸ γλωσσικὸ καὶ πῶς «ἢ
 λύσιν ποὺ θὰ δώσωμε στ' ὀρθογραφικὸ ζή-
 τημα κρέμεται ἀπὸ τὴ θέσιν ποὺ παίρνομε
 οἱ τωρινοὶ στὰ περασμένα καὶ τὴ δύναμιν
 καὶ ζωτικότητα ποὺ ἀναγνωρίζομε ἀκόμη
 στὴν παράδοσιν» (6).

Μένει ὅμως ἄλυτο τὸ ζήτημα τῆς γλωσ-
 σικῆς μορφῆς, ἀφοῦ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι
 λύσιν τὸ γραμματικὸ ἀνακτάτωμα τῆς Γραμ-
 ματικῆς τῆς Ἀκαδημίας — με ἀδερφωμένους

μέσα στὸ ἴδιο σύστημα μαζί τοὺς πιά ἀντί-
 θετους ἀρχαίους καὶ νέους τύπους, καὶ με
 κανονισμὸ ὀρθογραφικὸ τάχα τῆς δημοτικῆς,
 ἐνῶ αὐτὴ βρισκεται πνιγμένη κάτω ἀπὸ τὸ
 βάρος τῶν ἀρχαίων ὀρθογραφικῶν κανόνων.
 Ἔτσι θαλῶνεται ἢ κρίση καὶ καταντᾷ ἀδύ-
 νατο νὰ βρεθῇ λύσιν ὑποφερτὴ γιὰ τὸ πρό-
 βλημα τῆς ὀρθογραφίας τῆς μητρικῆς γλώσ-
 σας, με ὅλα τὰ μεγάλα λόγια ποὺ γράφον-
 ται γιὰ ἱστορικὴ παράδοσιν, γιὰ εὐκοσμία
 καὶ γιὰ «ἀνάγκες ἐκπαιδευτικῆς».

Στὴ γλώσσα ποὺ μᾶς παρουσιάζει ἡ Ἀ-
 καδημία λείπει ἀληθινὰ τὸ θεμέλιο. Θὰ τὴν
 ἔλεγα νερούλια σμένη καθαρεύου-
 σα — ὄχι ὅμως καὶ ἀπλοποιημένη,
 ἀφοῦ σωστότατα παρατηρήθηκε ἄλλοτε πῶς
 ἐνδεχομένως ἀπλοποιούμε ἄμα στὴ θέσιν τοῦ
 ἀρχαίου θέτομε τὸ νέο, λ. χ. μήνας, πηδού-
 σαμε ἀντὶ μὴν, ἐπηδῶμεν, ὄχι ὅμως καὶ ἄμα
 ἀναγράφομε μήνας καὶ μὴν, πηδούσαμε καὶ
 ἐπηδῶμεν .

Δείχεται ὅμως τόσο νερούλιασμένη, ὥστε
 κάθε ἀπροκατάληπτος ἐρευνητῆς, καὶ πολὺ
 περισσότερο ἕνας ὀρθόδοξος ἀρχαῖσθης τοῦ
 παλιοῦ καιροῦ, καθὼς λ. χ. ὁ Ἐξαρχόπου-
 λος, ὁ Βορέας, ὁ Αἰγινήτης, ὁ Λογαθέτης, νὰ
 τῆς ἀρνηθοῦν, με τὸ δίκιο τους, τὸ δικαίωμα
 νὰ ὀνομαστῇ ἔτσι, ὅσο τ' ἀναφερόμενα «κοι-
 νῶς» — ἀκόμη καὶ ἔταν κλείνονται σὲ παρέν-
 θεσιν ἢ τυπώνονται με μικρότερα ψηφία —
 πρόκειται νὰ θεωρηθοῦν ἰσότημα με τ' ἀρ-
 χαικά, καὶ ὄχι τὸ πολὺ πολὺ προθαμίδα
 τους, ἀνεχτὴ καὶ «κατ' οἰκονομίαν», ἀνεπί-
 σσημη καὶ μεταβτικὴ, χωρὶς σοβαρώτερες
 ἀξιώσεις γιὰ γραμματικὴ νομιμοποίηση. Μὴ
 δὲν εἶναι ὁ ἴδιος ὁ καθηγητῆς τῆς παιδαγωγι-
 κῆς κ. Ν. Ἐξαρχόπουλος, μέλος σήμερα
 τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἀκαδημίας γιὰ τὴ σύν-
 ταξιν τῆς Γραμματικῆς της, ποὺ μιλιώντας
 γιὰ τὰ πλεονεχτήματα τῆς καθαρεύουσας σὰ
 σχολικῆς γλώσσας καὶ ἀντιτάσσοντας αὐτὴν
 περήφανα στὴν καθιερωμένη σχολικὴ δημο-
 τικὴ, ποὺ ἔπρεπε νὰ ἐξαφανισθῇ, ἐξυμνοῦσε
 τὴν «ἀπὸ αἰῶνων χρησιμοποιομένην διὰ τὰς
 ἀνάγκας τοῦ ἔθνους γλώσσαν», ποὺ «ἐκτῆ-
 σατο ἐνιαῖον καὶ σταθερὸν γραμματικὸν καὶ
 συντακτικὸν μηχανισμόν» ; (7)

(3) Βλ. Ἔτος 18 Ἰουνίου 1933, Νέα Ἑστία τ. 14
 (1933) ἀρ. 157, σ. 686-690.

(4) Βλ. Τριανταφυλλίδης, Τὸ πρόβλημα τῆς
 ὀρθογραφίας μας σ. 69, σημ. 2.

(5) Βλ. Τριανταφυλλίδης, Ομοσπονδία ταν-
 dem 1919, Δελτίο Ἐκπαιδευτ. Ὀμίλου 3 (1913)
 σ. 120-133.

(6) Τριανταφυλλίδης, Ἡ ὀρθογραφία μας
 σ. 34 (καὶ Δελτίο Ἐκπαιδευτ. Ὀμίλου 3 (1913) σ.
 28-195).

(7) Ἐκθεσίς τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς διορισθεί-
 σης πρὸς ἐξέτασιν τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας τοῦ
 δημοτικοῦ σχολεῖου. Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς : Σ. Σα-

Ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τοὺς «κοινούς» γραμματικούς τύπους, πὺ ἀναγνώρισε ἐπιτέλους σήμερα ἡ Ἀκαδημία, ἀπορεῖ κανεὶς, ἀφοῦ σκοπὸς εἶναι ἡ σχολικὴ γλῶσσα, καὶ ἡ Ἀκαδημία δείχνει τόσο μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν «ὄγιά μάρφωσιν καὶ διαπαιδαγώγησιν τῆς ὁποίας ἕρος ἀπαραίτητος πλὴν ἄλλων εἶναι καὶ ἡ ὀρθογραφικὴ τάξις, ἐνότης καὶ εὐκοσμία», πῶς, χωρὶς λόγο, καθιερώσει καὶ τύπους ἰδιωματικούς καθὼς ἐτραύησα (!) κοντὰ στὸ τραύηξα (γρ. τραύηξα), τειάφι (!) κοντὰ στὸ θειάφι, ἢ μὲ τὸ παραπάνω λαϊκούς, καθὼς φκειάνω κοντὰ στὸ φτειάνω (γρ. φτιάνω) (8).

Θὰ εἶναι λοιπὸν ἡ ἐπίδοξη Γραμματικὴ πὺ ἔχει ἡ Ἀκαδημία στὰ σακαριὰ δημοτικώτερη ἀπὸ τὴν σχολικὴν γλῶσσα πὺ καθιερώθηκε στὰ 1917, καὶ θὰ τὸ φέρουν τὰ γυρίσματα τοῦ κύκλου νὰ τὴν κατηγορήσω ἐγὼ τώρα, ὕστερ' ἀπὸ 15 χρόνια — ἀκόλουθος ὡστόσο πάντοτε στίς παλιές μου γλωσσικὲς ἰδέες — πῶς χυδαῖζει, μὴ Ἀκαδημία, καὶ πῶς μεταχειρίζεται ἰδιωματισμούς ἢ περὶ φανῆ «τηρητὴς τῆς κοινῆς ἐμιλουμένης»;

Καὶ πῶς εἶναι δυνατό, γραμματικὴ πὺ βγαίνει μὲ τέτοιες ἀξιώσεις, νὰ μὴν ἀποφεύγη ἀδελφίτες καὶ νὰ μὴν καρπωθῆ τουλάχιστο τὴν πείρα ἀπ' ὅσα ἔγιναν στὰ δεκαπέντε τελευταία χρόνια, παρὰ ν' ἀναγράφη τύπους, πὺ ἡ σχολικὴ γλῶσσα τοῦ 1917 δὲν εἶχε οὔτε ἓνα τους, μὲ ὅλη τὴν κατακραυγὴ πὺ τῆς ἔγινε ἀπὸ σημερινούς ἀκαδημαϊκούς;

Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ τὰ λυπηρὰ αὐτὰ λάθη, πὺ ὅπως καὶ νὰ τὰ δικαιολογήσωμε κλονίζουσι βασικά τὴν ἐμπιστοσύνη μας γιὰ τὸ γλωσσικὸ αἶσθημα καὶ τὸ κριτήριον τῆς νεαρῆς καὶ πρωτόπειρης ἀκόμης Ἀκαδημίας, ἔχομε νὰ διαπιστώσωμε μὲ χαρὰ ξεχωριστὴ κατὶ ἄλλο: Ἡ Ἀκαδημία λογαριάζει πιά σήμερα αὐτονόητα μέσα στὴ γραμματικὴ τῆς καὶ δέχεται ἔτσι ἀνεπιφύλακτα πῶς μπορεῖ νὰ γραφοῦν καὶ νὰ διδαχθοῦν τύποι δημοτικοί, πὺ ὅσο καὶ ἀν εἶναι πάγκοινοι καὶ πανελλήνιοι, δταν καθιερώθηκαν στὴ σχολικὴν δημοτι-

κὴ τοῦ 1917, ἔδωσαν ἀφορμὴ σὲ σφοδρότατη πολεμικὴ ἀπὸ μέρος τῶν ἀρχαϊστῶν — καὶ σημερινῶν ἀκαδημαϊκῶν.

Μὲ σεβασμὸ μιλεῖ τώρα ἡ Ἀκαδημία γιὰ ὅλους τοὺς τύπους τῆς δημοτικῆς πὺ κανονίζει τὴν ὀρθογραφία τους. Γιὰ τὸ «κοινὸ» ἔξω (οὐχὶ ξαίρω [πολὺ σωστά], ἐξεύρω [ποιὸς τὸ γράφει;]), γιὰ τὸ τριτόκλιτο τῆς καθαρῆς σιραιῶν, πὺ στὴ δημοτικὴ ἔγινε — ὄχι βέβαια ἀπὸ «ἀμάθεια» τοῦ λαοῦ μας — σιραιῶνας, γιὰ τὰ «συνηρημένα τῆς καθ' ἡμέραν συνηθείας» ἀγαπιέμαι, ἀγαπιέσαι κτλ. Καὶ μὴν ξεχνοῦμε πῶς ἡ Ἀκαδημία δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ ὅλες τίς λέξεις πὺ λέμε κάθε μέρα, παρὰ μόνο γιὰ ὅσες κρίνει ἄξιες νὰ μποῦν στὴ γραμματικὴ τῆς, τίς λέξεις, ὅπως λέει τόσο παραστατικά, «τῆς καθ' ἡμέραν συνηθείας».

Ἀλλὰ νὰ μὴν ξεχνοῦμε καὶ τὸ ἄλλο: Μέλος πὺ συντάσσει τὴν Γραμματικὴν τῆς ἔχει ἡ Ἀκαδημία καὶ τὸν καθηγητὴ τῆς παιδαγωγικῆς κ. Ν. Ἐξαρχόπουλο. Τὸ περιστατικὸ αὐτὸ ἔχει ξεχωριστὴ σημασία. Γιὰτὶ ἐδῶ καὶ δώδεκα χρόνια, ἡ Ἐκθεσὴ τῆς περιφημῆς Ἐπιτροπείας πὺ πρότεινε στὸ Ὑπουργεῖο τῆς Παιδείας νὰ κοῦν τ' ἀναγνωστικὰ τῆς δημοτικῆς μαζί μὲ τὴν γραμματικὴν τους «ὡς ἔργα ψεύδους καὶ καθουλοῦ προθέσεως», ἀράδιαζε στὰ ἐπιχειρήματά τῆς καὶ τὸ ἀγαπιόμαι, ἀγαπιέμαι, παρηγοριούμαστε, τὸ ξέρω, τὸ σαιήρας. Ἐὰ δὲ νόμαζε μάλιστα «παρεφθαρμένα καὶ χυδαία» καὶ διατείνονταν πῶς ἡ γλῶσσα τοῦ βιβλίου πὺ εἶχε αὐτὰ καὶ τὰ ἕμοια, ἀκόμη καὶ ἀν ἦταν τὸ ἀλφαβητάριον, ἦταν ἐξ ἴσου «χυδαία καὶ παρεφθαρμένα» καὶ αὐτῆ, πῶς «δὲν προτίθεται νὰ μορφώσῃ, ἐξευγενίσῃ καὶ ἀνυψώσῃ τὸν παῖδα, ἀλλὰ νὰ ἐκχυδαίσῃ αὐτὸν» καὶ ὅτι «σκοπεῖ ἀναντιρρήτως οὐχὶ νὰ ἐξευγενίσῃ καὶ προαγάγῃ τὴν γλῶσσαν τοῦ μαθητοῦ, ἀλλὰ νὰ ἐκχυδαίσῃ καὶ διαφθείρῃ ταύτην».

Θὰ ἤθελα νὰ μὴν εἶχα νὰ τὸ πῶ, ἀλλὰ πῶς νὰ γίνῃ, ἀφοῦ εἶναι ὅλα αὐτὰ γραμμῆνα καὶ μοιρασμένα σὲ ὅλα τὰ πέρατα τοῦ ἑλληνισμοῦ, σὲ Ἀγατολὴ καὶ Δύση (εἶχαν σταλῆ ἀκόμη καὶ σὲ ξένους, στὴ Δυτ. Ἐὐρώπη), μ' ἐξοδα τοῦ κράτους — ἦταν τότε μέλος τῆς περιφημῆς ἐκείνης Ἐπιτροπείας μαζί μὲ ἄλλους σοφοὺς καὶ πανεπιστημιακοὺς διδα-

σκάλους ὁ ἴδιος καθηγητὴς καὶ ἀκαδημαϊκὸς τῶρα κ. Ν. Ἐξαρχόπουλος.

Ἄν καὶ τ' ὀρθογραφικὸ Διάγραμμα τῆς Ἀκαδημίας δὲν ἔχει μόνο λέξεις τῆς δημοτικῆς, τὰ παραδείγματα αὐτοῦ τοῦ εἶδους, τύπων δυσφημισμένων στὰ περασμένα πὺ τῶρα βρίσκουν, μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς ὀρθογραφίας, τὴν ἀποκατάστασίν τους, δὲν εἶναι δύσκολο νὰ πολλαπλασιαστοῦν. Ἡ Ἀκαδημία ἀποφασίζει τώρα πῶς μποροῦμε νὰ γράφωμε ὄχι μόνο καί, παρὰ καὶ μόνο κι, κι ἄλλος, κι ἐγὼ — μόνο πὺ θέλει νὰ τοῦ σημειώσωμε κάθε φορά κι ἀπὸ μιὰ ἐκθλιψη, κι'. Καὶ ὅμως τὰ κι ὁ μικρός, κι ἄλλα παιδιά, πὺ βρέθηκαν στὸ ἀλφαβητάριον τοῦ κράτους, εἶχαν δώσει ἀφορμὴ στὸν κ. Ἐξαρχόπουλο, συντάχτη τοῦ σχετικοῦ ἀρθροῦ στὴν Ἐκθεσὴ τῆς περιφημῆς Ἐπιτροπείας, νὰ διεκτραγωδήσῃ τὰ γλωσσικὰ του χάλια καὶ τὴν «διαλεκτικὴν προφορὰν» πὺ τὸ βιβλίον αὐτὸ «ἀγωνίζεται νὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἑλληνόπαιδας παρὰ πάντα λόγον».

Ἐπίσης ἡ Ἀκαδημία ἀναγράφει τώρα, σὰν κοινούς νεοελληνικοὺς τύπους, πὺ χρειάζονται μάλιστα καὶ περισπωμένες, τίς μετοχές σὲ -όντας, ἀγαπώντας, φιλώντας, τὸ ἐλαφίνα, ὀρθογραφεῖ τὸ γλείφω — καὶ πῶς ἄλλως, ἀφοῦ τὰ λέμε: — ἐνῶ ἡ Ἐπιτροπεία, γιὰ ὁμοίους τύπους, ἔγλειφε, ἀλαφίνα, γκρεμίζοντας, ἀργοπατώντας, κόβοντας, φαντάζονταν πῶς ἀνήκουν στὴ «χυδαιοτάτη μορφὴ» τῆς «τεχνητῆς» γλώσσας, ἢ εἶναι «ψευδοδημοτικοί» καὶ ἔπαιρνε, ἀπὸ αὐτὰ καὶ τὰ ἕμοια, ἀφορμὴ νὰ πῆ πῶς ἔτσι γίνεται ἡ «ἀναζωπύρησις τῶν ποικίλων τοπικῶν διαλέκτων καὶ ἡ γλωσσικὴ τοῦ ἔθνους διάσπασις» καὶ ὁ «ἐκχυδαϊσμός τῆς ψυχῆς» (9).

Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀλφαβητάριον ἦταν τότε, ὅσο δὲ θὰ τοῦ κολλοῦσαμε στὸ τέλος ἓνα ν, ὄχι μόνο γιὰ τὴν Ἐπιτροπείαν τοῦ κ. Ν. Ἐξαρχόπουλου (10), παρὰ καὶ γιὰ τὸν ἴδιον τὸν καθηγητὴ τῆς γλωσσολογίας κ. Χατζιδάκι (11), πὺ «δὲν κατελέχθη ποτέ — εἶπε ὁ ἴδιος — εἰς τοὺς φανατικούς γλωσσαμύνητορας» — ἀταίριαστο στὴ γλῶσσα τῶν «καλῶς ἀνατεθραμμένων», καὶ δὲ γεννοῦσε λιγώτερη ἀηδία ἀπὸ τὸ «πεπαρημένος, προκεκομμένος»,

μολονάτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ κ. Χατζιδάκις σὲ παλιότερα χρόνια εἶχε φανῆ ἀπολογητὴς τοῦ «ἀκρωτηριασμοῦ» (κατὰ τὴν περίφημη Ἐπιτροπείαν) τοῦ τελικοῦ ν (12). Καὶ σήμερα ἡ Ἀκαδημία ἡ ἴδια ἤσυχχα ἤσυχχα, χωρὶς φόβον νὰ τὴν ποῦν κακοαναθραμμένη καὶ νὰ χάσῃ τὸ κύρος πὺ ὡς τῶρα ἀπόχτησε, καὶ μαζί καὶ ὁ κ. Ἐξαρχόπουλος τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Γραμματικῆς τῆς, ἀναγράφουν στοὺς τύπους τῆς «νέας ἑλληνικῆς» καὶ ἓνα σύννεφο(ν) ἢ ἓνα κόκκαλο(ν), ὅπου φανερὰ ἢ παρένθεση ἐκείνη δείχνει τ' ἀναγνωρισμένα πιά δικαιώματα καὶ στοὺς τύπους χωρὶς ν.

Σημειῶνω μ' ἐκπληξῆ καὶ χαρὰ μαζί τὸ περιστατικὸ αὐτὸ. Δὲν εἶναι μακριὰ τὰ χρόνια πὺ μόνο οἱ «μαλλιαροί» ἔτρωγαν — κατὰ τὸ Μιστριώτη — τὰ τελικὰ ν, ἐνῶ τώρα θὰ μποροῦμε νὰ ἐπικαλεστοῦμε καὶ τοὺς σοφοὺς τῆς ἑλληνικῆς Ἀκαδημίας. Εὐλογημένη ἡ ὥρα πὺ ἔπεσε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ λογιωτατισμοῦ τὸ πελέκι, πὺ τρομοκρατοῦσε ἀκόμη καὶ τὸ Βαλαωρίτη! Ἄς ἀναφωνήσωμε μαζί του: «Καλέ, σοῦ φαίνεται λίγο νὰ ἔχῃς πάντοτε ἐπάνωθὲν σου τὸν Βλάχον, τὸν . . . τὸν . . . μὲ τὸν πέλεκον ἐτοίμους νὰ σὲ κατατομήσωσιν, ἀν ἤθελες τολμήσει ν' ἀφαιρέσῃς τὸ ν ἐκ τῶν αἰτιατικῶν . . .» (1877).

Ἄς προσεθῆ ἐδῶ μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴ καὶ κάτι ἄλλο. Ἡ Ἀκαδημία φροντίζει καὶ γιὰ τὴν ὀρθογράφωσιν τῆς κουζίνας — ἀποφασίζει μάλιστα πῶς πρέπει νὰ παίρῃ περιπωμένη, στὴν ὀνομαστικὴ τουλάχιστο — ἐνῶ ἄλλοτε ὁ Χατζιδάκις κατηγοροῦσε ἐξαιτίας τῆς τοῦ «μαλλιαροῦ» στὰ «Πάτρια» (1904), πὺ μὲ τὴν ἐπάρατη ξενομανία τους εἶχαν γίνῃ ἀφορμὴ νὰ χαλάσῃ ἡ γλῶσσα μας μὲ τέτοιες ξενικὲς ἀπόβλητες λέξεις. Καὶ ἀκριβῶς γιὰ νὰ λείψουν οἱ παρεξηγήσεις, εἶχαν λείψῃ ἀπὸ τ' ἀναγνωστικὰ τῆς δημοτικῆς ἢ κουζίνας, ἢ Περικλῆνα, καὶ μερικὲς ἀνάλογες λέξεις, πὺ μὲ τὰ χρόνια πὺ πέρασαν καὶ μὲ τὴν συμβολὴν ἢ ὄχι τοῦ δημοτικισμοῦ, ἔχασαν πιά τὸ παλιὸ οὐκίμ, ἔτσι πὺ νὰ τίς ἀναγνωρίξῃ πιά καὶ ἡ τόσο προσεχτικὴ καὶ εὐαίσθητη σὲ τέτοια ζητήματα Ἀκαδημία, χωρὶς τὸ φόβον νὰ τὴν κατηγορήσῃ κανεὶς γιὰ μαλλιαροσύνη.

Στ' ἀναγνωστικὰ τῆς δημοτικῆς εἶχαμε προτιμήσει, παντοῦ καὶ συχνότατα, τὴν λέξιν

(9) Νέοι Ἐπίτροποι Ἐπιτροπείας δ. π. σ. 188, 39, 57, 92, 90, 99.

(10) Νέοι Ἐπίτροποι Ἐπιτροπείας δ. π. σ. 188.

(11) Χατζιδάκι, Ἐκθεσὶς Σεβαστοπούλλειου διαγωνισμοῦ 1918, σ. 9, 11, 19.

(12) Βλ. Τριανταφυλλίδης, Ομο-μοσχευτικὸν δ. π. σ. 170.

κελλάρου, Α. Σκιας, Ν. Ἐξαρχόπουλος, Θ. Μιχαλόπουλος, Γ. Μεγαρέσι, Χρ. Οικονόμου, Ἀθήνα 1921, 160 σελ., σ. 5.

(8) Νέα Ἐστία δ. π. σ. 687.

μαγειρεῖο ἄντις τὸ κουζίνα. Δὲ θὰ φανῆ λοιπὸν κανεὶς τιμωρὸς τώρα: Πῶς δὲν κατηγορεῖ σήμερα τῇ Συντακτικῇ, Ἐπιτροπῇ, τῆς Γραμματικῆς τῆς Ἀκαδημίας κανένας νέος Ἐξαρχόπουλος μᾶς νέας Ἐπιτροπείας, πῶς ἐνῶ «τάς ξενικὰς λέξεις οὐδεὶς λαὸς στέργει ἄνευ ἀνάγκης, πολλοὶ δὲ καὶ φιλοτίμως προσπαθοῦσι νὰ ἐκβάλωσιν... περισυλλέγεται καὶ χρησιμοποιεῖται πᾶν ὅ,τι ξενικόν, βάρβαρον...» (13), καὶ μάλιστα μέσα στὶς ἐλάχιστες, μόλις τέσσερις, σελίδες ἐνὸς Διαγράμματος ὀρθογραφικοῦ; Κάνει λοιπὸν ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν προπαγάντα γιὰ τίς ξένες λέξεις μέσα στὰ σχολεῖα;

Tempora mutantur, καὶ, καθὼς θὰ μπορούσε νὰ πρᾶσθῃ καὶ ὁ κ. Ἐξαρχόπουλος, et nos mutamur in illis. Ἀλλὰ τότε, γιὰ τί τόσο πάθος καὶ τόσο φανατισμός, γιὰ τί ὁ διασυρμὸς τοῦ δημοτικισμοῦ καὶ τῶν δημοτικιστῶν ἀπὸ τοὺς παλιούς ἀντίγνωμους, ἀφοῦ, μόλις συμπληρώθηκαν δέκα χρόνια, ἄρῃσαν τίς τόσο ἀκλόνητες τότε γνώμες τους γιὰ νὰ δεχτοῦν ὅ,τι πρὶν πολεμοῦσαν; Ἰάχα δὲν τὰ πίστευαν ἀληθινά; Εἶναι δυνατό;

Νὰ υποθέσωμε πῶς «ἄπας ὁ βόρβορος τῶν ὀδῶν, πᾶν ὅ,τι ξενικόν, βάρβαρον, χυδαῖον... τῶν κατωτῆτων λαϊκῶν στρωμάτων» τῆς περιφημῆς Ἐπιτροπείας ἔγιναν, ἀπὸ διαλεχτικὰ καὶ ἀπαίσια, λέξεις εὐγενικῆς τῆς καθημερινῆς ζωῆς καὶ «τῆς καθ' ἡμέραν συνηθείας» ἀπὸ τότε πού ἀποχτήσαμε καὶ ἐμεῖς στήν Ἑλλάδα τὴν Ἀκαδημία μας καὶ ἐνδιαφέρθηκε αὐτὴ ἑξαφνα καὶ γιὰ τὴ δημοτική; Ἡ νὰ ἦταν αὐτὲς ἀπὸ πρὶν καλῆς καὶ σωστέας, καὶ ἦταν μόνο ἡ τύφλωση καὶ τὸ πείσμα φανατισμένων ἐλλήνων λογίων, πού νόμιζαν ὑποχρέωσή τους ν' ἀρνηθοῦν κάθε προσπάθεια γιὰ νὰ μορφωθῇ τὸ ἔθνος μετὰ τὴν πραγματικὴ του γλώσσα, τὴ γλώσσα, καθὼς τόσο ἐξυψωτικὰ λέει γι' αὐτὴν ἡ Ἀκαδημία στὴ δική της γλώσσα «τῆς καθ' ἡμέραν συνηθείας»;

Ἡ μήπως ἦταν ὁ καθγὰς γιὰ τὸ πᾶπλωμα;

Ἄς προχωρήσωμε ἄλλωστε οὐδὲν οὐδαιότερα.

4. Τὰ σημερινὰ ὀρθογραφικὰ συστήματα

Γιὰ νὰ κριθῇ γενικώτερα ἡ ὀρθογραφία τῆς Ἀκαδημίας, εἶναι ἀνάγκη νὰ τοποθετη-

(13) Ἐκθεσὶς Ἐπιτροπείας ὁ. π. σ. 14.

θῆ μέσα στὰ ὀρθογραφικὰ συστήματα πού ἀκολουθεῖ ἡ σημερινὴ πράξις καὶ τὰ πνευματικὰ ρεύματα πού τὴν ἐπημύργησαν καὶ πού τὴν κανόνισαν.

Ὡς πρὸς τὴν ρύθμιση τῆς ὀρθογραφίας τῆς μητρικῆς γλώσσας ξεκαθαρίζονται στὶς τελευταῖες δεκαετίες, καθὼς ἔδειξα στήν περσινή μου μελέτη, δυὸ τάσεις καὶ δυὸ συστήματα — ἂν ἀφήσωμε κατὰ μέρος τὴ φωνητικὴ ὀρθογραφία, πού μεταπολεμικὰ κυρίως παρουσίασε λιγοστοὺς ὀπαδοὺς, καὶ αὐτοὺς σχεδὸν ἀποκλειστικὰ στὸ θεωρητικὸ ἐπίπεδο.

Καὶ οἱ δυὸ αὐτὲς τάσεις δέχονται τὴ βάση τῆς ἱστορικῆς ἀρχῆς.

Ἡ πρώτη, ξεκινώντας ἀπὸ τὸ ἀρχαιστικὸ ἰδανικόν, ἐνδιαφερόμενη ἀποκλειστικὰ γιὰ τὴν καθαρεύουσα, ἄς εἶναι καὶ νεοραυλισμένη, ἢ χρησιμοποιώντας τὴ δημοτικὴ σὰν ἀντικείμενο θεωρητικῆς ἐρευνας, δειχτήκε πάντοτε ἀδιάφορη γιὰ τὸ πραχτικὸ ζήτημα τῆς εὐκολίας ἢ δυσκολίας πού θὰ εἶχε ἡ χρῆσις τῆς καὶ ἡ διδασκαλία τῆς.

Εἶχε ἀποκλειστικὰ τοὺς ὀπαδοὺς της καὶ ρυθμιστὲς μέσα στοὺς φιλολόγους. Κλασικὸς τῆς ἀντιπρόσωπος, ἀπολογητῆς καὶ τελειωτῆς εἶναι ὁ Χατζιδάκις, πού ξεσπάθωσε διάφορες φορές γιὰ νὰ ἐφαρμοστῇ ἀλύγιστα καὶ χωρὶς κανένα συμβιβασμὸν ὁ ὀρθογραφικὸς ἱστορισμὸς, περιφρονώντας προγραμματικὰ τίς δυσκολίες πού γεννιοῦνταν ἔτσι μέσα στὸ σχολεῖο. Ἦν ἀκολουθήσαν—ἔξω ἀπὸ ἐλάχιστους νεωτερισμοὺς τῆς «τεχνικῆς» τοῦ ὀρθογραφικοῦ — μερικοὶ λόγιοι, φιλόλογοι ἰδίως, καὶ τὸ Λεξικὸν τῆς Ἀκαδημίας.

Εἶναι μεγάλο κρίμα, πού ἡ ὀρθογραφία τοῦ Λεξικοῦ αὐτοῦ δὲν κανονίστηκε ἐξαρχῆς προσεχτικώτερα καὶ ἀποφασιστικὰ σὲ διαφορετικὴν βάση. Ἡ ἐπίδρασις πού ἔνα τέτοιο Λεξικόν — ὅπου πρώτη φορά θὰ ἔβλεπε ὁ ἑλληνισμὸς καθρεφτισμένη τὴ μητρικὴ του γλώσσα καὶ μάλιστα σὲ τέτοια ἔκτασις — θὰ μπορούσε νὰ ἔχη στήν κοινωνία — si aspera fata — θὰ ἦταν μεγάλη. Γι' αὐτὸ θὰ ἔπρεπε ἡ ὀρθογραφία του ν' ἀντικριστῇ καὶ νὰ θεσπιστῇ μετὰ πνεῦμα ἐπιστημονικὸ καὶ πραχτικὸ μαζί, σύμφωνα μετὰ τίς ἀνάγκης τῆς ἐθνικῆς γλώσσας καὶ τίς ἀντιλήψεις πού εἶχαν ἤδη ὀριμᾶσει στοὺς κύκλους τοῦ δημοτικισμοῦ (βλ. παρακ.), μακριὰ ἀπὸ φιλολογικῆς προλήψεις καὶ ἱστοριστικῆς χίμαιρας. Ἡ ἀποψη

αὐτὴ ὡστόσο δὲν κρίθηκε, ὅταν εἶχε ὑποστηρικτῆ (14), ἄξια νὰ λογαριαστῇ σ' ἔργο ἐπιστημονικόν, ἀπὸ τὴν ἰδέαν πῶς ἐπιστήμη καὶ ζωὴ μετὰ τίς ἀνάγκης της εἶναι ἀσυντάξιστες ἀντιθέσεις καὶ ὅτι χρέος λεξικοῦ σοβαροῦ εἶναι, ἀδιαφορώντας γιὰ τὴν πραχτικὴν χρῆσιν, νὰ πιστοποιῇ μετὰ τὴν πρότυπη ὀρθογραφία τοῦ τὴν ἱστορία καὶ τὴ γένεσιν τῶν λέξεων καὶ τύπων πού ἀναγράφει, σύμφωνα μετὰ τὸν ἀλύγιστον ἱστορισμόν.

Ἔτσι αὐτὸν ἀκολουθοῦν καὶ οἱ τρεῖς κανονισμοὶ τῆς ὀρθογραφίας τοῦ Λεξικοῦ, πού δημοσιεύτηκαν ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία τοῦ Λεξικοῦ καὶ τὸ ὑπουργεῖο τῆς Παιδείας (1916, 1920, 1930), ὁ τελευταῖος σ' ἐπιγῆ πού τὸ Λεξικόν εἶχε γίνει πιά ἐξάρτημα τῆς Ἀκαδημίας (15).

Οἱ διαφορῆς πού παρουσιάζουν ἀναμεταξύ τους οἱ κανονισμοὶ αὐτοὶ, ἀρκετὰ διδαχτικοὶ γιὰ τὴν ἱστορία τῆς ἱστοριστικῆς ὀρθογραφίας στὰ τελευταῖα χρόνια εἶναι οἱ ἀκόλουθοι: (16).

α) Οἱ κανόνες, στήν ἀρχὴν μετὰ τὸ παραπάνω λιγοστοὶ καὶ πρόχειροί, σιγά-σιγά πολλαπλασιάζονται καὶ διατυπώνονται ἀρτιώτερα, χωρὶς οὔτε καὶ στὸ τέλος νὰ κατορθώνεται νὰ ἔχωμε Ὀδηγὸν ὅπως καὶ νὰ εἶναι ἄρτιο, τέτοιο πού τὴν χρειάζονταν ἐξαρχῆς τὸ συντασσόμενον μεγάλο ἔργο.

β) Ἔχομε σάλο καὶ ἀμφισβολίες, συχνῆς κατὰ τίς ἐκδόσεις, ὡς πρὸς τὸν τρό-

(14) Αὐτὸ ἔγινε ἀπὸ τὸ συντάχθαι τῶν γραμμῶν αὐτῶν στὰ 1915-1916, συντάχθη τότε τὸ Λεξικόν.

(15) Κανονισμὸς συντάξεως τοῦ Νεοελληνικοῦ Λεξικοῦ. Παράρτημα τοῦ Δελτίου τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἑκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκκαθάρσεως Ἀθήνα 1916, Ὀρθογραφικὸν Διάγραμμα, ὁ. σ. 22-21 — Κανονισμὸς συντάξεως τοῦ Νεοελληνικοῦ Λεξικοῦ, Ἀθήνα, ἐκ τοῦ Ἑθνικοῦ τυπογραφείου 1920, Ὀρθογραφικὸν Διάγραμμα ὁ. σ. 16-17 — Κανονισμὸς συντάξεως τοῦ ἱστορικοῦ Λεξικοῦ [πρόκειται πάντοτε γιὰ τὸ ἑθνικὸ Νεοελληνικὸ Λεξικόν πού τώρα παρουσιάζεται μετὰ ἄλλο ὄνομα] τῆς Νέας Ἑλληνικῆς, Ἀθήνα 1930, Ὀρθογραφικὸν Διάγραμμα ὁ. σ. 17-22.

(16) Παρὸς ὅτι παραδείγματα βλέπει ὁ ἀναγνώστης παρακάτω, στὸ Συνοχρηστικὸν ὀρθογραφικὸν πλῆνα καὶ ἄς προσηλωθῇ πρὶν ἀποφασιστῇ ὁ πρῶτος Κανονισμὸς τοῦ 1916, εἶχε ἐφαρμοστῇ στὸ Λεξικόν (ἀπὸ τὰ 1909-1915) διαφορετικὸν ἐν μέρει καὶ κάπως ἀρχαιολογικώτερον σύστημα.

πὸ πού θὰ ἐφαρμοστῇ ἡ ἱστορικὴ ἀρχή, καὶ ἔτσι πολλῆς γραφῆς ἀλλάζουν ἀδιάκοπα: ξυρός - ξινός, ἀφήνω - ἀφίνω - ἀφήνω, τρανεύομαι - τρανεύομαι, βόδι - βόδι, κι ἐγὼ - κι' ἐγὼ, παιδιοῦ - παιδιοῦ - γριὰ - γραζὰ.

γ) Ἐπειτα ἀπὸ κάποιο δισταγμὸ, στὸ τέλος, μερικῆς γραφῆς, πού ρυθμιζόνταν ἐξαρχῆς πραχτικώτερα, μετὰ τὸν Κανονισμὸν τοῦ 1930 τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ πιά Λεξικοῦ ἐγκαταλείπονται, γιὰ νὰ ἐφαρμοστῇ στὸ Λεξικόν πού ἀρχίζει πιά νὰ τυπώνεται, ἔλοκληρωτικὰ καὶ ἀλύγιστα ἡ ἱστορικὴ ἀρχή. Ἀναγράφονται πρώτη φορά τώρα στὸ Λεξικόν πού δημοσιεύεται ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία τὸ ἀνεβωκοτεβαίνω, ἀνοιγωνλειῶ, πηγαινωερχωμός, ἀγροιομιάτης, γέρωσ, Ἐρωγιάννης, δρόκως, πιάττο, φουρονέλλο, κωπέλλα.

δ) Ἀπόλυτη ἀδιαφορία γιὰ τίς πραχτικῆς ἀνάγκης καὶ τίς διδαχτικῆς δυσκολίας πού διαμορφώνονται μετὰ τὸν ἱστορισμὸν τέτοιαις ὀρθογραφίας, ἀντίθετης συνήθως καὶ μετὰ τὴν κοινὴν χρῆσιν: τραῦα—ζεσταίνω, θεομαίνω ἀλλὰ φτωχένω, κοντιένω—πηδᾷ ἢ πηδᾷ — βασιλείς, Ἀντώνης, Γιάννης—καταγιῆς, μεσοστρατῆς, μεσοουρανῆς μετὰ ἡ ἀλλὰ μεσημερὶς μετὰ ἐκεῖ ἔπειτα ἀποβραδύς.

Οἱ γραφῆς αὐτοῦ τοῦ εἴδους παρουσιάζονται ἀφθονώτερες στὸ ἀρτιώτερον διάγραμμα τοῦ 1930: μύτι (ἢ μύτη μας), πιάττο, μωρουδέλλι, βαρσὰ ἐπιρρ. ἀλλὰ βαρεῖα τὸ θηλ. ἐπίθετο, ζῆσο, κἄν, κἄνεις, κἄποιος, γλεντιῶ-γλεντία μετὰ ἐνῶ γράφομε ἀγαπῶ - ἀγάπησα μετὰ ἡ ἀλλὰ νομίζω - νόμισα μετὰ ἐ. Ὁ λόγος: «Οἱ ἀόριστοι τῶν ἐκ τῆς τουρκικῆς γλώσσας σχηματιζομένων ρημάτων γράφονται διὰ τοῦ ι, διότι εἶναι ἀρχαιότεροι οἱ εἰς - ἴσω τύποι, λ. γ. ἐγλεντία, μπεγλεντία καὶ ἐξ ἐνεστώτος ἐγλεντῶ, μπεγλεντῶ».

Ἡ ἱστορία αὐτῆς τῶν ὀρθογραφικῶν διαγραμμάτων τοῦ λεγόμενου ἱστορικοῦ λεξικοῦ, δὲν ἔχει μεγάλη σπουδαιότητα — ἔσο ζητοῦσε νὰ περιοριστῇ σ' ἔργο πού δὲ μαϊάζει νὰ φιλοδοξοῦσε μεγαλύτερη ἀμειψία ἀχτινοβολία μέσα στὸ ἔθνος. Ἐμείναν ἄλλωστε χωρὶς ἐπίδραση καὶ ἀσχολίαστα, ἂν ἐξαιρέσωμε μὴ περσινὴ παρατήρησίν μου, πῶς «ἀκόμη καὶ ἡ σύνταξις τοῦ λεγόμενου ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, πού θεσπίστηκε ἀπὸ τὸ κράτος καὶ πού θὰ ἔπρεπε νὰ δώσῃ τὴν νέα γλώσσα μετὰ πρότυπη, συγχρονισμένη ὀρθογραφία, δὲν κα-

τόρησε νὰ χειραφετηθῆ ἀπὸ ἄγονες, ἀστείες, μεσαιωνικὲς γραφές» (17). Προκαλοῦν ἔμως δικαιολογημένα αὐστηρότερη τὴν κριτικὴν, ὅταν βλέπουμε πὺς ἡ ἀρχαῖστικὴ σχολαστικὴ παράδοση ποὺ τὰ κυβερᾷ, καὶ ποὺ δυνάμωσε μὲ τὸ πρῶτο (τρίτο) ὀρθογραφικὸ Διάγραμμα τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ καὶ Λεξικοῦ, μεταπηδᾷ ξαφνικὰ μὲ τὸ τελευταῖο, δεύτερο ὀρθογραφικὸ Διάγραμμα τῆς Ἀκαδημίας ἀπὸ τὸ Λεξικὸ τῆς, μὲ τὴν ἀσημαντὴ ἀχτινοβολία του — καὶ γυρεύει νὰ ρυθμισθῆ — πολὺ ἀμεσώτερα καὶ πλατύτερα, ὅλη τὴ σχολικὴ γλῶσσα. Ἄν οὔτε ἐξαρχῆς δὲν κωτορθώθηκε νὰ βρεθῆ ἄρτιο καὶ ὀλοκληρὸ ὀρθογραφικὸ σύστημα σὲ σωστὴ βία, καὶ οἱ πειραματισμοὶ καὶ οἱ παλιωνίδες εἰκοσιπέντε σχεδὸν χρόνων Λεξικοῦ δὲ βροήθησαν νὰ βρεθῆ ἱκανοποιητικὴ λύση — ἀκόμη καὶ ἀφοῦ τὸ πῆρε ἡ ἀκαδημία — λείπει πᾶ ἀπὸ πρὶν ἡ ἐγγύηση ἀλλὰ καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη μας ὅτι καὶ τὸ τελευταῖο, νεώτατο ἀκαδημαϊκὸ Διάγραμμα θὰ εἶναι περισσότερο μελετημένο καὶ τελειωτικὸ ἀπ' ὅσα ἄλλα προηγήθησαν γιὰ νὰ τροποποιηθοῦν λίγο ἀρτότερα.

Γενικὰ μποροῦμε νὰ ποῦμε πὺς ὁ ἀρχαῖσμός ἐδειξε πέρα πέρα καὶ σὲ ὄλες τὶς ἐποχὰς ὀλοκληρωτικὴ ἀδιαφορία γιὰ τὸ ἂν ὀ' ἀποχτήσωμε εὐκόλη ὀρθογραφία, ἀπὸ τὸ Χατζιδάκι, ποὺ διακήρυξε πὺς ἂν καὶ ἡ ὀρθογραφία μας εἶναι δυσκολώτατη, τὸ ζήτημα αὐτὸ μᾶς εἶναι ἀδιάφορο καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κάμωμε τίποτε (18), ὡς τὸ Σκια, γιὰ τὸν ὀποῖο «εἶναι πρόδηλον ὅτι ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκπαίδευσιν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ θεωρηθῆ ἀναγκαῖα ὀλοδήποτε ὀρθογραφικὴ μεταρρύθμισις» (19). Στ' ἀχνάρια αὐτὰ βιάδιζε ἀποφασιστικὰ τὸ Λεξικὸ τῆς Ἀκαδημίας καὶ μὲ τὸν Κανονισμὸ τοῦ 1930.

Παράλληλα μὲ τὴν ἀρχαῖστικὴν, ἀλύγιστη ἱστορικὴν ὀρθογραφία, παρουσιάζεται στὶς τελευταῖες δεκαετίες, καθὼς ἐδειξα ἄλλοῦ, ἡ μεταρρυθμισμένη ἢ ἀπλοποιημένη ἱστορικὴ ὀρθογραφία, γεννημένη στὰ σπλάχνα τοῦ δημοτικισμοῦ ἀπὸ τὴν πραχτικὴν καλλιέργεια — σημαντικώτατο αὐτὸ — τῆς μητρικῆς γλῶσσας.

Φυλάγει καὶ αὐτὴ γιὰ βία τῆς τὴν ἱστορικὴν ἀρχήν, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἔμως ἀντικρίζει σοβαρὰ καὶ τὶς σημερινὰς πραχτικὰς ἀνάγκας, καὶ βλέποντας στὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφία ἕνα κακὸ ἀναγκαῖο γιὰ σήμερα, φροντίζει νὰ τὴν συμβιάσει μὲ κείνες, καθυποτάζοντας ἔτσι τὴν νέα ὀρθογραφία στοὺς σκοποὺς μιᾶς ἀξίας ἔθνικῆς γραπτῆς γλῶσσας, καὶ τὶς δικαιολογημένους ἀξιώσεις ποὺ ἔχει ἀπ' αὐτὴ τὸ σχολεῖο καὶ ἡ διδαχτικὴ.

Ἀπλοποιημένη ἱστορικὴ ὀρθογραφία μεταχειρίστηκαν, μποροῦμε νὰ ποῦμε, ὅλοι ὅσοι στὶς τελευταῖες δεκαετίες καλλιέργησαν τὴν δημοτικὴν, καὶ πρῶτοι πρῶτοι οἱ λογοτέχνες, ποὺ πρῶτοι εἶχαν ν' ἀντικρίσουν τὸ ὀρθογραφικὸ πρόδημα τῆς δημοτικῆς, ἀνύπαρχτο γιὰ τοὺς σοφοὺς ποὺ τὴν περιφρονοῦσαν ἢ τὴν πολεμοῦσαν. Φυσικὰ ἔμως ἄλλοι ἔγραψαν συντηρητικώτερα, ἐνῶ μερικοὶ πρόδαιναν σὲ περισσότερες καὶ τολμηρότερες ἀπλοποιήσεις. Προγραμματικώτερα ρυθμιστὴκε ἡ ὀρθογραφία τῆς σχολικῆς γλῶσσας ἀπὸ τὶς πρῶτες ἐκδόσεις τῶν νέων ἀναγνωστικῶν τοῦ 1917 τοῦ δημοτικοῦ σχολεῖου καὶ αὐτὴν ἐκφράζουν οἱ νέοι ὀρθογραφικοὶ σχολικοὶ κανόνες τοῦ Ὑπουργεῖου ποὺ δημιούργησαν στὴν ἱστορία τῆς ὀρθογραφίας μας δύο χιλιάδων χρόνων νέα ἐν μέρει σχολικὴ παράδοση. Τὸ σύστημα αὐτὸ τῆς μεταρρυθμισμένης ἱστορικῆς ὀρθογραφίας βρῖσκεται διατυπωμένο, ἐξηγημένο καὶ ὑποστηριγμένο διεξοδικὰ δύο φορές, στὸ παλιὸ βιβλίον μου γιὰ τὴν ὀρθογραφία μας καὶ τὸ τελευταῖο, γιὰ τὸ πρόδημα τῆς ὀρθογραφίας μας (20).

(20) Βλ. Τριανταφυλλίδης, Ἡ ὀρθογραφία μας, ἰδ. σ. 25α., 30α., 35α. Τοῦ ἰδ., Τὸ πρόδημα 32α., 13α. Πρ. ἀκόμη τοῦ ἰδ., Δημοτικισμός σ. 63, καὶ ἀκόμη μὲ βιβλιοκρισία τῶν νέων ὀρθογραφικῶν κανόνων στὸ Δελτίον Ἐκπαιδ. Ὀμ. 9 (1921) σ. 109-117, τοῦ ἰδ., Ἡ νεοελληνικὴ ὀρθογραφία καὶ ὁ κ. Σκιας, Δελτίον Ἐκπ. Ὀμ. 7 (1917) σ. 77-85.

Στὴν τελευταία αὐτὴ μελέτη, ὅπου συνοψίζονται καὶ ἡ σημερινὴ κατάσταση τῆς ὀρθογραφίας, ἐδειξα τὴν ἀναπόδραστη ἀνάγκη νὰ γίνουσι ἀκόμη μερικὰς ἀπλοποιήσεις, ἰδίως ἡ τὸνικὴ στὴν ὀρθογραφία τῆς σχολικῆς δημοτικῆς καὶ τὴν ἀνάγκη νὰ ἐφαρμοστῆ τὸ ἴδιο σύστημα καὶ στὴ μέση παιδεία, ὅπου βασιλεύει ἀπὸ καιρὸ πραχτικὴ ἀναρχία (21).

Τὰ δύο αὐτὰ συστήματα δὲν εἶχαν ὡς τώρα εὐκαιρία νὰ συγκρουστοῦν στὴν καλλιέργεια τῆς νέας γλῶσσας. Ὅστε οἱ δημοτικιστὰς ἐνδιαφέρθησαν γιὰ τὸ ἂν μερικοὶ φιλόλογοι τυχαῖα καὶ γράφουσι στὶς ἐπιστημονικὰς τοὺς διατριβὰς ὕψιστω τῶρα τὸ Βασιλεῖ ἀπόστο, κοινὰ, καμαρωτῶτες, ὅστε ὅσοι καλλιερῶσι τὴν καθαρεύουσα ἐδειξαν συνήθως πραχτικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ νὰ βοηθήσουν οἱ ἴδιοι μὲ ὅσα γράφουσι τὸ ἀπλωμα τῆς δημοτικῆς. Κάπου κάπου, μόνον ἂν κανεῖς τοὺς παρουσίαζε λ.χ. σὲ μιὰ χρηστομάθεια ὀρθογραφημένα στὰ νεοελληνικὰ κείμενα

(21) Τριανταφυλλίδης, Πρόδηλ. ὁ. π. σ. 48. Μερικὰ παραδείγματα παρατίθενται παρακάτω στὸ Συνοχρηστικὸ ὀρθογραφικὸ πλῆγμα.

ΝΕΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

ΚΟΡΙΤΣΙΑ ΤΩΝ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΝ...

Κορίτσια τῶν ἀπόκεντρων συνοικιῶν, κοντιὰ σὺς νὰ ζοῦσα τὴν ὀραία ζωὴ ποὺ ζοῦν οἱ γειτονίαι, νὰ χιῶρομαι ὅπως χιῶρονται τὸ σέρινο ἔρωτά σὺς οἱ βλάμηδες ποὺ σᾶς μιλᾶν εἰ νύχαι στὶς γωνίαι.

Ν' ἀναγαλιῶ στὶς μυρουδιὰς π' ἀφήνουν τὰ χαγιάτια μὲ τὰ γκρενὰ γαρύφαλα καὶ τοὺς βασιλικούς, μὲσ' ἀπ' τὰ τζιῦμα νὰ θωρῶ τὰ φλογερά σὺς μάτια, νὰ κρυφοπαιγνιδίζουσι μὲ τοὺς κεραστικούς.

Χρῶσαι, Κατίνα, Ἀγγέλικα, Βιβή, Καλλιόπη, Βία, σὲ μιὰν αἰώνια ἄνοιξη ποὺ ἀναρροῖ ἡ καρδιά σὺς, πῶς λαχταρῶ τὴν ἄμυαλη νύχαι μου νὰ περῶσαι, κορίτσια τῶν ἀπόκεντρων συνοικιῶν, κοντιὰ σὺς...

ΠΕΤΡΟΣ ΣΤΥΛΙΤΗΣ

ἕνα ἐλαγά, (ἡ Ἐλιά τοῦ Μαδύλη), μιὰ βοσκοπούλλα ἀγάπησα, δὲ θέλω πᾶ κτλ. (22).

Στὸ θεωρητικὸ ὀποῖο ἐπίπεδο ἀντιμετρήθησαν μερικὰς φορές οἱ ἀντίθετοι αὐτὰς τάσεις μὲ μερικὰς κριτικὰς. Ἐτέτοιαι εἶναι οἱ ἀδιάκοποι πολεμικὰς τοῦ Χατζιδάκι σὲ κάθε ἀπλοποιητικὴ προσπάθεια, ἡ κριτικὴ ποὺ τοῦ ἔκαμε ὁ Σκιας, ὅταν ζήτησε ὁ ἴδιος τὴν τὸνικὴ ἀπλοποίηση (23), ἡ μελέτη τοῦ Σκια γιὰ τὸ δικὸ μου ἀπλοποιητικὸ σύστημα (24), τέλος οἱ δικὰς μου ἱστορικὰς ἀνασκοπήσεις γιὰ τὴν ὀρθογραφία μας, στὶς ξεχωριστὰς μελέταις μου γιὰ τὴν ὀρθογραφία μας.

ΜΑΝΟΛΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ

(22) Βλ. Καλιτσωνάκι, Neugriech. Le-sebuch 1914. Τριανταφυλλίδης, Τὸ πρόδημα σ. 71.

(23) Σκια, Περὶ τῆς προταθείσης ἀπλοποιήσεως τῆς γραφομένης ἑλληνικῆς γλῶσσας, Ἐπετηρ. τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τ. 9 (1912-1913) 1913, σ. 301-304.

(24) Σκια, Δευτερολογία περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἀπλοποιήσεως τῆς γραφομένης γλῶσσας καὶ τῆς ὀρθογραφίας. Τὸ νέον ὀρθογραφικὸν σύστημα τοῦ κ. Τριανταφυλλίδου. Ἀνατοπ. ἀπὸ τὴν Ἐπιστημονικὴν Ἐπετηρίδα τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τ. 12 (1915-1916) 1916, σ. 93-147.

(Ἀκολουθεῖ)

... ΚΑΙ ΔΙΑΒΑΙΝΟΥΝ ΟΙ ΚΟΣΜΟΙ...

ΔΙΗΓΗΜΑ (*)

10

«Έχουν περάσει και οι γιορτές. Πώς πέρασαν! Ούτε εκείνες τις ημέρες δεν άλλαξε η ζωή στα φτωχόσπιτα. Τα παιδιά γύρισαν τα περιβόλια και τις μικρές, άραιες κατοικίες της έξοχης και έψαλλαν το «Χριστός γεννάται σήμερα» και τα κάλαντα. "Όπως και πέρυσι. Μέσα στην ακίνητη, γαλήνια βλάστηση ανέβαιναν τόσο καθαρές και λεπτές οι φωνές. Σά να τιθίβιζαν πλήθος πουλιά, όταν όμως δε χωρατεύουν, δεν κάνουν δοκιμές, αλλά παίρνουν στα σοβαρά το τραγούδι. Μερικά παιδιά, εκείνες τις μέρες, φόρεσαν παπουτσάκια καινούργια... καμμιά καινούργια ποδιά... άλλα, παρουσιάστηκαν με κορδελλίτσες στα μαλλιά τους. Μά από παιχνίδια, τίποτε. Μία μέρα που είδα να κυλάει στο χώμα του περιβολιού ένα τόπι, μου φάνηκε παράξενο πράμα.

Θεέ μου, πολλά κατέχεις. Πολλά προλαμβάνεις. Πολλά άδικα τιμωρείς. Μά είναι και μερικά πράματα που δεν αποφάσισες ακόμα να μη τα άφηνεις να γίνονται. Νά, αυτό, Θεέ μου: Παιδιά να περνούν τις γιορτές χωρίς παιχνίδια.

Οι γυναίκες, Χριστούγεννα και Πρωτοχρονιά, μαγείρευαν. Έφαγαν άρτυμένο φαί. Όμως και κείνες τις άγιες μέρες, οι γυναίκες με τα πολλά παιδιά κάτι θά έπλυναν. Μπορεί και να έκλαψαν. Για μās έδω δεν είναι καθόλου παράξενο. Μπορεί και να έκλαψαν.

11

Χιόνισε για τρίτη φορά. Το νερό της στέργας είναι ακόμα κρυσταλλωμένο.

(*) Συνέχεια από το προηγούμενο και τέλος.

Οι περιβολάρηδες κάθονται στην ταβέρνα σκεπτικοί. «Κακή χρονιά! Κάνηκαν έλα. Από τη ρίζα. Ούτε πατάτα δε θά βγάλουμε φέτος. Αν πεις λουλουδι... το τριαντάφυλλο, το γαρύφαλλο, θά πάνε δυο τάληρα. Μωρέ χρονιά!»

Ένας περιβολάρης:

— Πρέπει ν' αλλάξουμε δουλειά. Νά πουλάμε... γραμματόσημα!... Παλιά γραμματόσημα!...

Οι περιβολάρηδες γελοούν.

Ο Θωμάς:

— Δε βγάζουν ψωμί.

Δεύτερος περιβολάρης:

— Βρέ παιδιά, να πιάσουμε την παράγκα που νοικιάζεται άπέναντι στο σχολείο.

Ο Θωμάς:

— Πάλι σε μένα θά έρχονται τα παιδιά

Τρίτος περιβολάρης:

— ... Όταν θά είμαστε έμεις εκεί δά... μπά!...

Τέταρτος περιβολάρης:

— Νά πάρουμε συνεταίρο και την κυρά Λίτσα που ξέρει άπό παιδιά.

Ο δεύτερος περιβολάρης:

— Τα γραμματόσημα των δυο δραχμών θά τά δίνει για πενήντα λεπτά. Έέρασε, χάζεψε.

Ο τέταρτος περιβολάρης:

— Δε λές καλύτερα πώς τάχει χαμένα άπό τη φτώχεια. Έγώ δε λυπάμαι εύκολα, είμαι σκληρόκαρδος άνθρωπος. Το λέω. Μά γι' αυτή τη γυναίκα, έχει πολλές φορές σφιχτεί η καρδιά μου. Άκοστ' έχει να θέλει να τη βγάλει στο δρόμο μέσ' στο χειμώνα! Η παληόγρια! Έχει μαύρη ψυχή. Καλά δεν τη χωνεύει η γειτονιά.

Ο δεύτερος περιβολάρης:

— Μωρέ κάμαρα, που ζητάει και νοίκι!

Ο τέταρτος περιβολάρης:

— Χώμα κάτω. Γεμάτη ποντίκια και έρπετά. Τις προάλλες, στον ύπνο της, κάτι τη δάγκωσε τη γριά, πρίστηκε το πόδι της κι' έκλαιγε σά μικρό παιδί.

Ο τρίτος περιβολάρης:

— Θ' ανοίξουμε μαγαζί να πουλάμε, όπως ο Θωμάς, παλιά γραμματόσημα, και το πρώτο που θά πληρώνουμε άπό τα κέρδη μας θά είναι το νοίκι της κυρά Λίτσας. Έτσι θέλει το λόγο της... να μπει η έργατιά στη μέση.

Ο Θωμάς:

— Κέρδη άπό τα γραμματόσημα;... Δε θάχετε, — έγώ σας το λέω. Αν ανοίγατε μαγαζί και με τα διάφορα φιλικά και τα είδη του σχολείου είχατε και μερικές σειρές άπ' αυτά... Αν ξέρατε να μιλήσετε στα παιδιά...

Ο δεύτερος περιβολάρης:

— ... στις γυναίκες... γιατί δεν το λές.

Ο Θωμάς:

— Βέβαια. Οι γυναίκες είναι πιό κοντά στο Θεό.

Ο Φραγκούλης:

— Δε λές στο δαίμονα!

Ο Θωμάς:

— Στα δαίμονα τις σπρώχνουν οι άντρες. Που δεν ξέρουν τί θά πει έκκλησία και προσευχή. Καθημερινή και σκόλη βρίσκονται στην ταβέρνα.

Ο Φραγκούλης:

— Η ζωή είναι κρασί και τραγούδι.

Ο Θωμάς:

— ... Κακομεταχειρίζονται τις γυναίκες...

Ο Φραγκούλης:

— Άς μη σηκώνουν κεφάλι στη θέληση του άντρός.

Ο Θωμάς:

— Συντρόφισσες, είπε ο Θεός. Σεις τις έχετε σκλάβες. Τις περιφρονείτε.

Ο πρώτος περιβολάρης:

— Κρίμα να μη παντρευτείς εσύ. Άλήθεια στο λέω.

Ο Θωμάς:

— Η ψυχή της γυναίκας είναι σαν το λουλουδι. Μισοσβολάει και άπό μακριά.

Ο δεύτερος περιβολάρης:

— Αυτά τους λές το βραδάκι που μαζεύονται στο μαγαζί σου;

Ο Θωμάς, πικρά:

— Το ξέρω, με κουβεντιάζετε. Τώρα μου

τά λέτε και κατά πρόσωπο. Θα περιμένατε να θυμώσω, μά έγω λυπάμαι που σας ακούω. Τις γυναίκες, έποιες και νάναι, τις αισθάνομαι παιδιά μου και άδερφές. Έέρχονται! Βέβαια. Ποιό να πάνε; Η μία για να της γράψω ένα γράμμα, η άλλη κανένα πιστοποιητικό... Κάποτε και μόνο για να ξαποστάσουν. Για καμμιά συμβουλή. Τι με νομίζουν; Τι είμαι; Τι ξέρω έγώ; Μά έποιες πονάει τον άλλο, πάντα θά βρει κάτι παρήγορο να το πιεί.

Σιωπή.

Σε λίγο, με το ίδιο γαλήνιο ύφος:

— Έγώ σήμερα ζω και αύριο πεθαίνω. Τι με μέλλει! Μά σας το λέω να το ξέρετε: Αν πηγαίνατε κάποτε στην έκκλησιά... αν διαβάζατε κάποτε τη Γραφή... θά δουλευε καλύτερα το μυαλό σας. Θα περνούσαν καλύτερα τα σπίτια σας. Χώμα θά πιάνατε και μάλαμα θά γινόταν στα χέρια σας. Άλλά είσαστε άπιστοι. Άπιστοι! Δε φοβάστε Θεό. — Ταβερνιάρισσα! Φέρε κρασί να τους κεράσω! Έτσι, για τα βαρειά λόγια που είπανε!...

12

Λέω της Άννέζως:

— ... Μία στιγμή φοβήθηκα ότι θά σ' έπαιρνε το ποτάμι.

— Μακάρι. Δε θά έχανε τίποτε ο κόσμος. Κι' έγώ τώρα θά βρισκόμουν κοντά του. Τόσο πολύ τον έχω επιθυμήσει... Μά να που δε με πήρε. Ήταν για να σωθούν τα παιδιά. Τι τά άφησε ο δάσκαλος να φύγουν με τέτοια νεροποντή; Τα πουλάκια μου!... Πώς έσφιγγονταν το ένα κοντά στο άλλο, την ώρα που φούσκωνε γύρω τους το νερό!... Καθώς τά έπαιρνα ένα-ένα στα χέρια, για να τα περάσω στην άπέναντι μεριά, άλλα έχωναν το κεφάλι τους στον κόρφο μου, να μη βλέπουν, άλλα το έρριχναν πίσω και καίταζαν άπελπισμένα τον ουρανό. Έκει που το νερό μου σκέπαζε τα γόνατα, τα πιό μικρά έβαζαν τις φωνές και ύστερα ξύλιαζαν σαν πνιγμένα. Όταν τά πέρασα όλα, τα πήγα στα σπίτια τους. Πώς έκαναν οι μητέρες τους άπό τη χαρά! Ποτέ δε θά το ξεχάσω. Γυρίζοντας στην κάμαρά μου, άναψα το καντήλι. Ευχαρίστησα το Θεό. Και κάθησα κάτι να φάω. Έξω, άστροφεγγιά. Διπλά και τριδίπλα ήταν τα άστρα. Στην

ἡσυχία ἔσταζαν τὰ κλαδιά χωρὶς νὰ ἀκούγονται. Θεέ μου, τί εἶναι ἡ νύχτα! Τὴ βλέπεις καὶ σοῦ τρέμει ἡ καρδιά. Δὲν εἶναι ἡ γυναίκα νὰ μένει μόνη της σὲ τέτοια φοβερὰ μεγαλεῖα... σὲ τέτοια ἐρημιὰ... Ἀπόφαγα καὶ κοίταξα ἀκόμα τὰ δέντρα, τὸν οὐρανὸ ἴσως, — πόσο εὐκόλα ἀνοίγει κάποτε ἡ πόρτα τοῦ ἄλλου κόσμου! Σὲ ἀμέτρητο βάθος, κι' ἔμως ἐκεῖ δά, πίσω ἀπὸ τὸ τζάμι, ξανολίω, ἀχνή καὶ ἀγέρη, λὲς ἀγίου, λὲς ἀσκητή, τὴ γλυκεῖα μορφή τοῦ ἀνδρός μου. Σηκίνομαι. Σταυροκοπιέμαι. Δὲν ἦταν ἡ πρώτη φορά... Πάντα τὸν βλέπω ἅμα κἀνω καμμιὰ καλὴ πράξη. Γι' αὐτὸ κι' ἐγὼ, τίς ἡμέρες, τίς νύχτες μου, τίς περνοῦν μὲ τοὺς λυπημένους καὶ τοὺς ἀρρώστους. Νύκτω νεκροῦς. Ζητάω ρουχὰ γιὰ τὰ φτωχά. Τὸ ἔχω τζέει. Δὲ θέλω τίποτε ἄλλο... Νὰ δροσίζεσαι ἡ ψυχὴ του ἐκεῖ πού εἶναι κι' ἐγὼ νὰ ἀξιωθῶ νὰ τὸν ματαῖδω.

13

Σήμερα εἶναι ψυχροσάββατο.

Οἱ γυναῖκες πῆγαν στὴν ἐκκλησία πρόσφορα, κόλλυθα. Διάβασαν εὐχές. Ὡς καὶ ἡ Λίτσα, ἡ βορεινή, πού δὲν ξέρει πόσοι της ἔχουν πεθάνει, οὔτε σὲ ποῖο κοιμητήρι ἔχουν ταφεί. Γυρίζοντας ἀπὸ τὸν ἑσπερινό, οἱ γνωστές μου ἀνέβηκαν στὸ σπῆτι μου.

Ἡ γαλατοῦ:

— Ζωὴ σὲ λόγου σου! Σοῦ ἔχει πεθάνει κανεὶς;

Ἡ γυναίκα τοῦ Φραγκούλη:

— Καὶ τίνας δὲν ἔχει πεθάνει!

Ἡ γαλατοῦ:

— Ἄς εἶναι ἐλαφρὸ τὸ χῶμα τους.

Ἡ γυναίκα τοῦ Φραγκούλη:

— Ἐλαφρὸ ἢ βαρὺ, οἱ πεθαμένοι δὲ νιώθουν. Ὅλες τίς πίκρες τίς ἔχουν ἀφήσει γιὰ μᾶς.

Ἡ Ἀννέζω:

— Τί λές; Ἐμένα εἶναι πεθαμένος ὁ ἀντρας μου κι' ἔμως ὅλα τὰ νιώθει.

Ἡ γυναίκα τοῦ Φραγκούλη:

— Σοῦ φαίνεται. Ἡρθε ποτὲ νὰ στὸ πει;

Ἡ Ἀννέζω:

— Πῶς, πῶς! Ὅταν κἀνω ἐκεῖνο πού θὰ ἤθελε ἡ ψυχὴ του, τὸν βλέπω ὀλοφάνερα. Μοῦ γνέφει... μοῦ χαμογελά... Νά,

προχτὲς ἀκόμα. Οἱ πεθαμένοι νιώθουν. Εἶναι κοντὰ μας.

Ἡ γαλατοῦ:

— Ἰδέα σου! Ἄν εἶναι ἔτσι, τότε γιατί νὰ μὴ βλέπω κι' ἐγὼ τοὺς γονισούς μου; Τοὺς ἀγαποῦσα, τοὺς φρόντιζα, πέθαναν σ' αὐτὰ τὰ χέρια πού βλέπεις!

Ἡ Ἀννέζω:

— Ὅχι τοὺς ξέχασες πρώτῃ ἐσὺ. Ἔτσι θὰ εἶναι. Μήπως τοὺς ξέχασες; Οἱ πεθαμένοι πᾶνε σιμὰ σὲ κείνους πού τοὺς θυμοῦνται.

Ἡ γαλατοῦ:

— Τότε νὰ μὴ λέμε πῶς εἶναι καλύτεροι ἀπὸ μᾶς.

Ἡ Ἀννέζω:

— Σὼπκ, ἀδερφή! Οἱ πεθαμένοι ἀκοῦνε.

Ἡ γαλατοῦ:

— Σιγὰ σιγὰ θὰ μᾶς πειρὸς πῶς κἀνουν καὶ παιδιὰ.

Ἡ Ἀννέζω:

— Κι' ἔμως... κι' ἔμως... Οἱ πεθαμένοι ἀγαπᾶνε. Ἐνα καλλιηκάρη πού γνώριζα, ἔχει τόσα χρόνια πεθαμένο, κι' ἔμως, κάθε νύχτα, πηγαίνει στὴν ἀρραβωνιαστικιά του. Κάθε νύχτα, τὴν ἴδια ὥρα. Κατεβαίνει σὰν ἄγγελος, κάθεται πλάι της καὶ μιλοῦν. Ἡ ἴδια τὸ λέει. Μάλιστα, λέει, πῶς ἔπου καὶ νᾶναι θὰ τὴν πάρει μαζὺ του. Τὸ καλλιηκάρη, — ὁ ἄγγελος!..

Ἡ γυναίκα τοῦ Φραγκούλη:

— Τὰ πιστεύεις;

Ἡ Ἀννέζω:

— Ἄν τὰ πιστεύω! Μὰ ἀφοῦ ζοῦν οἱ νεκροί;.. Κι' ἔχει μόνον αὐτό. Ἐφέρουν τὸ μέλλον. Σὲ εἰδοποιοῦνε. Ὅ, τι σοῦ ποῦν, θὰ σοῦ βγεῖ. Φαίνεται, καθὼς περνοῦν, — ἔπως λένε τὰ ἱερά βιβλία — βαλτόνερα, ἀγκαθότοπους καὶ φωτιά, γιὰ νὰ πᾶνε στὴν ἄλλη ζωὴ, αὐτὸ πού χάνει ἡ ψυχὴ τους σὲ ἀμαρτία, τὸ κερδίζει σὲ δύναμη. Οἱ πεθαμένοι κἀνουν ὅ, τι θέλουν. Ἐχουν κάτι ἀπὸ τὸ Θεό.

Ἡ Λίτσα:

— Ἐγὼ δὲν εἶδα... δὲ μπορῶ νὰ μιλήσω... Ἐέρω μόνον πῶς στὴν πατρίδα μου, γιὰ σαράντα μέρες, βάζουν στὴν κάμαρα τοῦ νεκροῦ νερό, ζαχαρωτὰ καὶ κουλούρια, νὰ μὴ λυπάται πού ἔχει πεθάνει. Στὴν πατρίδα μου οἱ ἄνθρωποι ἀγαποῦν πολὺ τὴ ζωὴ.

Ἡ γαλατοῦ:

— Ἐχουν δικιο.

Ἡ Λίτσα:

— Ἐκεῖ ὅλα εἶναι τόσο ἀλλοιωτικά... Σὰν παντρεφτεῖ ἡ γυναίκα, δὲν ὑπάρχει ἄλλος ἀντρας ἀπὸ τὸ δικό της. Ἐὸ ἴδιο κι' ὁ ἀντρας.

Ἡ γυναίκα τοῦ Φραγκούλη:

— Εὐλογημένοι ἄνθρωποι!..

Ἡ Λίτσα:

— Ἐκεῖ, ὡς τὴν ὑστερὴν ὥρα, ἀγαπιούνται ὅπως τὴν πρώτη στιγμή.

Ἡ γυναίκα τοῦ Φραγκούλη:

— Ἦ ὥρατα!..

Ἡ γαλατοῦ:

— Αὐτοὶ χαίρονται τὴ ζωὴ.

Ἡ Ἀννέζω:

— Τότε, σὲ σὰς, ὅλοι θ' ἀγιάζουν.

Ἡ Λίτσα:

— Ἐκεῖ, τὸ καλοκαίρι βαστάει λίγο καὶ πολὺ ὁ χειμῶνας. Ὅμως, οἱ ἄνθρωποι, νέοι εἶτε γέροι, δὲ μένουν ποτὲ μοναχοί.

Ἡ γυναίκα τοῦ Φραγκούλη, σκουπίζοντας τὰ μάτια της:

— Ἀχ!.. ἄχ!..

Ἐχει νυχτώσει.

14

Γυναῖκες. Πόσες γυναῖκες! Μῦρα πού ἐξατμίζονται σφραγιστά. Μὰ ἐγὼ δὲν ξέρω παρὰ ὅσες ἔτυχε νὰ χτυπήσουν τὴν πόρτα μου. Γιὰ δουλειά. Γιὰ νὰ μοῦ δώσουν ἀντίδωρο, βάγια. Νὰ μὲ φιλέσουν κανένα πρῶμο λαχανικό. Κανένα φραῦτο. Καλλιτέρα... Ἐρχονται στιγμὲς πού λέω νὰ μὴν ἐγνωρίζω οὔτε αὐτές. Εἶμαι γεμάτη ἀγάπη γιὰ τίς γυναῖκες. Κι' ὅταν δὲ μπορῶ νὰ τίς γλυτώσω ἀπὸ τὸν πόνο, μοῦ φαίνεται πῶς φταίω. Ἔτσι εἶναι. Ὅλοι μᾶς φταίμε. Ποῖος λίγο καὶ ποῖος πολὺ...
Ἐναν πλανήτη. Ἐναν ἄλλον πλανήτη. Μὲ πλάσματα πού νὰ μποροῦν νὰ χαροῦν τὴ ζωὴ. Οἱ ψυχές τους, σὰν τίς γαλήνιες, κατακάθαρες λίμνες, ν' ἀντιφεγγίζουν τὸν οὐρανό. Νὰ κυβερνοῦν ὅσοι αἰσθάνονται ἔλεος, οἰκτιρμὸ γιὰ τοὺς ἄλλους. Οἱ δίκαιοι, οἱ καλοί. Κάθε πλάσμα νὰ ζεῖ κατὰ τὴν καρδιά του καὶ κατὰ τίς πράξεις του. Νὰ κρίνεται ἀπὸ τὴν ἀγάπη πού θὰ δίνει στὸν κόσμο. Τότε, ὅπως φουντώνει τὴν ἀνοιξὴ ἡ πρασινάδα, ἔτσι θὰ πλήθαινε ἡ χαρά.

Ἐναν πλανήτη. Ἐναν ἄλλον πλανήτη. Γύρω στὸ κτῆμα, ὡς ἐκεῖ πού βλέπει τὸ μάτι σου, εἶναι λαχανόκηποι καὶ ἀνθόκηποι. Πάντα πράσινοι καὶ δροσολουσομένοι. Μὰ τὴν ἀνοιξὴ εἶναι ἄλλο πράμα. Ὡς καὶ ἀπὸ τίς μάντρες, κρεμὰ φορτώματα ὁ ἀνθός. Οἱ αὐλόπορτες, οἱ φράχτες πού χωρίζουν τὰ κτῆματα, ὅλο πλοκάμι καὶ φύλλο. Πιὸ μέσα, ἡ βλάστηση, πυκνὴ, σφιχτὴ, σγουρὴ, πλέκει θόλους, στοῆς καὶ καμπάνες. Ὑψώνει βωμούς. Στὰ δρομάκια ξεχειλίζει. Καθὼς περπατᾶς, σοῦ προσφέρει ἀνθισμένα κλαδιά. Οἱ πλαγιές, τὰ ρέματα, οἱ γκρεμοί, πού τὸ χειμῶνα κατεβάζουν ποτάμια, τότε γίνονται κλίβες εὐτυχισμένες. Βότανια σαλεύουν κοντὰ στὸ θυμάρι. Πού γιατρεύουν τοὺς πόνους καὶ, καθὼς λένε, κἀνουν μεγαλύτερη τὴ ζωὴ. Ἄν σοῦ πῶ πῶς ἐδῶ πετοῦν τόσα πουλιὰ ὥστε νὰ βλέπεις κάθε στιγμή διάφανες, ἀνοιγμένες φτερούγες... Ὅλα μυρίζουν βαρυά, δυνατά, λὲς καὶ παραδίνουν τὴν τελευταία πνοή τους. Τὸ πρῶτ' καὶ τὸ δεῖλι δὲ μπορεῖς νὰ ἀνθέξεις στὴ μυρωδιά. Σοῦ ἔρχεται νὰ κλείσεις τὰ μάτια καὶ νὰ γύρεις κάπου πού ἀγαπᾶς. Ἐδῶ ἡ ἀνοιξὴ εἶναι ἀμολόγητο πράμα. Οἱ ἄλλες ἐποχὲς περνοῦν ὥραιες, μὰ κλειστές, αὐστηρές. Σὰν κάποιες περίλυπες γυναῖκες ψυχές. Ἡ σὰν ἐκεῖνες πού πρέπει νὰ πᾶς πολὺ κοντὰ γιὰ νὰ καταλάβεις τὴν ὁμορφιά τους.

Καθὼς περπατᾶς στοὺς ἀγρούς μὲ τὸ εὐφορο χῶμα, βλέπεις ἔξαφνα κάτι πελώρια πεῦκα νὰ στήνουν χορὸ. Πιὸ κει, σὲ μεγάλη γραμμὴ, παμπάλαια, ὑψηλόκορμα κυπαρίσσια. Λὲς γιὰ νὰ στέλνουν πίσω τὸ θόρυβο πού ἔρχεται κύματα - κύματα ἀπὸ τὴν πολιτεία. Τὰ φῶτα τὰ κοσμικά. Ἐδῶ ἡ νύχτα εἶναι συνέχεια τῆς μέρας. Οἱ ἄνθρωποι, καὶ στὸν ὕπνο τους, μιλοῦν μὲ τὰ πνεύματα, παλεύουν μὲ τὰ στοιχεῖα. Ἄν εἶναι χειμῶνας καὶ ἔρχεται ἐπίμονα, θὰ παρακαλοῦν νὰ σταματήσει ἡ βροχὴ. Ἄν πάλι τὸ καλοκαίρι εἶναι βαρὺ, φλογερὸ, θὰ παρακαλοῦν νὰ βρέξει.

Τὰ περιβόλια φουντώνουν. Τὰ νερά τρέχουν. Κελαῖδουν τὰ πουλιὰ. Διαβαίνουν ἀπὸ δῶ χωρὶς νὰ ξέρεις, χωρὶς νὰ σταθεῖς, θὰ σοῦ φανεῖ πῶς βρῖσκεσαι σὲ παράδεισο. Κι ἔμως εἶναι τόσο πικρὴ ἡ ζωὴ! Τὸ νιώθουν ὅσοι μποροῦν νὰ διαβάσουν τὰ ἀγραφα ση-

μάδια τῆς μοίρας. Μήπως καὶ τὰ γραμμένα ;
Τὸ σβυσμένο μάτι, ἢ περπατησιά. . .

Κίδα παιδιά νὰ ἀποκοιμῶνται ζητώντας,
— πρὶν σβύσει στὰ χεῖλη τους ἢ κραυγή.
Γυναῖκες, νὰ μὴ μποροῦν τὸ βράδυ νὰ κρα-
τήσουν τὰ μάτια τους ἀπὸ τὴν κούραση κι
ὁμως νὰ περιμένουν. Κάποτε, ἢ γυναῖκα ἀπο-
κάνει καὶ γέρνει ντυμένη. Μισοκοιμάται καμ-
μιὰ ὥρα, σηκώνεται πάλι. Βάζει αὐτὴ στοὺς
νυχτερινούς ἤχους. . . Μὰ δὲ βαστάει ἄλλο.
Σωριάζει κάπου τὰ ρούχα τῆς καὶ πέφτει.
Ὅταν θὰ πάει ὁ ἀντρας τῆς, μπορεῖ νὰ εἶναι
καὶ περκομένα μεσάνυχτα. Θὰ τεντωθεῖ
πλάι τῆς ἀδιάφορος, βάρβαρος, ἀπαιτητι-
κός. Τότε. . . θὰ ἀκούσει κανεὶς ἕνα θό-
ρυθο, σὰν κάποιος νὰ φιμώνουν. Πένθιμη
σιωπή. Τὸ μυστήριο ἐγινε σὲ φυλλοκάρ-
δια πού τρέμουν ἀκόμα. . .

Τὸ πρωῖ, ἢ γυναῖκα θὰ σηκωθεῖ μόλις
φέξει, πρὶν ἀκόμα ξεκουραστεῖ. Θὰ φή-
σει τὸν καφεῖ τοῦ ἀντρός τῆς, κανένα ζεστό
γιὰ τὰ παιδιά. Ἐκεῖνος θὰ τὸν πιεῖ στὸ πῶδι
καὶ θὰ φύγει ἀμίλητος. Μὰ καλὰ. Εἶναι ξέ-
νος ; Ἐρχεται γιὰ τὴ νύχτα μὲ κάποιον κα-
ράβι, ὅπως θὰ ἐβγαίνει στὸ πρῶτο λιμάνι, καὶ
δὲν κοιτάζει παρὰ πότε νὰ ξαναφύγει τὸ
πρωῖ ; Ἡ γυναῖκα στέκεται μαραμένη, συλ-
λογισμένη. Γύρω, τὰ παιδιά τῆς γελᾶνε καὶ
κλαῖνε. Τὸ ἕνα τὴν τραβάει ἀπὸ τὸ φόρε-
μα, τὸ ἄλλο κάνει νὰ ἀνεβεῖ ἀπάνω τῆς,
ὅπως στὸ δέντρο μὲ τοὺς καρπούς. Τὰ κοι-
τάζει καὶ ἢ καρδιά τῆς ραίξει. Τώρα, στὴν
πρώτη σκέψη τῆς, πέφτει ἢ ἄλλη. Μὰ ξε-
χωρίζουν καὶ οἱ δύο, καθὼς στὴν ὀλοκάθαρη
θάλασσα, ἢ ἐπιφάνεια καὶ ὁ βυθός. Ἐνῶ συλ-
λογιέται τὸν ἀντρα τῆς, σκύθει στὰ παιδιά. Τὰ
πλένει, τὰ ντύνει, τὰ χτενίζει. Μὲ μιὰ φέτα ψω-
μί στὸ χέρι, τὰ ξαπολά, ὅποιος καιρὸς καὶ νὰ
εἶναι. Ἐχει δουλειά. Βιαστικά, σκύθει καὶ
συμμαζεῖ. Κουρέλια ! Πόσα κουρέλια ! Ἐ-
κεῖ πού σηκώνει τὸ ἀδύνατο σῶμα, κάποια
στιγμή, στέκεται πάλι. Τὸ βλέμμα τῆς, ἀκ-
τίνα ἀπὸ φῶς, ψάχνει, θαρρεῖς, τὰ μάκρη, τὰ
πλάτη τοῦ κόσμου. Ἦ Μολὸς ὁ δριζόντας !
Τίποτε δὲν τῆς λέει πῶς εἶναι κοντὰ τῆς ἢ
ἐγνοια τοῦ ἀντρός τῆς. Δὲ χαιρετάει κανένα
πανά ! . .

Μέσα τῆς ὄλα σαλεύουν καὶ τρέμουν. Κάθε

πίστη πού εἶχε ἀπὸ κορίτσι τὴν ἐκλόνησε ἢ
μαύρη ζωή. Ἡ πίστη εἶναι τὸ πιδ εὐαίσθη-
το φυτὸ τῆς ψυχῆς μας. Δὲ θέλει ἀγγιγμα.
Ζητάει ἕνα ἤσυχο, ἀπάνεμο μέρος, φροντί-
δα, ἀγάπη καὶ ζεστασιά. Ἀλλοιῶς ξεχώνε-
ται. Μπορεῖ ἀργότερα νὰ ξαναπιᾶσει. Μὰ δὲ
θὰ ἔχει ποτὲ τὴν πρώτη, ἀγνή ὁμορφιά. Ὅσο
καταλαβαίνω, — πιστεύουν καὶ κάποιες γυ-
ναῖκες, μὰ εἶναι λιγοστές. Αὐτὲς πού ἔχασαν
γρήγορα τὸν ἀντρα τους. Ἐκεῖνες οἱ σπάνιες,
πού τίς ἀγαποῦσεν ἢ μοῖρα κι ἔπεσαν σὲ
χέρια πονετικά. Καὶ τὰ κορίτσια. Ὅμως, ἢ
ψυχὴ καὶ τῆς πιδ κατατρεγμένης γυναίκας
πάντα εἶναι ἔτοιμη νὰ ἀνοίξει φτερά. . .

15

Χειμώνας ἀκόμα. Βροχή, ξεροβόρι, κάτι
χλωμές λιακάδες γιὰ λίγες ὥρες, σὰ φευγα-
λέα χαμόγελα, καὶ πάλι βροχή. Οἱ ἐργάτες
κάθονται στὴν ταβέρνα μὲ χέρια σταυρωμέ-
να. Ἐχουν χαθεῖ τὰ παιδιά. Ἐμεῖς, ἀπομο-
νωμένες. Γύρω στὸ σπῆτι μας, ἀπὸ τίς καται-
γίδες εἶναι φαγωμένη ἢ γῆ. Τὸ κτήμα ἐρη-
μωμένο. Στὶς μεγάλες σπαρμένες ἐκτάσεις
του, λιμνασμένα νερά, πού καθὼς τὰ ριπίζει
ὁ ἀέρας, πλέουν ἀπάνω τους κομμένα βλα-
στάρια. Οἱ ἀνθρώπων σκυμμένοι στὴ γῆ. Στὰ
δρομάκια, πού ἦταν χαρὰ νὰ τὰ περπατεῖς
κι ὀδηγοῦσαν σὲ βαθύσκοιες γωνιές, σωρια-
σμένα κλαδιά, μαδημένα λουλούδια, σαπι-
σμένοι καρποί. Φτερά. Οἱ κρεββατίνες, οἱ
πάσσαλοι, τὰ σύρματα, φευγάτα ἀπὸ τὴ θέση
τους, λὲς καὶ πᾶνε ἄλλοῦ νὰ στηθοῦν. Οἱ ἀν-
θρώποι, — ποιοὶ ἀνθρώποι . . . Ψυχὴ ζωντανὴ
δὲ φαίνεται. Κι ἀν φανεῖ, νιώθεις πῶς τὴν
ἔχει πάρει ἀπὸ κάτω ἢ ρόδα τοῦ χαλασμοῦ.
Ἐδῶ δὲ βλέπω τὸ θάνατο ὅπως τὸν γνώρι-
σα μέσα μου καὶ σὲ ἄλλα μέρη, χαλαστή,
λυτρωτή, ἀναγεννητή. Τὸν βλέπω ἄσχημο,
ἀγριοπρόσωπο. Καθὼς ὅταν ἤμουν μικρή, σὲ
κάποια βιβλία, νὰ κρατᾶει κοκκινοθαμένο
δρεπάνι.

16

Ὅλες αὐτὲς τίς μέρες εἶμαι μόνη. Ὁ
ἀδερφός μου ἔχει πάει στὴ μητέρα μου. Μιὰ
μέρα μου εἶχε πει κλαίγοντας : « Ἐκεῖ θὰ
κάνει καλὸν καιρὸ, θὰ εἶναι ἡλιος ». Τώρα
μου λείπει αὐτὸς ὁ μικρός. Μὰ καὶ ἔτσι δὲν
περνῶ ἄσχημα ὅσο φανταζόμουν. Μπορῶ νὰ

συλλογίζομαι. . . Κάνω μακρυνούς περιπά-
τους ὡς τὰ τελευταῖα περιβόλια τῆς ἐξοχῆς.
Ξεκουράζομαι σὲ αὐλές, μιῶ μὲ γυναῖκες,
βλέπω παιδιά, καὶ γυρίζοντας φέρνω μαζὺ
μου ζεστά ἄκομα αὐγά, φρούτα, λουλούδια.
Πρὶν ἀνεβῶ, στέκομαι κάτω. Τότε ἢ κυρία
Φωτεινὴ σταματᾶει τὴ δουλειά τῆς καὶ μὲ
ρωτᾶει γιὰ τοῦτο, γιὰ κείνο . . . Πῶς λάμ-
πουν τὰ ἀγαθὰ μάτια τῆς μέσα ἀπὸ τὰ
γυαλιά ! Ἐνῶ τὸ μεγάλο κορίτσι, στὴν ἄλλη
κάμαρα, στρώνει τραπέζι, καὶ τὸ μικρὸ παίζει
τὸ βιολί του κάποτε ἐκεῖ δὲ. Ἐτοίαν ὥρα
σπάνια μὲ ἀφίνουν νὰ φύγω. Ἦς περισσότε-
ρες φορὲς τρῶμε ἕλες μαζὺ, γύρω ἀπὸ μιὰ
μεγαλόφωτη λάμπα. Κοντὰ τὰ μεσάνυχτα,
καλονυχτιζόμαστε. Μὰ εἶναι βραδυὲς πού
δὲν ξέρω τί πόθος μᾶς πιάνει ἐκείνη τὴν
ὥρα κι ἀνεβαίνομε ἀπάνω γιὰ νὰ ἴδωμε ἀπὸ
τίς ταράτσες τὸ φεγγάρι πού βγαίνει, τὸ
φεγγάρι πού γέρνει, πῶς φαίνεται ἢ πλάση
στὴν ἀναστρη ἢ στὴ φωτισμένη νυχτιά . . .

17

Δειλινὸ πού θὰ τὸ ἔλεγεσ καὶ ξημέρωμα.
Ἐτοίαις λάμπεις φωτίζουν τὸν οὐρανὸ. Δὲν

κάνω τίποτε. . . Κάλλομαι παραδομένη σὲ ἀό-
ριστες σκέψεις.

Χτυπᾶ ἢ πόρτα. Ξαναχτυπᾶ.

Ἄνοίγω.

Μπροστά μου. . . ἐκεῖνος ;

Βέβαια, ἐκεῖνος εἶναι. Τὸ ὄνειρο ζωντανό.

Μπαίνει. Προχωρεῖ.

Τοῦ δίνω νὰ καθίσει στὴν πολυθρόνα τοῦ
πατέρα μου.

Μοῦ μιλεῖ.

Μιλοῦμε.

Μιλοῦμε ἀκόμα.

Δὲν ἔχει ἀλλάξει, εἶναι ὁ ἴδιος, ὁ παλιὸς
ἄνθρωπος.

Μοῦ λέει γιὰ τὸ ταξίδι πού ἔκανε. Γιὰ
κείνο πού θὰ κάνει σὲ λίγες μέρες. . .

Ὁ κόσμος γίνεται ἕνα πελώριο καράβι μὲ
πανιά, ρόδινα, μαβιά, χρυσαφιά πού φουσκί-
νουν καὶ χτυποῦν ἀνυπόμονα. Κάποια στιγ-
μὴ μὲ ζητάει τὸ μεγάλο κορίτσι, μὰ δὲν ξέ-
ρω τί τοῦ λέω, ἀκούω μόνο πού κατεβαίνει
ἀργὰ τὰ σκαλιά. Ἐμεῖς ἀνεβαίνομε κάτι ἄλ-
λα, ἀνάερα, κάτι ἄλλα. . .

Οἱ ἀνθρώποι, ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἀνθρώποι, σκιῆς
πού χάνονται στὰ βράθη τῆς μνήμης καὶ τῆς
ψυχῆς.

ΕΙΡΗΝΗ Η ΑΘΗΝΑΙΑ

ΝΕΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

ΤΑ ΦΥΛΛΑ, ΧΡΥΣΟΚΑΝΤΗΛΑ . . .

Τὰ φύλλα, χρυσοκάντηλα, τρέμουν στὶς ἄκρες τῶν κλαδιῶν
τῶν δέντρων πού ἀχνολοῦζονται σ' ἀνταύγειες γυαλιζένιες
κι' ἢ Ἀετική, σὰν ὄνειρο γλυκὸ στὸν ὕπνο ἀθῶων παιδιῶν
πού ἀκόμα τίς ψυχοῦλες τους δὲν αἱματώσουν οἱ ἐγνοίες. . .

Γλαυκὰ σμαράγδια τῶν βουνῶν λαμποκοποῦνε οἱ κορυφές,
καὶ τὰ νησάνια ὀλόγυρα, τοπάτζια καὶ βυρήλια,
καὶ πλήθος ἄρπες μυστικὲς — τῶν αἰσθημάτων οἱ χορδὲς —
δονοῦνται μέσα στὶς καρδιές, κι ὄνειρα ἀνθίζουν χίλια.

Κι' ἢ Νιότη, πού ἄχαρη κι' ὠχρὴ μέρα τὴ μέρα ἀργομαδᾷ,
λὲς καὶ στὸ θάμα τοῦ αἰετικοῦ φωτός νᾶχει μεθύσει. . .
κι' ὡς κύκνος ποῖν πετάξει ἄλλοῦ, γιὰ πρώτη καὶ στερνὴ φορά,
τὸν ὕμνο τῆς ἀπέθαντης χαρᾶς θὰ τραγουδήσει. . .

ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ

ΤΡΙΑΚΟΝΤΑΠΕΝΤΕ ΑΓΝΩΣΤΟΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΝΑΟΙ ΤΗΣ ΝΑΞΟΥ (*)

ΝΑΟΙ ΔΡΥΜΑΛΙΑΣ

Μετά τον σημαντικόν αὐτὸν ναόν, τρεπόμενοι πρὸς τὸ ἀνατολικὸν τῆς Ἀπειράνθου μέρος, ἐν μέσῳ τόπων δυσβατοτάτων, διαπηδῶντες ἀνιερδιμήτους τοίχους ἔξ ἀργολιθιάς, τοὺς λεγομένους «τρίφους», φθάνομεν εἰς θέσιν «Μυρσίνη» δύο ὥρας μακρὰν, ἐνθ' ἀπαντῶμεν τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, κίμαροειδοῦς τύπου μετὰ πολλῶν προσκτισμάτων.

Καὶ ἐδῶ ἀπαντοῦν καλλιότατοι τοιχογραφία, διαφόρου ἀντικυρῆς τεχνικῆς, ἐκ πολλῶν στρωμάτων, ὧν προσεξάρχει ὡραιότατη κιλιά καὶ μεγάλη κεφαλὴ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος ἐκ τῶν παλαιότερων τῆς νήσου.

Προχωροῦντες δ' εἶμι μακρότερον εἰς τόπους δυσβάτους καὶ χειροτέρους, ἀπαντῶμεν θαλωτὸν ναῖδριον τρίκλυτον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, εἰς θέσιν «Γράμματα». Καὶ τὸ ναῖδριον τοῦτο ἔχει τοιχογραφίας περιέργους, ἀλλ' ἐλαχίστους.

Πλησίον δ' ἐνταῦθα συναντῶμεν ὁμοίως τρεῖς ἑτέρους ναοὺς, φέροντας τοιχογραφίας ἱκανὰς καὶ ἀξιοσημειώτους, καθὼς καὶ παλαιότητας ἀραβικῆς γραφῆς ἐν τινὶ ἔξ αὐτῶν. Εἶναι δὲ οἱ ἑξῆς.

α) Εἰς θέσιν Κακαβά, δεξιὰ τῆς μικρᾶς γειύρας καὶ ἀνωθεν τοῦ ρεύματος, εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Κορακιάς, μικρὸν ἐκκλησίδιον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Σταυροῦ, μὲ σχῆμα σταυροῦ. Ἐν τούτῳ, ἐκτὸς τῶν τοιχογραφίων, ὑπάρχουν καὶ αἱ ἀραβικαὶ γραφαί.

β) Προφήτης Ἡλίας (Ἁγ-Λιάς), ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τῆς θέσεως «Μυρσίνη», ἀνωθεν τῆς Κρήνης ἢ Στρογγυλῆς, ἐπὶ λό-

φου ἀποτόμου. Καὶ ἐν τῷ μονοκλύτῳ τούτῳ ναῶ ὑπάρχουν τοιχογραφίαι ἄξιοι προσοχῆς, καθὼς καὶ εἰς τὸ ἱερόν, Τάφος.

γ) Ἡ Παναγία, ἢ λεγομένη Σοτομπριανή, κειμένη παρὰ τὴν δημοσίαν ὁδὸν μετὰ τὸ ἐκκλησίδιον τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου, ἐν τὸς ἀγροῦ.

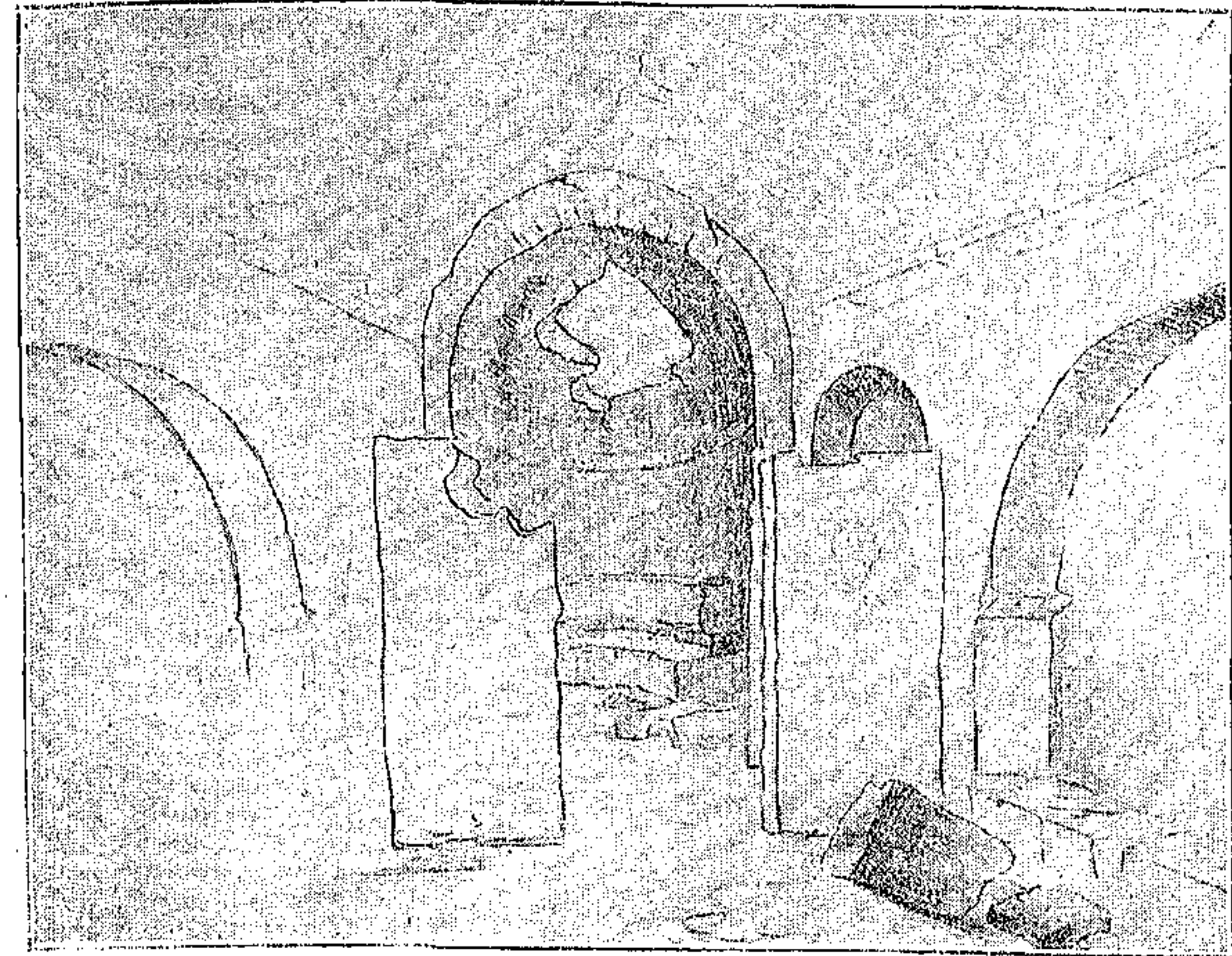
Τὰ ἐκκλησίδια ταῦτα δὲν ἠρεύνησα ἐπαρκῶς. Ἄλλ' ἀπ' ἐδῶ προχωροῦντες πρὸς τὴν περιοχὴν τοῦ Δανακοῦ, ἐν μέσῳ χαραδρῶν καὶ βράχων κλέον ἢ δυσδιαβάτων, φθάνομεν εἰς τὸ μέγα κτίριον τοῦ Δανακοῦ, προφανῶς φραγγικὸν πύργον τοῦ 15ου αἰῶνος.

Ἄλλ' ἐνταῦθα, πρότερον, ἀσφαλῶς προὔπηρχεν ὡραῖος, ὡς φαίνεται, ναὸς βυζαντινὸς ἐκ τῶν παλαιότερων τῆς νήσου, διότι καὶ οἱ θρύλοι τὸ τηροῦν καὶ αἱ χειρόγραφοι ἱστορίαι τὸ ἀνιγράφουν. Ἄλλὰ ὅπερ τὸ σπουδαιότερον, ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ πύργου εἶναι ἤδη ναὸς ἱκανῶς μεγάλος, οὗ τὰ γλυπτὰ μαρτυροῦν περὶ ναοῦ καλαιοῦ.

Οἱ θρύλοι θέλουν τὸν ναὸν τοῦτον κτίσμα τῆς Αὐτοκρατορίας Εἰρήνης, αἱ δὲ ἱστορίαι βασιλόπαιδος Βυζαντινῆς.

Τὰ γλυπτὰ ὅμως, παρουσιάζοντα μεγάλους πλογχμοὺς ὡραίους ἐν εἴδει ἐπιπεδογλύφων, ἢτοι διαμορφώσεις πλεγμάτων ἐν κύκλῳ σκαλιστῶν γεμισμένων μὲ ἐγχρώμους ρητινώδεις πρασινωπὰς καὶ ἄλλας οὐσίας, ὡς π. χ. ἐν Παρηγοριτίσῃ Ἁρτης κ. λ. π., μαρτυροῦν καὶ ἐπιβεβαιοῦν περὶ ὑπάρξεως αὐτόθι μεγάλου καὶ σοβαροῦ κτίσματος παλαιότατου καὶ ἡγεμονικῆς χορηγίας.

Τέλος, ἐπιστρέφοντες εἰς Ἀπειράνθου δι' ἄλλης ὁδοῦ ὄχι καλλιτέρας, φθάνομεν εἰς τοὺς διδύμους ναοὺς τοῦ Ἁγίου Παχωμίου καὶ Ἁγίου Γεωργίου.

Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ «Θεολόγου» μὲ τέμπλον ἐκ πλακῶν μαρμάρου, εἰς τὸ βάθος διακρίνεται τὸ σπίνθρονον.

Οὗτοι, δὲ εἶναι οἱ τελευταῖοι ἐνταῦθα. Θὰ ἐπεθύμουν νὰ διατρέψω πλείοτερον εἰς τὰ περὶ αὐτῶν, ἀλλὰ δὲν εἶναι εὐκαιρον. Πάντως, καὶ οὗτοι παρουσιάζουν ἰδιάζον ἐνδιαφέρον, ὁ μὲν μικρὸς τοῦ Παχωμίου διὰ τὸν ζωγραφικὸν διάκοσμον, ὁ δὲ διὰ τὸ περιεργὸν κτιστὸν χόρισμα τοῦ ἱεροῦ.

Ἄρκει νὰ ἀναφέρω ὡραιότατην κεφαλὴν Ἁγίου διὰ τὴν θαυμάσιον τὴν ἀπλότητα, τὸν εὐδορητισμὸν, τὴν ζωηρότητα καὶ τὸν νατουραλισμὸν τῆς τέχνης τοῦ ναῖδριου τοῦ Ἁγίου Παχωμίου ἢ Ἁγ-Παχύ, ὅπως τὸν κλοῦν. Ἐνθιμίζει εἰς ὡραιότερας καὶ ρεαλιστικώτερας κεφαλὰς τῆς ἀμῆς τῶν Παλαιολόγων καὶ τινὲς ἐκ τῶν μωσαϊκῶν τῆς Νέας Μονῆς ἐν Χίῳ.

Τοιαύτη ἐν συντομίᾳ ἢ ἀνιγραφὴ τριάντα πέντε περίπου ναῶν τῆς περιοχῆς ταύτης ἐν Νάξῳ.

Ἀναμφισβητήτως, ἐκτὸς αὐτῶν, ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι πολλῶν πλείονας, ὧν τὴν ἔρευναν,

ἔτι δυσχερεστέραν, θὰ ἐπιχειρήσω καὶ διὰ θαλάσσης, διὰ τὴν δυνηθῶ προσεχῶς νὰ ὁλοκληρώσω τὴν ἔρευναν τῶν ναῶν τῆς Νάξου.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

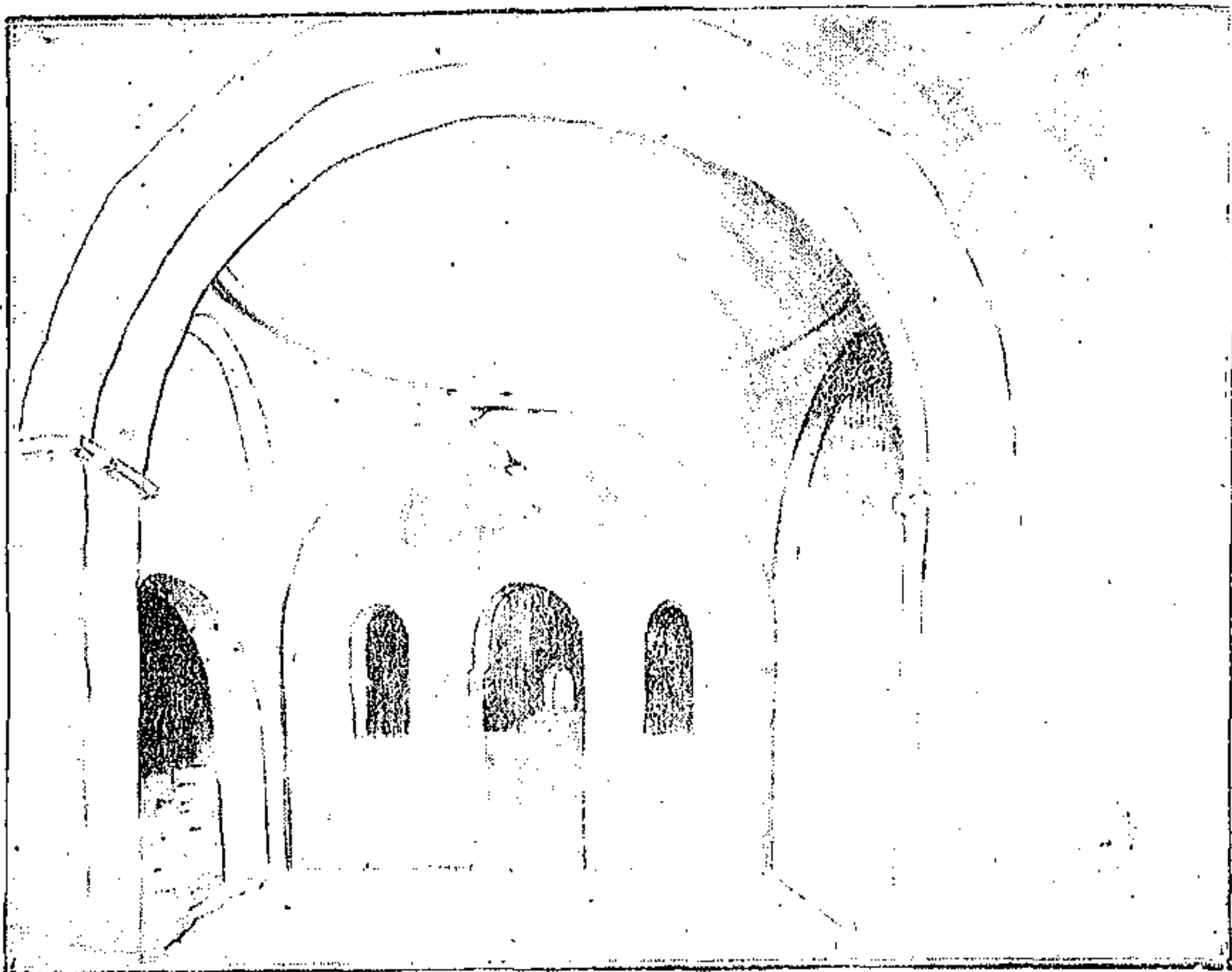
Ἐκ πάντων τούτων κατανοεῖ τις τὴν μεγάλην σημασίαν τὴν ὁποῖαν μέλλει νὰ ἀποκτήσῃ ἡ Νάξος διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Βυζαντινῆς τέχνης.

Δύναμαι νὰ εἴπω ἀδιστακτικῶς, ὅτι θὰ μᾶς διευκολύνῃ μέγας εἰς τὴν κατανόησιν πολλῶν πραγμάτων καὶ θὰ δώσῃ εὐκαιρίαν εἰς ἀναρηλιάρησιν πολλῶν θεωριῶν περὶ τῶν Σχολῶν τῆς ζωγραφικῆς.

Ἄλλὰ γενικώτερον, ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ παρουσιάσω εἰς ἐλαχίστας γραμμάς μερικὰ ζητήματα, ἢ μᾶλλον δεδομένα καὶ ἱστορικὰ καὶ τεχνικά.

1ον) Ἡ τόσον συχνὴ ἐπανάληψις τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολό-

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον καὶ τέλος.

Τὸ ἑσωτερικὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, παρὰ τὸν Ἁγ-Παχὴν, μὲ ὀλόκιστον τέμπλον.

γου ὀφείλεται εἰς τὴν παλαιὰν παράδοσιν, γραφομένην ἄλλως τε, ὅτι ὁ Εὐαγγελιστὴς, ἐκ Πάτμου ἐλθὼν, ἐκήρυξεν ἐν Νάξῳ τὸν Χριστιανισμόν, ἀντικαταστήσας τὴν λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ.

2ον) Τὸ πλῆθος τῶν ναῶν ὀφείλεται εἰς πολλοὺς λόγους, ὧν προεξάρχει ὁ ἀγροτισμὸς τῶν Villani λεγομένων καθὼς καὶ ἡ χρῆσις ὡς νεκροταφείων, καὶ κοινῶν καὶ οἰκογενειακῶν, τῶν ἀρχοντοκτητόρων καὶ τῶν ἀγροτῶν. Ἐπίσης, ὁ συνοικισμὸς ἐξορίστων ἐκ Κρήτης, ἴσως δὲ καὶ ἡ γενομένη κίνησις διὰ τοῦ Δικαρίου, ὁ ἀποχωρισμὸς ἀπὸ τῶν Φοινίκων καὶ ἄλλα. Παραδόξως δὲ ναῶν τῆς αὐτῆς ἐποχῆς καὶ διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους σχεδὸν ἀρκετὰ ὑπάρχουν καὶ ἐν Εὐβοίᾳ, ἀπὸ Μακρονησίου μέχρι Πυργίου, μεταξὺ Κονιστρῶν καὶ Αὐλωναρίου, ὡς καὶ ἐν Παλαιοχώρῳ Ἀμαρύνθου.

Ἄλλὰ παραδοξότερον ἔτι, καὶ ἐν Κορινθίᾳ κατ' εὐτυχῆ συγκυρίαν διεκρίστωσα τὴν

ὑπαρξίν πλείστων ναῶν τοῦ αὐτοῦ χρόνου, περὶ κίστρον τινὸς ἐν Ἀγιορείῳ καὶ ἐν Σοφικῷ.

3ον) Πολλὰ ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν διευκολύνουν ἡμᾶς εἰς γνώσιν τοπωνυμικὴν καὶ βεβαίωσιν, ὅτι ταῦτα εἶναι ἀρχαιότατα, ὅπως π. χ. τὸ Φιλότι.

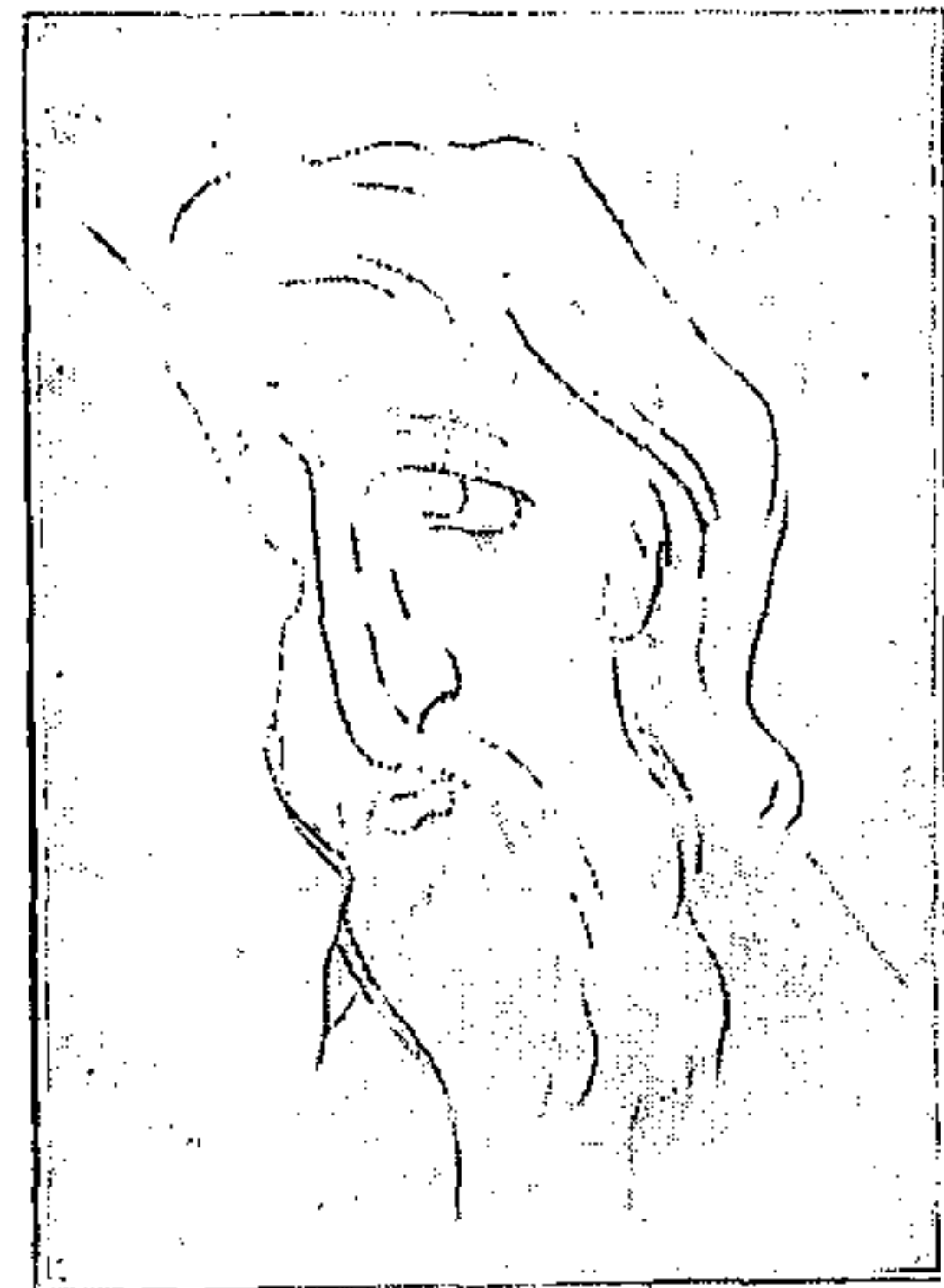
4ον) Περὶ τὸ Ἀπαλλύρι ὑπάρχει μεγαλύτερον πλῆθος ναῶν, διότι αὐτόθι ὑπῆρχεν ὁ βυζαντινὸς κόσμος. Τὸ δὲ Κάστρον τοῦ Ἀπαλλύρου ἦτο τὸ βυζαντινόν. Αὐτόθι ἄλλως τε εἰς Πητιμίδας τὸ πρῶτον ἀπεβιβάσθη καὶ ὁ Σανοῦδος κυταλαβῶν τὴν περιοχὴν ταύτην.

5ον) Ὁ καθόλου χαρακτὴρ τῶν ναῶν τούτων εἶναι, ἐκτὸς ἐλαχίστων, δημόδης καθόλου καὶ ἀπλοῦς, ἀνάλογος πρὸς τὸν ἀγροτικὸν κόσμον.

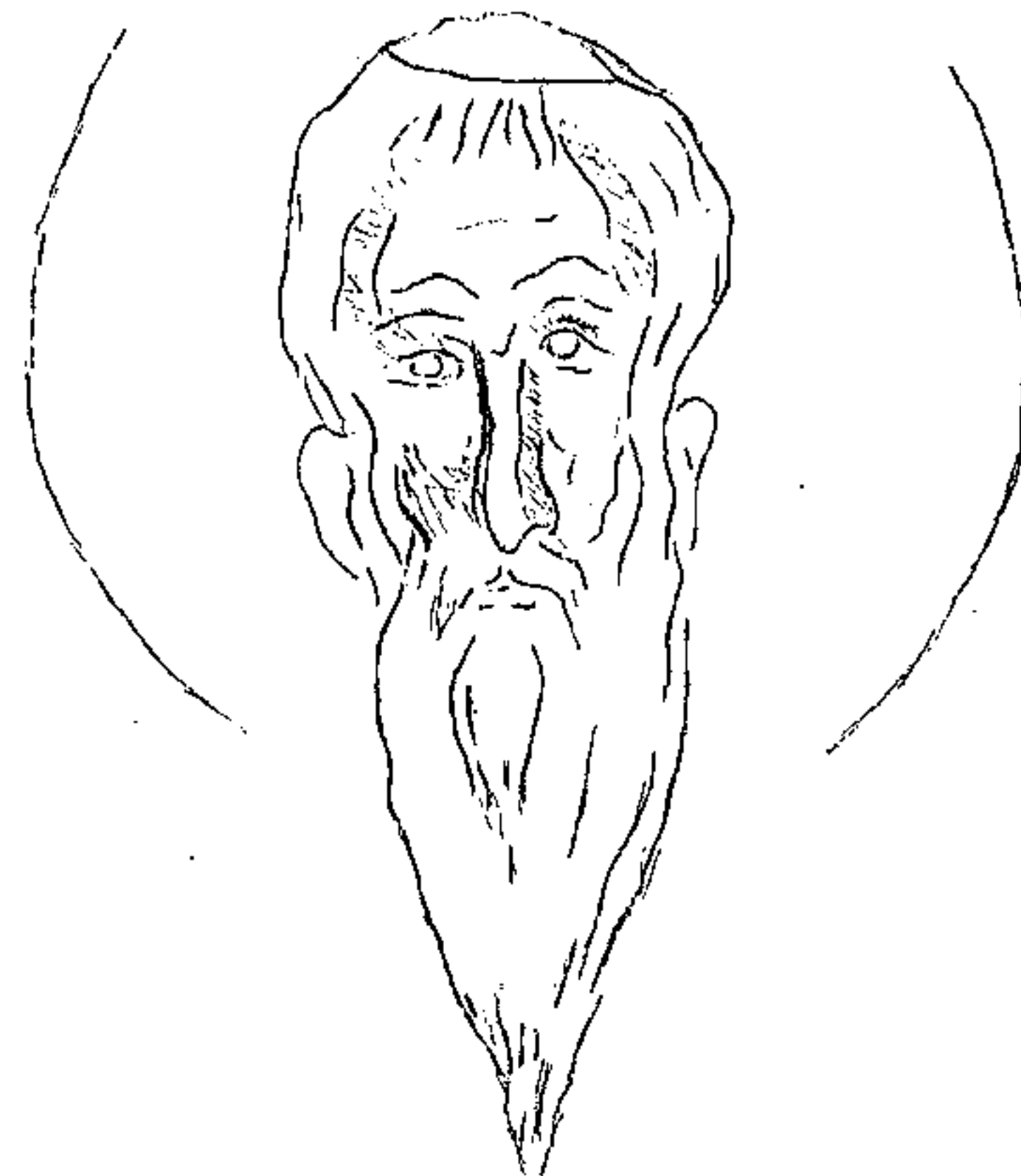
Τὸ δὲ ἀπλότροπον αὐτῶν καὶ τὸ ἀφελὲς καταφαίνεται ἀπὸ τὴν καθόλου τέχνην, τὴν τε οἰκοδομικὴν καὶ τὰ γλυπτὰ καὶ τὰ τέμπλα καὶ τὴν εἰκονογραφίαν.

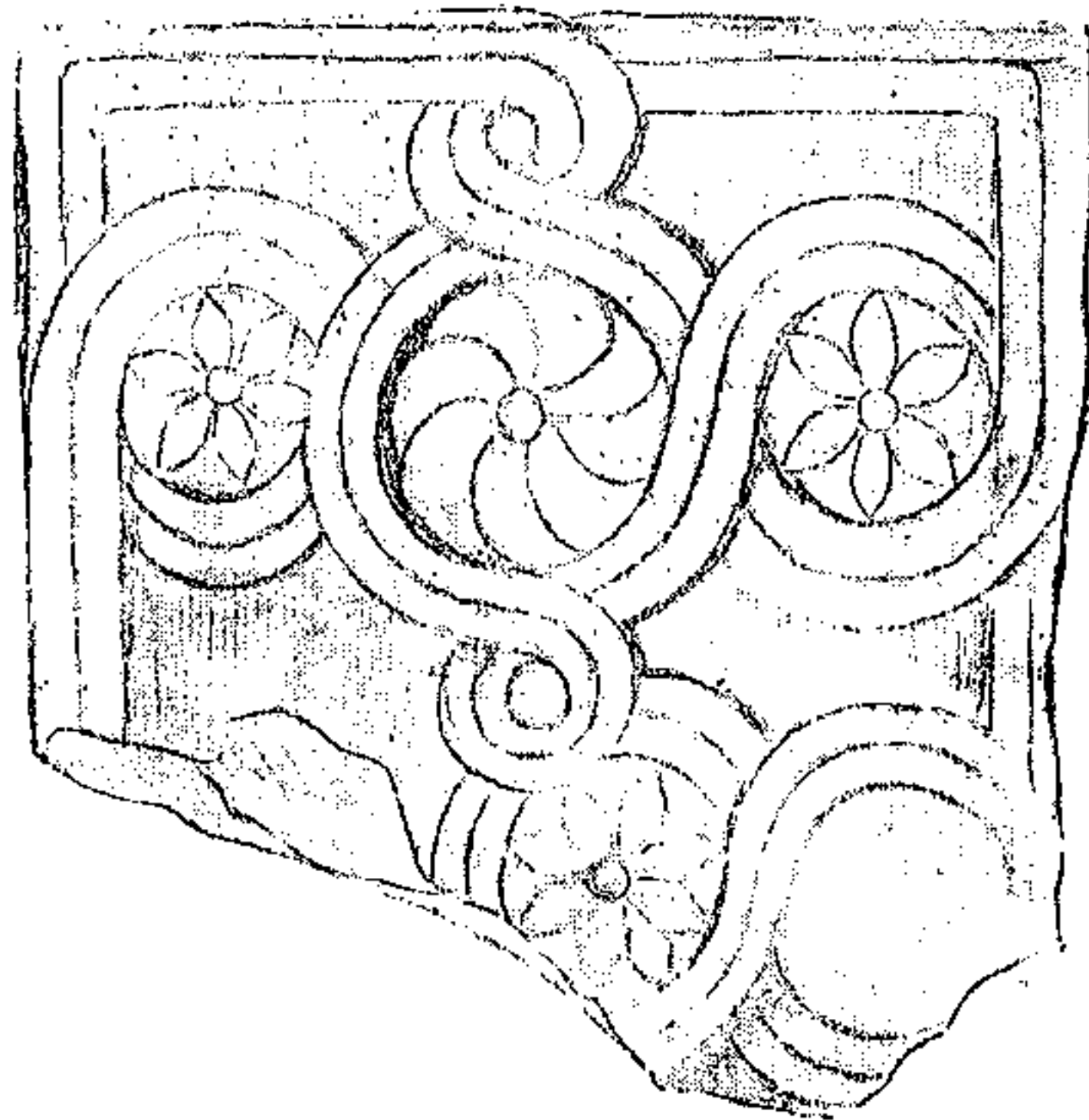
Εἰκὼν Ἁγίου μὲ ρεαλιστικὴν μορφήν ἀπὸ τὸ ναῶν τοῦ Ἁγ-Παχῆ.

Εἰκὼν τοῦ Προφήτου, ἐκτάκτου ἐκφραστικότητος, ἀπὸ τῶν ναῶν τοῦ Θεολόγου.

Κεφαλή Ἁγίου ἀπὸ τῶν ναῶν τοῦ Θεολόγου, ἐνδομηζουσα καταπληκτικῶς τὰ πρότυπα τοῦ Γκρέκο.

Θωράκιον τῶν τῆμπτων τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Διασορίτου (IΑ' αἰών.)

ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗ

Καὶ πρῶτον, ἢ μὲν οἰκοδομικὴ εἶναι ἀπλουσιότη, ἀνευ πολλῆς κεραμουργίας, ἐκτός τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Τὸ δὲ κτίσιμον, δι' ἀκανονίστου τρόπου ἐν πολλοῖς, πλὴν ἐλαχίστων.

Τὸ σχῆμα τῶν ναῶν εἶναι μὲν ποικίλον, ἀλλ' ἐπικρατεῖ ἐν αὐτοῖς, κατὰ τὸ πλεῖστον, ὁ καθαρὸς σταυρὸς, ὡς εἰς Ἀρσινιανήν, Ἁγίον Ἰωάννην Θεολόγον, Παναγίαν κλπ.

Τὰ τέμπανα, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνευ μεγάλων παραθύρων, καὶ ἐν πολλοῖς ναοῖς σχεδὸν χαμηλά, δείγμα τοῦτο τῆς καλαιότητος.

Τὸ δὲ παράδοξον εἶναι ὅτι εἰς ἕκαστον ναὸν ὑπάρχουν δύο καὶ τρία καὶ ἐνίοτε περισσότερα προσκίσιμα, τὸ πλεῖστον καμαροειδῆ, εἰς πάντα τὰ μέρη τοῦ ναοῦ. Ταῦτα εἶναι δείγμα τοῦ ἀξιονομένου πληθυσμοῦ δι' ἐποίκων, ἢ ταφικὰ κτίσιμα, ἢ ναῖδρια οἰκογενειακά.

ΓΛΥΠΤΑ

Εἰς τὴν γλυπτικὴν ὑπάρχει σχετικῶς ἀφθονία καὶ ποικιλία σχημάτων. Προε-

ξάρχει οὐ μόνον ὁ Φωτοδότης τοῦ Δανακοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἅγιος Γεώργιος ὁ Διασορίτης, ἡ Καλαβριανὴ καὶ πρὸ παντός ἡ Δαμιώτισσα.

Ὁ ρυθμὸς τῶν γλυπτῶν τούτων εἶναι ποικίλος, ἀντιστοιχῶν εἰς ποικίλας καὶ μεγάλας χρονικὰς περιόδους, ἀπὸ τοῦ Η' μέχρι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Χρονικῶς δέ, τάσσονται ἡ Δαμιώτισσα, ὁ Ἅγιος Μάμμιος, ὁ Δανακός, ὁ Ἅγιος Γεώργιος Διασορίτης, ἡ Καλαβριανὴ καὶ ἐφεξῆς.

Τὰ τέμπλα, εὐρισκόμενα κατὰ χώραν, εἶναι ποικίλα καὶ ἀπλά καὶ περίεργα.

Ἀποτελοῦνται δὲ ἐν πολλοῖς ἀπὸ δύο ἀπλῶς πλάκας ἐκ μαρμάρου ἐφ' ὧν ὑπάρχουν τὰ ἔχνη τῶν δεσποτικῶν εἰκόνων (Θεολόγος).

Ἄλλα εἶναι μορμύρινα.

Ἐν δὲ ἐξ αὐτῶν, κτιστὸν ἕως ἄνω, χωρῖσι τὸν ναὸν ἀπὸ τοῦ βήματος διὰ θύρας καὶ δύο παραθύρων. Εἶναι τοῦτο τοῦ Ἁγίου Γεωργίου παρὰ τὸν Ἅγιον Παχώμιον.

Τέλος, καλλίτερα ἐκ μαρμάρου ἦσαν τοῦ Διασορίτου καὶ τοῦ Ἁγίου Μάμμαντος, ὑπέροχον δὲ τοῦ Δανακοῦ.

Πάντως, τέμπλα τινά, ἐὰν δὲν εἴχομεν χρονολογίαν ἐξ ἐπιγραφῶν, ἀσφαλῶς θὰ ἡ-

σαν στοιχεῖον ἢ φορεῖς χρονολογήσεως, κατὰ τὰ νῦν δεδομένα.

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΑ

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν τέχνην καὶ ἰδίαι τὰς τοιχογραφίας, θὰ ἔπρεπε κατ' ἰδίαν καὶ διὰ πολλῶν νὰ ἀσχοληθῆ τις, ἐξαιρῶν τὴν ποικίλιαν τῶν τεχνικῶν μεθόδων, τὰ τῆς ἐσωτερικῆς διατάξεως, τὰ τῶν συνθέσεων, καὶ τόσα ἄλλα.

Χάριν συντομίας, ἀναφέρω τὰς κυριώτερας τῶν ἀπόψεων ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀξίαν αὐτῶν.

α) Ἐνταῦθα συναντῶμεν τὰ παλαιότερα πάντων ἴσως δείγματα τοιχογραφῶν τοῦ Η' ἢ Θ' αἰῶνος, τὸ δὲ σπουδαιότερον, ὅτι τὰ δείγματα αὐτὰ εἶναι τέχνης θανασιίας, ὡς π.χ. ἡ περίφημος Παναγία τοῦ Διασορίτου καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος.

β) Αἱ τοιχογραφίαι αὗται παρέχουν τὴν μοναδικὴν ἴσως εὐκαιρίαν νὰ συγκρίνωμεν τὴν τεχνικὴν πρὸς τὰ χειρόγραφα, ἰδίαι μεγαλογραμμάτων κωδικῶν τοῦ Θ' αἰῶνος ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, καὶ νὰ δημιουργήσωμεν οὕτω πληρωτέραν εἰκόνα τῶν τεχνικῶν μεθόδων ἀπὸ παλαιωτάτων χρόνων, καὶ ἴσως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Εἰκονομαχίας.

γ) Τὸ μέγα πλήθος καὶ ἡ ποικιλία τῶν σχεδίων καὶ τῶν διαφερόντων βασικῶς χρωμάτων καὶ γραμμῶν ἰδίαι μᾶς παρέχουν ἀξιόλογον στάδιον ἐρεῦνης τῆς παρακολούθησεως τῶν αὐτῶν τεχνικῶν μεθόδων καὶ τῶν ἐναλλαγῶν τῆς τέχνης καὶ τῶν προπλασμῶν.

δ) Ἡ σύγκρισις αὐτῶν πρὸς τὰς ἐν Κρήτῃ ἀπὸ τοῦ τοῦ ΙΒ'-ΙΔ' αἰῶνος μᾶς κατευθύνει ἀσφαλῶς πρὸς παρακολούθησιν τῶν κρητικῶν μεθόδων καὶ τῶν ζωγράφων.

ε) Ἡ δὲ ἀντιπαραβολὴ πρὸς τὰς καπαδοκικὰς καὶ ἄλλας εἰκονογραφικὰς μεθόδους τῆς τε κάτω Ἰταλίας, τοῦ Ὁξυλίθου, Ἀμαρύνθου, Κορινθίας, Μεγάρων κ.λ.π., μᾶς δίδουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ διαγράψωμεν σαφέστερον τοὺς παράγοντας τῶν εἰκονογραφικῶν συνθέσεων καὶ θεμάτων.

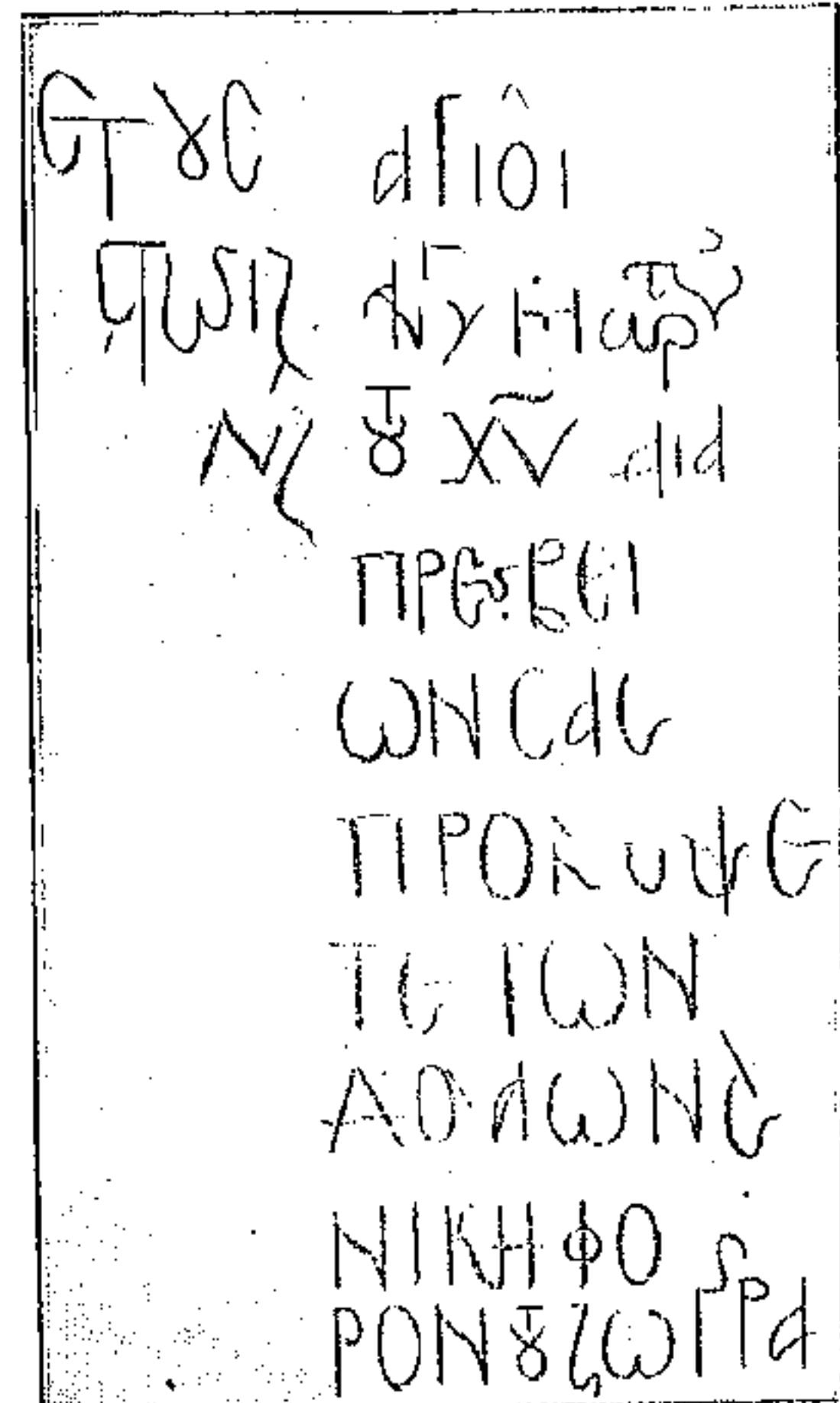
στ) Τὸ καὶ σπουδαιότερον πάντων, αἱ πολλαπλαῖαι σειραὶ ζωγραφίσεως τριῶν ἢ τετρακτῶν ἐν τῷ ἰδίῳ ναῷ, μᾶς δίδουν τὸ μοναδικὸν παράδειγμα νὰ σπουδάσωμεν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ καὶ ὑπὸ τὰς αὐτὰς περιστάσεις, τὴν ἐξέλιξιν

τῆς Τέχνης, καὶ νὰ χωρήσωμεν εἰς λεπτομερείας ἀξίας μεγάλης σημασίας, πολὺν δὲ περισσότερον, καθ' ὅσον αἱ κοινωνικαὶ καὶ ἄλλαι συνθήκαι ὑπῆρξαν αἱ αὐταὶ καὶ οἱ ζωγράφοι προήρχοντο ἀπὸ τὸν αὐτὸν τόπον. Οὕτω, λοιπόν, ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνος μέχρι τοῦ ΙΔ', ἔχομεν συνεχῆ ἄλυσιν τοιχογραφῶν με κυριαρχοῦντα αἰῶνα τὸν ΙΓ'.

Ο ΑΓΓΕΛΟΣ

Ἐφ' ἐξῆς δ' ἔχομεν πλέον τὴν τέχνην τοῦ μεγάλου Ἀγγέλου, οὗ τὰ ἔργα σημειοῦν ἀληθῆ σταθμὸν εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς ζωγραφικῆς, ἀλλὰ διὰ φορητῶν εἰκόνων.

Περὶ δὲ τοῦ Ἀγγέλου τούτου, τῶν διόπτων αὐτοῦ φορητῶν εἰκόνων, τῶν πιθανῶν στοιχείων χρονολογήσεως καὶ πρὸ πάντων τοῦ τεχνικοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Ἀγίου Φανουρίου ἐν τῇ ὀνομαστῇ μονῇ

Ἡ περίφημος ἐπιγραφή τοῦ Νικηφόρου τοῦ ζωγράφου με χρονολογίαν 1317 (1309)

του Βαλαμονεροῦ ἐν Κρήτῃ, θέλομεν ἀσχοληθῆ ἄλλοτε ἐν ἀνακρινώσει.

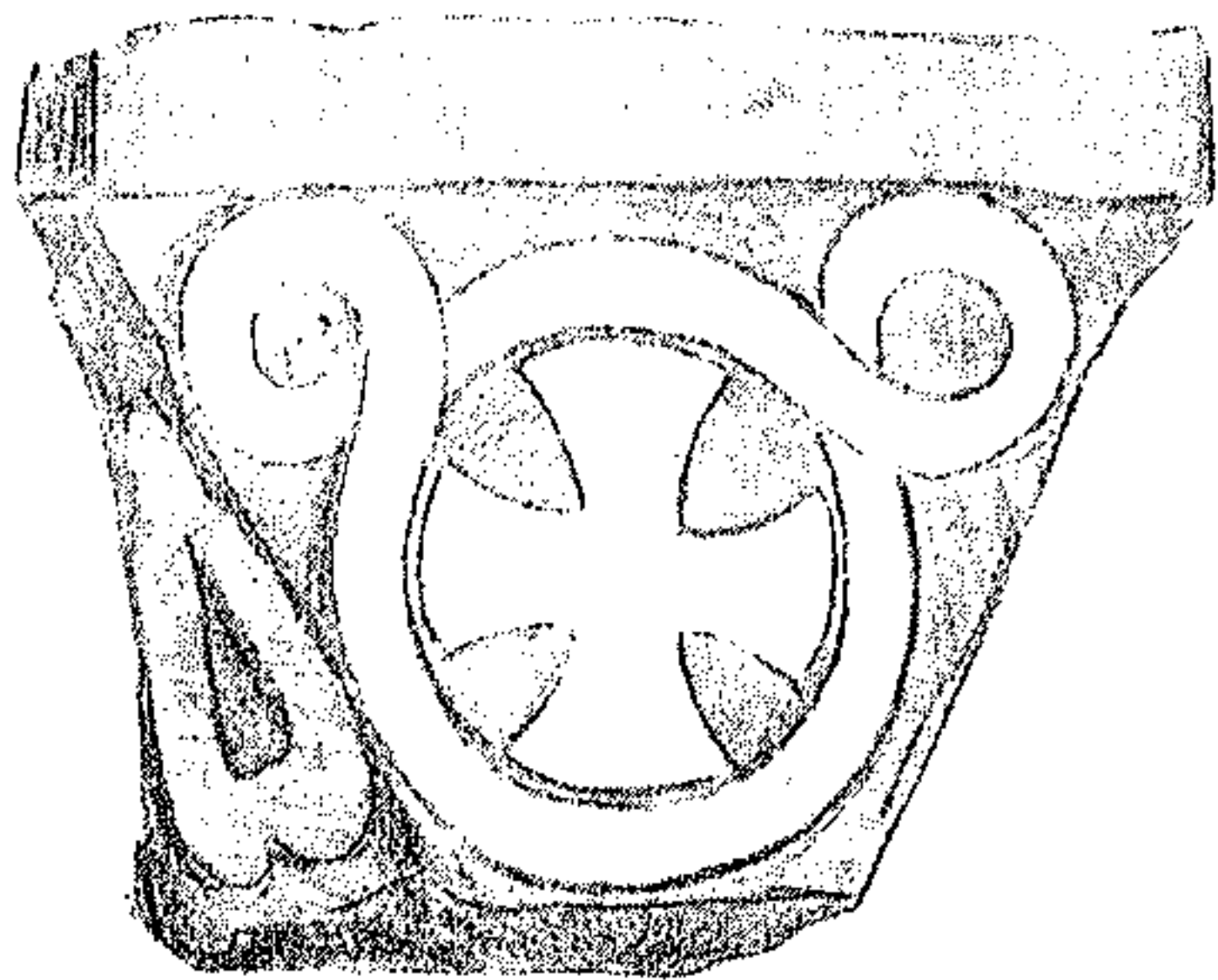
Ἐν τούτοις ὁμως θὰ ἦτο σπουδαία παραλείψις νὰ μὴ μνησθῶμεν τοῦ μεγάλου ρόλου ὃν διεδραμάτισεν εἰς τὴν μόρφωσιν ἀληθοῦς τέχνης, μαζὺ μὲ τὸν ἐκ τοῦ αὐτοῦ τεχνικοῦ ἐργαστηρίου, προσελθόντα Θεοφάνη τὸν Κρήτα, τὸν πρῶτον, διότι ὑπάρχει καὶ ὁ δεύτερος τοῦ "Αἰθω, ἐπίσης μέγας, ὁ ὁποῖος πρῶτος καὶ ἐμόρφωσε θανυμασίαν καὶ ἀπλὴν τέχνην ἐν Ρωσσίᾳ πρὸ τοῦ Ρουβλιώφ.

Τοιαῦται ἐν βραχεῖ αἱ παρατηρήσεις ἡμῶν ἐπὶ τῆς τέχνης τῶν τοιχογραφιῶν τῆς Νάξου.

Αὐταί, παραβαλλόμεναι πρὸς τὰς ἐν Κρήτῃ, τὰς ἐκ τοῦ Γερόλα γνωστάς, φαίνονται προγενέστεραι, συμφώνως πρὸς τὰς χρονολογίας τοῦ μνησθέντος σοφοῦ.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Ἄλλὰ ἀκόμη μένει ὡς μέγα πρόβλημα ἡ ἱστορικὴ προσωπικότης τοῦ ζωγράφου Νικηφόρου (1309) τοῦ ἀπαντῶντος ἐν Ἀπειράνθῳ.

Βυζαντινὸν κισσόγραμμαν τέμπλου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Διασομίτου (11' αἰών)

Ἐνταυθαί ἴσως ἔρευναι τῶν μελετητῶν πιθανὸν νὰ κατέληγον εἰς τὴν γνώμην, ὅτι εὐρισκόμεθα πρὸ τοῦ περιφήμου μητροπολίτου Νικηφόρου τοῦ Κρήτης, προέδρου τοῦ Μοσχοπούλου τοῦ οἰκοδομήσαντος τὸν Ἅγιον Δημήτριον τοῦ Μυστρά.

Οὗτος, μακρὰν διάγων «διὰ τὴν τῶν Βενετῶν ἐπικρίτειαν», μήπως ἐνταῦθα πενόμενος ἴσως ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ζωγράφου; Δύναται τις νὰ φαντασθῆ ποίαν μεγάλην ἀξίαν θὰ εἶχεν ὁ ταυτισμὸς τῶν δύο Νικηφόρων πρὸς τὴν ἐξέλιξιν τῆς Κρητικῆς Τέχνης.

Καὶ ἤδη, τελειῶνων, ἐκφράζω τὴν εὐχὴν νὰ δυνηθοῦν οἱ Ἕλληνες σοφοί, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν ἢ τῆς Ἀκαδημίας ἐν ἀγαστῇ ὁμονοίᾳ, εἰν εἶναι δυνατόν, νὰ ἐρευνήσουν καὶ νὰ ἐκθέσουν τὸ θεμελιῶδες τοῦτο ὑλικόν, οὐκ εἰς ἀπλὴν σήμερον προέββαλα εἰκόνα.

Ἄς κάμωμεν νὰ ἀναζητήσῃ ὁ κόσμος ἐνεῖνος ὁ τόσον γραφικὸς καὶ ὠραῖος, ὁ κόσμος τῶν μεγάλων τεχνιτῶν, οἵτινες μὲ μέσασα καὶ ἀπέριττα ἐδημιούργησαν Τέχνην πολύμορφον καὶ σημαίνουσαν.

Ν. Δ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΝΤΕΛΗ ΧΟΡΝ

ΦΛΑΝΤΡΩ

ΔΡΑΜΑ ΣΕ ΜΕΡΗ ΤΕΣΣΕΡΑ(*)

Χρῦσω, ἀπὸ μέσα. — "Ὅχι, εἶχα ξυπνήσει... Ἄκουσα φασαρία... Μὰ τί συμβαίνει;

Φλαντρώ. — Γρέξε γλήγορα νὰ μάθῃς... (Γυρίζει πρὸς τὴν σκηνή, καὶ κοιτάζοντας ἐνδεικτικὰ τὴν Μυρτώ :) Τώρα τὸνοιωσες λοιπὸν γιατί μόλις σὲ εἶδα νὰρχεσαι τὸ πρῶτ ξαφνιάστηκα!... Ἡξερα τί ὄχι εἶσαι καὶ τί μὰς ἐτοιμάζεις... (Πηγαίνει κοντὰ τῆς, τὴν πιάνει ἀπ' τὸ μπράτσο καὶ τὴν τινάζει) Μὰ δὲν ἀνησυχεῖς; Μπορεῖ καὶ νὰ στὸν ἐπιασαν, νὰ στὸν ἔχουν σκοτωμένο!

Μυρτώ. — "Ὅχι, μητέρα, ὄχι, πὲς μου εἶ, τί ἄλλο θέλεις, μὰ ὄχι αὐτό. Δεῖρε με, σκότωσέ με, μὰ πὲς μου πὼς ὄχι αὐτὰ εἶναι ψέματα, πὼς δὲν τὸν κυνηγᾶνε, πὼς δὲν...

Φλαντρώ, μὲ τὸ πρόσωπό τῆς κοντὰ στὸ πρόσωπο τῆς κόρης τῆς, ἐνῶ τὴν κοιτάζει κατάματα. — Τὸν ἀγαπᾶς λοιπὸν τόσο πολὺ;

Μυρτώ. — Ναι, μητέρα μου!

Φλαντρώ. — Μὰ δὲν τοῦ ἀξίζει.

Μυρτώ. — Τότε γιατί θέλεις νὰ τὸν δώσης τῆς Χρῦσως;

Χρῦσω, μπαίνοντας. — Τί εἶναι, τί τρέχει;

Φλαντρώ. — Ὅρσιτε, ἡ ἀδερφή σου ἀποδῶ, ἐνῶ τῆς εἶπες τὸ πρῶτ πὼς εἶλα εἶναι τελειωμένα μὲ τὸ Νότη, τὸν εἶχε ἴσαμε τώρα κρυμένο ἐδῶ μέσα, στὴν κάμαρά τῆς.

Χρῦσω. — Μίλα καλά, μητέρα!

Φλαντρώ. — Δὲν τ' ἀρνιέται κι' ἡ ἴδια.

Χρῦσω. — Μυρτῶ μου;

Μυρτώ, μὲ κατεβασμένα μάτια. — Τί τὰ θέλεις, ἀδερφοῦλα μου, κάθε ἀγάπη εἶναι γεμάτη κρίματα.

Φλαντρώ, στὴ Χρῦσω. — Τὰ βλέπεις;

Χρῦσω. — Καλά, ἡ Μυρτῶ μπορεῖ νὰ εἶχε

τὴ διάθεση νὰ τὸν δεχτῆ, αὐτὸς ὁμως γιατί νὰρθῃ;

Φλαντρώ. — Σὰ νὰ μὴ τὸν ξέρεις! Αὐτὸς εἶναι ἓνας ἀντρας ποὺ κοροϊδεύει ὄλες τις γυναῖκες.

Χρῦσω. — Τότε κοροϊδεύει καὶ μένα!

Φλαντρώ. — "Ἐ! ἄς τὸν δέσουμε μεις μιὰ φορὰ μὲ στεφάνι... Δὲ θὰ εἶναι εὐκολο νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἴδια ζωὴ.

Χρῦσω. — Μὰ νὰ δοῦμε πρῶτα, μὲ θέλει; Εἶπε τὸ ναι; Ἄφου κάνει τὰ ἴδια μὲ τὴν ἴδια μου τὴν ἀδερφή...

Φλαντρώ. — Καὶ βέβαια εἶπε τὸ ναι, σήμερα πάλι ἡ μάγνα του...

Χρῦσω, διακόπτει ἀπότομα. — "Ὅχι ἡ μάγνα του! Αὐτὸς τί εἶπε;...

Φλαντρώ. — Κι' αὐτὸς...

Μυρτώ. — "Ὅχι! Ψέματα!

Φλαντρώ. — Σῶπα σὺ!

Χρῦσω. — Ἄς τῆνε, μητέρα, νὰ μιλήσῃ...

Φλαντρώ, θυμωμένη. — Ὅρσιτε!... Ἄς μιλήσῃ ἀφου τὸ θέλεις...

Μυρτώ. — Ἄν σ' ἀγαποῦσε, ἀδερφοῦλα μου, ἐγὼ πρῶτη θὰ σοῦλεγα, πάρτονε, μὲ γειά σου, μὲ χαρά σου... καὶ θὰ πάσχιζα νὰ πνίξω τὸν πόνο μου... Μὰ νιώθω πὼς δὲν πρέπει νὰ τὸν πάρῃς κι' ἂν ἀκόμη ἦταν εὐκολο νὰ τὸν καταφέρουμε μὲ τὸ στανίδ, γιατί δὲ θὰ ἦσουν εὐτυχισμένη μαζί του.

Χρῦσω, μὲ κάποια ὁρμή. — Ναι, μὰ πὼς εἶσαι τὰ κατάλαβες ὄχι αὐτὰ;

Μυρτώ. — Μοῦ τὰ εἶπε ὁ ἴδιος!

Φλαντρώ. — Ψέματα... Αὐτὰ εἶναι λόγια δικὰ σου γιὰ νὰ τῆς χαλάσῃς τὴν εὐτυχία, γιατί ἀπ' τὸν καιρὸ ποὺ ξεπρόβαλες στὸν κόσμο, κρατᾶς τσεκούρι στὰ χέρια σου

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

για να γκρεμισής, τι δὲν πρόφτασε να ρη-
μαδιάσῃ ὁ καταραμένος ὁ πατέρας σου! . .
(Στὴ Χρῦσω). Μὴ τὴν πιστεύεις, δὲν τὴν
ξέρεις τί εἶναι!

Χρῦσω. — Μὰ γιὰ τί νὰ μοῦ πῆ ψέμα-
τα, ἀφοῦ εἶναι εὐκόλο νὰ μάθουμε τὴν ἀλή-
θεια ἀπὸ τὸν ἴδιο;

Φλαντρώ. — Πιστεψέ την λοιπόν, ἀφοῦ
τὸ θέλεις, ἀθῆσο μου καὶ ἀγαθὸ παιδί, δόσε
πίστη στὴν ὀχιά πού σου βύξαξε τὸ αἷμα. . .
Ὁ πατέρας της, μὲ τὸ δικό σου βίος ὀλη-
μερῆς γλεντοχοποῦσε, καὶ τὸ σκόρπισε στοὺς
τέσσερις ἀνέμους. . . Κι' ἔπειτα, αὐτὴ, μὲ
ἔβα ἀπόμειναν, ἀνατράφηκε, σπούδασε, ἐγίνε
ἄνθρωπος, γιὰ νὰ σοῦ πάρῃ ἀπὸ τὰ χέρια
σου τὸν ἀντρα πού ἀγαπᾷς. . . Πιστεψέ την
ἀφοῦ τὸ θέλεις. . .

Μυρτώ. — Χρῦσω μου, δὲν εἶν' ἀνάγκη
νὰ μὲ πιστέψῃς. . . "Ἄν σοῦ πῆ ὁ ἴδιος πὼς
σ' ἀγαπᾷ καὶ πὼς σὲ θέλει, ἐγὼ τότε ξέρω
τί θὰ κάνω. . . (Πηγαίνει κοντὰ της καὶ
ἀκουμπᾷ τὸ χέρι της στὸν ὄμο της). Φτᾷ-
νει ἐσὺ νὰ ζήσης μαζί του εὐτυχισμένη.

Φλαντρώ. — Καὶ εἶσαι τόσο βέβαιη πὼς
δὲ θὰ τὸ πῆ;

Μυρτώ. — Αὐτὸ θὰ τὸ δοῦμε. . . Εὐκόλο
εἶναι. . . "Ἄν θέλεις μάλιστα, αὐτὴ τὴ στιγ-
μὴ τρέξε σπῆτι του μαζί μὲ τὴ Χρῦσω. . .

Χρῦσω, ἤρεμα. — Γιὰ νὰ μιλήῃ μὲ τόση
βεβαιότητα, θὰ πῆ πὼς εἶναι μαζί του ὀλω-
σίδου συνεννοημένη.

Φλαντρώ. — Αὐτὴ! Χά! χά! . . "Ὅχι,
γιὰ τὸ Θεό, μὴ σὲ πλανεύει! . . Ναι, θὰ πά-
με, καὶ θὰ δῆς πὼς μπροστὰ στὴ μάνα
του θὰ σὲ πάρῃ στὴν ἀγκαλιά του.

Μυρτώ. — Μακάρι! . . Μὰ δὲν τὸ πιστεύω! . .
Τὸ ξέρω καλὰ πὼς θ' ἀρνηθῆ μ' ὀλη του τὴ
δύναμη! . .

Φλαντρώ. — Θ' ἀρνηθῆ; . . "Ἔτσι λὲς ἐσὺ;
Μυρτώ, τὴν κοιτάζει κατάματα. — "Ὅπως
σὲ βλέπω καὶ μὲ βλέπεις! . .

Φλαντρώ. — Χμ! . . (Μὲ θυμὸ). Μὰ δὲ
συλλογίζεσαι πὼς μπορεῖ καὶ νὰ μὴ τὸν βροῦ-
με ζωντανό;

Μυρτώ, τώρα πηγαίνει πρὸς τὸ παράθυ-
ρο καὶ ἔχει τὸ νοῦ της ἔξω. — "Ὅχι, κάτι μοῦ
λέει μέσα μου πὼς ἡ ἀγάπη μου τὸν ἔχει
φυλάξει. . .

Φλαντρώ, μὲ πείσμα. — "Ὅχι, εἶναι σκο-
τωμένος!

Μυρτώ. — Μ' ἂν εἶναι, μάνα, σκοτωμέ-

νος, αὐτὸ θὰ σ' εὐχαριστήσῃ περισσότερο πα-
ρὰ νὰ τὸν πάρω ἐγὼ, ἢ κόρη σου;

Φλαντρώ. — Ἔτσιος πὺ εἶναι κι' αὐτὸς!
Μυρτώ, ἐνῶ κοιτάζει ἔξω, μὲ χυρὰ. —
Μὰ ὄχι, σὴνθηκε! Νὰ ἡ Γαρουφαλιά πὺ φτά-
νει χαρούμενη. . . (Τρέχει στὴν πόρτα).

[Μπαίνει ἡ Γαρουφαλιά λαχανιασμένη].
Μυρτώ. — Λοιπόν;

Γαρουφαλιά. — Ἐν παραφύλαξαν. . . τὸν
κυνήγησαν. . . (Χειρονομία πιστολιοῦ) τοῦ
ρίξαν κιόλας δυὸ φορές. . .

Μυρτώ καὶ Φλαντρώ, συγχρότως. — Αἱ;
Τί;

Γαρουφαλιά. — Ἦσυχάστε, δὲν τὸν πῆρε...
Μυρτώ καὶ Φλαντρώ, συγχρότως. — "Αἱ! . .
(Ἡ Χρῦσω παρακολουθεῖ μὲ περιέργεια,
ἀλλὰ χωρὶς καὶ νὰ παθαίνεται).

Γαρουφαλιά. — Φτάνει στὴν Ἁγία Φω-
τεινή. Ἦντε, στρίβει καὶ ξαναστρίβει ἐκεῖ
στὰ στενὰ τεροέκια, γιὰ νὰ τοῦ; παραπλα-
νήσῃ. . .

Φλαντρώ. — Λοιπόν;
Μυρτώ, σχεδὸν συγχρότως καὶ νευρι-
κά. — "Ἐπειτα;

Γαρουφαλιά. — Τοὺς πέρνει πάλι τὸ μάτι
του ἀπὸ μακρὰ νὰ ψάχνουν. . . (Κόβεται
λαχανιασμένη).

Μυρτώ. — Αἱ καὶ;
Φλαντρώ. — Μίλα λοιπόν, γιὰ τὸ Θεό!

Γαρουφαλιά. — Φαίνεται πὼς δὲν τὸν
εἶδαν. . . Κρύβεται σὲ κάποιο χάλασμα. . .
Περνᾷ ἀπὸ μπροστὰ του, κρατᾷ τὴν ἀνά-
σα του. . .

Φλαντρώ. — Καὶ λοιπόν;
Μυρτώ, συγχρότως. — "Ἔ;

Γαρουφαλιά. — Λοιπόν προσπερνᾷ χω-
ρὶς νὰ τὸν δοῦν.

Μυρτώ. — "Α!
Φλαντρώ, συγχρότως. — "Ὑστερα;

Γαρουφαλιά. — "Ἔ, ἔμεινε κεῖ κάμποση
ῶρα, ὡς πὺ κατάλαβε πὼς θ' ἀπελπίστη-
καν καὶ πῆγαν νὰ πλαγιάσουν. . . Καὶ τότε
τράβηξε σιγά-σιγά σπῆτι του. . .

Μυρτώ. — Τὸν εἶδες;
Φλαντρώ, εἰρωνικά. — Καὶ βέβαια τὸν
εἶδε. . .

Γαρουφαλιά. — Ναι, τὸν εἶδα, καὶ μοῦ
εἶπε ἔλες νὰ σᾶς χαιρετήσω, μὰ μιὰ μονά-
χα νὰ φιλήσω.

Φλαντρώ, οὐκ ἔτι νὰ περιμένῃ νὰ ξε-
πάσῃ. — Ποιὰ;

Γαρουφαλιά. — Μὴ μὲ μαλώσεις, κυρὰ
μου, δὲ φταίω ἐγὼ, ἔπως μὲ πρόσταξαν κά-
νω (Ἀγκαλιάζει καὶ φιλεῖ τὴ Μυρτώ).

Φλαντρώ. — Στὸ εἶπε αὐτό, ἡ μεθυσμένη
εἶσαι πάλι;

Γαρουφαλιά. — "Ὅχι μονάχα μοῦ τὸ εἶ-
πε, μὰ μάρτυρας καὶ ἡ μάνα του πὺ τὸν
φιλοῦσε καὶ τὸν ξαναφιλοῦσε, πὼς μοῦδωκε
καὶ τοῦτο (βγάζει καὶ δείχνει ἓνα δαχτυλίδι)
νὰ τὸ φέρω στὴν καλὴ του.

Φλαντρώ, τὸ ἀρπάζει. — "Τ' εἶν' αὐτό;

Γαρουφαλιά. — Δὲς το καλὰ, κυρὰ μου,
εἶναι τοῦ πατέρα του, τοῦ Σερδάρη, τοῦ πα-
λιοῦ ἀρχοντα τοῦ δαχτυλίδι.

Φλαντρώ, μὲ θυμὸ. — Μπροστὰ στὴ μη-
τέρα του σιῶδωσε;

Γαρουφαλιά. — Ναι, μπροστὰ της.
Χρῦσω. — Τὰ βλέπεις, μητέρα;

Φλαντρώ. — "Ἔ, καὶ τί θὰ πῆ αὐτὸ; Σὲ
μιὰ τέτοια στιγμὴ, δὲ μποροῦσε νὰ τοῦ χα-
λάσῃ χατῆρι, μὰ νὰ δοῦμε ἡ παλιόγρια πὼς
θὰ μιλήσῃ μπροστὰ μου! (Πετάει μὲ θυμὸ
τὸ δαχτυλίδι χάμω καὶ ἡ Μυρτώ σκύβει καὶ
τὸ παίρνει).

Χρῦσω. — Εἶναι περιττό, μητέρα, νὰ τα-
πεινωθοῦμε περισσότερο καὶ νὰ ἐπιμείνουμε.
Ἄφοῦ ἀγαπᾷ τὴ Μυρτώ, ἄς τῆνὲ πάρει.
Θαρρῶ πὼς αὐτὲς οἱ δουλειὲς δὲ γίνονται
μὲ τὸ στανιό.

Φλαντρώ. — Δὲ σοῦ πέφτει λόγος! Θὰ
πάρῃς ὅποιον θέλω ἐγὼ!

Χρῦσω. — Μὲ συχωρεῖς πὺ στὸ λέω, μὰ
εἶναι πολὺ ταπεινωτικὸ γιὰ σένα, μιὰν ἀρ-
χόντισσα, νὰ ἐπιμένῃς ἔτσι.

Φλαντρώ. — "Ἄς εἶναι ὅ,τι εἶναι. . . "Ἔτσι
νὰ μὴ μὲ λένε Φλαντρώ, τοῦ παλιοῦ ἀρχον-
τα τοῦ Γλαροῦ κόρη, ἂν δὲ σὲ ἴδῃ νύφη
στὸ πλάι του, γιὰ τὴ νιώθω πολὺ καλὰ πὼς
τὸν ἀγαπᾷς κι' ἔλα τὰ κάνεις ἀπὸ περηφά-
νεια!

Χρῦσω. — Γιὰ νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀλήθεια,
μητέρα, δὲ βρῶσκω νὰ τὸν ἀγαπᾷς ἔσο τὸ
φαντάστηκες ἐσὺ. . . Κι' ἂν εἶχα κάτι μέσα
μου, τώρα πάει πιά. . . Γιατί λοιπόν νὰ μὴ
τὸν πάρει ἐκεῖνη πὺ τὸν ληχταρᾷ τόσο
πολύ; Ἄδερφή μου εἶναι, δὲν εἶναι ξένη. . .

Φλαντρώ. — Στὸ εἶπα, γιὰ τὸ θέλω ἐγὼ,
κι' ὅ,τι θέλω ἐγὼ θὰ γίνῃ!

Μυρτώ. — "Ὡστε ἓνα πείσμα μονάχα σὲ
κυβερνάει, μητέρα, κι' ὄχι ἡ ἀγάπη σου γιὰ
τὴν κόρη σου; (Δείχνει τὴ Χρῦσω).

Φλαντρώ. — Ναι, ἡ ἀγάπη μου, καὶ μόνο
ἡ ἀγάπη μου!

Μυρτώ. — Μ' ἀφοῦ δὲν τὸν θέλει;

Φλαντρώ. — Κι' ἔμωσ πρέπει νὰ τὸν πάρῃ!

Χρῦσω. — Δὲ μοῦ φαίνεται δὰ καὶ τόσο
σπουδαῖος. . . "Ἔνας ἄντρας πὺ κοιτάζει
ἔλες τίς γυναῖκες! . . Τί νὰ σοῦ πῶ, δὲ σ' εὐ-
τυχίζω, ἀδερφοῦλα μου.

Φλαντρώ. — Εἶναι πολὺ σπουδαῖος! Ἡ
φαιμελιά του καὶ ἡ δικὴ μας εἶναι οἱ δυὸ με-
γαλύτερες στὸν τόπο, γι' αὐτὸ πρέπει καὶ νὰ
συγγενέψουν. . . Πιστεύω νὰ τὸ νιώσῃ ἡ μά-
να του, κι' ἂν δὲν τὸ νιώσῃ, ξέρω ἐγὼ νά. . .

Μυρτώ. — Μ' αὐτὰ δὲ γίνονται μὲ τὸ
στανιό. . . Στὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς, ἂν
περνοῦσε ἀπὸ τῆ θειά μου ἔταν ἡμουν ἐκεῖ
καὶ μ' ἔπαιρνε κρυφὰ νὰ φύγουμε μαζί, σὲ
ποιὸν εἶχε νὰ δώσει λογαριασμό;

Φλαντρώ. — Μὴ κι' ἔχετε κάτι τέτοιο
στὸ νοῦ σας; Νὰ φύγετε κρυφὰ;

Μυρτώ. — "Ἄν δὲ μᾶς ζωσεις τὴν εὐχὴ
σου στὰ φανερά. . .

Φλαντρώ, μὲ χειρονομία χρημάτων. — Καὶ
μὲ τί παρακαλῶ; Αὐτὸ δὲν τὸ σκεφτήκατε;

Μυρτώ. — "Ἔχει κάνει αὐτὸς τὸ λογα-
ριασμό του.

Φλαντρώ. — Μὴ σὲ κορτεῖδευει, δὲν ἔχει
μιὰ διάρα. . . Κι' ἀκόμα χρωστᾷ.

Μυρτώ. — Μοῦ τὸ εἶπε, μὰ θὰ πουλήσῃ
τὸ χτήμα καὶ. . .

Φλαντρώ. — Τὸ χτήμα εἶναι στὰ χέρια
μου, πῆρα ἐγὼ τὴν ὑποθήκη ἀπάνω μου σή-
μερα τὸ πρωτῆ.

Μυρτώ. — Καὶ τί μ' αὐτὸ; "Ἄμα τὸ
πουλήσῃ θὰ σὲ πληρώσῃ.

Φλαντρώ. — Μὲ ὅσα ἔδωσα γιὰ νὰ τὸ
πάρω, καὶ μὲ ἔσα μοῦ χρωστᾷ ἡ μάνα
του, κάνει νὰ μοῦ δώσῃ, ὄχι νὰ πάρῃ!

Μυρτώ. — Ἦκανες λοιπόν ὀλ' αὐτὰ ἐσὺ;

Φλαντρώ. — Ναι, γιὰ νὰ σᾶς ἔχω στὰ
χέρια μου!

Μυρτώ. — Μὰ σὺ δὲν εἶσαι μάνα, δὲν
ξέρω πὼς νὰ σὲ πῶ ἄλλως, δὲν ξέρω ἂν ὑ-
πάρχει στὸν κόσμο λέξη τόσο μιὰρῆ ἔσο εἶ-
ναι ἡ λέξη μάνα!

Φλαντρώ. — Μάνα ἐγὼ δικὴ σου! Χά!
Χά! Μὰ τὴν ὥρα πὺ κοιλοποναῖσα, ἔβλεπα
μπροστὰ μου τὸ σατανᾶ τὸν πατέρα σου, καὶ
βλαστημοῦσα τὴ στιγμὴ τὴν καταραμένη!

Μυρτώ, τραβάει πρὸς τὴν πόρτα. —
Τότε, ἄσε με νὰ φύγω. . . Γειά σας!

Φλαντρώ, μπαίνει μπροστά της και την εμποδίζει. — Και ποῦ θὰ πᾶς μαζί του; Δὲ σοῦ εἶπα πῶς εἶναι κι' αὐτὸς καὶ ἡ μάνα του στὸ δρόμο:

Μυρτώ. — Τί σὲ νοιάζει; Δὲ θὰ χαθούμε... Ἐὰν βρεθῆ κάποιος χριστιανὸς νὰ μᾶς λυπηθῆ καὶ νὰ μᾶς βοηθήσῃ.

Φλαντρώ. — Καὶ κατὰ ποῦ θὰ τραβήξετε; Ἐὰν σὰς παραφυλάξουν καὶ θὰ σοῦ τὸν σκοτώσουν, κακομοῖρα!

Μυρτώ. — Ἐὰν μᾶς προδώσῃς κιόλας, θὰ τὸ κάνῃς κι' αὐτὸ;

Φλαντρώ. — Ἐὰν παλέψω ἔπως μπορῶ!

Μυρτώ. — Ἔ, λοιπόν! Τώρα βλέπω καθαρά ἀπ' αὐτὰ σου τὰ καμώματα, πῶς ὁ πατέρας δὲ θάταν ἔπως θέλεις νὰ τὸν παραστήσῃς... Ποιὸς ξέρει τί τοῦκανες! Ἐσὺ θὰ τὸν πέθανες, καὶ γιὰ νὰ κρύψῃς τὸ κρῖμα σου διαλαλεῖς τώρα στὸν κόσμον πῶς ἐσοῦ εἶσαι τὸ θύμα κι' αὐτὸς ὁ τύραννος!

Φλαντρώ. — Ἐπρεπε κι' αὐτὸ νὰ τ' ἀκούσω, μὰ ἔχω μαρτύρους ὅλο τὸν τόπο.

Μυρτώ. — Δὲν τὸν χώνευε κανεὶς γιατί ἦταν ξένος, καὶ πῆρε ἐσένα, τὴν πιὸ πλούσια ἀπ' ὅλες...

Φλαντρώ. — Κι' ὅταν οἱ γειτόνοι μ' ἀκούσαν νὰ σκοῦζω καὶ νὰ θρηνηῶ τὴν ὥρα ποῦ γυρνοῦσε μεθυσμένος καὶ ξέσπαγε ὄλη ἡ μανίκα του ἀπάνω μου;... Ἀκόμα, ὅστερα ἀπὸ τόσα χρόνια, εἶναι τὰ σημάδια ἀπὸ τὰ χέρια του στὸ κορμί μου... (Κάνει νὰ γδυθῆ). Ὁ ἀγκωνάριος τούτου τοῦ ἀρχοντικοῦ, μιλήστε καὶ πέστε τί τραβήξε μιά ἀρχόντισσα ἀπὸ ἕναν ἐλεεινὸν, ἕναν κακοῦργο, ἕνα φονιά! (Πηγαίνει κοντὰ στὴν κόρη της). Αὐτὸν ποῦ σ' ἔσπειρε γιὰ νὰ μὲ τυραννάῃ καὶ μέσ' ἀπὸ τὸν τάφο του!... Φτοῦ σου, ἐσένα καὶ στὴν ψυχὴ του!

Μυρτώ, (ἀπειλητικῆ). — Μιὰ φερά παῦ δὲ μὲ θέλεις γιὰ κόρη σου, ποῦ εἶμαι γιὰ σένα μιὰ ξένη, θαρρῶ πῶς ἔχω κάθε δικαίωμα νὰ μιλήσω κατὰ πῶς πρέπει καὶ νὰ μὴ σοῦ ἐπιτρέψω νὰ βρωμίζῃς μὲ τὰ μισὰ σου λόγια ἕναν πεθαμένον!

Φλαντρώ, πηγαίνει πιὸ κοντὰ της. — Ἔ, λοιπόν, φώναξε, βρῖσε με, δειρε με, θέλω νὰ τὸν ξαναῖδῶ μπροστὰ μου ὀλόζωμο νὰ βρυκολακιάζῃ γιὰ νὰ τὸν πνίξω! (Βάζει τὰ χέρια της ἀπὸ λαίμαρ τῆς κόρης της).

Μυρτώ. — Ἄ!

Χρύσω, τὴν εμποδίζει. — Μητέρα!

Γαρουφαλιά, ἐπίσης συγχρόνως ἐπεμβαίνει. — Εἶναι ντροπὴ, δὲ στέκει σὲ μιὰ ἀρχόντισσα...

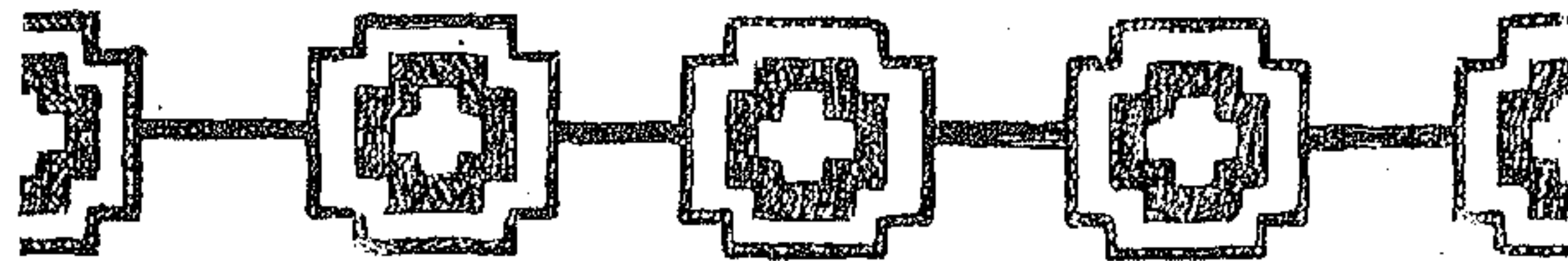
Φλαντρώ, στὴ Γαρουφαλιά. — Φύγε καὶ σὺ, νὰ μὴ σὲ βλέπω μπροστὰ μου! (Τὴ σπρώχνει ἀπότομα καὶ δυνατὰ, ὡς ποῦ βρέσκειται κοντὰ σὲ μιὰ καρέκλα. Στὴ Μυρτώ.) Νά, δὲς τὴν!... Εἶναι ἡ ζωντανὴ ἀμαρτία του!... (Δείχνει τὴ Γαρουφαλιά.) Ἐγὼ τὸν πέθανα τὸν πατέρα σου, ἔ... Μὰ δὲν τὴ βλέπεις;... Δὲς τὴνε καλά!... Μιὰ βραδυὰ τὴν ἔφερε μιὰ γυναῖκα τοῦ δρόμου, μιὰ δυστυχισμένη, καὶ τὴν πέταξε μπροστὰ στὰ πόδια μου!... Νά, μοῦ λέει, πάρε τὸ παιδί ποῦ μοῦφτιαξε ὁ προκομμένος σου, ὡς τὸ θρέψῃ αὐτὸς!...

Γαρουφαλιά, καθὼς εἶναι κοντὰ στὴν καρέκλα, πέφτει ἐκεῖ καὶ σκεπάζει τὸ πρόσωπό της. — Ἄ!...

[Ἡ Χρύσω κι' ἡ Μυρτώ τὴν κοιτᾶνε μ' ἐκπληξή].

Φλαντρώ. — Κι' ἦρθε ἐκεῖνος μεθυσμένος, καὶ τοῦ τὸ εἶπα, καὶ τί ἔκανε θαρρεῖς; Μ' ἀφάνισε τὰ κρέατά μου ὁ ἀλιτήριος!... Τί νὰ κάμω ἔμως; Αὐτὴ τὴν κράτησα γιὰ νὰ κρύψω τὸ ρεζίλι... Ἦς ἔδωσα γάλα ἀπὸ τὰ στήθια μου!... Καὶ νά, αὐτὸς, μιὰ βραδυὰ, μοῦ μπήγει ἐδῶ ἕνα μαχαίρι... (Ἐσσηθώνεται γιὰ νὰ δείξῃ τὸ σημάδι) γιὰ τὸ εὐχαριστῶ ποῦ βύζαξα τὸ μπιστάρδικό του!... Δὲς τὴνε, κοίταξέ τὴν καλά!... Πίνει καὶ μεθάει ὅπως ἐκεῖνος, καὶ σὺ ἔχεις ὄλες του τίς ἄλλες χάρες!... (Στὴ Χρύσω.) Ἄλλος κόσμος ἐμεῖς, κι' ἄλλος αὐτὲς!... (Σπρώχνοντας τὴ Χρύσω.) Ἐλα, πάμε, ἄστες τώρα νὰ τὰ ποῦνε γιὰ νὰ βροῦνε τρόπο νὰ γκρεμίσουν ὅ,τι ἀπόμεινε ἀπ' αὐτὸ τὸ σπίτι!... (Στὴ Μυρτώ, ἀπειλητικῶς.) Μὰ ὅ,τι καὶ νὰ κάνεις, ὅ,τι καὶ νὰ σχεδιάσῃς, νὰ ξέρῃς πῶς δὲν τὸν παίρνεις ζωντανόν. Ἐὰν τὸν δῆς στὰ πόδια σου πνιγμένο ἀπὸ αἷμα του!... (Σιγῶ.) Πάμε... (Παίρνει τὴ Χρύσω καὶ φεύγει μαζί της).

Μυρτώ, μόλις τώρα συνέρχεται ἀπὸ τὴν ἐκπληξή, τρέχει καὶ γονατίζει μπροστὰ στὴ Γαρουφαλιά καὶ κρύβει τὸ κεφάλι της στὰ γόνατά της. — Σώσε με, ἀδερφοῦλα μου, εἶμαστέ κι' οἱ δυὸ κατατρεγμένες, καταφρονεμένες! Πές μου, τί θ' ἀπογίνουμε, ἀδερφοῦλα μου!...

Ο ΕΘΝΙΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

ΤΗΣ ΟΥΓΓΑΡΙΑΣ

«Μεταξὺ τῶν συγχρόνων γάλλων συγγραφέων — ἔλεγεν ὁ Σατωμπριὰν — εἶμαι ὁ μόνος ποῦ μοιάζω μὲ τὰ ἔργα μου: μέσα στὰ δάση ἔφαλλα τὰ δάση ἀπάνω στὰ πλοῖα ἐζωγράφισα τὸν ὠκεανόν, μέσα στὰ στρατιόπεδα ἐμίλησα γιὰ τὰ ὄπλα: στὴν ἐξορία ἔμαθα τὴν ἐξορία: στὶς ἀλλές, στὶς κοινωνικὰς διαμάχας καὶ τοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνες, ἐμελέτησα τοὺς πρίγκηπες, τοὺς νόμους καὶ τὴν πολιτικὴν. Ἀλλοτε, στὴ Γαλλία, ἡ ποίησις καὶ ἡ τέχνη ἀνεπήγαζαν ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες τοῦ ἔθνους μας: ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Λουδοβίκου 14ου, οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς μας εἶναι ἀποξενωμένοι ἀπὸ τὴν ζωὴν πραγματικότητά». —

Ἡ παρατήρησις τοῦ Σατωμπριὰν μπορεῖ νὰ ἐπεκταθῆ σ' ὀλόκληρην τὴν λογοτεχνικὴν κίνησιν τοῦ αἵωνος του. Ἀλλὰ στὴν Οὐγγαρία, ἐξ ἀντιθέτου, ὅπως στὴν Ἰταλία καὶ τὴν Ἰσπανία τοῦ Μεσσηνίου καὶ τῆς Ἀναγεννήσεως, τὰ μεγαλεῖτερα πνεύματα συμμετέχουν ὀλοψύχως καὶ ἐνεργῶς στὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς ἐποχῆς των. Οἱ τραχεῖς ἀγῶνες τοὺς ὁποίους διεξήγαγεν ἡ πατρίς των δὲν ἐπέτρεπαν εἰς τὰ τέκνα της νὰ περιχαρᾶσθουν στὴν ἀφηρημένη των σκέψιν. Ἀγωνίζονται καὶ ποιοῦν ὄχι γιὰ τὸν ἑαυτὸν τοὺς μονάχα, ἀλλὰ γιὰ μυριάδες ἀνθρώπων. Τὸ τραγοῦδι των δὲν ἀποδίδει τίς ὑποκειμενικὰς ἐντυπώσεις των — ἐκφράζει τοὺς πόνους, τίς ἀγωνίες καὶ τίς ἐλπίδες ὀλόκληρου τοῦ ἔθνους των, εἶναι ὁ φλογερὸς ἐξέγγελος τῶν παθῶν, τῶν συναισθημάτων καὶ τῶν ἐνατενίσεων μιᾶς ὀλόκληρης ἐποχῆς καὶ φυλῆς.

Στὴν κατηγορίαν αὐτὴ τῶν «στρατευομένων» ποιητῶν ἀνήκει καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Πέττεφ, ὁ μεγαλεῖτερος ποιητὴς τῆς Οὐγγαρίας. Μοῦ τὸν ἐγνώρισεν — ἢ καλλίτερα, μοῦ τὸν ἀπεκάλυψε — ἕνας πολυτελής τόμος τῶν πιὸ διαλεχτῶν ποιημάτων του μὲ τὸ οὐγγρικόν κείμενον

καὶ τὴ γαλλικὴν τοὺς μετάφρασι, σταλμένος εὐγενικὰ ἀπὸ τὸ φίλον κ. Joseph Balogh, διευθυντὴ τῆς συντάξεως τοῦ λαμπροῦ περιοδικοῦ τῆς Βουδαπέστης «Ἡ νέα ἐπιθεώρησις τῆς Οὐγγαρίας». Ὁ τόμος αὐτὸς εἶναι μιὰ πτυχὴ τῶν τιμητικῶν ἐκδηλώσεων μὲ τίς ὁποῖες ἡ Οὐγγαρία — παράλληλα πρὸς τίς ἑορτὰς ποῦ τιμοῦνε τὴν μνήμην ἑνὸς ἄλλου μεγάλου τῆς τέχνης, τοῦ Λίστ — ἑορτάζει μὲ δικαιοδογημένη ὑπερηφάνεια τὴν ἐκατονταετηρίδα τοῦ ἔθνικοῦ τῆς ποιητοῦ, ποῦ ὑπῆρξε συγχρόνως ἕνας ἀπὸ τοὺς ἔργω ἀγωνιστάς, τοὺς ἔθνομάρτυρας, καὶ τοὺς προφητάνκτας τῆς ἐλευθερίας της.

Ὁ Ἀλέξανδρος Πέττεφ εἶναι, κατὰ κοινὴν ἀναγνώρισιν τῶν κριτικῶν τῆς πατρίδος του, ὁ ἀντιπροσωπευτικώτερος τύπος τῆς ἐποχῆς του. Ἐγεννήθη τὸ 1823: ἔζησε μιὰ ὥρα καὶ θελλώδη ζωὴ: ὑπῆρξεν ἀλληλοδιαδόχως καὶ μὲ ἀνεξάντλητην τὴν νεανικὴν ζωτικότητά του, στρατιώτης, ἡθοποιός, δημοσιογράφος, ἐπαναστάτης, βουλευτὴς καὶ λοχαγὸς τῆς ἔθνοφρουρᾶς: ἀπέθανε νεώτατος ἀκόμη, σὲ ἡλικίαν μόλις εἰκοσιεπτὰ ἐτῶν, στὸ πεδίο τῆς μάχης, ὅπως ἦταν τὸ δειρὸν του νὰ ἀποθάνῃ — μὲ τὸν «ιερόθυτον» θάνατον. Τὸ ἔργο, ἐν τούτοις, ποῦ ἄφησε, εἶναι καταπληκτικὸν σὲ ποσότητα. Τὰ ποιήματά του ἀνέρχονται σὲ τρεῖς περίπου χιλιάδες. Πρώτης γραμμῆς λυρικός ποιητὴς, συνέθεσε ἐπίσης ἕνα εἶδος λαϊκῆς ἐποποιίας, τὸν «Ἰππότην», ὅπου ἀθανατίζονται τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῆς φυλῆς του. Οἱ ποιμένες, οἱ ληστές, οἱ οὐσαῖροι, οἱ νεράιδες κι' οἱ μάγισσες, ὅλοι οἱ θρόλοι καὶ ὅλες οἱ παραδόσεις τῆς Οὐγγαρίας ἀναζοῦν εἰς τὸ ἔπος αὐτό, ἀποκρυσταλλώνονται σὲ αἰώνιες γραμμὰς, σὲ ἀπλὰ καὶ ἀπαραμίλλες εἰκόνας.

Τὸ λυρικὸν ἔργο τοῦ Πέττεφ, ἀνθοδεμένο μὲ τὰ λουλούδια τῆς ἐθελουσίας καὶ τοῦ πα-

τριωτισμοῦ, ἀγλαΐσμενο μετὰ τὰ γλυκοσπίνθη-
ρα χρώματα μιᾶς ὥρρας καὶ ἀρμονικῆς φαν-
τασίας, εἶναι ἓνα ἐκ τῶν ὠραιότερων ἔργων τοῦ
αἰῶνος του.

Γιὰ τὸν Πέττερ θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἐπανα-
ληφθῆ ὅ,τι ἔλεγε ὁ Πισά γιὰ τὸν Μίκιεβιτς :
«ἔταν ἡ νεολαία ἄκουε τὸ τραγοῦδι του, ἐ-
σκανδαλίζετο νὰ τραθῆξῃ τὸ ξίφος». Δὲν ἔχει,
ἐντούτοις, τὸ ἔργο του τίποτε τὸ κοινὸ μετὰ τὴν
συνήθη πατριωτικὴ ποίησι. Τὸ διαπνέει μιὰ
πρωτόγονη σχεδὸν πρωτοτυπία καὶ εἶναι
πλούσιο ἀπὸ ἀνθρώπινο κραδασμὸς. Ἡ Ἐ-
λευθερία ποῦ ἐμπνέει τὰ ὄνειρά του καὶ
τὰ τραγοῦδια του, δὲν εἶναι ἡ ἐλευθερία μο-
νάχα τῆς Οὐγγαρίας. Εἶναι ἡ ἐλευθερία γιὰ
ὅλους τοὺς σκλαβωμένους λαοὺς — ἡ ἐλευθε-
ρία γιὰ ὅλον τὸν κόσμον. Ἀλλὰ καλλίτερα
ἀπὸ κάθε ἀνάλυσι θὰ μᾶς μιλήσουνε γιὰ τὴν
ιδιοτυπία τοῦ ἔργου του, τὰ ἴδια του τὰ τρα-
γοῦδια. Ἰδοὺ μερικὰ, σὲ πρόχειρη μετάφρασι :

ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΜΟΥ

Βυθίζομαι συχνὰ σὲ ρημβασμούς,
καὶ πᾶ δὲν ξέρω οἱ στοχασμοί μου ποῦ με πᾶνε,
μ' ἓνα φτερούγισμα ἀγκαλιάζω τὴν πατρίδα μου,
τὴ γῆ κατῶτι καὶ τὸν κόσμον.
— Τὰ τραγοῦδια ὅπ' ἀναβρῦζονε ἀπὸ μέσα μου,
εἶναι τότε μιᾶς ψυχῆς, μιᾶς ψυχῆς,
ἀλαφροῦσκιωτης καὶ φεγγαροπαρημένης.

Μ' ἀντὶ νὰ ζῶ με φαντασίες καὶ μ' ὄνειρα,
θᾶπρεπε οἱ ἔγνοιες νὰ με τρῶνε γιὰ τὸ μέλλον. . .
«Ὅμως γιατί ν' ἀνησυχῶ;
Γερᾶτος καλωσύνη εἶν' ὁ Θεός, καὶ θὰ γνοια-
[στῆ γιὰ μένα.
— Τὰ τραγοῦδια ὅπ' ἀναβρῦζονε ἀπὸ μέσα μου
εἶναι τότε μιᾶς ιδιότροπης ψυχῆς,
ὅπου πετάει μετὰ φτερά τῆς πεταλούδας.

Σὰν ἀνταμῶσω μὴν ὁμορφὴ παρθένα,
ὅλες μου οἱ ἔγνοιες θάβονται βαθεῖα·
βυθίζεται ἡ ματιὰ μου μέσ' στὰ μάτια της,
σὰ μέσα στὰ νερὰ γαλήνιας λίμνης.
— Τὰ τραγοῦδια ὅπ' ἀναβρῦζονε ἀπὸ μέσα μου,
εἶναι τότε μιᾶς ψυχῆς ἐρωτοπλάνταχτης,
καὶ ὅπου μοσχοβολᾷ σὰν ἄγριο ρόδο.

Μ' ἀγαπάει; μεθῶ ἀπ' τὴν ἡδονή.
Δὲ μ' ἀγαπάει; μεθῶ μετὰ τὸ φαρμάκι,
καὶ ὅπου ἓνα ποτήρι καὶ κρασί,
εἶν' ἀρκετὸ γιὰ νὰ μοῦ κάμῃ κέφι.
— Τὰ τραγοῦδια ὅπ' ἀναβρῦζονε ἀπὸ μέσα μου,
εἶναι τότε τὰ τραγοῦδια μιᾶς ψυχῆς,
ὅπου ἔχει μεθυσμένη ἡδονικά, καὶ ἰσοδωμένη σὰν
[οὐράνιο τόξο.

Μὰ ἐνῶ κρατῶ στὸ χέρι τὸ ποτήρι,
τὸ γένος κοίτεται βαρεῖα ἀλυσοδεμένο,

καὶ ὅσο φαιδρὸ τῶν ποτηριῶν εἶναι τὸ τσοῦγγρι-
[σμα,
τόσο φριχτὴ ἡ ἀλλαγὴ τῶν ἀλυσίδων.
— Τὰ τραγοῦδια ὅπ' ἀναβρῦζονε ἀπὸ μέσα μου,
εἶναι τότε τὰ τραγοῦδια μιᾶς ψυχῆς,
ἀνάστερης καὶ νεφελοπνιγμένης.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΜΟΥ

Ἄν ὁ Θεὸς μοῦ ἐπρότεινε μιὰ μέρα :
«Ἐλευθερὸ σ' ἀφήνω νὰ διαλέξῃς,
τὸ θάνατο — παιδί μου — ὅπου σ' ἀρέσει»,
νά τί θὰ ζήταγα τότε ἀπ' τὸ Θεό :

Νᾶναι φθινόπωρο, ἓνα ὠραῖο φθινόπωρο
γαλήνιο καὶ γλυκό, καὶ μιὰν ἀχτίδα
νὰ φωτᾷ τὰ κίτρινα τὰ φύλλα,
καὶ ἀνάμει' ἀπ' τὸ φύλλωμα ἐν' ἀηδόνι,
λησμονημένο ἀπὸ τὴν ἀνοιξί,
νά τραγοῦδᾷ τὸ τελευταῖο του τραγοῦδι.

Καὶ ὅπως λαθραῖα τὴ φύσι, τὸ φθινόπωρο,
στὰ δίχτυα πιάνει ὁ θάνατος,
ἔτσι νὰ με πιάσῃ . . .
γυρίζοντας νὰ τὸν δῶ μετὰ μιᾶς,
στρογγυλοκαθισμένο στὸ πλευρὸ μου.

Τότε, παρόμοιος μετ' ἀηδόνι μέσ' στὸ φύλλωμα,
τὸ τελευταῖο τραγοῦδι μου νὰ χύσω,
καὶ τὸ τραγοῦδι αὐτὸ τὸ μαγεμένο,
βαθεῖα, ὡς τὰ βάθη τῶν καρδιῶν νὰ διαπεράσῃ,
ψηλά ν' ἀνέβῃ ὡς τοὺς μυχοὺς τῶν οὐρανῶν.

Καὶ ἔταν θὰ τρεμοσβήνουν οἱ ἀρμονίες του,
ἓνα φιλὶ τὰ χεῖλη μου ὡς μοῦ κλείσῃ,
ἓνα φιλὶ — ξανθομαλλοῦσα μου, ἀπὸ σένα —
τὸ πᾶ ὠραῖο ἀπὸ τὰ πλάσματα τῆς γῆς.

Μ' ἔν ὁ Θεὸς μ' ἀρνείτο αὐτὴ τὴ χάρι,
θὰ τοῦ ζητοῦσα τότε νᾶταν ἀνοιξί,
μιὰν ἀνοιξί πολέμου,
ποῦ νὰ φουρνῶνουνε τὰ αἱματομένη ρόδα,
στὰ στήθια πᾶνω τῆς ἀκνάτης λεβεντιάς.

Καὶ ἡ σάλπιγγα, τ' ἀηδόνι τῶν πολέμων,
ἐνθουσιασμοῦ νὰ ἐμπνέῃ. . . καὶ νᾶμαι κεῖ.
Καὶ ἀπ' τὴν καρδιά μου ἓνα θανάσιμο λουλοῦδι,
ἓνα λουλοῦδι αἱματοστάλαχτο νὰ βγῆ !

Καὶ τότε, ὅταν θὰ πέσω ἀπ' τ' ἀλογό μου,
ἓνα φιλὶ τὰ χεῖλη μου ὡς μοῦ κλείσῃ,
ἓνα φιλὶ — ὃ Ἐλευθεριά, ἀπὸ σένα,
τὸ πᾶ ὠραῖο πλάσμα τ' οὐρανοῦ.

Ο ΙΕΡΟΘΥΤΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ

Μιὰ σκέπη μοναχὰ μετὰ τυραγνάει,
τὸ νὰ πεθᾶνω ἀπάνω στὸ κρεββάτι,
στὰ μαλακὰ προσκέφαλα νὰ μαραθῶ,
σὰν τὸ λουλοῦδι ὅπου τὸ τρῶει τὸ σιράκι·
νά λυθῶ ἀργά-σιγά σὰν τὸ κερὶ
ποῦ καλεῖ λησμονημένο μέσ' σὲ μιὰ κάμαρα ἀ-
[δειανή,

ἢ ! φύλαξέ με, Θεέ μου, φύλαξέ με
ἀπὸ παρόμοιο θάνατο.
Θέλω νὰ τελειώσω ὅπως τὸ δέντρο
ποῦ τὸ συντρίβει ὁ κεραυνός,
ἢ ποῦ τὸ ξεριζώνει ὁ ἀνεμοστρόβιλος·
θέλω νὰ τελειώσω ὅπως ὁ βράχος,
ὅπου ἡ βροντὴ, τρανεάζοντας συθέμελα οὐρανῶ
[καὶ γῆ,

τονὲ γκρεμίζει ἀπάνω ἀπ' τὸ βουνό,
μέσα στὰ βάθη τῆς κοιλάδας. . .

Ἄν κάποτε ὄλοι οἱ σκλαβωμένοι, χῶρες καὶ λαοί,
κουρασμένοι ἀπὸ τὴν ἀτιμὴ σκλαβιά,
σηκωθοῦνε καὶ χυμίζονε μπροστά,
μὴ πρόσωπο ἀναμμένο ἀπ' τὴν ὀργή,
καὶ ἀνεμίζοντας φλογοκόκκινα φλάμπουρα,
μετὰ τὴν ἄγια ἐτοῦτη ἐπιγραφὴ :
«Ἐλευθερία σὲ ὅλους !»
ἂν βροντοφωνάξουν κάποτε τὰ λόγια αὐτὰ,
κάνοντάς τα ν' ἀντιλαλήσουν ἀπὸ τὴ Δύση ὡς
[τὴν Ἀνατολή,

καὶ χτυπηθοῦνε οἱ τύραννοι μαζί τους,
— ἐκεῖ θὰ λαχταροῦσα νὰ πέσω,
ἐκεῖ θᾶθελα νὰ τρέξῃ τὸ αἷμα μου
ἀπ' τὴ νευρικὴ καρδιά μου.
Καὶ ἔταν θὰ ξεφεύγουν ἀπ' τὰ χεῖλη μου, φαιδρά,
τὰ τελευταῖα μου λόγια,
ὡς τὰ σκεπάσῃ τῶν ἀρμάτων ἡ κλαγγή,
καὶ ἡ χλαλοὴ ἡ χαρούμενη
τυμπάνων καὶ σαλπγγων.
Καὶ πηδώντας ἀπάνω ἀπὸ τὸ πτώμα μου,
τ' ἄλλα ὡς καλπῖσονε ἐκεῖ ὅπου θὰ τὰ καλοῦν
οἱ νικητῆριοι παιᾶνες,
ἀφήνοντάς με αἱματοτσουκισμένονε, κατάκαμπι.
Καὶ ὡς μὴ μαζέψουνε τὰ σκορπισμένα κόκκαλά μου,
παρὰ μονάχα τὴν μέρα, ἂν ἔρθῃ,
τὴ μεγάλη μέρα τῆς ταφῆς,
ὅπου με τοὺς ἀργούς καὶ μεγαλότρεπους ἤχους
μιᾶς πένθιμης μουσικῆς,
κάτω ἀπὸ τὴν πτυχὴ τῶν σημαῶν,
τυλιγμένον με κρέπι,
θὰ ἐνώσουνε σ' ἓναν τάφο κοινό,
ὅλους τοὺς γενναίους, ποῦ πεθᾶνανε γιὰ Σέ,
«Ὡ Ἄγια Ἐλευθεριά τοῦ κόσμου !

ΟΙ ΚΑΜΠΟΙ

Τί θέλετε ἀπὸ μένα, σκοτεινὰ Καρπάθια,
μετὰ τὰ δάση τῶν πεύκων καὶ τὴς ἄγριες ρωμαν-
[τικῆς σας μοναξιάς ;
Μπορεῖ νὰ σᾶς θανατώσω, μὰ δὲ σᾶς ἀγαπάω
[καθόλου,
δὲν εἶναι στὰ βουνὰ καὶ στὴς κοιλάδες σας ὅπου
[μετὰ ταξιδεύει ἡ φαντασία.

Κεῖ κάτω, στὴν ἀπέραντη ἀπλωσιά τῶν κάμπων,
στῶν κάμπων τὸν ὀλόστρωτον ὠκεανό,
ἐκεῖ ἔναι ἔμένα ὁ τόπος μου — ἐκεῖ ἔναι ὁ κό-
[σμος ποῦ μοῦ πρέπει·
τὸ πνεῦμα μου εἶν' ἓνας ἀητός, ποῦχει ξεφύγει
[ἀπὸ τὴ φυλακὴ του,
ἔταν κοιτάω τὴν ἀπεραντοσύνη τῶν ἀγρῶν.

Ὁ στοχασμὸς μου φτερουγίζει τότε

πέρα ἀπὸ τὴ γῆ, μέσα στοὺς κόλπους τῶν συ-
[γνέφων,
καὶ ἡ πεδιάδα π' ἀνοίγεται ἀπ' τὸ Δούναβι,
κυλᾷ χαμογελοῦσα ἐμπρὸς στὰ μάτια μου,
σὰ μιὰν ὠραία εἰκόνα.

Κάτω ἀπὸ ἓναν οὐρανὸ γεμάτο θαύματα,
καταμεσήμερα, τῶν κοπαδιῶν ἀντιλαλοῦνε τὰ
[κουδοῦνια.

σιμὰ στὸ κρῦο κηγάδι,
στὰ δυὸ κανάλια, στή βαθεῖα τὴ γούρνα, θὰ
[προσιμένουν.

Βροντερὸ τῶν φοράδων τὸ κάλπασμα
χτυπάει στὸν ἀέρα,
ἀντιλαλοῦν οἱ ὀπλές, ἀκούγετ' ἡ κραυγὴ τ' ἄλο-
[γαλάτη,
καὶ τὸ κροτόλισμα τῶν ἠχηρῶν μαστίγιων.

Σιμὰ στὰ βοσκοτόπια, μέσα στὴν τρυφερὴ ἀγ-
[καλιὰ τῆς αἰῶρας,
ἀργοσαλεύονε τὰ στάχυα,
καὶ στεφανώνουνε χαρούμενα τὸ μέρος
μετὰ τὴν ὀλόδρουσην ἀπόχρωσι τοῦ σμαραγδιοῦ.

Κοίταε τώρα ἐκεῖ, στὸ ἡλιοβασίλεμμα,
τὴς ἀγριόπαπιες ποῦ βγαίνουν ἀπ' τὰ βάλια,
ποῦ με φωνῆς σηκώνονται ψηλά,
ὅπως κυματίζει ἓνα καλάμι συνεπαρμένο ἀπὸ
[τὸν ἀνεμο.

Πέσ' ἀπὸ τὰ σπύρια, μέσα στὰ βαθεῖα λειβάδια,
ὠμῶνεται μοναχικὴ μιὰ τσάρδα, ποῦ σπιθοκαλεῖ
[τὸ τζάκι,
εἶναι τὸ ἄσυλο τοῦ διψασμένου στρατολάτη,
ὅπου περνᾷ νὰ πάῃ στὴν πολιτεία.

Σιμὰ στὴν τσάρδα ἓνα δάσος
ἀπὸ μικροῦλες λευκῆς κίτρινίζει ἀνάμεσα στὴν
[ἄμμο

ποῦ τὴ σκεπάζονε τ' ἀγκάθια·
καὶ μεσ' τὰ δροσερὰ τ' ἀγκάθια
πᾶν νὰ χωθοῦν οἱ χουσομόρικες οἱ σαῦρες,
ὅταν κορώνει τὸ λιοπύρι.

Μακρὰ, ἐκεῖ ποῦ σμίγει ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ,
τὰ γαλάζια φύλλα τῶν καρποφόρων δέντρων
ἀστράφτουν μεσ' τὴ σκοτεινάδα·
καὶ πίσω των, ὅμοιος μετὰ μιὰ ὄχρη ἀπὸ σύννε-
[φα κολῶνα,
τῆς ἐκκλησιᾶς ὁ πύργος.

Ὁραῖοι εἴσαυτε κάμποι !
Ὁραῖοι, τουλάχιστο, γιὰ μένα.
Ἐκεῖ ἐγεννήθηκα καὶ μ' ἐνανούρισαν στὴν κούνια.
Ἐἶθε καὶ ἡ κάσσα ἐκεῖ νὰ με δεχτῆ,
καὶ ἡ χλόη τοῦ τάφου ἐκεῖ νὰ με σκεπάσῃ !

Ο ΤΡΕΛΛΟΣ

Γιατί με ταράζετε ; Πηγαίνετ' ἀπὸ δῶ !
Ἐγὼ δουλεύω εἶμαι βιαστικός,
μιὰ μάλιστα θὰ πλέξω φλογερὴ
μετὰ τὴς ἀχτίνες τοῦ ἡλίου.

Θὰ μαστιγώσω τὸν κόσμον!
Σὲ λίγο αὐτοὶ θ' ἀναστενάξουν,
κι' ἐγὼ θὰ σπαρταράω ἀπὸ τὰ γέλωτα
— ὅπως; γελοῦσαν ὅταν ἐγὼ ἀναστενάξω.
Χά, χά, χά!
Τέτοια εἶν' ἡ ζωὴ ἀναστενάξουμε καὶ γελάμε,
ὅς; νῆσθη ὁ θάνατος γὰρ μᾶς φρονιάξῃ; Σοῦτ!
Μιά φορά ἐπέθανα κι' ἐγὼ,
μοῦ ρίξανε φιορῶκι σὲ νερὸ μου,
αὐτοὶ πού τὸ κορμὶ μου εἶχανε.
Τὶ κάμαγε, νομίζετε, οἱ φρονιάδες
γιὰ νὰ σκεπάσουνε τὸ χρῆμα τους;
Ἐνῶ ἐγὼ κοιτόμουν καταγῆς,
ἐσκέπτανε ἀπὸ κίονά μου, κι' ἄρχισαν νὰ κλαῖνε.
Εἶπα νὰ πηδαῖα καὶ νὰ τοὺς δάγκωνα τῆ
[μύτη,
Ἄλλ' ὄχι, σπυλαγίστηκα, ἄς ἔχουνε τῆ μύτη
[τους γεφί,
κι' ἄς τοὺς κίξῃ ἡ βροῦμα τοῦ κορμιού μου!
Χά, χά, χά!
Ποῦ πῆγαν καὶ μ' ἐθάψανε; Στὴν Ἀφρική.
Ὅσο γι' αὐτό, μοῦ βγήκε σὲ καλὸ—
ἦθε μὴν θάνα κι' ἐσκαφε τὸ λάκκο μου
ἂν κι' ἦταν ὁ μόνος μου ἐνεργέτης,
ὥστόσο τὴν ξεγέλασα.
Τὴν ὄρα πού βουτούσε τὴ λαγὼνα μου,
ἐγὼ τῆς παρουσιάξω τὴν καρδιά μου—
τόσο πικρὴ, ὅπου τ' ἀγγίμι ἐλάανταξέ!
Χά, χά, χά!
Αὐτὰ παθαίνουν πάντα,
ὅσοι κάνουν στὸν ἄνθρωπο καλὸ.
Τί εἶναι τάχα ὁ ἄνθρωπος;
Ἦ ῥίξα, λέν, ἐνός λουλουδιόμένου κλώνου,
π' ἀνοίγει ἐκεῖ ψηλά, στὸν οὐρανό,
ἀν εἶν' ἀλήθεια· εἶν' ἓνα φυτό,
πού ἡ ρίζα του βυθίζεται στὴν κόλασι.
Ἐνας σοφὸς μοῦ τόμαθεν αὐτὸ,
ἓνας σοφός, ἀλλὰ μεγάλος βλάκας,
ἀφοῦ ἐπέθαν' ἀπ' τὴν πείνα!
Χά, χά, χά!
Ὅμως τί ἔχω καὶ γελῶ σὺν τρελλός;
Θάπρεπε βέβαια νὰ κλαῖω—
νὰ κλαῖω πού ὁ κόσμος εἶναι τέτοιος.
Κι' ὁ Θεὸς μὲ τὸ μάτι τῶν σπυρνεύων
κλαῖει συχνά μετανοιομένους πού τὸν ἔπλασε.
Ἄλλὰ τί κάνουνε τὰ δάκρυα τ' οὐρανοῦ;
Πέφτουν στὴ γῆ— τὴ γῆ τὴ στραγγυλὴ
πού τὴν ποδοπατοῦνε οἱ ἄνθρωποι.
Καὶ τί γίνονται τὰ δάκρυα τ' οὐρανοῦ;

Βρώμικη λάσπη!
Χά, χά, χά!

Ξέρετε τί θὰ πῆ, στὴ γλώσσα τῶν ἀνθρώπων,
αὐτὴ ἡ κραυγὴ τῶν ὀρτυκιῶν; Πίτευ παλάδι;
Αὐτὸ θὰ πῆ: μακρὰ ἀπὸ τὴ γυναῖκα!
Ἡ γυναῖκα τραβᾷ τὸν ἄντρα ἀπάνου της,
ὅπως τὸ πέλασ τὰ ποτάμια...
Γιατί;... γιὰ νὰ τοὺς καταπιῇ.
Ὁραῖο ζῶα, τὸ ζῶα τὸ θεηλικό·
ὄρατο καὶ ἐπικίνδυνον.
Εἶναι σ' ἓνα χρυσὸ ποτήρι ἓνα πιετό φαρμακο-
[μένο.

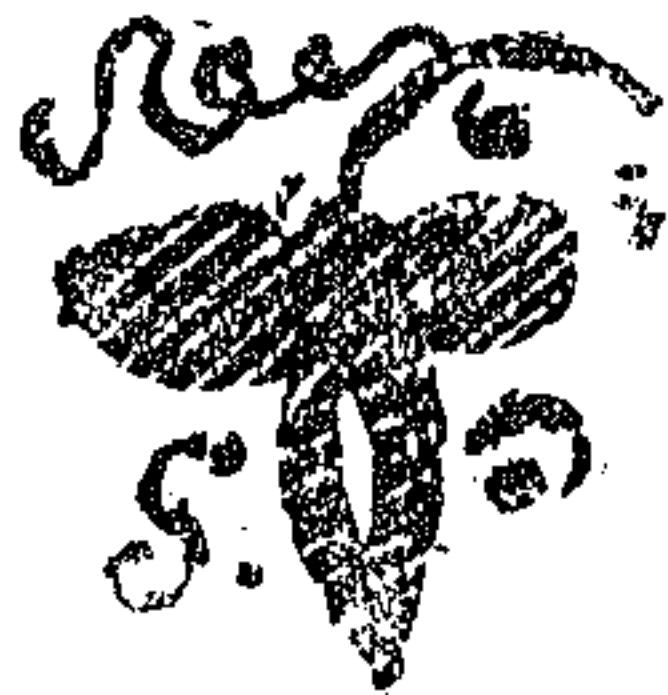
Σ' ἐγεύτηκα, ὦ ἔρωτα!
Μιά στάλα ἀπὸ σένα εἶναι γλυκύτερη
παρὰ μιὰ θάλασσα ἀπὸ μέλι·
κι' ὁμοῦ μιὰ στάλα ἀπὸ σένα
εἶναι πικρότερη παρὰ μιὰ θάλασσα φαρμάκι.
Ἔχετε δὴ καρμιά φορὰ τὴ θάλασσα
νὰ τὴν ὀργῶνῃ ὁ σέρουνας,
σπέρνοντας τοὺς ἀπόρους τοῦ θανάτου!
Ἔχετε δὴ καρμιά φορὰ τὸ αἴφουνα,
τὸν ἡλιοκαρμμένο αὐτὸ χωριότη,
ὅπου κρατᾷ γιὰ ὕνι τὸν κεραυνό;
Χά, χά, χά!

Ὅταν ὁ καρπὸς γίνῃ ὄριμος, πέφτει ἀπὸ τὸ
[δέντρο.
Εἶσαι κι' ἐσὺ ἓνας ὄριμος καρπὸς— ὄρα σου νὰ
[πέσῃς!

Θὰ περιμελῶ ὡς αἴθριον·
ἂν κι' αἴθριον πιά δὲν εἶναι ἡ Τελευταία Κρίσι,
ἀνοίγω ἀλλάκι ὡς τὴν καρδιά τῆς γῆς,
βάζω δυναμίτιδα,
κι' ἀνατινάξω τὸν κόσμον ἀπὸν ἀέρα!
Χά, χά, χά!

Ἄλλὰ τί μπορεῖ ν' ἀποδώσῃ μιὰ πρόχει-
ρη μετάφρασι; Ἐδῶ, περισσότερο ἀπὸ κάθε
ἄλλη φορά, ἐφαρμύζεται ἡ ἰταλικὴ παροι-
μία: «traduttore, traditore». Γιατί τὸ
πρωτότυπο, καὶ γιὰ τὸν γλωσσικῶς ἀκόμα
ἀμύητο, ἔχει μὴν ἄγρια σχεδὸν ἁρμονία,
πού γιὰ ν' ἀποδοθῇ ἔστω καὶ μιὰ μακρυνή
τῆς ἀπήχησι, χρειάζεται συστηματικὴ κι' ἐν-
συνείδητη ἐργασία.

ΤΑΚΗΣ ΜΠΑΡΛΑΣ

ΑΘΑΝΑΣΙΑΣ Ι. ΑΝΕΜΟΓΙΑΝΝΗ

ΚΟΡΙΤΣΙΑ

ΝΟΥΒΕΛΛΑ (*)

Γ'

Ἡ Σοφία καὶ ἡ Γιάννα ἦτανε καθη-
σμένες κάτου ἀπὸ τὴν κληματαριά.

— Ἐπρεπε νὰ πᾶς, Σοφία, στὸ ἀμπέλι
τῆς Μαρίας τοῦ Χρυσικοῦ.

— Ναί...

— Μοῦ τῶπαν οἱ τρυγητάδες προχθὲς
τὰπομεσίμερο, ὅταν εἴμουνα στὸ κάτω
λιωστιάσι. Μπορεῖ νάρχισαν σήμερα τὴ
δουλειά, πρέπει νὰ πᾶς.

— Πρέπει! Νάξερεις, Γιάννα, πόσο βαρὺ
εἶναι αὐτὸ τὸ πρέπει πού ρίχνει ὁ κόσμος
σὺν ἀνάθεμα, στὸν κόσμο του. Οἱ ἄνθρω-
ποι βάλανε ὄρους στοὺς ἀνθρώπους. Ἐ-
στησαν πασάλους μὲ ἐπιγραφές, πού λένε
Συνείδησι, Τιμότητι, στὸν ἀπέραντο κάμπο
τῆς ζωῆς, καὶ μιζερμένοι κάτου ἀπ' αὐτοὺς
τοὺς πασάλους, ἀνίδεοι γιὰ τίς ἐπιγραφές
πού φέρνουνε, γιὰ τί εἶναι ἀγράμματοι,
χτυπιῶνται καὶ κρῖνουνε.

Ἄν ἦτανε γραμματισμένοι, θάσταναν,
παράλληλες τὴν καλοσύνη καὶ τὴ δικαιο-
σύνη, σὰ δύο σιδηροδρομικὲς γραμμές,
στὸ δρόμο τῆς ζωῆς, καὶ θὰ περνοῦσαν
ὄλοι ἀπὸ καὶ μέσα. Ὅποιοι θὰ λοξοδρο-
μοῦσαν, θὰ σκοτώνονταν. Ἄλλὰ ὁ κόσμος
κοιτάζει μόνον τίς λεπτομέρειες. Πρέπει
καὶ δὲν πρέπει. Πρέπει αὐτὸν νὰ κρῖνει
ἄδικα, καὶ... δὲν πρέπει ἓνα κορίτσι νά-
γαπᾷ. Μὰ καὶ ἡ φύσις ἔχει τοὺς νόμους
τῆς. Τὸ κορίτσι, ὅπως τὸ τριαντάφυλλο,
θάνοίγει τὰ πέταλά του, θὰ τὰπλώνει.
Ποιὸ τριαντάφυλλο ἔκλεισε γιὰ νὰ μὴν
καθίσει ἡ ταξιδιάρικη πεταλούδα; Κάποιο
πρωτὶ, λοιπόν, καὶ τὸ κορίτσι θάνοίξει τὴν

καρδιά του στὴν ἀγίανη. Γιάννα, ἔχει καὶ
ἡ φύσις τοὺς νόμους τῆς.

— Μὰ, Σοφία, τὴν ἡμέρα πού θὰ μείνει
ἀνοιχτὸ τὸ τριαντάφυλλο, θὰ περάσουνε
ὄχι μιὰ, ἀλλὰ πολλὲς πεταλοῦδες, καὶ τὸ
ἴδιο θὰ καθήσουνε στὸ λουλοῦδι, καὶ δὲ
θὰ περάσουνε μόνον πεταλοῦδες, ἀλλὰ
θάναβεῖ σὺν κοτσάνι τοῦ τριανταφυλλιοῦ
ἓνα σιχαμένο σκουλίσι πού θὰ δαγκάσει
τὴν καρδιά του καὶ θὰ λερώσει τὰ μοσχο-
βολησμένα πέταλα. Στὸ δαγκωμένο λερω-
μένο λουλοῦδι, τί θὰ δώσει ἡ φύσις;

— Ἐμεῖς ἔχουμε τὴ δύναμη καὶ τὴ σκέ-
ψη, πού δὲν ἔχει τὸ λουλοῦδι, Γιάννα.
Τὸ ἀληθινὸ μας κριτήριον εἶναι ἐντὸς μας
καὶ τὸ παίρνουμε ὅπου πᾶμε. Αὐτὸ μᾶς
ὀδηγᾷ.

— Καὶ τώρα αὐτὸ τὸ κριτήριόν σου δὲ
σοῦ λέει νὰ πᾶς στὸ τρύγισμα;

— Τώρα ὄχι, μιὰ φορὰ θὰ μοῦ τῶλεγε.
Τὸ τρύγισμα, γιὰ μένα, γίνηκε λεπτομέ-
ρεια στὸν καθημερινὸ μου σκοπὸ. Ἔτσι
ἀλλοίξουμε, Γιάννα. Τὰ ἴδια βλέπουμε ὅταν
κοιτᾶμε τὸν ὀρίζοντα ἀπὸ τὸν κάμπο, καὶ
τὰ ἴδια, ἀπὸ μιὰ κορυφή; Κατὰ τὴ θέση
μας παίρνουνε σχῆμα καὶ χροῖμα τὰ γύρω
μας.

Ἀκούσανε βήματα τὰ κορίτσια· ἦτανε ἡ
μητέρα τῆς Σοφίας, πού ἐρχόταν ἀπὸ τὴν
ταράτσα μὲ λουλούδια κι' ἓνα γράμμα στὸ
χέρι.

— Σοῦ τὰ στέλνει ἀπὸ τὴν πόλη κά-
ποιος λιμενάρχης. Τί εἶν' αὐτός; ῥώτησε
τὴ Σοφία.

Καὶ οἱ δύο σάστισαν.

— Εἶναι κάποιος φίλος τῶν Βαλμύρηδων.

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

Δὲ θυμάσαι; Σοῦ εἶχα κεῖ ὅτι τὸν γνω-
ρίσαμε κεῖ. Εἶναι πατριώτης τοῦ κυρίου
Γιώργου.

— Καὶ πῶς ἤξερε πῶς εἶναι ἡ γιορτὴ σου;
Ἄπορσαν καὶ τὰ κορίτσια.

— Μήπως ξέρω; Θάκουσε ἴσως.

Ἄπλωσε τὰ χέρια καὶ πῆρε τὰ τριαντά-
φυλλα καὶ τὸ γράμμα. Ὅπως τοῦριξε μιὰ
μικρὴ, ζωγραφίστηκε στὸ πρόσωπό της μιὰ
δυσαιρέσκια. Κατάλαβε γιατί, ἡ μητέρα
της.

— Δὲ διαβάζεις τὸ γράμμα; τὴ ρώτησε.

— Περιττό, ἀφοῦ μοῦπες ἐσύ...

— Ἐγὼ εἶμαι μητέρα σου, κ' ἔχω δι-
καίωμα ν' ἀνοίγω ὅλα τὰ γράμματά σου.
Δὲν ἀκάντησε σ' αὐτὰ ἡ Σοφία, κ' ἐ-
ξακολούθησε.

— Καὶ τὰ τρία παιδιὰ μου τόχανε δύσκο-
λα! Ἐμεῖς, ποῦ! ὅταν μᾶς ἀνοίγε γράμ-
μα ἡ μητέρα, νὰ δείξουμε δυσαιρέσκια!

— Δὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ παραβιάσει ἐ-
ποχές, αὐτὴ εἶναι ἡ ἐξέλιξη, ἡ αἰώνια με-
ταβολή. Ἐχεις δικαίωμα νὰ ξέρεις τί γρά-
φουνε τὰ γράμματα ποὺ λαβαίνω, ἀλλὰ
σοῦ ἔχω κεῖ πόσο μὲ πειράζει νὰ μοῦ
ἀνοίγουνε γράμμα. Σοῦ τὸ διαβάζω,
ἀλλὰ θὰ τὸ ἀνοίξω ἐγώ. Τὸ γράμμα εἶναι
κάτι προσωπικό. Ἐπειτα, εἶναι κάτι ἄλλο:
Ὁ καθένας ἔχει ἓνα δικό του τρόπο νὰ
ἀνοίγει τὰ γράμματά του. Ἐσὺ ξεσκίζεις
τὸ φάκελλο, ἐγὼ τὸν κόβω μὲ τὸ σουγιά.
Ἐνὺς κακοινογιμένος φάκελλος, μὲς τὰ
χαρτιά μου, στὸ γραφεῖο μου, μὲ πειράζει.
Μὲ καταλαβαίνεις;

— Καταλαβαίνω ποὺ εἶμαι πολὺ ἀνόητη
νὰ συζητῶ μὲς σου.

Καὶ ἔφυγε ἡ μητέρα της θυωμένη.

— Δὲν ξέρεις πῶς συγχύζεται εὐκολὰ ἡ
μητέρα σου; Γιατί ἀπαντᾷ;

— Ἀφησέ με, Γιάννα, εἶσαι ἡ μόνη ποὺ
μὲ καταλαβαίνεις καὶ ἀρχινᾷς νὰ λὲς ὅ,τι
καὶ οἱ μεγάλοι;

Πῆρε ἡ Σοφία τὸ γράμμα, διάβασε
εἰς εὐχές του, καὶ τῶδωσε τῆς Γιάννας.
Ἐπειτα στερέωσε τὸ βλέμμα της μακριὰ
στὴ θάλασσα κ' ἔμεινε συλλογισμένη.

Τ' ἀπόγιομα ἦρθανε δύο φίλες ἀπὸ τὴν
πόλη.

Ἡ Σοφία ἦτανε στὸ βουνάκι ἀπάνου,
ἐκπλωμένη στὰ ξερὰ λιόφυλλα, καὶ κοί-
ταξε τὴ χώρα. Ὁ δρόμος φαινόταν, ὡς πο-

λὸ μακριὰ, φειδωτός, στὴ μεγάλη πεδιάδα,
καὶ εἶδε ἀπὸ μακρὰ ταυτοκίνητο καὶ τὸ
ἀνιγνώρισε.

Πόσο βαριόταν τώρα ποὺ θᾶπρεπε νὰ
κατεβεῖ. Βαριόταν σιγὰ-σιγὰ ὅλους. Ἐ-
παιψαν ὅλα νὰ τὴν ἐνδιαφέρουν. Ἡ μόνη
της χαρὰ ἦτανε νὰ βλέπει ἐκεῖνον ποὺ ἀ-
γαποῦσε. Στὸ σπῆτι τῶν Βαλμύρηδων ὅμως
πήγαινε ταχικὰ τῆς θύμιζε ὅλες τὶς κου-
βέντες τους μὲ τὸν Κώστα, ἀκόμη καὶ οἱ δύο
Βαλμύρηδες τῆς τὸν θύμιζαν καὶ τὴν εὐ-
χαριστοῦσαν, κουβέντιαζαν γι' αὐτὸν συχνά.

Αἴγιος καιρὸς πέρασε μόνο καὶ εἶχε ἀρ-
χίσει ν' ἀποξενώνεται ἀπ' ὅλους.

Οἱ τραγητάδες, οἱ θεριστάδες, ὁ Γιάν-
νης Φλάρος ὁ ταβερνιάρης, δὲν τὴ ματαεῖ-
δανε. Τὴν ἔχανε ἀκόμη καὶ ἡ Γιάννα. Τὶς
ὥρες ποὺ ἔμεναν μὲς, ἡ ξαδέσφη της δὲ
μιλοῦσε φαινόταν τόσο μακριὰ μὲ τὴ σκέ-
ψη, ποὺ δὲ θέλησε ποτέ ἡ Γιάννα νὰ τῆς
προτομιλήσει.

Ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς τῆς Σοφίας ἦτανε
διαρκῶς στὴν πόλη. Ὅ,τι τὴν εὐχαριστοῦ-
σε πρῶτα, τώρα δὲν τὴν ἐνδιέφερε πιά,
καὶ μάλιστα ὅ,τι ἦτανε ἀπὸ τὰ πρὸ ἀγα-
πητά της, ἐκεῖνα τὴν ἐνοχλοῦσαν καὶ τὴν
πειράζαν.

Δὲν εἶχε συμπάθεια ἀκόμη παρὰ γιὰ τὸ
βουνάκι, τὸ λόφο ποὺ ἦτανε κατάγεμος
ἀπὸ κυπαρίσσια, καὶ τὴ βάρδια. Δὲν ἄξιζε,
γι' αὐτὴν, παρὰ ἡ ἀγάπη της, καὶ ὁ πόνος
ποὺ ἔφερε μὲς τῆς.

Ἐνόμιζε μιὰ φορὰ ἡ Σοφία πῶς ὁ ἔ-
ρωτας φέρνει χαρὰ καὶ γέλια, ἐνωθε ὅ-
μως τώρα ὅτι ὁ δυνατὸς ἀληθινὸς ἔρω-
τας φέρνει πολὺ πόνο καὶ κάποτε ἓνα
χιμῶγελο. Οἱ φίλες της, λοιπόν, οἱ ἐρωτευ-
μένες, ποὺ γύριζαν παντοῦ μὲ τὸ γέλιο
ἀπλωμένο σ' ἓλο τὸ πρόσωπο, δὲν ἀγαποῦ-
σαν ἀληθινά.

Οἱ δύο φίλες, ποὺ εἶχαν ἔρθει ἀπὸ τὴ
χώρα, ζήτησαν τῆς Γιάννας νὰ δοῦνε τὴ
Σοφία, καὶ ὑποχρεώθηκε ἐκεῖνη νὰ ξεκι-
νήσει μὲς τους, καὶ νὰ προδώσει τὸ κα-
ταιρῆγιο τῆς ξαδέσφης της.

Γύρισαν παντοῦ, ὡς ποὺ ἀνέβησαν στὴ
ράχη. Ἡ Σοφία ποὺ ἔμενε ἀκόμη ἐκπλω-
μένη, ὅταν τὴν εἶδε ἀπὸ μακριὰ, ξεπετά-
χτηκε ὀρθή γιὰ νὰ φύγει, σκέφτηκε ὅμως
τὴ στενοχώρια τῆς Γιάννας, καὶ ἐκπλώ-
θηκε πάλι.

Κοίταξε τὶς τρεῖς νέες ποὺ ἀνέβαιναν.
Καὶ οἱ τρεῖς σ' ἄσπρα προχωροῦσαν στὴν
πλαγιά, μιλώντας ζωηρά.

Πόσο μικρές, ἀνήξερες, φάνηκαν τῆς Σο-
φίας! Τρία παιδιὰ στα ὀλόασπρα, ποὺ
ἀνέβαιναν τὸ βουνὸ τῆς ζωῆς. Μ' αὐτὴ
αὐτάνθηκε ψηλὴ, μεγάλη, μὲ ἀπέραντο
ὄριζοντα γύρω της.

Ἡ Γιάννα ἦτανε στὴ μέση, σ' ἀριστε-
ρά της εἶχε τὴ Σόνια, τὴ γυναῖκα τοῦ Ἄγ-
λου προξένου, καὶ δεξιὰ μιὰ ξαδέσφη της.

Οἱ ζωηρὲς κουβέντες τους ἔφταναν ὡς
τὴν κορυφή, χωρὶς νὰ ξεχωρίζουν τὰ λόγια.

Καὶ ἡ Γιάννα ἦτανε γεμιστή, χαρούμε-
νη, ξέγνοιαστη τὸ ἴδιο σὰν τὶς ἄλλες.

Ἐφτασαν σιμὰ στὴ Σοφία, μ' αὐτὴ
δὲ σηκώθηκε, τοὺς ἔδωσε τὸ χέρι πλα-
γιασμένη, καὶ τὶς κοίταξε ἐπίμονα.

Καθὼς ἔμενε στὰ λιόφυλλα κάτω, τὶς
φάνηκαν οἱ τρεῖς ποὺ ἔμεναν ὀρθές, ψη-
λὲς ὅπως τὶς γνώριζε. Περιεργο! Πῶς τὶς
εἶχε νομίσει τόσο μικρές, ὅταν ἀνέβαιναν
τὴ ράχη;

— Τί κάθισαι καὶ κοιτᾷς; Τί ἔχουμε;
ρώτησε ἡ Σόνια.

— Τίποτε.

Κάθισαν ὅλες γύρω της.

Ἡ γυναῖκα τοῦ προξένου ἔβγαλε σι-
γάρα ἀπὸ τὸ τσαντάκι της καὶ πρόσφερε.

— Πάλι ἀγγλικὰ σιγαρέττα, εἶπε ἡ Σο-
φία. Μὰ πῶς;

— Μοῦ τῶδωσε ὁ ναύαρχός μας.

— Σὲ ἀποζημιώνει δηλαδή, κάθε ποὺ πᾶς
νὰ τὸν δεῖς, μὲ σιγαρέττα; Νομίζω πῶς
ἂν εἶμωνα στὴ θέση σου, ποὺ πρέπει διαρ-
κῶς νὰσαι ἐδῶ καὶ κεῖ, θὰ στενοχωριό-
μουν πολὺ. Ἀκόμη καὶ αἱ χοροί, ὅταν εἶ-
ναι ἐπίσημοι, μ' ἐκνευρίζουνε. Θυμάσαι
πέρου; Δὲν πάτησα καμμιά φορὰ στὸ
ναύαρχό σου. Μ' ἀρέσουν μόνο οἱ στενοὶ
κύκλοι.

— Τότε θάρθεις μεθαύριο!

Καὶ ἀρχισαν νὰ γελοῦν ὅλες συγχρόνως
καὶ νὰ τὴν τραβᾶνε.

— Μιὰ στιγμὴ, κορίτσια, τί συμβαίνει;

— Ἐδῶσα τὸ λόγο μου στὸ ναύαρχο
πῶς θὰ ρθεῖς στὸ καράβι. Μὴ μᾶς χαλάσει
τώρα τὴ συντροφιά, εἶπε ἡ Σόνια. Θά-
μαστε τέσσεροι καὶ τέσσεροι. Δεῖπνο καὶ
χορὸς, θὰ περάσουμε συμπαθητικά, ὅπως
σ' ἀρέσει. Ἄκουσε τώρα ποιοὶ θὰ εἶναι.

Κυρίες ἐμεῖς, κύριοι, ὁ ναύαρχος, ξέρεις
πῶς εἶναι ξαδέσφος τοῦ ἀντρός μου — καὶ
δύο ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ γιὰ σᾶς, βέβαια,
καὶ ὁ ἀντρας μου.

— Μίλησέ της γιὰ τὸ δικό της, τὴ
διέκοψε ἡ Καίτη.

— Ὁ καβυλιέρος σου εἶναι τρέλλα, Σο-
φία, ψηλός, μελαχροινός, μὲ ὠραιότατα
μάτια — ἀπὸ πατέρα ἀγγλο καὶ μητέρα
ἰταλίδα, πολὺ φίλος τοῦ ναύαρχου. Νομί-
ζω πῶς θὰ τοῦ ἀρέσεις πολὺ. Θὰ περά-
σουμε ὠραῖα. Σύμφωνες; Ἐπέμεινε τόσο ὁ
ναύαρχος νὰ πᾶς.

— Μὰ γιατί, δὲ μὲ γνωρίζει...

— Σὲ γνωρίζει καὶ δὲ σὲ γνωρίζει. Στί-
σου νὰ σοῦ ἐξηγήσω. Δὲ σὲ γνωρίζει, ἐπει-
δὴ δὲ σὲ εἶδε ποτέ, καὶ σὲ γνωρίζει,
ἐπειδὴ δὲν πῆγες σὲ καμιά του πρόσκληση.
Κατάλαβες τώρα;

Πέρασε ὅλο τᾶπόγιομα μὲ διάφορες
κουβέντες, καὶ ὅταν συνόδεψαν τὶς φίλες
τοὺς οἱ δύο ξαδέσφρες ὡς τὸ δρόμο, συμ-
φώνησαν γιὰ τὴ συνάντησή τους.

— Θὰ περάσουμε μὲ τὴ βενζιναῖο
τοῦ πλοίου νὰ σᾶς πάρουμε. Δὲν εἶναι
ἀνάγκη νὰ ρθῆτε σεις στὴν πόλη. Ἡ
ναυαρχίδα θὰ φύγει ἀπὸ τὸ λιμάνι καὶ
θὰ ρθεῖ νὰγκυροβολήσῃ ἐμπρὸς ἀπὸ τὸν
κόλπο, κίσω ἀπὸ τὰ νησιάκια.

Τὴν ἴδια μέρα ποὺ εἶχανε νὰ πάνε γιὰ τὸ
δεῖπνο, τοὺς παρίγγειλαν οἱ Βαλμύρηδες
νὰ πάνε γιὰ ταῖϊ στὸ Κάστρο.

— Μὰ βέβαια, τί λὲς; ἀπάντησε ἡ Σοφία.

Καὶ φεύγοντας, εἰδοποίησε τὸ Δημή-

την να στείλει το ναύτη στο Κιάτρο, να τις πάρει.

Η Γιάννα απορούσε πολύ με την ξαδέερφη της. Δεν την καταλάβαινε και. Είχε τόσο αλλάξει. Ένώ κρατιόταν απομονωμένη απ' όλους, δέχτηκε μιὰ πρόσκληση στη ναυαρχίδα και, απ' αθέσπια, παραγγείλε να ρθει ή βενζινάκατο στο κτήμα των Βαλμύρηδων, να την πάρει.

Πώς τόκανε τέτοιο πράμα, νάφρσει τη συντροφιά του Κώστα, και εμπρός του να φύγει για να πάει να διασκεδιάσει σ' ένα πολεμικό, όπου ήτανε τόσο αξιωματικοί;

Στάθηκε αδύνατο της Γιάννας να καταλάβει πώς σκεπτόταν ή ξαδέερφη της, κι άνησχυσε.

Όσο φαινόταν εννευρισμένη αυτή, τόσο ήτανε ήσυχη και ήρεμη ή Σοφία.

Προτού φτάσουνε στο Βαλμύρη, έσπυψε ή Σοφία και είπε της Γιάννας:

— Πόσο μεγάλη είναι ή καρδιά, όταν ξέρεις πώς σ' αγαπάνε! Έχω τόσο φουντωμένη την καρδιά μου άποψε, και τόσο ευτυχία εντός μου, που θάθελα νάξερα τα τραγούδια της αγάπης να τα τραγουδήσω όλα.

Έην κοίταξε σασισμένη ή Γιάννα με τα γλυκά της γαλιανά μάτια.

— Είμαι πάλι ώραια σήμερα;

— Είσαι.

— Πόσο χαίρομαι;

Τις περίμεναν όλοι σκυμμένοι στην τσάντα, οι δυο Βαλμύρη, ο ξένος, ένας άνεμος του κυρίου Γιώργου πουχε φτάσει τελευταίος, ή Έλζα, και όλλοι.

Κάθισαν και κουβέντιαζαν ως που έφτασε ο ήλιος στα κορφοβούνια για να δύσει.

Ο κύριος Γιώργος, καθισμένος μόνος σ' ένα μαξιλάρι, σε μιάν άκρη της ταράτσας, κίπνιζε ρωμαντικά το σγαρέτο του.

Η θάλασσα, ως πέρα μονόχρωμη, χωρίς το ελάχιστο ρεύμα. Τα νησιά φαινόταν όλη καθαρά, και πίσω από δυο το σταχτύ πολεμικό.

Μακριά, ίσια γραμμή από τη χώρα, ξεχώριζε ή πλώρη μιās άσπρης βερκούλας που μεγάλωνε όλοένα.

Άφινε πίσω της δυο βαθυγάλαξες γραμμές, που απλώνονταν άτέλειωτα.

Έστριβε έπειτα προς τον κόλπο.

Σε λίγο, όμως, ξαναφάνηκε ή βενζινάκατο και οχότανε κατά το κάστρο. Όπως γύρισε, δυο της γυαλιά έλαμψαν στις άκτινες του ήλιου που βιασέλευ.

Ο κύριος Γιώργος την παρακολουθούσε τώρα με περιέργεια: εκείνη κλησάζε, ως που ήθελε νάράξει στα σκαλοπάτια κάτω.

Με το θόρυβο που έκανε, σηκώθηκαν και όλλοι να δούνε.

— Μιὰ βενζινάκατος με άγγλική σημαία.

— Θάνα ή δική μας, είπε ή Σοφία και μίλησε της κυρίας Βαλμύρη πώς θα ήγιναν στη ναυαρχίδα. Ο Κώστας κοίταξε πρώτα τη Γιάννα κι έπειτα τη Σοφία.

— Θα πάτε, σοβιρά; ρώτησε

— Θα πάμε, άφου ύποσχέθηκε ή Σόνια.

Και σηκώθηκε ή Σοφία.

Σηκώθηκαν όλοι, όσοι ήταν άκόμη καθισμένοι. Την κλησάισε ο ξένος και ρώτησε πάλι:

— Θα πάτε στο καράβι;

Τόν κοίταξαν τα καστανά μάτια, γεμίτα αγάπη, ευτυχισμένα για αυτιό τον έρωτά του, και πλημμυρισμένα ειλικρίνεια.

— Πώς να γίνει; Άν δεν ήταν ναύαρχος... άπάντησε ήσυχη και τούδωσε το χέρι, βάζοντας όλη της την ψυχή στα μάτια και στο χειρισμό.

Της το κράτησε για λίγη ώρα, έπειτα χαμογέλισε μόλις, και πήρε μιὰ βαθειά άναπνοή.

Ο κύριος Γιώργος κατέβαινε τελευταίος με τη Γιάννα, και πριν φύγει, της είπε, δείχνοντάς της τους δυο νέους.

— Αυτό το καράβι θα τους φάει.

Μόλις τα κορίτσια κίπνιαν, ή βενζινάκατο ξεκίνησε ταράζοντας τα ήσυχια νερά της άκρογαλιάς.

Η Σοφία χαρέτησε βιαστικά τις φίλες της και τον πρόξενο, και γύρισε πίσω να δει τον Κώστα που έμνε σε μιάν άκρη της ταράτσας.

Έμεινε για πολλή ώρα ορθή, με προσηλωμένα τα μάτια και το νοϋ στον άνθρωπο που αγαπούσε. Έκείνος, άμλλητος, ακολουθούσε την άσπρη βενζινάκατο με τους γυαλιστερούς μπρούντζους, τα γυαλιά που χούσωναν στη δύση και τη μεγάλη άγγλική σημαία.

(Ακολουθεί)

Τό δεκαπενθήμερον

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

ΚΑΙ ΓΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Μιὰ γλάστρα βασιλικού

Όταν γύριζε στις ξηνητείες του Βορρά κ' ή σκέψη μου πήγαινε στην άρχαδική κοινόπολη όπου είχα ζήσει τα νέα μου χρόνια, ή συγκινημένη μου νοσταλγία τραγουδούσε:

Πόρτες αυλών μισάνοιχτες να δήτε ποιός περνάει, βασιλικοί που άνθίζετε σε κάποια παραθύρια, ή νοσταλγία μου κι' εγώ θα ρθούμε μιάν ήμέρα άστίγγανοι πλανητικοί να στήσουμε τσαντίρια...

Τα τσαντίρια του τραγουδιού δεν έστήθηκαν. Οι μεγάλες πολιτείες με κράτησαν στους πλοκάμους τους. Σήμερα όμως, που μιὰ άλλη νοσταλγία—ή νοσταλγία μιās μικρής συμπατριώτισσας υπηρέτριάς μου—τοποθέτησε σ' ένα παράθυρο του σπιτιού μιὰ γλάστρα με φουντωτό βασιλικό, το θέαμά της με γύρισε στα μακρονά επαρχιακά νιάτα μου. Γιατί ο βασιλικός είναι το κατ' έξοχήν λουλούδι της ελληνικής επαρχίας: το σύμβολο και ή ποιήσή της. Άπ' τα φύλλα του έχουν βγει, σαν άπόσταγμα άρώματος, μερικοί από τους όμορφότερους στίχους του δημοτικού τραγουδιού.

Τα λουλούδια έχουν τη μεγαλύτερη θέση στις επαρχιακές μου άναμνήσεις. Θυμάμαι πάντα με τρυφερότητα τις όρτανσίες της αυλής του πατρικού μου σπιτιού, κάθε φορά που γυρνούσα,

νάνα παραταγμένες
ώσαν μικρές μαθήτριες σε μιάν ύποδοχή,
με ρόδινα και γαλιανά φορέματα ντυμένες,

ένω τα μεγάλα βελουδένια τριαντάφυλλα των πεζουλιών, που ξεφυλίζονταν άργά στις φθινοπωρινές βροχές, γεμίζουν άκόμα με την ευοδία τους την άνάμνησή μου. Άλλά πίσω από τη γλάστρα του βασιλικού προβάλλει για μένα, σήμερα άκόμα, ύστερ' από τόσα χρόνια, ή γοητευτική όπτασία ενός κεφαλιού νέας κόρης. Ά! πρώτες αγάπες στην επαρχία, με το βασιλικό για σημάδι στο παράθυρο, με το πότισμά του πρόσχημα για μιὰ δειλή και χαμηλοβλεπούσα έμ άνιση σε κάδρο του παραθύρου, την ώρα των έσπερινών, όταν οι μητέρες πήγαιναν δύο δύο στην εκκλησία κι' οι όδρόμι γεμίζαν ίσκιους και σιωπή... Που νάνα τώρα πια οι πρώτες εκείνες αγάπες μας, που νάνα; Λησμονημένοι έμεις, λησμονημένες κ' εκείνες. Κ' οι νυχτερινές

καυτάδες κάτω από το παράθυρο με το φουντωτό βασιλικό, και τα «λευκόματα»—τα κληρονομημένα και άνορθόγραφα—που μās ερωτούσαν «άν δεν ελάθε σίος ελάθε, όποιος θα ήθέλατε να ελάθε;» και τα γραμμάρια που στέλναμε με τις ξαδέερφες μας, κι' εκείνα που λαβαίναμε και που τελείωναν πάντα έξορκιζοντάς μας:

Κ' αν θάλασσα περάσεις και ποταμούς διαβείς, την φιλην σου Κατίναν ποτέ μη λησμονείς!

Περσμένα, λησμονημένα όλ' αυτά—και μόνο, σήμερα, ένας βασιλικός, σαν ξηνητερός, σαν έξοριστος σ' ένα παράθυρο της Άθήνας, για να θυμίζει μελαγχολικά τα νεανικά εκείνα χτυποκάρδια, και τις ήμέρες που πέρνασαν άγρίστα, και τα καστανόμαλλα κεφαλάκια που—παιός ξέρει!—θα στέζουν τώρα, ρυτιωμένα, πάνω σ' ένα χοντρό κορμί νοικοκυρής με μισή νταυζίνα παιδιά γύρω της... Κ' ή σκέψη αυτή νάνα ή μόνη παρηγόρια, ή μόνη χαϊρέζακη παρηγόρια και για τα δικιά μας γκρίζα μαλλιά... ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

Η «Νεοελληνική Λογοτεχνία»

Έπειτ' απ' όσα έγραφα σε «Άθηναϊκά Νέα» για τη «Νεοελληνική λογοτεχνία», το προπαγανδιστικό φυλλάδιο που εκυκλοφόρησε το Γραφείο Τύπου του Υπουργείου των Έξωτερικών, δεν θα είχα να προσθέσω τίποτα. Άλλ' ή έπιστολή του κ. Γ. Πράτσικα, που δημοσιεύεται παρακάτω, με άνάγκασε να επανέλθω, για να τονίσω κάτι που αν το ξεχούσα εγώ όταν έπρόσεχα περισσότερο το περιεχόμενο της «Νεοελληνικής λογοτεχνίας», δεν έπρεπε να το ξεχάσουν οι εκδότες της, που όφειλουν να ξέρουν πώς μπορεί να επιτύχη το σκοπό του ένα προπαγανδιστικό φυλλάδιο. Η «Νεοελληνική λογοτεχνία» πρόκειται, φυσικά, να κυκλοφορήσει στο έξωτερικό, δηλαδή σε πνευματικά κέντρα όπου και το πιο φτηνό βιβλίο είναι καλάσθησα τυπωμένο και κάνει κάποια έντύπωση, αν όχι με τίποτ' άλλο, τουλάχιστο με το έξοφυλλό του. Πρέπει δηλαδή να προσκαλέσει ενδιαφέρον πρώτα ή εκδοσή, τα στοιχεία, το χαρτί, το δέσιμο. Έτσι, δεν αποκλείεται να φτάσει και να μείνη σε μερικά χέρια που είναι συνειδησιμένα να κρατούν καλοτυπωμένα βιβλία και να χαιρόνται την τυπογραφική και βιβλιοδελτική τέχνη. Η «Νεοελληνική λογοτεχνία» αποκλείεται να φτάσει στα χέρια αυτά. Είναι ένα φτηνό φυλλάδιο που θα περάσει άπαρατήρητο μαζί με τόσα άλλα, και, το πολύ-πολύ, θα πάρη θέση στις βιβλιοθήκες των δύο-τριών ελληνι-

στών που παρακολουθοῦν συστηματικά τὴ λογοτεχνία μας καὶ μαθεύουν ὅτι μπορεί νὰ τοὺς βοηθήσει στὴ δουλειά τους. Ἀλλὰ τὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν δὲν ἐτύπωσε, ὑποθέτω, τὴ «Νεοελληνικὴ λογοτεχνία» γιὰ τοὺς λίγους αὐτοὺς εἰδικούς, που ἀσφαλῶς ξέρουν πολλὴ περιουσία ἀπὸ τὸ συγγράμμα της. Καὶ τὴν παρατήρησιν τοῦ κ. Πράσκα γιὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ φυλλαδίου αὐτοῦ πρέπει νὰ τὴν σημειώσουν καὶ νὰ τὴν θυμηθοῦν οἱ ἐκδότες του ὅταν πεισθῶν ὅτι ἡ «Νεοελληνικὴ λογοτεχνία», ἔτσι ἵπως γράφτηκε καὶ τυπώθηκε, εἶναι ἓνα ἀσυγχώρητο καὶ πολὺ ἐπιζήμιον λάθος, καὶ ἀποφασίσουν νὰ τὴν ξανατυπώσουν. . .

Π. Χ.

Μία νέα ὀρθογραφία

Σ' ἓνα ἀπὸ τὰ βιβλία που ἔλαβα τὸν τελευταῖο καιρῶ, —βιβλίον που ἀνήκει σὲ μιὰ σειρά ἐκδόσεων ἀρκετὰ καλαισθητῶν, — τὰ τυπογραφικὰ λάθη ἦταν τόσα, που μὲ κόπο ἐδιάβασα τίς γενήναι τρεῖς σελίδες τῶν. Σὲ κάθε δευτέρῃ γραμμῇ συναντοῦσα μιὰ χαλασμένη λέξη, καὶ σὲ κάθε παράγραφο μιὰ ἀνορθογραφία που σίγουρα τὴν ἔκαμε ὁ στοιχειοθέτης. Καὶ τὸ χειρότερον εἶναι ὅτι οἱ ἀνομαλίες αὐτοῦ τοῦ εἶδους ἦταν σὲ λέξεις που δὲν τίς γράφουμε μηχανικὰ, που μᾶς κάνουν κάποτε ν' ἀμφιβάλλουμε, που μᾶς ἀναγκάζουν ν' ἀναζητοῦμε τὴν παραγωγή τους. Στὰ πνεύματα προπάντων καὶ στοὺς τόνους, δὲν εἶχε προσέξει καθόλου ὁ στοιχειοθέτης. Ἔχουμε τίς πρὸ ἀπροσδόκητες καινοτομίες καὶ δὲν μπορεί παρά νὰ ξάφνιασε ὄχι μόνον τοὺς σχολαστικούς, — αὐτοὶ θὰ πέτυχαν τὸ βιβλίον πρὶν φτάσουν στὴν πέμπτη σελίδα του, — ἀλλὰ καὶ ἐκείνους που εἶναι προσημασμένοι γιὰ νὰ διαβάσουν ἓνα κείμενον, γραμμένο χωρὶς τὴν ἱστορικὴ ὀρθογραφία καὶ χωρὶς τόνους κλπ.

Δὲν ἔχοι καμμιὰ ὑποψία γιὰ τὴ μόρφωση τοῦ νέου κριτικοῦ που ἔγραψε τὸ βιβλίον αὐτό. Εἶναι καθηγητὴς σὲ γυμνάσιο καὶ τὰ τυπογραφικὰ λάθη που ὑπάρχουν στὸ δοκίμιόν του, — τὸ βιβλίον του εἶναι «ἱστορικόν» καὶ «κριτικόν» δοκίμιον, — δὲν θὰ τὰ ἔκαναν οὔτε οἱ ἀμελέστεροι μαθητὲς του. Ὑπεύθυνος εἶναι ὁ στοιχειοθέτης του. Καὶ μαζὺ μ' αὐτὸν ὁ διορθωτὴς. Αὐτοὶ οἱ δύο συνεργάζονται συγγνώματα, κανονίζουν κάθε φερόν κα' ἀπὸ μιὰ νέα ὀρθογραφία, καὶ ἔχουν περισσότερα μέσα κα' ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία ἀκόμα γιὰ νὰ τὴν ἐπιβάλλουν. Πολὺ φοβῶμαι μάλιστα ὅτι αὐτοὶ οἱ δύο θὰ ἔχουν πάντα τὴν τελευταία λέξη. Οἱ λογοτέχνες κα' οἱ ἐπιστήμονες, οἱ καθαρευουσιάνοι κα' οἱ δημοτικιστὲς, οἱ συντηρητικοὶ κα' οἱ ἀναστασιῆτες, κάποτε θὰ συνεννοηθοῦν καὶ θὰ συμφωνήσουν νὰ μεταχειρίζονται τὸ ἴδιον ὀρθογραφικὸν σύστημα. Ὁ στοιχειοθέτης καὶ ὁ διορθωτὴς θὰ ἐπιμενοῦν στὸ δικό τους. Ἀλλὰ δὲν θὰ κυκλοφορήσῃ εὐρύτερα τὸ ἑλληνικὸν βιβλίον καὶ δὲν θὰ διαβαστῇ περισσότερο, ἂν δὲν συμφωνήσουν οἱ στοιχειοθέτες κα' οἱ διορθωτὲς μὲ τοὺς συγγραφεῖς. Ὅσοι, λοιπόν, ἀργαῶνουν τίς ἐκδόσεις τοῦ βιβλίου καὶ μοχλοῦν γιὰ

τὴ διάδοσίν του, ἄς φροντίσουν γιὰ τὴ συνένοση αὐτῆ. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι ἀμεσο καὶ αἰσθητὸ σὲ ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα. Περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη «ὀρθογραφία», τῆς Ἀκαδημίας ἢ τῶν φανατικῶν δημοτικιστῶν, ἐνοχλεῖ ἡ ὀρθογραφία που θέλουν νὰ καθιερώσουν τὰ τυπογραφικὰ λάθη. Γι' αὐτὸ δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἀμφιβολία. . .

Π. Χ.

Ἀποτυχημένη ἀπόπειρα

Ἀγαπητῆ «Νέα Ἐστία»,

Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν (Γραφεῖον Τύπου) ἐξέδωκε μεταξὺ ἄλλων κα' ἓνα τεύχος ἀπὸ δεκατέσσερις σελίδες, ἀφιερωμένο πρὸς τὴν «Νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν». Ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἡ ἐμφάνισιν τοῦ τεύχους αὐτοῦ εἶναι ἐντελῶς ἀκατασθητὴ — ἔχω ὑπ' ὄψιν μου παρόμοια δημοσιεύματα τοῦ Γραφείου Τύπου τοῦ γαλλικοῦ καὶ πρὸ πάντων τοῦ ἰταλικοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν — εἶναι γεμάτο ἀπὸ ἀνακρίβειες, τελείως ἀσυγχρόνιστο, ἀπὸ τὸ περισσότερο μάλιστα μέρος ἀκολουθεῖ πιστὰ τὴν καλιὰ ἐκείνη «Ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας» τοῦ Ἐσσελιγκ, καὶ πρόχειρα γραμμένο.

Τόσο πρόχειρα, που γιὰ τὸν κ. Πάλλη ἀναφέρεται πὼς πέθανε στὰ 1930!! Ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος ζῆ, βρισκόταν ἐδῶ πρὸ καιροῦ, καὶ πρόκειται νὰ ξανάρθῃ τὸν Ὀκτώβριον που θ' ἀνεβασθῇ στὸ «Ἐθνικόν» ἢ μεταφρασθῇ του τοῦ «Φάλαρα».

Δὲ θὰ ἦτο προτιμότερον αὐτοῦ τοῦ εἶδους οἱ ἐργασίες νὰ γίνονται ἀπὸ ἀνθρώπους περισσότερον εἰδικούς κα' ὄχι ἀπ' αὐτοὺς τοῦ Ὑπουργείου που ἔχουν μεσάνυχτα; Ἡ φαντάζονται πὼς εἶναι ἐξυπηρετοῦν τὴν πνευματικὴν Ἑλλάδα στὸ ἔξωτερον;

Μὲ ἀγάπη

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

Οἱ ἄγνωστοι ναοὶ τῆς Νάξου

Ἀγαπητῆ «Νέα Ἐστία»,

Εἰς ἀπάντησιν τῶν ὅσων ἔγραψεν ὁ κ. Κατσουρός περὶ τῆς ἀνεκδότου αὐτοῦ ἐργασίας, ὁμολογῶ ὅτι ἀπὸ ἐπὶν ἀσχολεῖται μὲ τὸ Αἰγαῖον καὶ μάλιστα μαζὺ μὲ τὸν ἀείμνηστον Ζερλέντην ἐξέδιδε τὴν Νησιωτικὴν Ἑπετηρίδα διαφωτίζουσαν ἐν πολλοῖς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Αἰγαίου. Ἴσως καὶ νὰ ἐτοιμάζῃ τὴν ἐκτενῆ Ἱστορίαν τῆς Νάξου, ἐν ἣ νὰ περιέχωνται τὰ ὅσα ἀναφέρει περὶ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Νάξου.

Ἀλλ' αἱ ἰδικαὶ μου ἐρευναι κατ' οὐδὲν παρακαλοῦν τὴν ἐρευναν τοῦ κ. Κατσουροῦ. Τοῦναντίον ἐπιπέδον φῶς μέγα καὶ ἄτλετον. Σημειῶ δὲ κατηγορηματικῶς, ὅτι πᾶσαι αἱ ὑπ' ἐμοῦ ἀναφερόμεναι ἐκκλησίαι, πλὴν τοῦ Μάρμαριντος καὶ τῆς Ἀρσινανθῆς, εἶναι τελείως ἄγνωστοι, καὶ οὔτε τὰς ἐπισκέψαται κανεὶς μέχρι τοῦδε, οὔτε ὁ κ. Κατσουρός οὔτε ὁ Ζερλέντης, ὁ ὅποιος, ὡς γνωρίζω, ἐλάχιστον ἢ διόλου διέτριψεν εἰς Νά-

ξον, ἐπισκεψαίμενος μόνον τὸ ὕλικόν τοῦ Μαρκόπουλι, ὅπως ἴσως καὶ ὁ κ. Κατσουρός. Αἱ ὑπ' ἐμοῦ ἀναφερόμεναι ἐκκλησίαι οὐ μόνον ἦσαν ἄγνωστοι, ἀλλὰ ἦτο καὶ δύσκολον νὰ τὰς ἀνεύρη ἢ νὰ μεταβῇ ἐκεῖ ἄνθρωπος ἡλικιωμένος. Ἄλλως τε τὰς ἐκκλησίας τὸ πρῶτον ἔβλεπεν ἀνθρώπινος ὀφθαλμὸς. Ἀπόδειξις ὅτι αἱ ἐπιγραφαὶ, ἀπὸ αἰώνων οὐσαι ἀφανῆ καὶ ἀφανῆ, τὸ πρῶτον ἐκαθαρίσθησαν ἀπὸ ἐμὲ ἰδιοχειρῶς δι' εἰδικῶν ὕλικῶν, τὰ ὅποια μετὰ πολλῆς προθυμίας μετέφερον μαζὺ μου ἐρχόμενος ὁ υἱὸς τοῦ ἐγγράτου ἐξ Ἀπειράνθου ἱατροῦ κ. Μ. Μαντζουράνη καὶ ὁ φιλόλογος νέος κ. Ἀντωνίου Κατσουρός, ὁ ὅποιος καὶ ἐβοήθει εἰς τὸν καθαρισμὸν μαζὺ μὲ τὸν μικρὸν υἱὸν τοῦ κ. ἱατροῦ Ἐπομένως αὐτοὶ δύνανται νὰ μαρτυρήσουν πόσα ὑπέστημεν, καὶ εἰς ποίους κόπους ὑπεβλήθημεν διὰ τὴν ἀποκάθαρσιν καὶ τὴν ἀ' ἄγνωστον αὐτῶν.

Κατὰ συνέπειαν, δαιδύροτε καὶ ἂν προσηγήθησαν ἐργασίαι, οἱ ἐκδόται πάντες δὲν περιλαμβάνουν τὸ ὕλικόν ταῦτο διὰ τὸ ὅποιον εἶμαι εὐτυχῆς καὶ ὑπερήφανος.

Ἐμέτερος

Ν. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ἡ ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

Henri Brémont

Ἴσως δὲν εἶναι ἀκόμη στιγμὴ νὰ ἐπιχειρηθῇ ἡ συστηματικὴ κατάταξις τοῦ ἔργου τοῦ ἀββᾶ Μπρεμόν μέσα σὲ γαλλικὰ γράμματα καὶ τὴν παγκόσμιον σκέψιν. Πνεῦμα ἀναρχικὸν τὸν ἐξαρχητοῦσαν οἱ ἐχθροὶ του, καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος, που κάποτε ἐποτίσθηκα σὲ πρὸ ἀντίθετες του πηγές, δὲ θὰ ἐδίστασα, γιὰ νὰ μὴ τὸν πῶ ἀναρχικόν, νὰ τὸν ὀνομάσω πολὺμορφον ὁ καιρὸς, ἢ ἱστορίαν που σβῆνει τὰ ἐπαισιώδη, καὶ ἴδιως τὰ περὶ τὰ, ἴσως μπορεί νὰ ξελαγοῦσιν τὴ μορφή του τὴν ἀληθινὴν καὶ μόνιμην.

Ἀλλὰ εἶναι πάντα καιρὸς γιὰ νὰ ἐξαρθῇ τὸ ἔργο του αὐτοῦ, γιὰ νὰ ἀναδειχθοῦν μερικὰ του χαρακτηριστικὰ, νὰ ὑποσημειωθῇ ἢ πρωτοτυπία του, καὶ μέσα στὰ ὅρια τῶν δυνάμεων τοῦ κριτικοῦ, νὰ ἐπιχειρηθῇ ἡ ἐνοποίηση μιᾶς προσωπικότητος που ἀγάπησε ἐξ ἴσου τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν αἰσθητικὴν, τὴν ποίησιν καὶ τὴν μεταφυσικὴν, τοὺς ποιητὰς τοῦ ρομαντισμοῦ καὶ τὸν Φενελόν.

Ὁ τύπος τῶν Ἀθηναίων ἀνέγραψε ἀρκετὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ Μπρεμόν, ὅσπερ νὰ περιτενεῖ μακρύτερη ἀπασχόλησι μ' αὐτὰ (!) μιὰ ζωὴ χωρὶς τοικυμίες ἔξωτερικὰς, μὲ τίς ὑποχρεώσεις περιορισμένους καὶ αὐτὲς στὸ ἐλάχιστον, μιὰ λαμπρὴν καροῖφρα ἀφοῦ μὲ τέθριμ τὴν Ἀκαδημίαν. Ἀλλὰ κάτω ἀπὸ τὴν κληρικὴν αὐτῆ γαλήνῃ, εὐκόλως διαβλέπει κανεὶς τίς μεγάλας ἀγωνίες που ἐβασάνισαν τὴ σκέψιν καὶ τὴν ψυ-

χὴ του ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς που ἀνέπνευσε, ὅταν εἶταν ἀκόμη εὐπλαστο παιδί, τὸν ἀέρα τοῦ Νιούμανν, που παρακολούθησε κατόπι τὴ γένεσιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀγγλικῶν μοντερνισμοῦ, που ἀπεχώρησε ἀπὸ τὸ τάγμα τῶν Ἱησοῦιτῶν, που ἓνα του βιβλίου καταδικάσθηκε στὴ Ρώμην, καὶ που ὅμως, παρ' ὅλα αὐτὰ, θέλησε ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του νὰ μένει μέσα στὰ καὶ αὐστηρὰ πλαίσια τῆς ὀρθοδοξίας, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἔκρυψε πολλὰ κάτω ἀπὸ τὸ εἰρωνικόν του χαμόγελο. Χαρακτηριστικὸν τοῦ διχασμοῦ του αὐτοῦ, μέσα στὸν ὅποιο διαβλέπουμε ἀκόμη ἓνα ζεῖγον ἀντιφάσεων, εἶναι ἡ στάσις που ἔλαβε στὸ θάνατον τοῦ Tyngel, τοῦ Ἁγγλοῦ μοντερνιστῆ, καὶ στὴν κηδεῖα του: παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Southwark, τὸν ἐκοινωνήσε κα ἀκολούθησε τὸ ξόδι του, βρίσκοντις ἔτσι τρόπο νὰ συμβιβάσει γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ μέσα στὴν ψυχὴν του τὰ ἀσυμβίβαστα. Ἀλλὰ ἡ ἐνέργειά του αὐτὴ δὲν εἶναι μόνον ἐνδεικτικὴ τοῦ ἑσωτερικοῦ τοῦ διχασμοῦ μᾶς δείχνει κιόλας ποῖος εἶναι ὁ κρῖκος που συνδέει καὶ δημιουργεῖ τὴν ἐνότητα Μπρεμόν: ὁ κρῖκος αὐτὸς εἶναι ἡ «ἀγάπη» στὴν ἐννοίαν τῆς τῆς χριστιανικῆς ρυθμιστῆς τῶν ἔργων του καὶ τῶν στοχασμῶν του, ἢ ἀγάπη, που δὲν «φυσιοῦται, οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς», γιὰ τὴν ὅποια αὐτὸς ὁ Μπρεμόν ἔγραψε μερικὰς ἀπ' τίς ὀραιότερας σελίδες του.

Καὶ νὰ—γιὰ νὰ ἐξαντλήσω τὸ σχῆμα τῆς ἐξωτερικῆς του ζωῆς—ἀκόμη μιὰν ἀντίφραση: ἐμίλησα γιὰ τὴν «φιλόδοξία» που ἐνώνει σὲς πολιτικὰς του τίς δέξιαιτες θὰ συναντήσουμε τὸ «νεῖκος» που χωρίζει. Οἱ καθγάδες του οἱ φιλολαογικοὶ μὲ τὸν Μορράς καὶ τὸν Σουνταί, ἦρθε στιγμὴ που ἐτάραξαν ὀλόκληρον τὸ ἀπέραντον πέλαγον τῶν γαλλικῶν γραμμάτων: βίαιος στὴν ἀντίφραση, εἶχε τὴν ἰκανότητα νὰ μεταβάλλει τὴν ἄμυναν σὲ ἐπίθεση, νὰ μεταφέρει τὸν ἀγῶνα ἐκεῖ που αὐτὸς ἤθελε ἔτσι, ὁ Σουνταί μπόρεσε κάποτε νὰ γράψει, μεταχειριζόμενος μιὰν ἔκφραση τοῦ Ρέγκυ, πὼς μ' αὐτὸν «δὲν ξέρει κανεὶς ποτε γιὰ τί πρᾶγμα συζητεῖ». Μὰ δὲν εἶχε μονάχα αὐτοὺς τοὺς δύο ἐχθρούς (ὁ Σουνταί, γνήσιος καὶ σὲ τοῦτο ἀστός, ἐπάθαινε ἰσχυρισμοὺς κάθε φορὰ που ἔβλεπε ἔμπροσθεν τοῦ ῥάσο ὁ Μορράς δὲν μπόρεσε ποτε του νὰ ξεπεράσει τὸ φετικισμὸν ὁ ὅποιος τὸν ἀνάθρεψε—ὁ μυστικισμὸς τὸν σκανδαλίζει σὲν ἀπρέπεια): ἐβρέθησε—παράδειγμα τοῦτο—ἱστορικὸς μὲ ἀπαιτήσεις, ὁ Ὀλλᾶρ, που ἐκαυχῆθηκε σὲ ἐνυπόγραφο ἄρθρον του δημοσιευμένο μόλις πρὸ δέκα ἐπὶν, ὅτι ἀγνοῦσε ἐντελῶς τὸ ἔργο τοῦ ἀββᾶ Μπρεμόν. . . Βλέπει δηλαδὴ κανεὶς ἐδῶ πὼς ὁ ἀνομιτισμὸς δὲ χαρακτηρίζεται μόνον μιὰ τάξιν οὔτε μόνον μιὰ νοοτροπία.

Μὰ ἄς ἀφήσουμε τὰ λίγα τοῦτα γενικὰ λόγια γιὰ τὸν ἄνθρωπον, ἀφιερώνοντας τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ἀρθρου στὸ ἔργο. Τὸ ἔργο αὐτὸ εἶχε ἄδικον νὰ τὸ ἀγνοεῖ ὁ Ὀλλᾶρ ἐνδιαφέρει δύο φερόν τὸν ἱστορικόν: καὶ γιὰ τὸ ὀλίγον καινούριον φῶς που ἔφαινε ἐπάνω στὴν πνευματικὴν ἱστορίαν τῆς Γαλλίας, καὶ γιὰ τὴ σημαντικὴν του συνδρομὴν στὴν διαμόρφωσιν τοῦ σημερινοῦ κρι-

(!) Κάποιον διάβασα, γραμμένο κατὰ λάθος, ὅτι εἶχε γεννηθῆ στὰ 1855. Ἐγεννήθη στὰ 1865 καὶ πεθαίνει νέος ἀκόμη, στὰ 68 χρόνια του, ἀφήνοντας ἀτελείωτον τὸ μεγάλο ἔργο τῆς ζωῆς του, τὴν Histoire littéraire du sentiment religieux, τῆς ὁποίας ὁ Τόμος XI ἐκυκλοφόρησε μόλις πρὸ ὀλίγων ἑβδομαδίων.

στιανικού πνεύματος μέσα στη λαϊκή «έντελλογ-
κέντρου». Από την αρχή σχεδόν της σταδιο-
δρομίας του, αλλά ιδίως με τη συγγραφή της
μεγάλης του ιστορίας, ο Έρ. Μπρεμόν ανέδειξε
σε τὰ πλαίσια της θρησκευτικής ιστορίας του
XVII και του XVIII αιώνας: έδειξε τη μυ-
στικοπάθεια να συνεχίζει με τον τρόπο της τη
μεγάλη παράδοση του μεσαιώνας, παράλληλα
με την ανάπτυξη του όρθολογισμού. Εύρηετα
καλλιεργημένος, έρευνήτης άκαταπόνητος, ά-
πεκάλυψε στα ξαφνιασμένα μάτια της ιστορίας
μια μεγάλη σειρά κειμένων που δείχνει άδιά-
κοπο τὸ ανάβλημα της πίστης της συναισθη-
ματικής στα χρόνια ενός Ίανσενίου και ενός
Νικόλ. Μά τὸ έργο του δέν σταμάτησε εκεί:
κατόρθωσε να κινήσει τη συμπάθεια του δια-
νοημένου κοινού για τους άθόρυβους άσκη-
τές, τις σερνές άγιες που κράτησαν μέσα σ' έ-
κείνη την όλότελα κοσμική κοινωνία, την πα-
ράδοση της μυστικής λατρείας: και για τούτο
δέν θα έπρεπε να θεωρηθεί ξένος προς την κί-
νηση τη σημερινή γύρω στα πρόσωπα αυτά.

Την ιστορική του μέθοδο τη χαρακτηρίζει ή
ζωντανία: δέν έχει τὸ αίσθημα της διακο-
πής της ιστορίας: όταν παραθέτει και σχολιά-
ζει κείμενα του Νικόλ ή περιστατικά της ζωής
του Ρανσέ, νομίζει πως παρακολουθείς μια
συζήτηση — συζήτηση πολλές φορές έντονοτά-
τη — μεταξύ συγγραφέων. Μονολότι ξέρει να κα-
τασκευάζει τὰ μεγάλα πλαίσια της ιστορίας
κατά τρόπο πρωτότυπο και προσωπικό, καθώς
φαιίνεται από τὸ γενικό διάγραμμα της ιστορίας
του, όμως προτιμά τις λεπτές ψυχολογικές πα-
ρατηρήσεις, στις όποιες ιδιάζει σαν άληθινός
έξομολογητής, τις γοργές πινελιές που τοποθε-
τούν τὸ άτομο (γιατί έδω πάντα περι άτομων
πρόκειται) μέσα στο πλαίσιο του. Θέλησαν να
παραβάλλουν τὸν Άββα Μπρεμόν, ιστορικό, με
τὸν Σαιντ-Μπέρ του Πόρ Ρουαγιάλ: νομίζω πως
ή σύγκριση άδικεί και τούς δυό: αν είχα να έκ-
φρασθώ πάνω στο θέμα αυτό, θα άνεγνώριζα
την διανοητική ύπεροχή του Σαιντ-Μπέρ, τὰ
λογοτεχνικά του χαρίσματα, την τέχνη του να
ζωντανεύει περισεμένες έποχές, την Ικανότητά
του να ζει, σαν ιστορικός και τούς πιο αντίθε-
τους ρόλους με ίσην έπιτυχία. Σε όλα αυτά ο
παλιός έρχεται πρώτος: μά άφ' έτέρου τὸ αί-
σθημα αυτό της άσπαιθείας, της άνησυχίας, της
άβεβαιοτητας που τόσο σε κοράζει στο διάβα-
σμα του Πόρ Ρουαγιάλ, λείπει έντελώς από τούς
τόμους της «ιστορίας του θρησκευτικού συναι-
σθήματος»: ένα γερό χέρι σε οδηγεί βήμα βήμα
προς τὸ σκοπό που έχει τάξει: οί εικόνες, οί παρα-
στάσεις, τὰ επεισόδια συμπλέκονται με τέ-
ταιο τρόπο, ώστε γλήγορα παρατάς κάθε αντί-
δραση, χάνεις τις αντιρρήσεις σου, κοινωνείς
με τὸ πνεύμα του συγγραφέως. Έτσι θα έλεγαι
πως αν στην κλίμακα των λαϊκών αξιών ο πα-
λιός ξεπερνάει τὸν καινούριο, όμως ο και-
νούριος ξεπέρασε όριστικά τὸν παλιό καθ' όλο
τὸ μέτρο μιας ύπεροχής που δίνει ή θρη-
σκευτική ασφάλεια και ή επίγνωση του προσ-
ρισμού άπέναντι ήδονισμένου αλισθητισμού και
μιας αὐτάρκους ψυχολογικής περιεργείας.

Από νέος, παράλληλα με τις ιστορικές του
μελέτες, ο Μπρεμόν άσχολήθηκε με τη λογοτε-
χνική κριτική. Παρά τὸ προηγούμενο τούτο, γε-
νικό ήταν τὸ ξαφνιασμα του άκροατηρίου του,
όταν τὸν Οκτώβριο του 1925, προπαρασκευά-
ζοντας την έκλογή του Βαλερύ στην Άκαδη-
μία, έμίλησε στη συνεδρίαση του Ίνστιτούτου
για την «καθαρή ποίηση». Δέ θα έπεκταθῶ
έδω σ' αυτό τὸ θέμα, που άπησχόλησε και τὰ
έλληνικά γράμματα και έλπίζω ν' άπασχολήσει
ξανά άλλους πιο κατάλληλους από μένα: θα
είχα μόνο δυό παρατηρήσεις να κάνω σχετικές.

Πρώτα πρώτα, είναι σωστό να τονίσει κανείς
πόσο οί αντιλήψεις του Μπρεμόν για τὸν έξω-
λογικό χαρακτήρα της ποιήσεως και για τη
σχέση της με την προσευχή, συμφωνούν με τὰ
πορίσματα της γλωσσικής επιστήμης, της ψυ-
χολογίας, κ. ά., αν και ξεκινημένων από έντε-
λώς διαφορετικές παρατηρήσεις. Κατόπιν, αν
προσέξει κανείς περισσότερο, θα βρει όχι τόσο
άνεπάντευτη την άπόληξη του στις συγκριτικές
αὐτές διαπιστώσεις: αὐτός που άγάπησε τόσο
θερμά την ποίηση και τόσο θερμά την πίστη
του, είναι φυσικό να θελήσει κάποτε να ένώ-
σει τις δυό του άγάπες: κι άκόμα ψάχνοντας,
θα βρει μέσα σε όλο τὸ έργο του την τάση
προς τὸ έξωλογικό στοιχείο, που διδύμα άπε-
κάλυψε στο μυστικισμό και στην ποίηση. Αὐτά
για τὰ βιβλία του εκείνα, και την προσπάθειά
του, που τὸ λιγότερο με συνεχίτησαν.

Πριν τελειώσω, θα ήθελα να προσθέσω μερι-
κά λόγια για τις σχέσεις του με την Ελλάδα.
Την έγνώρισε στα 1900, την ίδια έποχή που
την έγνωρίσε και ο Μπαρρές, και μαζί του, από
την πολλαπλή αὐτή σχέση, βγήκαν δυό βιβλία
πολύ συγγενή: τὸ «Ταξίδι της Σπάρτης» του
Μπαρρές και ή «Γοητεία των Άθηνών» του
Μπρεμόν. Έλπίζω να επανέλθω κάποτε στο
δεύτερο αυτό μικρό βιβλιαράκι: μου άρκει για
την ώρα να σημειώσω εκείνο που ο ίδιος ο
συγγραφέας του παρατηροῦσε, προ όλγων έ-
τών: ότι εκφράζοντας τις δυσκολίες ενός χρι-
στιανού και ενός σημερινού ανθρώπου για να
θαυμάσει τις όμορφές των αρχαίων Άθηνών,
αέλια θαρρετά τὸ μυστικό όλου του κόσμου».

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ (*)

Ένας παλιός κι Ένας νέος

Θέατρον-θίασος Μαρίνας Κοτοπούλη: Θ. Ν.
Συναδινού «Γνωρίζετε ότι...», κωμωδία
εις 3 πράξεις. — Θέατρον-θίασος Άλλης:
Άλέκου Μ. Λιδωρίνη «Η Μεγάλη Στιγμή»,
πρόλογος, 3 πράξεις, 9 εικόνες.

Ο Χρήστος Μάραντος, Μυκονιάτης, που ο
πάππος του λεγόταν Βρακοζώνης, εργάσθηκε και
πλούτησε στην Άθήνα τόσο, που να τὸν τρέμη
σήμερα τὸ Χρηματιστήριο. Η γυναίκα του Ζαννέτ
είναι άνόητη και διανοούμενη. Η κόρη του Ντό-

(*) Ο τακτικός θεατρικός κριτικός της ελέας «Επίταξ»
κ. Άλλης θύρολος άποσιάζει αὐτὸν τὸν καιρὸ και, όπως πάν-
τα, τὸν αναπληρώνει ο κ. Γρ. Ξενόπουλος.

λυ είναι άνόητη και άθλήτρια. Κι' οί δυό άρι-
στοκρατικές, δηλαδή φαντασμένες. Ο γιός του
Νίκος είναι άνόητος και κομμουνιστής. Οί άν-
τίθετες αὐτές ιδέες συγκρούονται μεταξύ τους
και προς τις νοικοκυρστικές ιδέες του οικογε-
νειάρχη. Η κόρη νικά σε κάποιους Διέθνεις Ά-
γώνες όπου αντιπροσωπεύει με τιμή την Έλλά-
δα, και σε μια ήμερα γίνεται ένδοξη. Η μητέρα
κάνει κάτι καλύτερο: ανακαλύπτει ένδοξους προ-
γόνους της ταπεινής οικογένειας — ένα δόγη κι
ένα μητροπολίτη ή καρδινάλιο. Έτσι, μητέρα και
κόρη άναγνωρίζονται πια γι' άριστοκράτισσες
κι' έλλέγονται μέλη του άριστοκρατικού Κλοῦμπ
που ως τότε τις περιφρονοῦσε. Σιγά-σιγά, θέλον-
τας και μή, άναγνωρίζεται κι' ο πατέρας με τὸ νέο
του όνομα, τὸ βενετσιάνικο ντι - Μάραντο. Ο
γιός ώστόσο, ο κομμουνιστής, άφοῦ έκαμε «συγ-
τρόφισσα» την όμοια του καιμαίερα Άνθή, την
κάνει βιαστρα κι' έρωμένη. Η μητέρα τη διώχνει, ο
πατέρας άναλαμβάνει να την «κανόνιση» — να
της πληρώσει μια άποζημίωση — κι' ο νέος, έ-
λευθερος, παντρεύεται μια πλούσια γριά χήρα,
για να είναι οικονομικώς άνεξάρτητος — δέν τὸ
έφθανε, φαίνεται, ή κολοσσιαία περιουσία του
πατέρα του — και να μπορέη να εργάζεται για την
έπικράτηση του κομμουνισμού και την εύτυχία
της ανθρωπότητας. Έάλλα πρόσωπα της κω-
μοδίας είναι φίλοι του σπιτιού, επίσης άνόητοι
και φαντασμένοι, ή Μαριέττα, κόρη της χήρας
Κάθριν, ο Πάρις Πιριδής, ο Γ' κρέγκορ — κά-
ποιον άπ' αὐτούς, δέν θυμοῦμαι τώρα, τὸν
παίρνει ή Ντόλυ — κι' ένας δημοσιογράφος που
παίει στο σπίτι να πάρη συνέντευξη με την έν-
δοξη νικήτρια και την επίσης ένδοξη μητέρα της.

Η κωμωδία έχει ζωηρούς διαλόγους με πολ-
λά έξυπνα εόρηματα, και παίζεται με μεγάλο
μπρό και με δυνατές φωνές από τούς καλούς
ήθοποιούς, προπάντων από τη Μαρίνα (Ζαννέτ)
και τὸν κ. Λογοθετίδη Μάραντο. Ο κόσμος
γελῶ με την καρδιά του σ' όλες τις πράξεις, κι'
υποθέτω πως τὸ «Γνωρίζετε ότι...» θα έχη
την ίδια σχεδόν έπιτυχία με την προαινή «Κο-
σμική Κίνηση», που είναι κόλα τὸ παντάν της.
Δέν είδα την «Κοσμική Κίνηση» και δέν ξέρω
αν ή κωμωδία αὐτή είχε και κάποια λογοτεχνι-
κή αξία. Τὸ «Γνωρίζετε ότι...» όμως δέν έ-
χει καμμία. Αυτοῦμαι πολύ που είμαι άναγκα-
σμένος να τὸ πῶ, προκειμένου για φίλο και
συγγραφέα σαν τὸν κ. Συναδινό, που θέλησε
νάταν τὸ έργο του άριστοέργημα για ναζωι τη
χαρά να τὸ κηρύξω. Άλλά δέν είναι καλά-καλά αὐ-
τε κωμωδία. Δέν έχει υπόθεση, δέν έχει πλοκή, τὸ
πνεῦμα είναι τρεχούμενο, χωρίς καμμία λεπτόση-
τα, χωρίς τίποτα τὸ ιδιαίτερο - πνεῦμα μάλλονδη-
μοσιογραφικό παρά λογοτεχνικό, αν και τὰ χρο-
νογραφήματα του Νισβάνια του Μελά, του Μω-
ραϊτίνη έχουν πολύ άνώτερο, — δέν έχει καν τη
λογική της φράσας — γιατί κι' ή φράσα έχει τη
λογική της — και, τὸ χειρότερο, δέν έχει πάτυ-
ρα. Ο κ. Συναδινός θα νομίζη ίσως πως έγρα-
ψε μια άθηναϊκή σατυρική κωμωδία. Άλλά δέν
τη βλέπω. Τα πρόσωπα που παρουσιάζει, κι' ο-
πως τὰ παρουσιάζει, είναι άνύπαρκα στην ά-
θηναϊκή κοινωνία. Υπάρχουν βέβαια και νέοι

έκατομμυριούχων πατέρων ή άριστοκρατικών
οικογενειών, που έχουν κομμουνιστικές ιδέες,
άλλά δέν μοιάζουν καθόλου με τὸν άποτρόπαιο
αὐτὸ Νίκο Μάραντο. Κι' υπάρχουν γυναίκες ά-
νόητες, ψευδοδιανοούμενες και φαντασμένες,
με ιδέες άριστοκρατικές δέν μιλοῦν όμως και
δέν κάνουν ούτε σαν την κυρία Ζαννέτ,
ούτε σαν την κόρη της Ντόλυ. Με πρόσωπα
έξω από κάθε πραγματικότητα δέν μπορεί να
γίνη σατυρική κωμωδία. Άλλο ή ύπερβολή, τὸ
τραβήγμα στα άκρα — που επιτρέπεται βέβαια,
κι' επιβάλλεται μάλιστα στο σατυρικό — κι' άλ-
λο ή κατά βάση δημοιλής, που είν' επίσης
άπαραίτητη. Ο κ. Συναδινός σατυρίζει, ή μάλ-
λον γελοιοποιεί, σύγχρονες ιδέες — κομμουνι-
σμό, μαρξισμό, φροῦδισμό και καθέξης. Άλλά
για να τις σατυρίση κανείς λογοτεχνικά, κι' ο-
χι όπως τὸ χρονογράφημα έφημερίδας ή κου-
βέτια σαλονιού και καφερείου, πρέπει να τις
κατέχη στην έντέλεια. Ο κ. Συναδινός, άπ' ο-
σα λένε τὰ πρόσωπά του, δέν φαίνεται να γνω-
ρίζει ή μαρξική και τη φροῦδική θεωρία όσο
θα έπρεπε για να γελοιοποιήση τούς ψευδοθια-
σώτες τους, πλάθοντας βίαιες άρλούμπες πάνω
σ' αὐτές.

Αὐτά — και πολλά άλλα — όταν κρίνη κανείς
τὸ «Γνωρίζετε ότι...» ως έργο. Άλλο ζήτη-
μα όμως όταν τὸ κρίνη ως θεατρικό κατασκευά-
σμα που ο άντικειμενικός σκοπός του είναι να
κάνη εκατό παραστάσεις με μέντιο 10.000 δραχ-
μές. Και φαίνεται πως θα τις κάνει. Θα πῆ
λοιπὸν πως έχει, οτι χρειάζεται για τὸ σκοπό
του, και προπάντων ήθοποιούς με μεγάλη έπι-
βολή στο κοινό. Όστόσο είναι θλιβερό που δέν
έχει και μερικά άλλα πράγματα, ένῶ μπορούσε
να τάχη, χωρίς σπουδαία έλάττωση της θεα-
τρικής έπιτυχίας. Μπορεί να γελιέμαι μου
φαιίνεται όμως πως τὸ ίδιο θα μπορούσε να
σταθῆ, παιγμένη από τούς ίδιους ήθοποιούς,
και μια σατυρική άθηναϊκή κωμωδία, που να
μην είναι κι' άριστοέργημα τὸν αιώνας — αυτό
θάταν άδύνατο — αλλά ναχη κι' άληθινή σάτυρα
και κάποια λογοτεχνική αξία (*).

* *

Ένας νέος, ο Δημήτρης Λιμπρόδης, όταν
γίνεται είκοσι χρονών, βρίσκει στην άνάγκη
να διαλέξη τὸ δρόμο του. Η να κάμη, δηλαδή,
τοῦ κεφαλιού του και να μείνη μ' ένα καρτσι
που αγαπᾷ, βιοπαλαιόντας αν ο πατέρας του
τὸν έδωχε ή νακολουθήση τη συμβουλή της
μητέρας του και να παντρευτῆ μια πλούσια
νοικοκυροπούλα ή να φύγη για τὸ Παρίσι,
όπως θέλει ο πατέρας του, να εργασθῆ εκεί
κοντὰ σ' ένα θελο του, και να πλουτίση. Άλλά
όποιο από τὰ τρία κι' αν έκανε, δέν θα

(*) Για να έννοηθῶ καλύτερα ήταν λίγο πως στην κωμο-
δία αὐτή δέν άπάρχει άληθινή σάτυρα, φέρνω ένα παράδειγ-
μα. Η κυρία Μάραντο, που άνέχεται τις άριστικές ιδέες του
γιού της, λέει σ' ένα μέρος περίπου τὰ έξης: «Αὐτός θα σώση
την παρτοσία μας. Όταν θα επικρατήσῃ ο κομμουνισμός,
δέν θα μας πειράζουν έμάς, γιατί έχουμε γιό κομμουνιστή».
Αὐτὸ είναι άληθινή σάτυρα. Άλλά τέτοια άμφιβάλλω αν ή-
πάρχουν άκόμα δυό σ' όλο τὸ έργο. — Γρ. Ξ.

τὸ μετάνοιونه ὕστερα καὶ δὲν θάλεγε μέσα του πὸς θάταν καλύτερ' ἂν ἔκανε τὸ ἄλλο; Μὰ γαί! Κι' αὐτὸ τὸ βλέπουμε στήν πράξη. Ἄν ἔμενε μὲ τὸ κορίτσι του, τὴ Λολό, θὰ καταντάσθε γι' ἀγάπη τῆς κλέφτης, κι' ἐκεῖνη θὰ τοῦ τὸ πλήρωνε ἀπατώντας τον μπροστά σὰ μάτια του. Ἄν ἔφευγε στὸ Παρίσι, θὰκανε βέβαια παράδες καὶ θὰ χαϊρόταν τὴν ὄραία Μιρέιγ, τὴν παντρεμένη ἀγαπητικιά του; μὰ οὔτε ἀληθινὴ ἀγάπη θὰ ἔβρισκε, οὔτε ἀληθινὴ φιλία· αὐτὰ θὰ τὰβρισκε μόνο ἂν ἔμενε στὸν τόπο του. Κι' ἂν ἐκλῶς ἔπαιρνε τὴν ἀγαθὴ Μίνα πού ἤθελε ἢ μητέρα του, θὰ τὴ βαριόταν σὲ λίγα χρόνια καὶ θὰ τὴν ἄφριε γιὰ νὰ ξαναβρῆ τὰ χαμένα του νιάτα, τὴν τρελλοζωὴ του καὶ τὴ Λολό, πού θάταν πῶ ἡμορφη τώρα καὶ μωτρεσσαρισμένη ἀπὸ ἕναν πλούσιο γέρο.

Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν — θέλει νὰ μᾶς πῆ ὁ συγγραφέας — ὅ,τι δρόμο κι' ἂν διαλέξῃ, στήν κρίση, τὴ μεγάλη στιγμή τῆς ζωῆς του, θὰ τὸ μετανιώσῃ. Κι' αὐτὸ εἶναι μιὰ ἀλήθεια. Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν ἄνθρωπος πού νὰ ἔμεινε εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν ἐκλογὴ του καὶ πού νὰ μὴν εἴπε, σὰ μεσοκοπίσματα του ἢ σὰ γεράματα: «Ἄχ, γιατί νὰ μὴν ἔκανα καλύτερα ἐκεῖνο, γιατί νὰ μὴν πῆγαινα ἐκεῖ, γιατί νὰ μὴν ἔπαιρνα ἐκεῖνη;». Οὔτε ὑπάρχει ἀμφισβόλια πὸς κι' ἐκεῖνο νὰ ἔκανε, κι' ἐκεῖ νὰ πῆγαινε, κι' ἐκεῖνη νὰ ἔπαιρνε, πάλι θὰ μετάνοιونه τὸ ἴδιο. Κι' αὐτὸ εἶναι τόσο γνωστὸ, τόσο ἀπλό, τόσο ἀνθρώπινο, καὶ μὲ τόσο λίγες ἐξαιρέσεις, ὥστε ἀπορῶ πολὺ μὲ μερικοὺς κριτικοὺς πού ἀμφισβήτησαν τὴν ἀλήθεια αὐτῆς τῆς θέσης ἢ εἶδαν ἄλλα τῶν ἄλλων. Κι' ὅσο ἀληθινὴ εἶναι ἡ βίαση τῆς «Μεγάλῃς Στιγμῆς», τόσο καλὴ κι' ἡ κατασκευή τῆς. Ὑστερ' ἀπὸ τὸν πραγματικὸ πρόλογο, πού μᾶς δείχνει τὴν Δημήτρη σὲ ἀμηχανία ἐκλογῆς, ἀκολουθεῖ μιὰ ὑποθετικὴ πρώτη πράξη, πού μᾶς δείχνει τί θὰ γινόταν ἂν ἀκολουθοῦσε τὸν ἑαυτὸ του· μιὰ ὑποθετικὴ δευτέρη, πού μᾶς δείχνει τί θὰ γινόταν ἂν ἄκουγε τὸν πατέρα του· καὶ μιὰ ὑποθετικὴ τρίτη, πού μᾶς δείχνει τί θὰ γινόταν ἂν ἄκουγε τὴ μητέρα του. Κι' ὅλες αὐτὲς αἱ ὑποθετικὲς πράξεις εἶναι τόσο ὁμορφες, τόσο καλοκαμωμένες, τόσο ἀληθινές, τόσο ζωντανές, — ἡ πρώτη μάλιστα κι' ἡ τρίτη — ὥστε ὁ θεατῆς ξεχνᾷ τὴν ὑποθετικότητά τους καὶ νομίζει πὸς εἶδε πραγματικῶς τὸν ἥρωα σὲ τρεῖς ἀλλεπάλληλες καταστάσεις, σὲ τρεῖς διάφορες ζωές· πὸς ἀποῦ ἐξαγνίσθηκε στὴ φυσικὴ γιὰ τὴν κλεψιά πού ἔκαμε γι' ἀγάπη τῆς Λολό, πῆγε στὸ Παρίσι· καὶ πὸς ἀποῦ δὲν βρῆκε ἐκεῖ τὴν ἀγάπη καὶ τὴ φιλία, γύρισε στὴν πατρίδα του, παντρεύτηκε τὴ Μίνα, καὶ τὴν ἄφριε κι' αὐτὴ γι' ἀγάπη τῆς Λολό, τῆς «μοιραίας». Κι' ἀλήθεια· μήπως δὲν μπορούσε νὰ τᾶξῃ κἀνεὶ ὅλ' αὐτὰ, ἀπὸ τὰ εἰκοσι του χρόνια ὡς τὰ τριάντα; Ἔτσι, ἐκεῖνο πού ἠρωβήθηκαμε μιὰ στιγμή στὴν ἀρχή, πὸς ὁ θεατῆς θὰποροῦσε, θὰ μπερδεύονταν καὶ δὲν θὰ καταλάβαινε τίποτα, δὲν συνέβηκε καθόλου. Ἀπεναντίας, ὁ θεατῆς φεύγει μὲ τὴν ἐντύπωση πὸς εἶδ' ἕνα πολὺ ἄριστο ἔργο, μὲ ἀρχή, μέση καὶ τέλος. Ἀληθινὸν κατόρ-

θωμα γιὰ ἕνα νέο συγγραφέα, πού ζήτησε νὰ πρωτοφανῆ μὲ κάτι καινούργιο, πρωτότυπο, τολμηρὸ, καὶ μ' ὅλο αὐτὸ — ἴσως μάλιστα καὶ γι' αὐτὸ ἀκόμα — εἶχε μιὰ τόσο καλὴ καὶ δίκαιη ἐπιτυχία.

Γιατὶ τὸ ἔργο ἄρесе πολὺ. Εἶναι ἐνδιαφέρον, καλογραμμένο, καλομετρημένο, ἔχει ζωντανούς ἀνθρώπους, φυσικώτατο διάλογο καὶ ὄρατες σκηνές. Ἄν ἤθελε κανεὶς νὰ φιλολογήσῃ, ἢ νὰ ψιλολογήσῃ, θάλεγε πὸς ἡ πρώτη πράξη παρουσιάζει μιὰ ἀληθινὴ ἱστορία, ἀλλὰ κάπως κοινὴ ὅτι ἡ δεύτερη, σὲ Παρίσι, παρουσιάζει μιὰ φανταστικὴ κάπως ἢ μυθιστορηματικὴ ἱστορία, ἀλλὰ Μπερνσταίν· κι' ὅτι μόνο ἡ τρίτη, μὲ μιὰ ἱστορία ἀντιγραμμένη θάλεγε ἐκ τοῦ φυσικοῦ, ἔχει ὅ,τι χρειάζεται γιὰ νὰ εἶναι ἐν' ἀριστουργηματάκι. Δὲν ξέρω, ἀλλὰ ἔμένα μού ἄρесе πάρα πολὺ. Μοῦ φάνηκε τόσο ἀληθινὸς ὁ τύπος τῆς Μίνας — τῆς ἀγαθῆς γυναικοῦλας, πού ἀγαπᾷ τὸν ἄντρα της καὶ καταλαβαίνει πὸς αὐτὸς ἔπαιρνε πιά νὰ τὴν ἀγαπᾷ — καὶ τόσο ἀληθινὴ ἡ ψυχολογικὴ κατάστασις τοῦ Δημήτρη πού ἔχει βαρεθεῖ αὐτὴ τὴ μονότονη, νοικοκυριστικὴ ζωὴ! Νὰ πῶ καὶ κάτι ἄλλο; Ὁ Δημήτρη τῆς πρώτης πράξης, ὁ Δημήτρη τῆς δευτέρας κι' ὁ Δημήτρη τῆς τρίτης δὲν μοῦ φαίνεται ἐντελῶς ὁ ἴδιος ἄνθρωπος. Τὸ κοινὸ χαρακτηριστικὸν καὶ τῶν τριῶν Δημήτρηδων εἶναι πού δὲν μένουν ποτέ καὶ πουνενὰ εὐχαριστημένοι. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ: τῶχουν τὰ ἐνενηταεννιά ἑκατοστὰ τῶν ἀνθρώπων. Ἴσως εἶναι ἡ μόνη ἀδυναμία πού θάχε νὰ παρατηρήσῃ στὸ ἔργο ὁ πολὺ ἀστυρὸς κριτικὸς. Ὁ Δημήτρη, ὡς ἄνθρωπος, δὲν παρουσιάζει μιὰ ἐνότητα. Κι' ἀκόμα, δὲν ζωγραφίζεται, δὲν χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν πρόλογο ὅσο θὰ ἔπρεπε. Κάθε ἄνθρωπος γεννιέται μὲ τὸν χαρακτήρα πού θὰ δείξῃ κατόπι, καὶ σὰ εἰκοσι χρόνια του εἶναι πιά μορφωμένος, σχηματισμένος. Ὅποιο δρόμο κι' ἂν ἀκολουθήσῃ, ὅσο κι' ἂν τὸν ἀλλάξουν οἱ περιστάσεις τῆς ζωῆς του, κατὰ βάθος θὰ μὲνῃ πάντα ὁ ἴδιος.

Ὅστόσο, ἡ «Μεγάλῃ Στιγμῇ», καὶ γιὰ τὴν ἰδέα της καὶ γιὰ τὴν ἐκτελεσὴ της, εἶν' ἕνα θαυμάσιο πρωτόλειο. Ὅσο ξέρω, κανένας ἀπὸ τοὺς νέους συγγραφεῖς δὲν πρωτοπαρουσιάσθηκε μὲ ἀνώτερο ἔργο. Ὁ κ. Ἀλέκος Μ. Λιδωρίκης δίνει πολὺ μεγάλες ἐλπίδες, κι' ἔχω λόγους νὰ πιστεῦω πὸς θὰ τὶς πραγματοποιήσῃ.

Ὁ συμπληρωτικὸς θίασος τοῦ θεάτρου Ἀλέκης ἔβαλε τὰ δυνατὰ του γιὰ νὰ παρουσιάσῃ τὸ ὄρατο ἔργο ὅπως τοῦ ἄξιζε. Ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ ἠθοποιοὶ ἔπαιξαν καλῶς. Ἀλλὰ μποροῦμε νὰ ποῦμε καὶ πὸς δημιούργησαν ἐκεῖνοι πού εἶχαν τοὺς κυρίους ρόλους, πρῶτα-πρῶτα ἡ Ἀλίκη ὡς Λολό, κι' ἔπειτα ἡ δ. Λαλασούνη ὡς Μίνα. Πολὺ ὄρατα ἐμφάνισις εἶχε κι' ἡ δ. Λαντᾶ ὡς Μιρέιγ, μολονότι ἐν' ἀνίκητο τρακ δὲν τὴν ἄφριε, δυστυχῶς, νὰ παίξῃ στὴν προμετέρα ὅσο καλὰ στὴ γενικὴ δοκιμὴ Κοινὴ γνώμη εἶναι πὸς ὁ κ. Μουσοῦρης στὸ ρόλο τοῦ Δημήτρη εἶχε τὴ μεγαλύτερη ὡς τώρα ἐπιτυχία του. Λαιμρὸς ὅπως πάντα στὸ μικρὸ του ρόλο κι' ὁ κ. Μυράτ. Πολὺ καλὸς ὡς Πέτρος Χάλκης κι' ὁ κ. Γ.

Ροῦσσος. Κι' ἡ δ. Μπιάνκα Φλωρεντίνου ὡς «Κυρία», χαριτωμένη. Ἡ μικρὴ σκηνὴ τῆς κόπτης ἀκριβῶς ἐκεῖ πού ὁ κόσμος, γοητευμένος, ἐτοιμάζοταν νὰ τὴ χειροκροτήσῃ. Ἄς εἶναι, ὁ κόσμος χειροκροτῆσαι ἐνθουσιωδῶς καὶ τὸ ἔργο, καὶ τὸ παῖξιμο, καὶ τὶς ὄρατες σκηνογραμίες τοῦ κ. Ἀγγελουκάουλου, καὶ ὅλα. Μιὰ γενικὴ ἐπιτυχία τελοσπάντων.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Υ. Γ.— Στὸ Θέατρον Κεντρικόν, ἀπὸ τὸ θίασο Κουνελάκη, παίχθηκε «Ὁ Καμπούρης», τριπρακτὴ δραματικὴ κωμῶδια τοῦ κ. Κ. Βαλασσιδῆ, βραβευμένη στὸν Καλοκαιρῖνιο. Δυστυχῶς, ὁ τακτικὸς μας κριτικὸς ἀπουσίαζε κι' ὁ ἀναπληρωτῆς του δὲ μπόρεσε νὰ ἰδῇ τὴν παράστασι.

Ο ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Ἡ λογοκρισία.

Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, ὅσοι παρακολούθησαν τὸν κινηματογράφο στὴν ἐξέλιξί του, κατάλαβαν τὴν κολοσιαία δύναμη προπαγάνδας πού μπορούσε ν' ἀναπτύξῃ ἡ καινούρια αὐτὴ τέχνη. Ἔχει ὅλα τὰ στοιχεῖα, ὅσα χρειάζονται γιὰ νὰ ἐπηρεασθῇ τὸ μεγάλο κοινόν, περισσότερα ἀπὸ ὅσα διαθέτουν ὁ Ὑπότος, τὸ Βιβλίον, τὸ Θέατρον, τὸ Βῆμα. Ὁ κινηματογράφος — προπάντων, τώρα, ὁ ὁμιλῶν — μπορεῖ νὰ φτάσῃ ὡς τὸ πῶ ἀπόμειρο χωριόν, νὰ γίνῃ ἀντιληπτός ἀπὸ τὸν τελευταῖον χωριάτη, νὰ συγκινήσῃ καὶ τὸν πῶ δυσκίνητο πνευματικῶς ἢ ψυχικῶς ἄνθρωπο. Ἡ ζωντανὴ εἰκόνα ἔχει τὴν ἰκανότητα νὰ προπαγανδίσῃ πῶ ἀποτελεσματικῶς ἀπὸ τὰ λόγια, καὶ μιὰ σκηνὴ ἀπὸ τὴν «Τραγωδίαν Ὁμορείου» ἢ τὸ «Big House» ἀφίρει τὴ σφραγίδα της στὴ νοσοτροπία ἐνὸς θεατοῦ πολὺ βαθύτερα, παρὰ ὅλοι κληρὸς ἀγορεύσεις, τόμοι βιβλίου ἢ σειρὸς ἄρθρων. Οἱ ἀμερικανοὶ, οἱ γερμανοὶ καὶ οἱ ῥώσοι, κατάλαβαν καλύτερα ἀπ' ὅλους αὐτὴ τὴ δύναμη τοῦ κινηματογράφου καὶ τὴ χρησιμοποίησαν, τὴ χρησιμοποιοῦν ἐντατικῶς, γιὰ μορφωτικούς, παιδαγωγικούς, πολιτικούς σκοπούς. Τί ἄλλο εἶναι ὅλα τὰ films documentaires, παρὰ μιὰ προπαγάνδα γιὰ τὴ μόρφωση τοῦ κοινού; Ὅ,τι δὲν κατορθώνουν ὄρες ὀλόκληρες διδασκαλίας ἢ περιγραφῆς, τὸ κατορθώνουν μιὰ σύντομη «μορφωτικὴ ταινία», πού ἡ προβολὴ της διαρκεῖ μόλις εἰκοσι λεπτά. Καὶ τὰ σχολεῖα τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Ρωσίας, τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γερμανίας, χρησιμοποιοῦν τώρα σὲ μεγάλη κλίμακα τέτοιες ταινίες. Εἶναι σημαντικώτατη οἰκονομία χρόνου καὶ ἡ διδασκαλία μ' αὐτὲς εἶναι χίλιες φορές πῶ ἀποτελεσματικὴ.

Ἡ προπαγανδιστικὴ δύναμις ὅμως τοῦ κινηματογράφου δὲ σταματᾷ σὰ σχολεῖα. Προχωρεῖ πάρα πέρα. Γίνεται προπαγάνδα κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ. Καὶ ἡ ἐπίδρασίς της εἶναι κολοσιαία. Ἡ Γερμανία ὀλόκληρη συνταράχθηκε ἀπὸ δύο ταινίες πού ἦταν καὶ οἱ δύο ἀριστουργήματα: «Οὐδὲν νεώτερον ἀπὸ τὸ Δυτικὸν Μέτωπον» καὶ «Οἱ τέσσεροι τοῦ πεζικοῦ». Τὰ βιβλία

μὲ τοὺς ἴδιους τίτλους εἶχαν κυκλοφορήσει πῶ πῶ καὶ εἶχαν πωληθῆ σὲ χιλιάδες ἀντίτυπα. Κανένας δὲ σκέφτηκε νὰ ἀπαγορεύσῃ τὴν κυκλοφορία τους. Καὶ κανένας δὲν παρασύρθηκε τόσο ἀπὸ τὸ διάβασμά τους, ὥστε νὰ προκαλέσῃ ἐπεισόδια. Ἦρθαν οἱ ταινίες, καὶ τὸ κοινὸν ἠλεκτρίστηκε. Μέρους, βδομάδες ὀλόκληρες, σ' ὅλη τὴ Γερμανία, τὰ ἐπεισόδια ἀκολουθοῦσαν τὸ ἕνα τὸ ἄλλο. Ὅ,τι δὲ μπόρεσε νὰ κινή ἢ κυπωμένη περιγραφῆ, τὸ ἔκανε ἡ ζωντανὴ εἰκόνα.

Τὰ ἀποτελέσματα τὰ ξέρουμε: λογοκρισία, ἀπαγόρευση προβολῆς τῶν ταινιῶν. Τὸ Κράτος — τὸ ἄστικο, σὲ ὁποιαδήποτε μορφή του, κράτος — θεώρησε ἀπαραίτητο νὰ ἐπιβάλλῃ ἔλεγχον στὸν κινηματογράφο. Ἡ λογοκρισία τῶν ταινιῶν ἔγινε θεσμός. Καὶ μιὰ ἀπὸ τὶς μεγάλες δυνάμεις τοῦ ἐλεύθερου ἀνθρώπου ἀλυσσοδέθηκε μὲ τοὺς περιορισμοὺς τοῦ κρατικοῦ ἐλέγχου.

Τὸ θέμα τῆς λογοκρισίας τοῦ κινηματογράφου εἶναι ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα πού ἀπασχολοῦν τὸ διανοούμενο κινηματογραφικόν κοινόν. Καὶ σχεδὸν παντοῦ ἡ γενικὴ γνώμη τῶν ἐλεύθερων ἀνθρώπων εἶναι μιὰ, ἡ ἴδια: ὅτι ἡ λογοκρισία αὐτὴ, ὅπως γίνεται, ἀποτελεῖ ἀναχρονισμό, εἶναι ἕνα ἐμπόδιο στὴν ἐξέλιξιν καὶ τὴν πρόοδο μιᾶς πολιτισμένης κοινωνίας. Μιὰ μόνη λογοκρισία θὰ ἦταν νοητὴ: τῶν κακῶν ταινιῶν, κακῶν ὡς κινηματογράφος. Ἀλλὰ τὴ λογοκρισία αὐτὴ θὰ ἔπρεπε νὰ τὴν κάμουν ἄνθρωποι πού δὲν τοὺς ἐπηρεάζουν κοινωνικὲς καὶ πολιτικὲς ἀντιλήψεις, ἀλλ' οἱ ὅποιοι σὲ μιὰ ταινία βλέπουν μόνο τὴν ποιότητα, τὶς καλλιτεχνικὲς ἀρετὲς καὶ τὴν τεχνικὴ. Ἄν συνέβαι αὐτὸ, θὰ εἴχαμε ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὶς ἀναριθμητὰς ἀνοησίας πού μᾶς σερβίρει ἡ «en série» κινηματογραφικὴ παραγωγή ὡς δῆθεν «κοινωνικά δράματα», καὶ θὰ εἶχαν ἀναγκαστεῖ οἱ παραγωγοὶ νὰ προσέχουν τὶς ταινίες τους, νὰ φροντίζον γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ ποιότητά τους.

Ἄλλ' αὐτὸ δὲ γίνεται. Ἀντίθετα, ἡ λογοκρισία προσέχει μόνο τὸ πολιτικόν ἢ κοινωνικόν περιεχόμενον μιᾶς ταινίας. Κρατικοὶ ὑπάλληλοι, πού ἡ θέσις καὶ ἡ νοσοτροπία τους τοὺς κάμνει κατ' ἀνάγκην νὰ εἶναι στενοκέφαλοι, ἀσκοῦν στὶς διάφορες χώρες τὴ λογοκρισία. Ἡ τουλάχιστον, αὐτοὶ ἔχουν τὸ βέτο. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἐκεῖνο πού μόνο μπορεῖ κανεὶς νὰ περιμένῃ ἀπὸ τέτοιους λογοκριτῆς: ἀπαγορεύεται τὸ «Ποτέμκιν», ἀπαγορεύεται τὸ «Γαλάζιον τραῖνο», ἀπαγορεύεται ἡ «Γῆ»! Στὴν Ἀμερικὴ ἡ λογοκρισία ἀπαγορεύει τὴν «Ἀμερικανικὴ Τραγωδία», τὸ «Big House», τὸ «Scarface», στὴ Γερμανία ἀπαγορεύει τὸ «Οὐδὲν νεώτερον ἀπὸ τὸ Δυτικὸν Μέτωπον», στὴ Γαλλία ἀπαγορεύει τὴν «Υπόθεσις Ντρεϊφους». Ἀνόητοι στενοκέφαλοι, μικρόμυαλοι ὑπάλληλοι ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους τὴν κυριαρχοῦσα γνώμη ἔχουν οἱ ἀστυνομικοὶ, παντοῦ καὶ πάντοτε ἀντιδραστικοὶ, κρῖνουν μιὰ ταινία, ὅπως στὴν ἐποχὴ

των Λουδοβίκων έβριναν τις ζωοποιίες του Μολιέρον. "Όπως και τότε, και σήμερα «Molien le président ne veut pas qu'on le jone». Είναι μοιραίο, ίσως, να μην ανεχόμαστε να μας δείξουν την κακή όψη του εαυτού μας. Οι άμερικανοί λογοκριτές έβριναν έξω φρεσών όταν λογάριζαν την «Αμερικανική Τραγωδία» του Dreiser κινηματογραφημένη. Δέ μπορούσαν να δούν την αλήθεια κατάματα. Έβριναν τη δύναμη και απαγόρευσαν την προβολή της ταινίας. Έτσι, κατά τον ίδιο τρόπο, οι λογοκριτές άλλων σχεδόν των κρατών -- όλοι είναι οι ίδιοι στη νοσηρία -- απαγόρευσαν το «Ποτέμιν», ένα άριστο έργο που τιμά το ανθρώπινο πνεύμα. Οι γάλλοι, ακόμα και σήμερα, δεν ανεχονται να βλέπουν το υλάτος της υπόθεσης Ντεφίφους, και αντί να ντρέπονται για ό,τι έκαναν, αγανακτούν γιατί οι άλλοι τους δείχνουν την πραγματικότητα. Και βρίσκουν την πρόχειρη λύση να απαγορεύσουν την προβολή της ταινίας.

Αλλά δέ σταματούν ως εκεί οι τερταύροι της κρατικής λογοκρισίας. Έχοντας μια δύναμη στα χέρια τους, που τους δόθηκε κακά και ψυχρά, έννοσούν να την εξαντλήσουν. Και απαγορεύουν ό,τι δέ χωρεί στα στενώτατα όρια της μικροαστικής σκουριασμένης νοσηρίας τους. Φτάνει μια ταινία να είναι σοβιετική, για να απαγορευθεί άποσδήποτε, κι ως είναι αυτή ή «Γή», το ωραιότερο ζωντανό ποίημα που έγραψε ο άνθρωπος για τη γή, κι ως είναι «Ο ήρεμος Δόν», ένα θαύμα θαυμάτων.

Αλλ' ούτε δώ σταματούν οι αναχρονιστικοί γραφειοκράτες: ή σεμνοτυρία είναι για αυτούς ιερή άρετή. Μπορεί να είναι βουτηγμένοι οι ίδιοι στη βρωμερότερη σακίλα -- όπως αποκαλύφθηκε στην Αμερική -- αλλ' έννοσούν να τηρήσουν τα προσχήματα. Ανάγκαι να καταλάβουν, άνθρωποι χωρίς αληθινό πολιτισμό και χωρίς πλατειάν αντίληψη των αξιών και των πραγμάτων, φτάνουν ως το σημείο ν' απαγορεύσουν την προβολή ταινιών σαν την «Έκσταση» του Μαζάτι, γιατί τις βρίσκουν... ανήθικες! Οι ίδιοι λογοκριτές θά ήταν ικανοί, για τον ίδιο λόγο, ν' απαγορεύσουν τα Είδύλλια του Θεοκρίτου. Μήπως μπορούν οι διανοητικά ανάπηροι αυτοί γραφειάδες, να ξεχωρίσουν ένα ωραίο πράγμα από ένα ανήθικο; Μήπως έχουν καμμιάν ιδέα για το τί είναι ποίηση, τί είναι ζωή, τί είναι δημοφιλία, τί είναι τέχνη; Τους συγκινεί ή «Μάτα Χάρα», όπως τους συγκινεί ή «Τόσκα», και ή, ξεπερνά το ξαρωμένο μυαλούδάκι τους, είναι για αυτούς άκατανόητο και κατά συνέπεια καταδικαστέο. Και σ' αυτούς τους ανθρώπους που απαγορεύουν τη Γενική Γραμμή και επιτρέπουν με ένθουσιασμό τις «Έλεύθερες ψυχές» και όλες τις ανοησίες που λέγονται «κοινωνικά» ή «αισθηματικά» δράματα, το Κράτος έχει αναθέσει μια βαρυσήμαντη εργασία. Γι' αυτό ο κινηματογράφος εξακολουθεί να μένει τόσο μακριά από τον πραγματικό του προορισμό. Η λογοκρισία, όπως γίνεται, αν συνεχιστεί, κινδυνεύει να γίνει ο θάνατός του.

Γ. Ν. ΜΑΚΡΗΣ

ΞΕΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

ΙΤΑΛΙΑ

Τα τελευταία φύλλα των Ιταλικών έφημερίδων αναγράφουν λεπτομερώς τ' αποτελέσματα της άπονομής του βραβείου της πόλεως Βιαρέτζιο, ή οποία κάθε χρόνο δίνει είκοσι χιλιάδες λιρέττες στο καλύτερο έργο της λογοτεχνικής παραγωγής.

Ο πρόεδρος της κριτικής επιτροπής κ. Λάντο Φερέτι, στη σχετική του εισήγηση, ανέφερε προς από το προσεχές έτος το βραβείο θ' ανέλθη σε 25000 λιρέττες κι' ότι κριτές μαζί με άλλους θά είναι ο Λουίτζι Πιραντέλλο κι' ο Ντελφίνο Τσενέλλι. Από τα 160 έργα που υπεβλήθησαν έφέτος, αναγνωρίστηκε ή αναμνηστική αξία του «δοκιμίου» του Φίλιππο Μπουρτσιο: «Ο δημιουργός και ή κρίσις της Δύσεως», «μεγαλοφρονης σύνθεσις των νέων ιδεών της έποχής μας». Προτίμησαν όμως να βραβεύσουν έργα καθαρώς λογοτεχνικά, σύμφωνα με το πνεύμα του «Βραβείου Βιαρέτζιο».

Τούτο δόθηκε στο βιβλίο: «Τραγοῦδι στη γωνιά του δρόμου» του Άκιλε Καμπανίλε. Έπεινο πήραν αυτά τα έργα: Πιέρο Μπαρτζελάνι: «Άγιος Βερναρδίνος της Σιένας», Πάολα Μάξινο: «Περυφέρεια», Μάλνο Σαμνιατέλλι: «Παιχνίδια παιδιών». Η κριτική επιτροπή αναφέρει ακόμα με λόγια έπαινετικά δυο ποιητικές συλλογές: «Το μαρτύριο της χάριτος» του Άουρο Ντ' Άλμπα και το «Μαγικό φλάουτο» του Κορράντο Γκοβόνι, στις όποιες προσφέρει τα δυο χρυσά μετάλλια του Υπουργείου της Παιδείας.

Μαζί με το λογοτεχνικό βραβείο, το Βιαρέτζιο απονέμει και κινηματογραφικό, μα μολονότι έφέτος το καλύτερο φίλμ ήταν το «Μιαρο πουκάμισο», έργο αληθινά έξοιμητικό της ιρασιτικής επαναστάσεως, που δίδει ζωηρά την εικόνα των Ιστορικών αυτών ήμερών, ή άπονομή του βραβείου ανεβλήθη, γιατί ο συγγραφέας του σενάριο Γ'ζιοβαλίνο Φορτσάνο δεν είχε δικαίωμα να τό πάρη, ως μέλος της κριτικής επιτροπής.

* * *

Σύμφωνα με την εισήγηση, το έργο «Τραγοῦδι στη γωνιά του δρόμου» είναι από τα καλύτερα του Καμπανίλε, γεμάτο χιούμορ, μα και συγκίνηση, που προέρχονται από το κοίταγμα της γύρω ζωής και της πασχούσης ανθρωπότητας. «Στά προηγούμενα βιβλία του -- εξακολουθούν οι κριτές -- το χιούμορ του συγγραφέως είχε διάφορες μορφές: τη γελοία, που σατιρίζε τις καθημερινές κουβέντες και τις καθημερινές συνήθειες της ζωής, ώστε να φαίνεται καλύτερα ή βλακεία μερικών ανθρώπων, που κάπως υπερβολικά παρουσιασμένη προκαλεί το άβιαστο γέλιο, -- και τη λυρική, όπου διαφαινόταν το αίσθημα της μελαγχολίας του Καμπανίλε, όταν αντικρίζει τον πόνο των ανθρώπινων υπάρξεων, προσπαθώντας να τον απαλύνη με τη λεπτότητα ενός σατυρικού άριστοκρατικού πνεύματος».

Αυτά τα προσόντα βρίσκονται στο βραβευμένο έργο, που είναι μια σειρά μικρών μάλλον

διηγημάτων, όπου ο Καμπανίλε περιγράφει άριστοτεχνικά πότε ένα τοπίο, πότε ένα έπεισόδιο, πότε μιάν ιστορία θλιβερή, κομμάτια που κρύβουν όλα μέσα τους το γέλιο και τον οίκτο, το χαμόγελο και τη μελαγχολία. Το σύνολο του βιβλίου του παρουσιάζει άρτια τεχνική, τόσο από άποψους συνθέσεως όσο και εκφράσεως, και έχει πραγματικά ζηλευτή ισορροπία στη σκέψη και στην εκτέλεση.

* * *

Ο «Άγιος Βερναρδίνος» του Πιέρο Μπαρτζελάνι δείχνει ένα ταλέντο πηγαίο, δρασερό, που ή φράση του έχει πολλή μουσικότητα και γενικά το ύφος του άουνήθιστο εύλυγιστό.

Η Πάολα Μάξινο, με το νέο της ρομάντσο «Περυφέρεια», δείχνει μια θαυμαστήν εξέλιξη από τα πρώτα της βιβλία. Στο έργο αυτό με πολλή πρωτοτυπία και ζωηρότητα παρουσιάζει τον κόσμο των μικρών, σε πρόζα ξεκαθαρισμένη και στρωτή, όπου ή όρθή παρατήρησις και ή προσπάθεια αναλύσεως των συναισθημάτων κατορθώνεται μ' άρκετή επιτυχία ν' αποτελέσουν άρμονικό σύνολο, πειθαροχημένο σχεδόν απόλυτα στη σκέψη.

Ο Μάλνο Σαμνιατέλλι, με το νέο του ρομάντσο «Παιχνίδια παιδιών», δίνει άλλη την ψυχή των για να περιγράψη με τέχνη και βαθιά παρατήρηση τη ζωή των χωρικών, των όποιων γνωρίζει άριστα τον συναισθηματικό κόσμο.

Τα βραβεία της πόλεως Βιαρέτζιο αποκαλύπτουν κι' έφέτος συγγραφείς άξιοπροσέχτους, με πρωτοτυπία στην εκτέλεση και συχνά στη σκέψη, που αποδεικνύουν με τον τρανότερο τρόπο την άνθησι της σύγχρονης μεταπολεμικής Ιταλικής λογοτεχνίας.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Θανάση Πετσάλι: «Ο προορισμός της Μαρίας Πάρνη».

Το μυθιστόρημα του κ. Θ. Πετσάλι έρχεται να βοηθήση όσους προσπαθούν ν' απομακρύνουν λίγο την πεζογραφία μας από την ταβέρνα και το φτωχόσπιτο και να περάσουν στις σελίδες της κάτι που έπρεπε να είχε προκαλέσει περισσότερο την προσοχή της: τη ζωή των άστών, των ανθρώπων άκριβώς εκείνων που διαβάζουν λίγο ή πολύ το λογοτεχνικό βιβλίο και δέχονται την επίδρασή του. Η στροφή έχει γίνει από καιρό. Κι' εκείνοι που έπιμένουν να κλείνουν όλο τον κόσμο στα βιάσανα και στις άγωνίες των φτωχών και των άπόκληρων, των άποτραβηγμένων από την κοινωνία και των αδύναμων, δεν είναι πολλοί. Συνεχίζουν την εργασία καλαισιωτέρων λογοτεχνών, χωρίς να προσθέτουν τίποτε στο είδος ή τουλάχιστον να το αναθεώρουν. Κι' ενώ μερικοί έχουν πολύ πιό κοντά τους τον άνθρωπο που αντιπροσωπεύει την άστική τάξη και, φυσικά, μπορούν να τον μελετήσουν, να τον νοιώσουν και να τον δώσουν καλύτερα, παρακολουθούν το άργό περ-

πάτημα του κουρασμένου εργατικού, ή του άπελατισμένου άνεργου που πηγαίνει να ξεχάση τον καιμό του στο καπηλιό. Η ζωή των φτωχών και άλλων ανθρώπων είναι, βέβαια, θέμα πλούσια, προπάντων για τους λογοτέχνες που ζούν σε κοινωνίες άσχημάτιστες, χωρίς τάξεις με δικά τους συμφέροντα και δικά τους ιδανικά. Αλλά έπέρασαν εκατό χρόνια και περισσότερα ακόμα από τότε που θεμελιώθηκε ή νέα ελληνική κοινωνία, και βασανιστήκαμε την τελευταία δεκαπενταετία από τόσες άγωνίες, που δεν μπορούσε παρά ν' αποκτήσουμε ταξική συνείδηση, να καθορίσουμε τη θέση μας και να κρινουμε ό,τι επιτρέπουν οι δυνάμεις και οι πεποιθήσεις μας για να την υπερασπίσουμε. Αλλ' ωστε όλοι αυτοί που έχουν σήμερα άστική συνείδηση ζούσαν πάντα διαφορετικά από τους φτωχούς και τους άπόκληρους και άποτελούσαν ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού της χώρας. Οι ιδέες τους, τα άνειρά τους, οι χαρές και οι λύπες τους, οι ικανότητες και οι προσπάθειές τους, ήταν ένας κόσμος όλόκληρος, μια σειρά από μικρά ή μεγάλα, άδιάφορα, γεγονότα, ένα κομμάτι της ελληνικής ζωής. Και όμως, τον κόσμο αυτόν τον άγνωσθη ή πεζογραφία μας ή έφρόντιζε τόσο λίγο να τον μάθη, ώστε έπερτε σε άσυγχρότητα λάθη κάθε φράση που ήθελε ν' ασχοληθεί μαζί του. Το αποτέλεσμα δεν μπορούσε να είναι άλλο: από την τακτική αυτή περισσότερο ζημιώθηκε ο πεζός μας λόγος. Το ελληνικό διήγημα και μυθιστόρημα δεν έκλεινε στις σελίδες του ό,τι θά προσαλοῦσε το ένδιαφέρον εκείνων που ήταν σε θέση ν' αγοράσουν, να διαβάσουν και να αγαπήσουν το λογοτεχνικό βιβλίο.

Αλλά για αυτό ίσα-ίσα πιστεύω ότι όσοι από τους λογοτέχνες μας προσπαθούν να δώσουν τη ζωή των άστών μας με το διήγημα και προπάντων με το μυθιστόρημα, -- που και μέτρια ακόμα να είναι περιορίζει την κυκλοφορία και την επίδραση του ξένου βιβλίου, -- εργάζονται σοβαρά και αποτελεσματικά για να δημιουργηθεί και στον τόπο μας πλούσια πνευματική ζωή. Ένας από τους λογοτέχνες αυτούς κι' ο κ. Πετσάλης. Οι ικανότητές του είναι άρκετές και δεν δίνουν μόνο έλπίδες, αλλά σελίδες που μπορούν να διαβαστούν χωρίς συγκατάβαση. Με τον «Προορισμό της Μαρίας Πάρνη» έκαμε, νομίζω, την πρώτη του εμφάνιση, και μαθαίνω ότι είναι νέος. Ωστόσο, το μυθιστόρημά του δεν έχει τα γνωρίσματα του πρωτόλειου. Από τις πρώτες σελίδες καταλαβαίνεις ότι είναι άποτέλεσμα καλλιέργειας, έπιμονής και κοινωνικής πείρας, που δεν τί δίνουν μόνο τα χρόνια, αλλά και ή άδιάκοπη μελέτη ανθρώπων και πραγμάτων. Ο κ. Πετσάλης δεν θέλησε να περιοριστή σ' ένα κομμάτι ζωής, να σταθί σ' ένα περιστατικό και να δοκιμάση τις δυνάμεις του σε κάτι που δεν απαιτούσε άντοχή, προπόνηση και κάποια ώριμότητα. Έβλεπε το θάρρος να αντιμετωπίση το μεγάλο θέμα: τη ζωή δύο ανθρώπων από την παιδική τους ηλικία ως την έποχή που γίνονται γονείς και δίνουν συμβουλές... Οι δύο ήρωές του, ο Πέτρος κ' ή Μα-

ρία, είναι άνθρωποι του κόσμου κι' ανήκουν ό ένας σέ καλή κι' ό άλλος σέ καλύτερη τάξη. Δέν έχουν τίποτα τό έξαιρετικό και δέν μένουν στη μέση μας για πολύ. Είναι άνθρωποι μορφωμένοι, καλλιεργημένοι, που θέλουν να ζήσουν μέσα στα κοινωνικά πλαίσια αλλά και να ακολουθήσουν τη φωνή της καρδιάς τους, που δέν λένε περισσότερο' απ' όσα τους επιτρέπει ή αξιοπρέπεια τους αλλά και βρίσκουν τρόπο να εκδηλώνουν τους πάθους και τις ανησυχίες τους, που κρατούν όλους τους τύπους κι' όμοια κάνουν τη ζωή τους όπως θέλουν αυτοί κι' όχι όπως προστάζουν οι κοινωνικοί νόμοι. Δέν απομακρύνονται από την τάξη τους και προσπαθούν να μη δίνουν άφορμή σέ σχόλια. Ζούν όμοια έντατικα και δοκιμάζουν όσες χαρές υπάρχουν για δύο πολιτισμένους ανθρώπους που αγαπιώνται και δέν κοιφίζονται ποτέ ό ένας από τον άλλον. Ο κ. Πετσάλης έπιμένει περισσότερο στην ήρωίδα του και την παρακολουθεί σέ όλες τις κρίσιμες στιγμές της ζωής της. Τόν ενδιαφέρουν οι άπορίες της, οι αγωνίες της, οι σκέψεις της, τα όνειρά της, ό,τι περνάει από τό μυαλό της κι' ό,τι άγγίζει την καρδιά της. Είναι πάντα κοντά της και έξηγει ό,τι δέν θα μπορούσε ίσως ούτε ή ίδια να έξηγήσει, τις ψυχικές της διαθέσεις, τις προτιμήσεις της, τα γεγονότα, τα πιο σημαντικά όπως και τα πιο άσημαντα, που την αναγκάζουν να κοιτάξει βαθύτερα στη ζωή, να σκεφθώ και να σχηματίσει τις πεποιθήσεις της, τον αίσθηματικό και ήθικό της κόσμο. Η Μαρία Πάρνη, τό ξαναλέω, δέν είναι μια έξαιρετική γυναίκα. Δέν μπορεί να κωχισθώ για μεγάλες και θαυμαστές πράξεις. Είναι όμοια ένας άνθρωπος, ή κοπέλλα κι' έπειτα ή μητέρα, όπως ζή και όποιος σκέπτεται στον κόσμο που πολύ λίγοι από τους πεζογράφους μας έπέρασαν στα έργα τους, όπως ζή κι' όπως σκέπτεται στην άστική τάξη πρώτα κι' άργότερα σέ ακόμα καλύτερο κύκλο.

Προσπάθησε δηλαδή ό κ. Πετσάλης να δώσει ένα ψυχολογικό μυθιστόρημα με θέμα τη ζωή ανθρώπων μορφωμένων, καλλιεργημένων, πολιτισμένων. Και έφτασε σέ αξιολογώτατα αποτελέσματα. Η αφήγησή του είναι δυνατή, δέν κουράζει και δέν άφίνει κενά. Ακολουθεί ό κ. Πετσάλης τό σχέδιο που έχει κάνει, δέν κούβει τίποτα απ' όσα έχει να πώ και δέν ξιφινιάζει τον άναγνώστη του με πρωτοτυπίες ή με ιδιοτροπίες. Είναι μαθητής των μυθιστοριογράφων που δίνουν μια ιστορία με άρχή, μέση και τέλος, που θέλουν να συνεννοηθούν καλά με τό κοινό τους και δέν τ' άφίνουν να κάμη συμπληρώσεις σέ άρηγίες ή σέ περιγραφές. Κάπου-κάπου, τό ύφος του είναι ξηρό και δέν ίκανοποιεί όλους ζητούν, προπάντων από ένα νέο συγγραφέα, την άνανέωση παλιών τύπων κι' έκφράσεων. Όσοόσο ό κ. Πετσάλης ξέρει τη δημοτική και άποφεύγει κάθε γλωσσική άσρότητα που θα μπορούσε να μας άπασχολή και να μας άπομακρύνει, έστω και για λίγες στιγμές, από τό περιεχόμενο του βιβλίου του. Άλλ' ό,τι αξίζει περισσότερο είναι ό τόνος που διατηρεί ό νέος πεζογράφος σέ όλη την αφήγηση, ό τό-

νος εκείνος που χαρακτηρίζει τις συζητήσεις των διακριτικών ανθρώπων. Και ό τόνος αυτός μας κάνει να διαβάσουμε με ευχαρίστηση και σελίδες που είναι απλά παραγεμισμένα. Βέβαια, ό «Προορισμός της Μαρίας Πάρνη» δέν έχει τό περιεχόμενο και τη μορφή των έργων που προκαλούν ένθουσιασμούς. Είναι όμως ένα μυθιστόρημα που θα διαβασθώ και θα προκαλέσει ένδιαφέρον για τό ελληνικό βιβλίο, — θα προσφέρει μια πραγματική όπηρεσία.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

Άγγελου Τερζάκη: «Δεσμώτες».

Άκόμα ένα έργο που δείχνει την προτίμηση των νέων για τό μυθιστόρημα, τό συνθετικό αυτό λογοτεχνικό είδος που χωράει όλες τις ανησυχίες, όλες τις ιδέες, όλες τις προσκείμενες μας έποχές, κ' επιτρέπει σ' ένα λογοτέχνη να εκδηλώσει όλες τις διαθέσεις του και μ' όλους τους τρόπους, με τό λυρικό ψιθύρισμα, με τις κραυγές του ρητορικού λόγου, με την απλότητα και τη στοχαστικότητα των σκεπτομένων ανθρώπων που μόλις άνοίγουν τό στόμα τους, ένώ έχουν να πούν πολλά. Οι «Δεσμώτες» του κ. Τερζάκη, μολονότι μπορούν να παρουσιάσουν πολύ καλές σελίδες, είναι ακόμα μια προσπάθεια. Άλλά ή προσπάθεια αυτή έχει γίνει με πολλές και ύπολογίσιμες δυνάμεις, με θαυμαστή έπιμονή, με πίστη στον πεζό λόγο, με καθαρή σκέψη, ίκανή να συλλάβη καθολικές καταστάσεις, με τη λυρική εκείνη διείσδυση που βρίσκει πάντα τρόπο ν' άνοίγει ένα μικρό παραθυράκι προς τους μεγάλους όρίζοντες και να μας φέρει από τό άτομο στό σύνολο, να μας άποκαλύπτει τις μεγάλες αλήθειες, και να δείχνει τό δρόμο που οδηγεί στην άσφαλέστερη άνάληψη του προορισμού μας.

Ο κ. Τερζάκης έχει κλείσει στους δύο τόμους του μυθιστορηματός του σκέψεις περισσότερο παρά γεγονότα, τις ψυχικές καταστάσεις που προετοιμάζουν τις κρίσιμες στιγμές της ζωής μας παρά τις πράξεις που σημειώνουν όσοι σταματούν στα φαινόμενα και δέν προχωρούν στις βαθύτερες αιτίες, τον έσωτερικό μας κόσμο που μένει ακαθόριστος σαν ένα αίνιγμα παρά τις εκδηλώσεις εκείνες που γίνονται από συνήθεια, χωρίς να έχουν καμιά αξία και χωρίς να αντιπροσωπεύουν την πραγματική μας ψυχική διάθεση. Δέν τόν ενδιαφέρει ό μύθος και δέν προσπαθεί να προκαλέσει ένδιαφέρον με την περιπέτεια, με τό άπρόοπτο, με τις ζωηρές αντίθεσεις. Η τακτική του δέν έχει τίποτα τό κοινό με τους έκφραστικούς τρόπους του κ. Πετσάλη. Και τό άποτέλεσμα των προσπαθειών του είναι πολύ διαφορετικό. Ο άναγνώστης των δύο τόμων του μυθιστορηματός του έχει σταθεί περισσότερο στην ήθική κρίση ενός νέου, που την κλαιώνουν οι άγωνίες, οι στεργίες και ή άγανάκτηση των ανθρώπων που μουχλιάζουν στα γραφεία, των κοριτσιών που αντιμετωπίζουν με δέος τό άγνωστο, των οικογενειαρχών που δέν ξέρουν πως ν' άνταποκριθούν στις άνάγκες τους. Κ' ένώ έχει διαβάσει 600 πάνω-

κάτω σελίδες, καταλαβαίνει ότι πρέπει να προσθέσει τις σκέψεις του και να συμπληρώσει κενά που άφησε έπίτηδες ό νέος μυθιστοριογράφος για να τον δοκιμάσει, να βάλει σ' ένεργεια τό μυαλό του κ' έτσι να τον φέρει πιο κοντά στο έργο του. Κουράζει, βέβαια, σέ άρκετά σημεία ό κ. Τερζάκης, και κάπου-κάπου έξαντλεί την ύπαμονή των άναγνωστών του. Έπιμένει στις λεπτομέρειες, φέρνει στην έπιφάνεια ό,τι είναι κρυμμένο στο βυθό και δέν βιάζεται καθόλου να πηδήσει από τό ένα γεγονός στο άλλο. Ξέρει ότι στο μεταξύ υπάρχουν πλήθος μικροπράγματα και δέν ήσυχάζει άν δέν τα έξακριβώσει, άν δέν τα ζυγίσει, άν δέν τα τοποθετήσει μεσα στο σύνολο και δέν τα συνδέσει με ό,τι μας έχει παρουσιάσει και με ό,τι μας έχει άφήσει να μαντέψουμε. Τόν θέλγει τό κυνήγημα του άπιαστου πουλιού που βρίσκεται σέ κάθε στήθος και σέ κάθε κρανίο. Κι' όπως ό ήρωάς του είναι ένας άγειροπόλος, ένας άβουλος, ένας άρρωστος νέος που έχει σχέδια αλλά δέν μπορεί να πραγματοποιήσει τίποτα, τό κυνήγημα δέν έχει τέλος, και ή ματιά του νέου πεζογράφου κέφτει σέ τρομαχτικές άβύσσους.

Δέν είναι οι «Δεσμώτες» τό μυθιστόρημα που μπορεί να άρέσει σέ όποιονδήποτε. Έκείνος που θα τό διαβάσει πρέπει να έχει κάνει την προπόνησή του. Και ή προπόνηση αυτή γίνεται με πολλά άλλα έργα, γραμμένα με περισσότερο τέχνη ή με λιγότερες αξιώσεις. Δέν θέλω να πώ ότι οι «Δεσμώτες» είναι βιβλίο που προκαλεί την άνία. Άλλά θα τό καταλάβει και θα τό εκτιμήσει όποιος δέν έχει περιορίσει τά φιλολογικά του διαβάσματα στις ήθιογραφίες των παλαιών πεζογράφων μας. Ο άναγνώστης αυτός θα καταλάβει και κάτι άλλο: ότι μερικοί νέοι, — οι αξιολογώτεροι κ' εργατικώτεροι, — δέν άφίνουν τις δυνάμεις τους να δοκιμαστούν στα εύκολα και στα συνηθισμένα. Οι «Δεσμώτες», όπως είπα από την άρχή, δέν είναι παρά μια μεγάλη προσπάθεια. Έχει αξιολογώτατες σελίδες και δημιουργεί σέ όποιον τις διαβάσει μια διάθεση, μια ψυχική κατάσταση, κάτι που κατορθώνουν μόνο όσα έργα άσκούν έπίδραση. Άλλά δέν είναι έργο έντελώς ώριμο, δέν μας παρακαλουθεί όταν τό διαβάσουμε και τό τοποθετήσουμε στη βιβλιοθήκη μας, δέν παίρνει θέση στις σκέψεις μας. Ο κ. Τερζάκης προσπάθησε ν' άγκαλιάσει πολλά πράγματα, αλλά τό μυθιστόρημά του δέν τα χωρέσει όλα. Δέν μπόρεσε να δώσει τό άρτιο, τό ίσορροπημένο, τό άπρόσβλητο σύνολο — άπρόσβλητο από κάθε είδους αντίρρηση. Η σκέψη, ή λυρική διάθεση, ή έπιμονή του κ. Τερζάκη έδωσαν, βέβαια, αξιόλογα άποτελέσματα. Άλλ' οι «Δεσμώτες», χωρίς τό άρτιο σύνολο που θα παρουσίαζε ζωηρότερα όσους κόσμους ήθελαν να κλείσουν στις σελίδες τους, μένουν μια προσπάθεια. Άντί να είναι τό γενικώτερο άποτέλεσμα. Άλλ' άποτελέσματα αυτού του είδους αξίζουν πολύ περισσότερο από τό άρτιο ήθιογραφικά έργα και, τό σπουδαιότερο, μας πληροφορούν ότι οι νέοι, — οι αξιολογώτεροι κ' εργατικώτεροι, — δέν άστενούνται κ' έχουν

πολλές άπαιτήσεις, προπάντων από τον έαυτό τους.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

Νικηφόρου Βρεττάκου: «Κατεβαίνοντας στη σιγή των Αιώνων».

Ο κ. Νικηφόρος Βρεττάκος παρεξήγει ούσιαστικά και βασικά, όπως και τόσοι άλλοι συνομηλικοί του και γεροντότεροι, την ποιηση: νομίζει ότι ποιηση είναι άπλός και σκέτος ό στόμφορ, ή καθαρή μεγαλοστομία, και τίποτα άλλο. Και ότι, μάλιστα, ό στόμφορ αυτός έχει τέτοια μαγική δύναμη, τέτοια άκατανίκητη γοητεία, ώστε να μπορεί να σκεπάζει την έλλειψη και του παραμικρότερου γνήσιου ποιητικού στοιχείου. Τη μεγαλορροηισμένη του, μια μεγαλορροηισμένη του χειρότερου ποιού, ό κ. Βρεττάκος σπεύδει να τη δείξει από τους πρώτους άκόμα, σαν προοιμακούς, στίχους του. Έμφανίζει τον έαυτό σου σαν ένα πλάσμα φοβερό και μαιραίο, σαν προφήτη και σά Θεό:

Κι' άπου περνά,
βιβλικά φοιτίζεται τό χόμα
Πρός τη σιγή κολάει
τό σύμπαν μου των αιώνων...
Χώρο απ' τον κόσμο δέ στερωό!
γιατί είμαι μόνον,
για τη ζωή και για
τη νύχτα των αιώνων,
βαθής ψαλμός, κι' άφρός,
και φώς, μέσα στα χείη!

Στον ίδιο — και πιο φουσκωμένο — άκόμα τόνο είναι γραμμένα όλα τα στιχουργήματα της συλλογής. Τόν «ποιητή» δέν τον καταλαβαίνει μήτε ό Θεός! Άλλοι ό παραγωγός του «χτυπάει τό κέλυφος του χάους». Και ό ποιητής, γεμίτος από δέος για τον ίδιο του τον έαυτό, ρωτάει: «Ποιος είμαι τάχα εγώ, και ποιος ό προορισμός μου;» Καμιά άπάντηση: «Πνοή έρημίας φυσά, και τ' άπειρο σφαιλίνει!» Έργα και άλλοτε ότι μερικοί από τους νέους ποιητές έπηρεάζουν τους νεότερους των και τους συνομηλικούς των και δημιουργούν σχολές. Ο κ. Βρεττάκος, έξαιρνα, μου φαίνεται έδώ κι' εκεί φανερά έπηρεασμένος από τον Έυκρο Άνθια. Έπαρση, άνταρσία, λυρική όργή, εικόνες που προσπαθούν να είναι πρωτότυπες και τολμηρές, όλ' αυτά που τα συναντούμε στον Έυκρο Άνθια τα βρίσκουμε κάπου-κάπου και στη συλλογή του κ. Βρεττάκου, και μάλιστα δέν είναι ό,τι χειρότερο έχει:

Τίς ζώνες σπάζουν
οί στρατιές των πεινασμένων!
Ψαλμούς στό Θεό ψέλνουν
με λέξεις του Καμπρόν,
και κλεισθ οι άγγέλοι
τίς σχισμές των οθρανών!

'Αποκυλίσετε τὸ σκέπασμα τοῦ κόσμου κι ὅλους ἀνάψετε τοὺς ἴλιους νὰ κριθῶν.

Αὐὸ στίχοι -- οἱ τελευταῖοι -- πραγματικά ὄραιοι, μὰ τὴν ἐντόπιση τοῦ μᾶς δίνουσι τὴν καταστρέφει εὐθὺς ἀμέσως κίβλας, ὁ γεμάτος ἐκζητήριος τίτλος τοῦ ἐπόμενου μέρους τῆς συλλογῆς: «Τὸ ἐκκρεμὲς τῆς ψυχῆς μου ἐπάνω ἀπὸ τὴν κοιλάδα τῆς ματαιότητος».

Γιατὶ τόση ἐπιτήδευση; Καὶ γιατί τόση περιφρόνηση πρὸς κάθε στοιχεῖο τοῦ χωρὶς αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ποίηση; Εἶναι ποτὲ δυνατόν νὰ μᾶς συγκινήσει στίχος ποὺ περιέχει τὴν κομικὴ καὶ ψόφια λέξη «κηρία»; Καὶ ὅμως, ὁ κ. Βρεττάκος τὴ γράφει καὶ τὴν ξαναγράφει μὲ μιὰ παιδιστικὴ, θάλλεγες, ἐπιμονή...

Προσπαθῶ, καιρὸ τώρα, νὰ ξεχωρίσω τί κυρίως χαρακτηρίζει τὴν ποίηση τῶν νέων, αὐτῶν τοῦ νεοκονταῖρου σήμερα ἢ τοῦ νεοκονταῖρου κατὰ τὴν τελευταία δεκαετία. Καὶ μοῦ φαίνεται πὼς τὰ κύρια γνωρίσματά τους δὲ θὰ δυσκολευόταν κανεὶς νὰ τὰ βρῆ: εἶναι, πρῶτα πρῶτα, ἡ ἔλλειψη κάθε βαθύτερης καλλιτεχνικῆς μόρφωσης καὶ ψυχικῆς καλλιέργειας, τὸ κυνήγημα ἐνός μοντερνισμοῦ ἐντελῶς παρεξηγημένου, σχεδὸν ἀνυπαρχτοῦ καὶ πάντως τρομερῶς καθυστερημένου, ἡ ἔλλειψη γούστου, ἡ ἔλλειψη ἔστω καὶ ἐμφυτοῦ αἰσθηματός τῆς μορφῆς, καὶ — last but not least — μιὰ ἀφόρητη κενολογία. Πραγματικά λόγια ποιητικά δὲν ἐπρόφρασε κανένας νέος τὴν τελευταία δεκαετία, κανεὶς ἕσπερι ἀπὸ τὴ Μαρία Πολυδούρη...

Κ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ

'Αλεξάνδρου Παπαδιαμάντη: «Τὰ παιδικά». Ἐκλογὴ καὶ διασκευή Γεωργίας Ταρσοῦλη.

Υπάρχουν πολλοὶ ποὺ υποστηρίζουν ὅτι ὁ καλὸς λογοτέχνης γράφει γιὰ τοὺς μεγάλους καὶ γιὰ τοὺς μικροὺς καὶ δὲν διατάξουν νὰ δώσουν στὸ παιδί κάθε σελίδα, βαριά ἀπὸ τὴν οὐσία τῆς ζωῆς καὶ γραμμὴν μὲ τέχνη. Δὲν πιστεύω νὰ ἔχουν δίκιο. Ἐνα καλὸ λογοτεχνικὸ ἔργο εἶναι, φυσικά, προσηφωρὰ καὶ στὴν παιδικὴ ἡλικία. Ἀλλὰ μόνο ὅταν διασκευαστῇ, ὅταν ἀπλοποιηθῇ, ὅταν ἀλαφροθεῖ ἀπὸ σελίδες ποὺ δὲν ἀποκλείεται νὰ βάλουν σὲ μάταιο κόπο τὸ παιδικὸ μυαλὸ ἢ νὰ προκαλέσουν ἐπιζητίμιες παρεξηγήσεις. Ἔτσι, ὅλη ἡ σοβαρὴ λογοτεχνία μῆς χώρας μπορεῖ νὰ γίνῃ παιδικὴ λογοτεχνία καὶ νὰ προσφέρει ἀνεκτίμητες ὑπηρεσίες, ποὺ ἔχουν μεγαλύτερη σημασία ἄπου δὲν ἐργάστηκαν συστηματικά, ὅπως στὸν τόπο μᾶς, οἱ συγγραφεῖς γιὰ τὸ παιδί, — οἱ ἐξαιρετικὲς εἶναι λίγες, — καὶ δὲν ὑπάρχει πλούσια παιδικὴ βιβλιοθήκη. Τὸ ἴδιο μπορεῖ νὰ γίνῃ καὶ μὲ τὴ λογοτεχνία μᾶς. Κι' ἀπόδειξη τὰ «Παιδικά» τοῦ Παπαδιαμάντη.

Ἡ δ. Ταρσοῦλη καὶ καλὴ ἐκλογὴ ἔκαμε καὶ καλὴ διασκευή. Δὲν κατῳνόησε, βέβαια, νὰ διατηρήσῃ παντοῦ τὴν ἀτμόσφαιρα τῶν ἔργων τοῦ Παπαδιαμάντη, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀπομακρύνθηκε πολὺ ἀπὸ κείνο ποὺ ἤθελε νὰ δώσῃ ὁ Σκιαθίτης διηγηματογράφος μὲ μιὰ περιγραφή, μὲ

μιὰ ἀφήγησι, μὲ μιὰ δραματικὴ σκηνή. Ἡ δημοτικὴ τῆς δὲν ξαφνιάζει ὅσους ἔχουν διαβάσει τὰ ἴδια διηγήματα στὴν καθαρεύουσα, στὴν καθαρεύουσα τοῦ Παπαδιαμάντη ποὺ εἶναι ἀνεκτὴ κι' ἀπὸ κάθε δημοτικιστὴ χωρὶς φανατισμὸ. Καὶ ἡ διασκευή ποὺ ἔχει κάνει, ἀρκετὰ τολμηρὴ κόπου-κάπου, δὲν ἀπογοητεύει. Ἀπὸ τὴ «Πυροβολοῦσα», λ. χ., ἔχει ἀφαιρέσει ὀλόκληρη τὴν εἰσαγωγή κι' ἄλλες σελίδες ἀκόμα. Ὅσοσο, τὸ διήγημα διαβάζεται χωρὶς νὰ εἶναι αἰσθητὰ τὰ κενά. Ἔχει ἐργαστεῖ ἡ δ. Ταρσοῦλη μ' εὐαισθησία. Καὶ θὰ ἔφραξε σὲ πολὺ ἀξιολογώτερα ἀποτελέσματα, ἂν ἐργαζόταν μὲ τὴν ἴδια εὐαισθησία γιὰ νὰ διασκευάσῃ ἔργα ἄλλων πεζογράφων μὲ ἔκφραση λιγώτερο προσωπικὴ. Τὰ διηγήματα τοῦ Παπαδιαμάντη δὲν εἶναι ἐκεῖνα ποὺ ἀντέχουν περισσότερο σὲ μιὰ διασκευή. Ἀλλὰ δὲν ἔχει σημασία. Ἡ δ. Ταρσοῦλη ἐδοκίμασε τίς δυνάμεις τῆς ἐκεῖ ποὺ οἱ δυσκολίες ἦταν μεγαλύτερες.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

- Θράκη Θρούλου: «Ντίνος Μαρλίνης», μονόπρακτο δραματάκι. Δρ. 10.
- Ν. Γιαννίος: «La tactique socialiste revisée suivant les réalités présentes».
- Θ. Οικονομίδης: «Στὸ μανιτάρι», μυθιστόρημα.
- Θ. Ι. Κουράκης: «Πρὸς πολυτέκνους ἐπιστολή».
- Μάνου Καραγιαννίδη: «Φωτοσταλίδες», ποιήματα.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΙ' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Εἰς ὅλας τὰς ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας ἐκτενεῖς καὶ εἰμνεῖς, κατὰ τὸ πλεῖστον, κρίσεις διὰ τὴν «Μεγάλην στιγμὴν» τοῦ κ. Ἀλέκου Μ. Λιδωρίκη, ἢ ὅποια ἐξακολουθεῖ νὰ κλιζεται ἀπὸ τὸν θάλασον Ἀλικῆς εἰς τὸ δμῶνυμον θεάτρον. Ὅλοι ἀναξαιρέτως οἱ κριτικοὶ ἀνεγνώρισαν εἰς τὸν νέον συγγραφέα πολλὰς καὶ σπουδαίας ἱκανότητας, ἀρκετοὶ δὲ ἐχαρακτήρισαν τὴν ἐμφάνισίν του ὡς μίαν ὄραϊαν ὑπόσχεσιν διὰ τὸ μέλλον τοῦ ἐλληνικοῦ θεάτρου. Ἡ βᾶσις μόνον τοῦ ἔργου, περὶ τῆς ὁποίας γίνεται λόγος εἰς ἄλλην σελίδα, συνεζητήθη ἀπὸ μερικοὺς. Ὅπως δὴ ποτε, καὶ οἱ ἐπιφυλακτικώτεροι ἐξεδήλωσαν τὴν ἱκανοποίησίν των, διότι ὁ νέος αὐτὸς συγγραφεὺς δὲν ἔχει μόνον τάλαντον, δηλαδὴ ἱκανότητας διὰ τὴν κατασκευὴν ἐνός θεατρικοῦ ἔργου, ἀλλὰ καὶ ἀντιμετωπίζει μὲ σοβαρότητα τὴν ζωὴν. Ἐκτὸς τῶν κριτικῶν ποὺ ἐδημοσιεύθησαν εὐθὺς μετὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔργου (εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς 23 καὶ 24 Ἀγούστου), ἐγράφησαν καὶ ἄρθρα γενικώτερα, ἀπὸ τὰ ὅποια ἀναφέρωμεν τὸ «Ἐνας νέος» τοῦ κ. Γρ. Ξενοπούλου («Ἀθηναϊκὰ Νέα», 26 Ἀύγ.) καὶ τὸ «Μεγάλες στιγμὲς» τοῦ κ. Φώτου Πολίτη («Πρωῖαν», 26 Ἀύγ.)

— Εἰς τὴν «Ἐστία» (12 Ἀύγ.) ἡ «Ἐχθρὸς τοῦ θεάτρου», ἄρθρον τοῦ κ. Κ. Μπασιᾶ, εἰς τὸ ὅποιον ἀναλύεται τὸ τελευταῖον βιβλίον περὶ θεατρικῆς τέχνης τῶν Γκαστόν Μπατώ καὶ Γενέ Σαβάν. — Ἀπὸ τὸ φύλλον (12 Ἀγούστου) ποὺ ἀφιέρωσαν τ' «Ἀθηναϊκὰ Νέα» εἰς τὴν θάλασσαν ἐπ'

εὐκαιρίᾳ τῆς «Ναυτικῆς Ἑβδομάδος», ἀναφέρωμεν τὰ ἄρθρα τῶν κ. κ. Γρ. Ξενοπούλου, Σπύρου Μελεῶ καὶ Πέτρου Χάρη.

— Εἰς τὸν «Νέον Κόσμον» (15 Ἀύγ.) ἄρθρον τοῦ κ. Α. Καμπάνη περὶ τῶν λογοτεχνικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν βραβείων τοῦ κράτους ἐξ ἀφορισμῆς τῆς μελετωμένης τροποποιήσεως τοῦ σχετικοῦ νόμου.

— Εἰς τὴν «Πρωῖαν» (18 Ἀύγ.) γράφων ὁ κ. Φῶτος Πολίτης περὶ τῶν «vies romanesques», το-νίζει ὅτι εἶναι «δειγμα χαρακτηριστικὸ τῆς πνευματικῆς ἐκπτώσεως τῆς ἐποχῆς μᾶς γιατί γιὰ τοὺς συγγραφεῖς τῶν βιογραφικῶν αὐτῶν τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα ὑπάρχουν μόνον ὡς ἥρωες ὀριζόμενων ἐπεισοδίων μεγάλων ἢ μικρῶν, κ' εἶναι ἀδύνατον νὰ σταθοῦν ὡς ἠθικὰς φυσιογνωμίας ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὰ ἡλικὰ ἐκεῖνα γεγονότα.» Ὁ κ. Πολίτης ὑποστηρίζει τὴν γνώμην του αὐτὴν μὲ ἀρκετὰ ἐπιχειρήματα.

— Εἰς τ' «Ἀθηναϊκὰ Νέα» (18 Ἀύγ.) ἐξετάζων ὁ κ. Πέτρος Χάρης τὸ προπαγανδιστικὸν φυλλάδιον περὶ νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, τὸ ὅποιον ἐξέδωκε τὸ Ἐραφεῖον Ἰθῦου τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἰσχυερικῶν, σημειώνει πολλὰς παραλείψεις, ἀνακριθείας κλπ. καὶ ἐπιμένει εἰς τὴν παρατήρησιν ὅτι ὁ συγγραφεὺς τῆς συντάμης αὐτῆς ἱστορίας δὲν ἐφρόντισε κἀν νὰ κάμῃ μίαν ὀρθὴν κατάταξιν ἀξιῶν καὶ νὰ δώσῃ στοιχειώδεις πληροφορίες διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν διαφόρων λογοτεχνικῶν εἰδῶν, τὴν στάσιν τῶν συγγραφέων μᾶς ἀπέναντι τῶν πνευματικῶν ρευμάτων τῆς ἐποχῆς μᾶς καὶ τὴν ἐν γένει φιλολογικὴν μᾶς ζωὴν.

— Εἰς τὴν «Πρωῖαν» (20 Ἀύγ.) σημείωμα τοῦ κ. Γεωργίου Πράτσια διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον τοῦ πρό τινος ἀποθανόντος Ἰάλλου ἀκαδημαϊκοῦ Ἄγγου Μπρεμιόν. Τὸ σημείωμα αὐτὸ εἶναι τὸ μόνον ἐκτενὲς καὶ ἐνυπόγραφον δημοσίευμα τοῦ καθημερινοῦ τύπου δι' ἓνα αἰσθητικὸν καὶ ἱστορικόν, αἰθεωρλαῖ τοῦ ὅπου περὶ «καθαρῆς ποιήσεως» συνεκίνησαν τὸσον καὶ τοὺς ἰδικούς μᾶς φιλολογικοὺς κύκλους...

— Εἰς τὴν ἴδιαν ἐφημερίδα (27 Ἀύγ.) ἡ «Γιογιούσα», διήγημα τοῦ κ. Στράτη Μιριεθλή, ὁ ὅποιος συνεργάζεται τακτικά εἰς τὴν «Πρωῖαν».

— Εἰς τὴν αὐτὴν ἐφημερίδα ὁ κ. Γιάννης Βλαχογιάννης ἤρξισε σειράν ἐπιφυλλίδων διὰ τὰ ἐπαγγέλματα τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας. Ἡ ἐπιφυλλίς του (28 Ἀύγ.) διὰ τοὺς σαράφηδες ἐξαιρετικῶς ἀνδιαφέροισα.

— Εἰς τὴν «Καστορίαν» (15 Ἀύγ.) συνέντευξις τοῦ κ. Θαλῆ Ρητορίδη μὲ τὸν κ. Ἀγγελον Γερζάκη, εἰς τὴν ὅποιαν ὁ νέος λογοτέχνης διατυπώνει τὰς γνώμιας του διὰ τὰ σύγχρονα πνευματικὰ ρεύματα, τοὺς νέους συγγραφεῖς καὶ τὴν ἐν γένει πνευματικὴν μᾶς κίνησιν.

* Ἡ «Ἐθνικὴ Ἑνωσις Ἑλλάς» ἀπηγόρευσε δι' ἐγκυκλίου εἰς τὰ μέλη τῆς νὰ παρακολουθῶσι τὰ ἄσημα θεάματα καὶ, εἰς περιπτώσιν καθ' ἣν διὰ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλον λόγον ἤθελον παραστῆ εἰς ταῦτα, συνιστᾷ νὰ ἀποχωροῦν ἀμέσως ἐπιδεικτικῶς, ἀλλὰ χωρὶς νὰ προκαλοῦν ἐπεισόδια.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

27 Ἀγούστου

κ. Κ. Γ. Ἐνταῦθα. Πολὺ ἐνδιαφέρον τὸ γράμμα σας. Ἀναγνώσατε καὶ τὴν μελέτην τοῦ κ. Τριανταφυλλίδη. — κ. Ἐλ. Παπ. Ἐνταῦθα. Ἐὐχαριστοῦμεν διὰ τὴν πληροφορίαν. Δὲν ἐγνωρίζαμεν ὅτι ὑπάρχει ἡ σπεῖρα αὐτὴ εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ὁ κ. Σ. εἰς τὴν «Μερασεῖς» ἀφηγήθη τὸ πάθημα γνωστοῦ Ἀθηναίου, ὅπως τοῦ τὸ ἐξέθλασε ὁ ἴδιος. — δ. Α. Γο. Ἐνταῦθα. Ἐψάξαμε ἀλλὰ δὲν τὸ εὐρήκαμε. Πιθανόν νὰ εἶναι μεταξὺ ἐκείνων ποὺ δὲν ἐδιαδάσαμε ἀκόμη. Μπορεῖτε ὅμως καὶ νὰ μᾶς τὸ ξαναστείλετε. — κ. Κ. Ρ. Αεθίδι. «Οἱ Μανιατικὲς προλήψεις» ἄπλη ἀπήχησις ἀπὸ στίχους ἄλλων ποιητῶν μὲ τὸ ἴδιο θέμα. Τὰ «ἐγκριθέντα» θὰ τὰ ἀναζητήσωμε καὶ ὅα σὰς γράψωμε στὸ ἐρχόμενο. — Φοιτητὴν. Προτιμοῦμε τίς «Ψυχές», ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὰς μερικοὶ μόνο στίχοι εἶναι καλοὶ. Περιμένουμε κατὰ ἀρτιώτερον. — κ. Γ. Χ. Ἐνταῦθα. Καταλαβαίνουμε τὴν «ἀγωνία» σας ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ παραπονήσθε. Στὸ τεῦχος τῆς 1^{ης} Μαΐου ἐδημοσιεύσαμε στίχους σας καὶ δὲν θὰ σὰς ἀρνηθοῦμε φιλοφενία, μόλις μᾶς στείλετε κατὰ ποὺ νὰ δείξη ὅτι ἐξελλοσεσθε. Ἀκριβῶς γι' αὐτὸ δὲν ἐδημοσιεύσαμε κανένα ἀπὸ τὰ τραγούδια γιὰ τὰ ὅποια μᾶς γράφετε. — κ. Α. Κλ. Πειραιᾶ. Δὲν ἐχάσατε τὴν σειρὰν σας. Ἐν' ἀπὸ τὰ δύο θὰ δημοσιευθῇ στὸ προσεχές ἢ στὸ μεταπροσεχές φύλλον. — κ. Α. Σ. Θεοφιλίην. Ὁ κ. Χ. σὰς εὐχαριστεῖ διὰ τὴν «ἐμπιστοσύνην». Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἀυστηρότης ἀπέναντι τῶν νέων δείχνει εἰλικρινὲς ἀνδιαφέρον διὰ τὴν ἐργασίαν των. — κ. Φς. Μς. Γαργαλιάνους. Ἐλήφθησαν. Θὰ σὰς ἀπαντήσωμε στὸ ἐρχόμενο, ἀφοῦ τὰ παραβάσωμε μὲ τὸ πρωτότυπο. — κ. Η. Α. Ἐνταῦθα. Ὁ κ. Χ. εἶναι πολὺ εὐτυχῆς ποὺ τὸ ἄρθρον του σὰς ἔδωκε ἀφορισμὸν νὰ μεταφράσαστε ποιήματα τοῦ Καθάρη εἰς τὴν ρωσικὴν. — κ. Α. Στ. Πράκλειον. Περὶ τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Σφ. ἐδημοσιεύθη ἤδη κριτικὴ εἰς τὸ προηγουμένον τεῦχος. Περιμένουμε κατὰ ἄλλο. — δ. Μ. Οἴμ. Ἰόγινε ἡ ἀλλαγὴ εἰς τὴν δίσιν σας. — κ. Ἀντ. Ἰν. Ἀλεξάνδρειαν. Τὸ διήγημά σας πολὺ καλογραμμμένο. — κ. Α. Γαλ. Πάτρας. Δὲν βλέπομε παρά ἐπιδράσεις στοὺς στίχους σας. Ἐπειτα, γιατί βιάζεστε τόσο πολὺ; Ἢ δόξα δὲν ἀνατέλει» τόσο γρήγορα... — κ. Α. Η. Ἀνδρίτσιαν. ἐλήφθησαν. — κ. Κ. Γρ. Κέρκυραν. Ἦ ἔνα διηγήματα ποὺ δημοσιεύομε ἀκολουθοῦν, ὅπως θὰ εἶδατε, μιὰ σειρά, καὶ πάντα συνοδεύονται ἀπὸ ἓνα σύντομον πρόλογον διὰ τὸν συγγραφέα των. Κρατοῦμε, λοιπόν, πρὸς «κρίσιν» μόνον τὸν «Γιό του». — κ. Η. Η. Ἰωάννινα. Θὰ γραφῇ κριτικὴ διὰ τὸ βιβλίον τοῦ φίλου σας. — κ. Γ. Ν. Μυτιλήνην. Ἦ νὰ σὰς ποῦμε; Αὐτοῦ τοῦ εἰδους τὰ παραπατήματα συγχωροῦνται στοὺς νέους, καὶ προπάντων στοὺς νέους λογοτέχνιας... — κ. Κ. Α. Ἰρίπολιν. Θὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν.

Η «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ»

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

* Ἡ Ρομανικὴ Ἀκαδημία ἐξέλεξε τὸν καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ συνεργάτην τῆς «Νέας Ἐστίας» κ. Μιχαὴλ Ἀδάσκαριν ἀντεπιστέλλον αὐτῆς μέλος εἰς ἀναγνώρισιν τῶν πρωτοτύπων αὐτοῦ ἐργασιῶν περὶ τῆς ἱστορίας τῶν Βαλκανικῶν λαῶν.

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ ΚΑΙ ΣΙΑ, ΕΚΔΟΤΑΙ
Βιβλιοπωλείον τῆς "ΕΣΤΙΑΣ", ὁδὸς Σταδίου 46 Α, Ἀθήναι

Ἐκυκλοφόρησε:

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

(ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ)

Ἡ Γραμματικὴ αὕτη, γραμμένη ἀπὸ τὸν καθηγητὴ κ. ΜΙΧΑΗΛ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, εἶναι πολυτιμότεον βοήθημα γιὰ τὴ διδασκαλίαν τοῦ γλωσσικοῦ μαθήματος στὶς ἀνώτερες τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. Ἐργεταὶ νὰ γίνῃ ὁδηγὸς τοῦ δασκάλου μὲ τὴν εὐσύννοπτον, μεθοδικήν, ἐπιστημονικὴν, ἀλλὰ καὶ ἀπλοποιημένην ἐκθεσὴν τῶν γραμματικῶν φαινομένων καὶ τῶν κανόνων ποὺ κυβερνοῦνε τὴ δημοτικὴν γλῶσσαν.

Περιέχει καὶ ἐξαντλεῖ μέσα στὰ ὅρια μιᾶς *χρηστικῆς* Γραμματικῆς τὸ φωνητικόν, τὸ τυπικὸν καὶ τὸ ἐτυμολογικὸν τῆς κοινῆς δημοτικῆς. Προσπαθεῖ καὶ κατορθώνει νὰ μείνῃ καθαρὰ περιγραφικὴ, χωρὶς ἀβλαβέτες παραποιήσεις, καὶ ἐπιβεβαιώνει τὰ γραμματικὰ φαινόμενα ποὺ ἐκθέτει μὲ πλῆθος παραδείγματα, παρμένα ἀπὸ τὰ κείμενα τῶν νεοελλήνων λογοτεχνῶν. Σὰν βιβλίον προορισμένον νὰ γίνῃ τὸ ἄμεσον βοήθημα τοῦ δασκάλου, περιορίζεται μέσα στὰ ὅρια τῆς σημερινῆς τονικῆς καὶ ἱστορικῆς ὀρθογραφίας, μὲ τὶς ἀναγκαιότητας *ὁμῶς μεταρρυθμίσεις*.

Τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητον γιὰ κάθε λογοτέχνην, ἀνθρωποτὸν τῶν γραμμάτων κ.τ.λ. ποὺ θέλει νὰ μάθῃ τὴ ζωντανὴν καὶ δημοτικὴν γλῶσσαν.

Τιμᾶται Δρχ. 50.—
Διὰ τὰς Ἐπαρχίας. . . . » 60.—

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

Κεφάλαια Μετοχικὰ καὶ Ἀποθεματικὰ Δρχ. 1.205.000.000.—
Καταθέσεις τῆ 30 Ἰουνίου 1933 8.607.000.000.—

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ ΕΙΣ ΟΛΗΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ ΕΝ ΑΙΓΥΠΤῳ

Κάθρον, Ἀλεξάνδρεια, Ζαγαζίκ

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΧΩΡΑΣ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ἐκτελεῖ πύσεως φύσεως τραπεζικὰς ἐργασίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ὑπὸ ἐξαιρετικῶς συμφέροντος ὄρους.

Δέχεται δὲ καταθέσεις (εἰς πρώτην ζήτησιν, ἐπὶ προθεσμίᾳ καὶ ταμιευτηρίου) εἰς δραχμὰς καὶ ξένα νομίσματα μὲ λίαν εὐνοϊκὰ ἐπιτόκια.

HELLENIC BANK TRUST COMPANY

NEW - YORK, 51 MAIDEN LANE

Ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, συμφώνως μὲ τοὺς νόμους τῆς Πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἑλλήνων.

Κεφάλαια ὁλοσχερῶς καταβεβλημένα . . . \$ 1.500.000.—